

*image
not
available*

144
Nil. Gen. 230 £

JOHANNIS VOET, P.F.G.N.

Jur. & Antecessoris in Academiâ Lug-
duno Batavâ
M^o. 9. 230^z
D E

J U R E
MILITARI

LIBER SINGULARIS.

*In quo plurimæ ad militiæ militumque ju-
ra pertinentes controversiæ juxta leges,
gentium mores, & rerum judicata-
rum exempla sunt definitæ.*

Editio secunda, priore auctior & emendatior.

HAGÆ COMITUM,

Apud **PETRUM à THOL.**
elc lo ccv.

11-411422

LECTORI BENIGNO.

Hunc de jure militari libellum, juventutis primæ factum, excudi iterato passus sum, additis nunc iis quæ Reipublicæ nostræ edictis aliisque constitutionibus recentioribus cauta, vel illustrandis vel emendandis illis, quæ prius a me scripta fuerant, necessaria visa sunt. Quamvis enim, deficientibus dudum exemplis, impressionis novæ consilium antea haud ceperim; tamen, cum anno superiore secunda mei ad Pandectas commentarii pars in lucem prodisset, et eaque ad interpretationem tituli de jure militari nihil aliud proposuissem, quam inscriptionem octo capitum, quibus hæc de jure militari tractatio ab-

* 2

soluta

*soluta fuerat, consultum censuerunt
viri docti, editione repetitâ libelli de-
ficientis copiam procurari; ut quisque,
cui id volupe, intelligere possit, quæ de
quotidianâ & ad jus publicum perti-
nente materiâ non modo ex nostri ju-
ris autoribus, sed & magnopere ex
historiarum ac literaturæ monumentis,
adduxi olim, publicique juris feci.
Vale.*

D E

D E

JURE MILITARI.

CAPUT I.

De bello in genere & nonnullis ejus
speciebus ac divisionibus.

1. **B**ellum dictum est a duello.
2. Belli definitio a Bocero tradita notatur.
3. Exhibetur justa belli definitio.
4. Cur bellum vocetur dissidium armatum?
5. Ad bellum requiritur utrinque liber populus, nec bella civilia proprie bella sunt.
6. Bellum rite per facialem denunciandum est, quod quo pacto olim, quibusque ritibus factum fuerit docetur.
7. Bellum omni jure licitum est.
8. Illi soli penes quos suprema residet majestas indicendi belli jus habent.
9. Privatus privato sub eodem Principe degenti bellum inferre nequit.

A

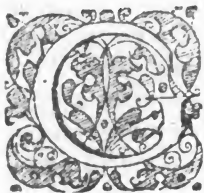
10. Non

10. Non etiam privatus extraneo seu Principi seu privato bellum jure movet.
11. Princeps tamen subjectis indulgere potest licentiam per vim repetendi injuste ablata, unde represalia.
12. Privatus sine Principis consensu bellum extraneo inferens laesa majestatis reus est.
13. Illatum tamen ex improviso bellum impune sine pravo Principis mandato repellit.
14. Bellum iustum vel injustum est, iustum est ex jure gentium.
15. Injustum bellum non est ex jure gentium.
16. Non datur bellum utrinque iustum.
17. Iniqua in bello iusto singulorum facta non tollunt Primam belli justitiam.
18. Justa belli causa ad tria capita rediguntur.
19. Legitima bellandi causa non est sola gloria cupido
20. Nec amplificandi imperii desiderium.
21. Nec religionis propaganda & haereseos extirpanda voluntas.
22. Si subjectis a Principe religionis ergo vis inferatur, non ideo licet ipsis in eum insurgere.
23. Nisi libera civitas ea conditione Principi extraneo se suaeque commiserit, ut liberum retineat religionis arbitrium.
24. Quomodo ac quando liceat subjectis in Principem tyrannum arma capere.
25. Propter legatorum violationem jure bellum inferatur.

26. Ne-

26. *Nefas est propter justas belli rationes, super quibus pace vel fadere transactum est, bellum movere nisi dolus paci causam dederit.*
27. *In bello quod prorsus injustum est subiecti non debent opem ferre suo Principi bellum inferenti*
28. *Stratagemata in bello licita sunt.*
29. *Majori laude digni duces qui stratagematibus quam qui aperto Marte superant adversarios.*
30. *Illicitus est in bello dolus cum fidei violatione conjunctus.*
31. *An proditorum opera uti liceat.*
32. *Dolus cum mendacio conjunctus est illicitus.*
33. *Bellum vel terrestre est vel maritimum.*

Um oculos atque animum in veterem illam, quæ super æthera caput extulit, Romam conjicio, ejusque mecum repeto ortum, progressum, diversas mutationes, & per temporum vicissitudines variantes administrandi modos; ut primam sub regibus inter infantiaæ vagitus ætatem egerit, ut iis ejectis ad liberam & popularem regiminis redacta formam, ut postmodum, ubi vice populi senatum consuli suaderet ingens illa civium multitudo, ad partes conscriptos maxima devoluta fuerit in Republicâ potestas, ut denique Cæsar Octavius cuncta civilibus fessa di-

scordiis nominê Principis sub imperium acceperit; summis viribus illos, quibus erat demandata Reipublicæ cura, annixos fuisse animadverto, ut non minus foris armorum gloriâ, quam domi legum justitiâ essent illustres; sic ut asserere non dubitaverit Imperator Justinianus, dignam esse Principum fastigio virtutem, si militari scientia æque ac juris autoritate decorata conspiceretur imperatoria Majestas. Noverat enim, nec sine viribus & armatorum præsidio inviolatas ab hostibus posse conservari leges, nec sine bellis artibus pacem esse diuturnam. Quæ & ratio fuit, cur antiquiores Romani frequentibus, iisque gravissimis adversus finitimos impliciti bellis, nemini ad ullam magistratus dignitatem, ad summos in Republicâ honores patere portas voluerint, nisi quos per annos decem militiæ fortiter operam navasse constaret: & quo impensius aliis restatum facerent suum in armorum negotio cultum, nihil omni tempore sibi censuerunt antiquius esse debere, ubi duriora cum populis vicinis suborirentur dissidia, & bellicis esset insudandum laboribus, quam ut sattam tectam conservarent, aut si corruptis forte moribus collapsa foret, restaurarent disciplinam militarem, idoneos Martis operibus eligendo viros, præmia fortibus, sceleratis pœnas pro delicti atrocitate distribuendo: eâ quippe solâ compertum habebant, tot sese gentes subegisse potentissimas, tot
fe-

ferocissimos domuisse populos, jugum pertinaciter libertatis amore declinantes.

Unde & legum confirmarunt autoritate quicquid ad observandam militarem in castris justitiam conducere posse videtur: cumque spes non esset, solis præmiorum illicebis in officio contineri posse milites, juris vinculo ac sanctionibus ad ea peragenda vel evitanda illos obstrinxerunt, ad quæ sponte suâ forte non usque prompti inveniuntur ac parati: & quamvis inter armorum strepitum conticescere leges vulgatum sit ubique proverbium, sunt tamen & belli, sicuti pacis jura; quæ, cum non prorsus inutilia scitu fore existimem, etiam viris militaribus, ne forte idem ipsis, quod quondam Servio objiciatur; turpe scilicet esse patricio & nobili & causas oranti jus in quo versatur, ignorare, Laudabiles aliorum secutus conatus, paucula ad hanc materiam illustrandam pro ingenii modulo in medium proferre decrevi. Cumque, eum qui jura militaria scire desiderat, etiam quid bellum sit, haud oporteat ignorare, tribus ut ita dicam verbis in antecessum ejus exhibebo naturam, variasque veluti per indicem species enumerabo.

1. Dictum autem est bellum, (ut a vocis exordiar origine) a duello; neque enim exploratus quicquam est, quam duas in bello requiri partes utrinque de summâ rei contendentes. Grotius *de jure bell. libr. 1. c. 1. n. 2.* & apud plurimos

Latinæ linguæ scriptores antiquius duelli nomine bellum plerumque fuisse designatum. piæ memorie Paulus Voet *tract. de duellis cap. 1.*

2. Belli quod attinet definitionem, non una circa eam omnium juris interpretum mens est, quorum tamen varias ad incudem revocare opiniones supersedeo; recensuit illas ac refutavit abunde Bocerius de *bello cap. 1.* cæterum & ipse suam hac de re exhibiturus sententiam, censet ibidem, *bellum esse dissidium armatum duorum contrariorum exercituum rite prius indictum.* Verum nec hanc ejus descriptionem, si penitus examines, vitio prorsus carere existimes; juxta eam namque vel penes quemlibet privatum, modo exercitu stipatus bellum per facialem alteri seu privato seu Reipublicæ denunciasset, non secus atque penes summam majestatem, decernendi belli resideret potestas. Sic latrones cum armatorum multitudine exercitum constituyente viatoribus insidiantes, si modo publico programme sese hostes essent professi, bella non latrocinia exercerent, & per denunciationem bellici juris fierent participes, adeoque facili negotio gravissimis, quibus intercepti puniuntur, sese suppliciiis eximerent. Sic justum ac legitimum servi adversus Scythas dominos suos olim movissent bellum, a finibus eos & laribus arcentes domesticis; ibi quippe nec de erat exercitus, neque dominis ut recederent, denunciare neglexerunt. Justin. *libr. 2. c. 5.*

Et

Et injurii in servos devictos dicendi forent Romani, ac immerito belli sustulisse commercia, dum quosvis in crucem agebant captivos; cum omnis ibi reperiretur belli forma, sexaginta millium exercitus, Imperatores purpureâ veste amicti, regium in morem fronte redimitâ, baculo utentes argenteo, & ut omnia complectar, tales, qui bellicosos Romanorum prætores non semel castris exuerant. Florus *libr. 2. c. 19.*

Insuper, si bellum esset *armatum dissidium duorum contrariorum exercituum*, quandoque absque fœdere absque iudiciis sponse suâ intermitteretur, & nullâ novâ dissidiorum datâ causâ, resurgeret tamen ac revivisceret, si forte profligatis ac dissipatis alterius partis copiis nova cogerentur auxilia, novus ad restaurandas deleti vires conscriberetur exercitus: quippe dum hæc a partibus curantur, non duo contrarii reperiuntur exercitus, adeoque nec bellum. Quæ omnia cum prorsus absurda & a ratione aliena esse notius sit, quem ut dici debeat, jure quoque merito rejiciendam esse tanquam minus exactam Boceri definitionem nemo negaverit.

3. Ut itaque quæ mihi stet sententia explicitum dem, non eum a vero aberrare autumo, qui bellum dixerit esse dissidium armatum, libero populo ab altero populo libero rite indictum. *arg. l. 24. ff. de captiv. & postlim. l. 118. ff. verb. signi.*

4. Dissidium appello armatum, ut lites excludam

civiles citra ullum armorum strepitum coram certis iudicibus agitari solitas, quales quandoque inter liberos urrinque populos extitisse omnium seculorum decursus docuit; veluti cum in tertium aliquem seu principem, seu senatum, seu alios communi voto electos arbitros consentiunt, eorumque adeo sponte se subjiciunt jurisdictioni, ut quicquid ab iis statutum fuerit ac decretum, ei semet acquieturos promittant. Plura controversiarum hâc methodo diremtarum enumerat exempla Albericus Gentil. *de jure belli libr. 1. c. 3.*, & autor *du bouquet historial tit. de la justice*. Gallorum laudibus extollens sinceritatem, & in corruptam in judicando justitiam, Regem ac Senatum Parisiensem sæpius ab iis, penes quos summa residebat potestas, asserit in iudices electos fuisse, ac litis, quæ Frederico secundo cum Papâ innocen- tio quarto intercede- bat, decisionem illis commissam commemorat.

5. Liberum utrinque desiderio populum, ut latrocinia, seditiones, bella civilia removeam, & si quæ sint hujus ferinæ alia, quibus neque belli jura neque privilegia tribuenda, ac ne nomen quidem proprio loquendi modo imponendum: in civilibus namque dissidiis non liber utrinque concedit populus, verum una natio, uni subjecta Principi, in duas scissa partes contrarias, in duas divisa factiones; ubi eadem utrinque conspiciuntur insignia patria & infesta signa, pares aquilæ, coin-

commilitonibus adversi commilitones, ejusdem gentis ordinibus illisi ordines, in sua viscera & cognatas acies versa dextra; ubi nullus Principis supremi consensus, nullum belli decretum, sed quilibet opibus ac autoritate pollens in belli se ducem erigit; ubi non de reipublicæ ruinâ & exitio sed conservatione summis utrinque decertatur ardoribus, dum in suam quisque partem ac factionem regnum trahere annititur, & quâcunque potest tatione illud urget, ne quam nisi propriam aut amicam frontem diadema obvestiat, licet inde plerunque multum detrimenti capiat Respublica. *l. 21. §. 1. ff. de captiv. & postlim.* Quare nec captos in bellis civilibus victorum fieri mancipia, nec postliminii jura vigere statuit jurisconsultus *in d. l. 21. ff. de captivis* nec de civibus superatis triumphum agere victores permisit inviolata veterum Romanorum modestia; sic Florus *libr. 3. c. 22. in fine* de Sertorii bello tractans; *victores duces*, inquit, *externum id magis quam civile bellum videri voluerunt, ut triumpharent.* Et Lucanus Cæsaris ac Pompeji in commune ruentium nefas prælia decantaturus, ait;

Bella gori placuit nullos habitura triumphos. libr. 1.

6. Tertium denique, quod ad belli requiro substantiam, est ut rite indicatur, seu ut consilio prius quam armis omnia experiamur, ac verbis repetamus quicquid deberi nobis aut injuste ablatum putamus, cum blandâ sæpe plus impetrare

valeamus oratione, quam truculentis bellorum molitionibus; quod si denegetur, Martis aleam nos tentaturos declaremus: justum enim, ut inquit *Cicero* 1. *offic.* nullum intelligitur bellum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum ante sit & indictum. Præcepit id ipsum populo suo Israelitico summus rerum moderator, iussit, ut civitatum indigenis pacis offerrent conditiones, neque eos everterent, qui imperata facere non detrectassent. *Deuter. cap. 20. vers. 10.* Nec Græcorum antiquissimi sine præviâ denunciatione ad arma provolarunt. Ita, cum apud E ripid. in *Pheniss.* Polynices Thebas oppugnare jam animo destinasset, ad occupandum imperium vicibus alternis sibi debitum, prius tamen quam hostile quicquam tentaret hoc modo fratri Eteocli loquens inducitur;

*Adsum paratus nunc quoque his e finibus,
Exercitum omnem protinus deducere,
Dum me ista dominum Regia agnoscat suum
Reddenda fratri temporum justo ambitu.
Ita nec paternas arma vastabunt opes,
Nec scala celsos faciet in muros gradum.
Sin hac negantur, quicquid est juris mei
Experiat; inque hoc advoco testes Deos;
Cum jus petam præstemque &c.*

Quin & Romani usque adeo in bellis decernendis & indicendis religiosi fuisse perhibentur,

ut

ut teste Cicerone *libr. i. offic.* omnem belli æquitatem sanctissime jure feciali perscribi curaverint, illudque sollicite retulerint inter juris publici species. Hinc antequam arma adversus exterarum gentes movenda judicarent, & justum & bono publico necessarium duxerunt, plurimas hoc in negotio adhibere solennitates, & omnes prius pacis tentare vias, si forte meliorem dii mentem adversariis inspirarent: quippe fecialium e collegio lectum quempiam augustioribus indutum vestibus, & sacris conspicuum insignibus, ad eorum, qui injurias intulisse arguebantur, urbem mittebant, qui ubi pervenisset ad hostium fines, Jovem cæteosque Deos invocans, testabatur pro populo Romano se jus suum repetitum venisse, & iter ad injustum instituisse populum, gravissimis, si mentiretur, additis execrationibus: eadem deinde ei, in quem primus incidebat, reiterabat: postea & urbis vigilibus eadem repetebat; denique eodem modo in medio foro civitatis magistratibus aperiebat adventus sui causam: qui si rogatis non annuissent, tribus datis decem dierum dilationibus, vel, uti vult Livius, triginta tribus diebus ad deliberandum interjectis, superos & inferos obtestatus discedebat, hoc unum adjiciens, populum Romanum per otium deliberaturum. Domum reversus, quicquid actum fuisset ad senatum referebat, ac si bellum decernere vellet, per Deos licere pronunciabat. Dionys. Halicarn.
libr.

lib. 2. antiqu. Roman. fere in fine. Quod si bellum plurium fuisset decretum suffragiis, iterum fecialem ad hostiles mittebant limites, quo magis injustitiæ convincerent inimicos, & piam ac justam sese causam fovere cunctis declararent; atque is, præsentibus ad minimum tribus puberibus, bellum denunciâs, hastam vel telum in hostium contorquebat agrum, additâ certâ verborum formulâ, quam Gellius exhibet *Noët. Attic. libr. 16. c. 4.* Aliam alii solent in bellis indicendis observare formam, quæ quamvis inter se discrepent, firmum tamen est atque indubitatum, jure gentium esse necessariam belli denunciationem, apud moratiores quosque populos continuo velut usu inductam & approbatam, nec absque præviâ juris ac rerum repetitione fœdera pacisque dissolvenda esse vincula, in tantum, ut latrones atque prædones audiant, quos aliter inferendi belli vesania subiit. *l. 118. ff. de verb. signif.*

7. Antequam autem in ulteriorem nos intromittamus de bello disceptationem, prius despiciendum est, num certis in causis licitum sit ac concessum belli artibus ea sibi quærere, quæ blandis admonitionibus impetrari non potuerunt: id namque prohibitum si foret, frustra ad alias de dissidiis armatis quæstiones, huic veluti basi ac fundamento imponendas, extenderet sese nostra meditatio. Et ad propulsandas quidem injurias ac ablata injuste per vim repetenda penitus esse per-

per-

permissum armorum adminiculum, non facile quisquam, nisi qui videri velit humanam prorsus exuisse naturam, negaverit; illud enim non Naturalia tantum ac gentium jura, sed immutabilia quoque nobis injungunt Dei præcepta: evolva-
mus modo sacratos utriusque testamenti codices, videbimus in iis quaque versum, insignes pietate viros recuperasse bello res præter omne fas sibi exeptas, hostium violentias armata manu coërcuisse, & ingenti animo superbas illorum repres-
sisse insolentias. Sic Abrahamus, Moses, Josua David, Josaphat, aliique Israelitarum reges ac duces pientissimi bella mandato Jehovæ gesserunt. *Epist. ad Hebreos cap. 11. vers. 30. & seq.* Quin & ipse Deus optimus maximus per dilectum fidumque servum suum Moſen varias armorum præscribere leges & belli jura dare voluit Israelitico populo. *Deuteronom. cap. 17. vers. 13. toto cap. 20. & cap. 31. vers. 3. 4. 5.* Et certe si magistratui concessa sit ab universi rectore potestas animadvertendi gladio, aut alio mitiori quopiam supplicio in facinorosos homines ad arcendas a subjectorum capitibus injurias, ab illis inferri solitas, qui pariter unius ejusdemque Principis fueri sunt purpuram venerari: quis non longe majori jure dixerit illis esse permissum civium suorum vitam, existimationem, & opes armis adversus extraneos intactas conservare ac inviolatas? Neque quicquam repugnant hisce textus,
qui-

quibus e sacro codice petitis forte quis adversus bellorum justitiam quid evincere se posse putaret; nihil enim aliud quam privatam singulorum illi inhihent ultionem.

8. Unde & statuendi nobis incumbit necessitas, non posse quempiam armatum movere dissidium, nisi penes quem suprema residet juris dicendi potestas, quique superiorem in territorio suo neminem agnoscit: atque adeo in monarchiâ soli Principi; solis in aristocratiâ optimatibus; in democratiâ populo competit universo jure majestatis indicendi belli facultas.

9. Fallitur itaque quicumque putaverit, impunè propriâ se posse autoritate privato sub eodem Principe degenti faceffere belli negotium: edixerunt namque Valentinianus & Valens, ne cui se insciis atque inconsultis armorum movendorum copia tribueretur. *l. un. C. ut armor usus inscio Principe interdictus sit.* Si quis atrociori fuerit impetitus injuriâ, non ad Martis recurrat judicium, sed Principis imploret auxilium, judices adeat ad dirimendas controversias a Principe constitutos, ibi vindictam exigat, ibi postulet ultionem criminis in se perpetrati, jus dicentis requirat officium, ut is suâ velit autoritate lites componere, obortas sopire rixas, & dignis nocentem subjungere suppliciis.

10. Multo minus, ut privatus in extraneum, sive Princeps is sit sive subiectus, arma moveat, rei pu-

publicæ contextus aut boni communis fert ratio-
d. l. un. Postquam enim in unum convenere mor-
 tales, & unanimi consensu civilis illa fuit intro-
 ducta inter homines societas, recessum quoque
 fuit ab illo naturæ jure, cujus similitudinem in
 brutis etiamnum cernimus obtinere, quo vim
 vi repellere, & injuriâ sublata quemque armo-
 rum ope vindicare, non expectatâ superioris au-
 thoritate, non erat improbatum. Atque hoc fun-
 damento excusatos legimus a Catone Rhodiensēs:
 multos quidem, inquebat, cives privatos a-
 speras in Romanos habuisse conciones, & ad
 bellum suadendum omnes adhibuisse facundix vi-
 res: nullum tamen de bello Romanis inferendo
 factum esse senatus consultum, nullamque pro-
 pterea iis intercessisse cum Romanâ Republicâ
 inimicitiam. *Gellius. libr. 7. cap. 3.*

I I. Quin autem Principe permitteute privatus
 quisque militem conscribere, & armis damni
 reparationem ab extraneis illati possit impetrare,
 res ipsas interverfas, vel earum justum interci-
 piendo pretium, non est quod ambigamus. Ad-
 inventæ sunt hâc de causâ multis hinc seculis pig-
 nationes, vulgo repressalia, quas si quis belli
 præludia dixerit, ei non equidem refragabor: sub-
 jectis quippe læsis ab extranei Principis parenti-
 bus violenta conceditur ablatorum repetitio, quo-
 rum frequentibus admonitionibus, & amicis cre-
 bris interpellationibus, obtinere non potuerunt
 resti-

restitutionem; Andreas Gail. *lib. de pignorib. observat.* 2. adeoque veluti pignoris jure quælibet alterius potestati subditorum bona detinent & occupant, in damni perpeffi & illatæ compensationem injuriæ: constans enim est opinio, pro privati cujuscumque admissio turpi opes civium universas obligatas esse, si quidem rei criminis copiam habentes, eum tamen noxæ dare, vel meritis delictum pœnis expiare detrectent. Alberic gentil. *lib. 1. c. 21.* Excogitatæ autem videntur hæc citra belli formem violentæ repetitiones, ne propter illatas forte privato coniumelias & damna turbaretur illico Reipublicæ tranquillitas, neve necessum esset integram statim ad arma concurrere gentem, ad vindicandam municipis sui calamitatem. Quia tamen omnium fere temporum nos docuit experientia, illos, quibus summa commissi boni publici cura, subjectorum suorum adversus indulta privatis piguerationis jura publicam suscepisse defensionem, inde pacem penitus everfam, & atrocia inter paulo ante socios, fæderatos, ac amicos odia fuisse grassata, ideo non levissimâ quâque de causa vel minora propter incommoda, neutiquam in Reipublicæ vergentia damnum, concedi debere repressalia censuerunt rerum politicarum periti. Petrus Heigius *lib. 1. quest. 12. n. 36.* Ajala *de jure & offic. bell. lib. 1. cap. 4. v. 10.* Verum prius omnes, quibus absque vi publicâ ad sarcindum damnum aut injuriæ cul-

ultionem compelli posse creduntur adversarii, tentandas esse vias, atque summâ circumspeditione & accuratâ consideratione cuncta perpendenda, non secus ac si de bello tractaretur externis inferendo. Duo itaque primaria sunt in repressaliis requisita; expressus scilicet illius consensus, qui superiorem non agnoscit, & ingens bonorum vel famæ jactura, ab externi Principiis procurata subjectis, qui, cum suos in officio continere posset, denegat tamen peregrinis administrare justitiam: quid enim, si prohibere nequeat? culpâ caret juxta vulgata jura. Præter quæ illud insuper observandum, ne repressalia concedat quisquam, nisi suis subjectis; non item extraneis; cum principis cujusque intersit quidem, nullam subjectis suis læsionem aut injuriam a peregrinis inferri; nequaquam vero ad eum pertineat, si alieno in territorio peregrinis jus non ita, ut oportet, reddatur. Neostadius *Curia supr. decis.*
 I 1. plura de hoc repressaliorum jure peti possunt ex autoribus a me citatis, *in comment. ad Pand. tit. de judiciis num. 30. in fine.*

I 2. Quod si privatus eo dementiæ processerit, ut absque Principis consensu, motu proprio bellum intentaverit extraneis, læsæ majestatis reus erit. *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majestatis.* Quisquis enim illud agit, unde necessario turbata pacis subsequitur effectus, hunc a perduellionis crimine nemo sanus dixerit immunem. At quod quæso majus
 B esse

esse potest ad dissolvenda mutua fœdera & irritandas mentes incitamentum, quam si vim armatam exteris inferri contigerit? ex unius quippe scelere cæterorum bona violentæ statim subjiciuntur executioni, omnesque, uti supra demonstratum, si meritas in delinquentem pœnas non decreverint, de damno per eum perpetrato tenentur. Præterquam quod exempli pessimi res sit; sub specioso namque illo exteris movendi belli velamine quis non animadvertit, extremam quemque moliri posse Republicæ ruinam? quis non videt, coactio milite, conquisitis impune armis omnique belli apparatu, quemque arreptâ occasione in ipsum Principem, altâ pace regni secure moderantem habenas, arma posse convertere, eoque nihil minus exspectante de sede suâ deturbato, & ejectis optimis quibusque patriæ civibus, summam per omne nefas sibi vindicare majestatem?

13. Nullus tamen dubito, quin & absque prævio Principis mandato subjectus impune possit illatum ex improvise repellere bellum, & intentatas a se suisque arcere injurias: cum juris sit minime controversi, unumquemque tuto jus sibi dicere & ab inimicorum audaciâ telisque vitam defendere posse, non exspectato superioris consensu, ubi judicis nequit haberi copia, neque diuturnam res moram patitur *l. 10. §. 16. ff. qua in fraud. creditorum*. Grotius *de jure belli libr. 1. cap. 3. n. 2.*
Scleif-

Scleiffius *in comment. ad Mart. Laudensem de bello. quæst. 2. u. 7.* Est enim illo casu inculcata sui corporis tutela, quam omnibus leges omnes, omnia concessere jura l. 3. ff. *de justitiâ & jure.* nihil quippe magis est naturale, nihil magis æquum aut rationi conveniens, quam se suaque a rapacium quasi vulturum vi defendere atque violentiis: scilicet, (ut inquit Cicero pro Milone) *hoc ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunque ope possent, a corpore, a capite, a vitâ suâ propulsarent.* Neque quicquam interesse censeo, justane defensio a singulis contra singulos instituat, an a multitudine coacervatâ adversus plures unum veluti corpus ac animum constituentes directâ sit: non enim numerus immutat justæ defensionis substantiam; adeo ut, si singulorum defensio licita sit, & naturâ duce fiat atque magistrâ, eadem quoque ratio pro multis plurium simul arcentibus injuriam militatura sit.

14. Bellum vero, (ut & aliquas ejus species enumerem) aliud justum est, aliud injustum. Justum esse censeo, quod suprema majestas legitimis de causis indicit populo superiorem non agnoscanti, Neque cuiquam dubium esse potest, justum jure gentium primitus esse introductum. §. 2. *justi. de jure nat. gent. & civil. l. 5. ff. de justit. & jure.* Postquam enim inter homines dominiorum esset

B 2

intro-

introducenda distinctio, & suis paterna rura quilibet bobus araret, neque amplius mortales in omnium rerum viverent commupione pacatâ, evenit, ut una cum numero paulatim cresceret avaritia, & animos ipsorum invaderet amor sceleratus habendi; unde non propriis contenti rebus, (licet hæ maximæ fuissent certissimæque divitiæ) alienis coeperunt insidiari, atque eo tandem furiosa illos & alieni appetens adegit libido, ut suis confisi viribus in reliquos imperium quærerent ac dominatum, & longâ pace securis contra omnem justitiæ & æquitatis normam non opes tantum ac charissima quævis, sed ipsam quoque libertatem & vitam conarentur eripere. Scite admodum ac vivis veluti coloribus hanc bellorum delineat originem Seneca in *Hippolyto. vers. 538.*

*Rupere fœdus, inquit, impius lucri furor;
Et ira princeps, quæque succensas agit
Libido mentes, venit imperii sitis
Cruenta, factus prada majori minor;
Pro jure vires.*

Hinc & Euripides in *Phaniss.* opum & imperii causâ bella jam olim moveri solita asseruit, Polynicen ita differentem fingens;

*Memorare dictum liceat antiquum mihi,
Imperium opesque prima sunt mortalium
Censu, atque in animos maximas vires habent.
Horum ergo veni cum tot hastatorum agmine.*

Quapropter etiam asserere non erubuit primus ille

ille Romanorum Imperator, regnandi causâ violari posse jura, in cæteris rebus pietatem colendam esse.

Ad defendendas igitur paternas opes, & propulsandas iniquas illas oppressiones & injustorum tyrannidem, in unum congregata armatorum multitudo, ut juxta juris gentium præceptum omnem vim propelleret atque injuriam *l. 3. ff. de justit. & jure* hinc bellum.

15. Solet autem a doctoribus hæc plerunque ventilari controversia, num & injustum bellum juris gentium dici posset? sed nullius ego juris illud esse ceuseo; cumque jus omne denegetur injusto bello, frustra quem id agere, ut ad aliquam juris speciem reducat: jus namque est regula liciti & honesti, & norma agendorum, quid fugiendum, quid sequendum sit docens, methodumque præscribens, juxta quam dirigendæ sint actiones humanæ. *l. 1. l. pen. ff. de justit. & jure. p. m.* Parens Paulus Voet *tractat. de statutis eorumque concursu cap. 1. sect. 1. n. 2.* At vero nullus asseruerit, illud, quod injustum est, a jure mortalium mentibus ad imitandum proponi; adeoque nec injustum dici potest jus suadere vel approbare bellum. Scilicet non a jure mala, non vitia originem duxere, sed vitiis opponi solita remedia, tanquam pharmaca morbi vehementis impetum impediencia ac progressum. Justum adinventum est jure gentium bellum, ut medicina adversus omni ju-

ri adversantes iniquorum insultus & invasiones, ne tractu temporis nimium invalescerent.

16. Cum autem justī & injusti sit opposita natura, sic ut alterum ab altero excludi ac removeri necesse sit, vim veritati intulerit, qui justum dixerit utrinque; dari posse bellum. Alberic. Gentil. *de bello lib. 1. cap. 6.* Bocer. *de bello cap. 1. n. 12.* Ut ut aliquando probabiles adeo justī produci possint utrinque dissidii causā, ut uter alteri in belli justitiā præferendus sit, merito dubites; dum quisque sua bella sacra, sanctam dicit bellandi causam, iniquos, impios, fœderum violatores hostes appellat, & integris ferme rationum plaustris universo terrarum orbi belli justitiam demonstrare nititur.

17. Et quamvis ejusmodi quandoque facinora perpetrenrur ab illis, qui justā de causā se suaque belli commiserunt alicujus, quæ justitiæ penitus adversantur & humanitati, sic ut justam adversus illa jus naturale tribuat defensionem, & ex iniquis hostibus legitimos efficiat sui corporis tutores; non tamen inde justī natura belli mutabitur, neque singulares actus iniqui primæ quicquam detrudere poterunt amorum justitiæ. Interim quin & bellum possit utrinque sine legitimâ geri causā, non est quod dubitemus, non secus atque singulare potest a duobus suscipi certamen, cujus justam neuter valet allegare rationem, veluti si signis infestis inter se concurrant duo populi solius gloriæ ducti cupidine.

18. Cæ-

18. Cæterum iustas inferendi belli causas ad tria facile capita cogi posse puto ; aut enim ad propulsandam vim suscipitur ; sui que defensionem : aut ad repetendas res quasunque summo scelere nobis ereptas : aut denique ad ulciscendas injurias immerentibus illatas. Non tamen ob parvi momenti negotium in armis illico præsidium quærendum ; summæ quippe stoliditatis esset propter exiguum forte dispendium universam periculis exponere Rempublicam , & per dubios præliorum eventus suspensam ac ambiguam reddere civium securitatem ; stultum , levissimæ cujusque controversiæ Martem statim velle diribitorem.

19. Operæ pretium autem hic me facturum confido , si nonnullas circa belli justiciam quaestiones examinem , ex quarum definitione facili negotio cæterarum peti poterit decisio. Ac primo quidem sola gloriæ cupido justam nemini supeditat armorum causam : non enim illa plurimorum , quos in bello perire contingit , est anteponenda vitæ ac salutis : famam affectare & illustrem ad posteros sui memoriam transmittere nulli prohibitum ; verum licitis id viis efficiatur necesse est : etiam Herostratus sibi nomen in omnia secula duraturum comparere voluit , Ephesinæ Dianæ comburendo templum ; sed condemnata fuit ab omnibus præpostera illa & execranda gloriæ captandæ methodus. Neminem

occidendum esse diuinæ voluere constitutione, si non in extremâ necessitate, & velut inculpata tutelæ moderamine. At quis incorruptæ mentis gloriam dixerit esse necessitatem? ubi, si non depugnètur, nulla tamen inde supervenit infamia, nullum damnum, nulla injuria; ubi eandem cuncta post prælium formam retinent atque conditionem: nec victori quicquam acquiritur, neque victo decrescit: sic ut ejusmodi bellis deletari solitos Principes omnem odisse pacem, & nil nisi humanum sitire sanguinem jure suspiceris, dum temerario ausu nihil profuturo in cædes & vulnera ruere festinant, non magis in adversarios, quam in se suosque crudeles. Præterquam quod infelices sæpe, Deo sic disponente, sine ad gloriæ certamina provocantium successus. Amasium contemplemur Judæorum Regem, qui cum per nuncios ab Israelitarum rege desiderasset ad vires ostentandas & explorandam potentiam, ut in prælium descenderet; non victus tantum sed & vivus in adversari devenit potestatem. 2. *Reg. cap. 14. vers. 8.*

20. Eodem modo nec, quod ad amplificandos imperii limites & ad divitias acquirendas inferitur, justum dici potest bellum. Petr. Heig. *libr. 1. quæst. 12. n. 46.* Licet horum gratiâ primum armata exstiterint dissidia. *Qua tanta vos fert ira, cum una stirps idemque sanguis sitis.* (inquit Seneca *controvers. 9.*) *vel qua furia in mutuum sanguinem egere?*

egere? quod tantum malum humano generi vel forte vel fato inestum? an ut convivia poculis exstruantur, & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? magna enimvero & laudanda sunt, propter qua mensam & lacunaria sua potius quam lucem innocentes intueri maluerint. An ne quid ventri negetur libidinique, orbis servitium expetendam est? detestati sane fuerunt illud omni tempore optimi quique viri, & ex adverso censuerunt, Plus apud omnes bonos pietatis jura, quam imperium & opes valere debere; alias nec piratis, nec latronibus, iusta deficiet bellandi causa; non deerit illis speciosum sceleris sui velamen, dum plura quam possident desiderantes rapto victitare solent. Quoscumque igitur non alia quam scelerata res alienas invadendi cupido ad arma stimulaverit, eos merito non Principes appellaveris, sed prædones, quo titulo quondam decoratus fuit ille, cui non unus sufficebat orbis, Alexander.

*Illic Pellai proles versana Philippi,
Felix prædo jacer.*

Cecinit *Lucan. lib. 10.* Nec timuerunt eum Latronem vocare Scytharum legati; tu, inquit, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adiisti, latro es *Curt. lib. 7. cap. 8.* Diximus superius ad belli iustitiam requiri, ut ritè quisque illud denunciet, primumque petat, quicquid sibi debitum existimat, antequam ad arma, ad ultimam conyoler regum rationem.

nem. At quo colore quave fronte urbes & agros poscet alienos; qui solo imperii augendi studio bellare decrevit? quam obsecro debiti causam allegabit? quo titulo in extraneorum opes in possessiones sibi jus vindicabit? justior fuit & observantior æqui Demetrius; occupato namque Syriæ regno, imperii quidem fines ampliare, & finitimis opes augere bellis statuebat; expectabat tamen, donec honestum belli titulum, Orofernis scilicet in regnum restitutionem, nactus fuisset. *Justin. libr. 35. cap. 1.* Et certe quicumque legitimam statuere vellet hanc belli causam, eum necesse foret omnem etiam inter homines evertere societatem: tunc enim, quo quis est potentior, eo & in alios plus juris sibi vindicare volet; in armis omnis consistet justitia; æquius id habebitur, quod validus, tollentur imperii prisca limites; antiqui confundentur agrorum termini; actum denique de juris erit præceptis, quibus, ne proximum lædamus, sed sua tribuamus cuique jura, injungitur, eaque inter antiquatas erunt referenda leges.

21. Injusta quoque belli causa est religionis inter exterarum gentes propagandæ & hæreseos extirpandæ cupiditas; justissima vero illorum defensio, qui maximas ad arcendos ejusmodi adversarios intendunt vires, Ajala *de jure & offic. bell. libr. 1. cap. 2. n. 28.* Bocerus *de bello cap. 4. n. 12. 13. 18.* Carpzov. *ad leg. reg. German. cap. 4. sect. 6. n. 13.*

Non

Non enim læditur hæresi societas humana, non violatur illa, quæ homini cum homine debet intercedere communio: non fœdera, non pacem religionis interrumpit diversitas; ut credibile magis sit, Principes illos speciosum solummodo, quo tegant avaritiam, quærere prætextum. Albericus Gentilis *de jure belli libr. 1. cap. 9.* Verum, dicet forte quispiam, hæresi Dei læditur majestas, bellum ei indicitur, negliguntur atque vituperantur ejus mandata. At, inquam, crimen illud iis puniendum incumbit, quorum sunt subjecti, non extraneis Principibus, illis quippe extra territorium jus dicentibus impune non paretur l. 20. ff. *de jurisdictione.* Quod si & ipsos Principes eveniat sceleris esse participes, in illos sibi soli Deus vindictam reservavit, quisquis illum contemserit non impune feret, nec ultricem ejus evitabit dextram. Præterquam quod verberibus & cruciatibus ad fidem nemo compelli possit; est namque donum Dei, quod non nisi spiritualibus armis & precibus assiduis impetrari potest: ut frustra quis humano sanguine propagatam cupiat religionem: longe releganda vis omnis atque violentia, & errabimus toto cælo, si quid credimus autoritate Regiæ, potestatis plenitudine, minis, suppliciis, armis promoveri negotium Christi: adhibendus potius Moses & prophetæ; sacris instruendi literis, erroris inde convincendi sunt infideles, &, ut inquit Theod. Grafwinkel
de

de pralud. Justitia & juris quest. 4. sect. 4. si promovendus sit Dei cultus, per talia promoveri debet principia, per quæ eundem gloriosissimus apostolorum chorus, martyrum candidatus promovit exercitus.

22. Verum quid dicendum, si religionis ergo subjectis a Principe vis illata sit? nefas esse censeo parentem eâ de eausâ in superiores insurgere: quid enim si Princeps religionem mutans idem suis imperet subjectis, non ideo decedit imperii jure, neque quicquam ejus auctoritati fidei detrahet immutatio, nisi quod huic mandato, quod antiqui & veri cultus divini injungit omissionem, non teneantur obtemperare. Magna quidem militat pro Principe ratio; verum illa summa est quæ pro religione facit *l. 43. ff. de religiof. & sunt. fun.* cum Deo magis quam hominibus oporteat obedire *Act. Apost. cap. 4. vers. 19. & cap. 5. vers. 29.* Atque ita ad edictum Regis Nabuchodonosaris Sadrah, Mefah, & Abednego divino cultu noluerunt adorare supplices auream ejus mandato statuatam *Daniel cap. 3.* Neque Daniel obtemperavit isti Darii Regis constitutioni, quâ, ne quis intra dies triginta quid a quopiam vel Deo vel homine præterquam a Rege peteret, sancitum erat, verum nihilominus Israelis Deum ferventibus quotidie precibus venerabatur. *Daniel cap. 6.* Et hoc nixa fundamento Antigone apud Sophoclem se Creontis opposuit edicto.

Non

*Non summus, inquit, hac mihi imperat Jupiter,
 Nec justitia, deos qua habitat apud inferos,
 Inter homines qui jura sanxerunt pia,
 Nec jussa tanti ponderis tua estimo,
 Mortalis ut perennia deorum queas
 Temerare jura insculpta mentibus hominum.*

Sophocl. in Antigon. sic ut Dei jussa Principis postponentes edictis & proprio vim inferant animo & debitam supremo Regum domino detrectent obedientiam: cæteris in rebus ad observandam principis sui majestatem penitus adstricti sunt: monuit nos gentium doctor illo tempore, quo constat omnes vel paganos vel Judæos fuisse populorum præfectos, monuit inquam parendum esse magistratibus non tantum poenæ formidine, sed & quia juxta conscientiam ad obedientiam sumus obligati. *epist. ad Roman. cap. 13.* exemplo suo illud demonstrarunt innumeri martyres, quævis potius optantes sufferre mala, usque dum frigida mors per extrema cruciatuum, quicquid ipsis vitalis supererat, haurirer, quam ut atrocibus sese principis opponerent edictis.

23. Quid si tamen libera quæ civitas aut provincia cæ se conditione Principis extranei summiserit imperio, ut liberum retineret religionis arbitrium, & intacta manerent circa Dei cultum jura? Sane, cum & Princeps ex contractu cum subjectis celebrato jure gentium teneatur, & pacta servari justum sit & æquitati conveniens; jure quoque
 in

in liberratem vindicare sese poterunt parentes, si fidem datam rumpere Princeps sustinuerit, neque quicquam pensi habuerit interpositas violare conditiones: si enim penitus ejusmodi pactorum scrutemur naturam, quibus alterius imperio sese subjicientes nonnulla sibi jura reservant, animadvertemus, illos eorum contemplatione suam in extraneum Principem non transtulisse majestatem, sed in iis illam illibatam per talia pacta conservare voluisse. Albericus Gentil. *de jure bell. libr. 1. cap. 11*. In illis itaque, quos exceperunt, casibus, non ut inferiores, sed ut summi potius sunt æstimandi magistratus, penes quos summa residet majestas; at vero dubium nemini esse potest, majestatem habentibus esse quovis jure licitum adversus insidiatores & hostes ad illam defendendam arma capessere. Grotius *de jure belli ac pacis libr. 3. cap. 3. n. 4*. quid ni ergo liceret ipsis etiam illam, quam sibi reservarunt, vindicare majestatis partem adversus ejusmodi Principem, qui, cum in multis ejus sese jugo summisissent, iis haud contentus plenum conatur in illos exercere imperium, quamque pro parte acquisivit, in universum sibi rapere majestatem.

24. Quæsitum etiam, num adversus Principem subjectis arma movere de jure concessum sit, si pro legitimo imperio meram in illos exerceat tyrannidem? per tyrannum hic intelligo talem
 exer-

exercitio, qui neque finem neque modum facit crudelissimorum in immerentes suppliciorum, innoxios indictâ causâ subjectos condemnans, & prout animus tulerit, quosdam vitâ, bonis alios, nonnullos famâ & existimatione per fas nefasque privans; non civium, non patriæ pater, sed hostis potius acerrimus, illud omne sibi licere putans, quod nec a scelestissimis credas absque horrore posse perpetrari. Quod si itaque adversus ejusmodi tyrannum propriâ privatus quispiam auctoritate bellum susceperit, ut ad mitius imperium & mores æquiores adigat imperantem; verius nihilominus esse puto, illum in perduellionis incidere crimen: est enim penes illum summa majestas, ut penes electum rite ac more majorum constitutum legitime regni Principem. Et quamvis iis, quibus imperium adeptus est, parere neglexerit conditionibus, & flocci fecerit fundamentales regni violare leges, quibus velut nexu ac copulâ Principi subjectos cohærere constat; non tamen illico jura principatus amisissi dici potest; difficillimi quippe negotii res est de tyrannide judicare, nec privati cujusquam id arbitrio committendum: sic enim misera nimium foret imperantis conditio; sic unus atque alter malâ suâ fortunâ non æqua forte sibi putans Principis imperia, illico clamaret, in tyrannidem degenerasse principatum, intolerabiles esse Principis injurias, in eoque tollendo, velut in atrocissimâ tyrannide
extir-

extirpanda, seditiose moveretur. Alii benigniorem cum experti magisque benevolum, summis ejus virtutes honoribus prosequerentur, & maximis extollerent ubique laudum præconiis: atque ita infelix, ac summopere Principi perniciofa fecunditate suâ, disseminaretur discordiarum planta, dum nusquam deficiunt novarum rerum libidine prurientes animi, quidvis in turbandi occasionem ac causam trahentes, & impuri passim reperiuntur artifices, quibus haud difficile foret vel ex dulcissimis favis quasvis elicere virulentias; dum neque optimo Principi de omnibus de singulis bene mereri cupienti sui defunt æmuli, sui defunt invidi: adeo ut ne Titus quidem Flavius Vespasianus Augustus, deliciæ generis humani, odio ac vituperatione publicâ carere potuerit. *Sueton. in ejus vitâ cap. 1.* Hinc est, quod Salvatorem nostrum vidimus, cum indigna multa atque injusta pateretur a populi Principibus illata, æquo tamen illa animo tulisse, nec autoritate privatâ resistere voluisse ipsorum tyrannidi. Petrum quin etiam educto gladio ferientem acriter reprehendisse, ut in re versantem prohibita *Mathei cap. 26. vers. 52.*

Ut igitur constet omnibus, imperii jure decidisse tyrannum, universi populi, vel eorum qui vice ejus consuli consuevere, majestatemque realem repræsentant, revocationem atque declarationem antecedere necesse est. Sicut enim donatio non fit

fit ipſo jure nulla, ſi quidem donationi conditionibus adjectis haud paruiſſe contigerit donatarium; ſed revocanda potius & per legitimam judicis reſcindenda ſententiam, priuſquam donatarum rerum dominium poſſit ad priſtimum redire poſſeſſorem, *l. fin. C. de revocand. donat.* Zoef. *in coment. ad pandect. de donationibus. n. 99.* Ita nec imperii conceſſio, quandam præ ſe ferens donationis ſpeciem, cui jurejurando confirmata ſolent utrinque interponi pacta atque conditiones, ſubjectos ad impigre parendum, ad juſte imperandum Principem obſtringentes, non ante cenſeri debet evanuiſſe, quam per revocationem populi totius appareat abunde voluntas. Quod ſi deinde priſtinam regno privatus Princeps non Princeps, ſolâ jam purpurâ & honoris antiquati veſtibus ſpectabilis, recuperare tentet armorum præſidiû majestatem, non ſecus atque Reipublicæ hoſtem populus repellere, belloque libertatem defendere juſtiſſime poterit, uti quondam adverſus ejectam Tarquiniornm familiam fecere Romani. *Livius libr.*

Cæterum in ſacris literis hoc modo creptum tyranno legimus imperium: cum enim Rehabeam Iſraelitarum Rex juniorum conſilia ſecutus graviffimis populum vexaret oneribus, & ſe ſcorpionibus ſubjectos excepturum palam prononciaviſſet, non tamen eâ de cauſa quilibet in eum irruebat, velut in tyrannum; ſed imperio decidiſ-

C

ſe

se publicis universus populus palam testabatur clamoribus; qua nobis portio, inquebant, in *David*: neque hereditas est nobis in *filio Isai*: vade in *Tabernacula tua* o *Israel*. 1. *Regum cap. 12*. Par ratione, licet urbis incendum & alia horrenda in ciues in exteros scelera Nexo perpetrasset, non ante tamen ei Imperii erepta habena, quam Republicæ hostis a Senatu Romano judicatus esset. *Sueton. in Nerone cap. 49*. Et quamvis in *Belgium* missus ab *Hispaniarum* Rege dux *Albanortum* plus quam belluinâ sæviret in subiectos atrocitate, sic ut memoriæ proditum sit, lentis quosdam carbonibus ustos, candentibus alios forcipibus enecatos, in conspectu maritorum violatas uxores, stupratas parentibus inspectantibus filias virgines, embryones divulsos ex utero materno, in patibulum sublata jam dudum quiete defunctorum cadavera, & innumera alia, quæ animus meminisse horret, quæque passim loquuntur annales & historiæ: usque adeo tamen contra Regem majores arma non sumserunt, ut illius nomine adversus *Albanum* aliosque, ut in summum affectantes imperium, bella gesserint; donec tandem unanimi Patrum conscriptorum suffragio federati *Belgii* maiestate deciderit de clatus fuit *Hispanus* edicto anno 1581. 26 Julii.

- Neque quemquam hanc ejurandi Principis tyranniam improbatum puto, nisi qui subiectis plus quam scelerem censuram imponendam esse

esse conditionem; nam ne ipsis quidem servis, qui jure civili pro nullis habebantur, olim denegatum fuit ad evitandam dominorum savitiam ad Principum confugere statuas, & de dominis iniquis querelas instituere, quo nimis atroci semet illorum subducerent imperio. *§ fin. instit. de his qui sui, vel alieni juris sunt.* Si quis legibus solutum dixerit esse Principem; proinde nec subjectis teneri vitæ reddero rationem, omnia Regi iusta & honesta esse; & quicquid libuerit, licere; is secum reputet parumper, obsecro, patream illam Antigoni sententiam, qui, asserente alicuius quopiam parasito omnia licita Regibus esse & honesta, per Jovem, inquit, Regibus barbarorum; sed vobis sola honesta sunt honesta. Plutarchi in *Apoph.* Et quamvis Ulpianus Principem dicat esse legibus solutum, ipsa tamen nescia vinci veritas illustrem illum ac cuius obviam extorsit Imperatoribus confessionem in l. 4. c. de legibus, digna, ajunt, vox est maiestatis regnantis legibus alligatum Principem profiteri; adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas, & revera majus imperio est submittere legibus principatum. Neque dubium est, naturalibus, gentium, fundamentalibus & multis civilibus imperantem legibus ligatum esse; dum id recta nobis dicat ratio; ac vita sua & moribus humaniores quique Principes monstrarunt. Ut id late probat p. m. patens Paulus Voet tractat. de jurisprudentia sacra cap. 1. sect. 2. & ex jure ci-

vili adstruxi in comment. ad pand. tit. de legibus
num. 15.

125. Justa porro belli causa est legatorum viola-
tio: illi namque velut publicæ personæ, Principis
aut Reipublicæ vivam ac spirantem repræsentan-
tes imaginem, ab omni tempore etiam inter effe-
ratas ac barbaras gentes sacrosancti fuerunt atque
inviolabiles. l. 8. ff. de rer. divisione. Quo respe-
xisse credo Germanicum, cum Pannonicas in
seditionem ruentes objurgans legiones, illas *sacra*
legationis et fas gentium rupisse diceret. Tacit. *An-*
nal. libr. 1: c. 42. hos quisquis contumeliis asperis
impetierit, ipsi Reipublicæ, ipsi Principi, cujus
vicem sustinent, injuriam censeatur intulisse. At
vero illum, penes quem residet majestas, si per
extraneæ nationis homines injuriis affectus fue-
rit, armis admissum posse vindicare crimen, non
est quod dubitemus, si legitimis ac sufficientibus
ipsi non satisfiat modis ab illâ, cujus incolæ ne-
farium scelus admisere, Republicâ. Quare, ut
evitentur hæ bellorum calamitates, dedendum
Pomponius hostibus dicit eum qui legatos pul-
sasset l. fin. ff. de legationibus ne Reipublicæ clavo-
assidentes ejusmodi videantur approbare vel lau-
dare subjectorum facinora. Plurima bellorum
exempla nobis exhibent historiarum scriptores,
quorum si fontem investigemus atque originem,
violata legatorum jura primam illis animadverte-
mus præbuisse causam. Cum missis ad se Davi-
dis

dis nunciis ad lugendum parentis obitum Hanon Ammonitarum Rex vestes rescidisset barbamque penitus rasisset, gravia quoque sibi sensit Davidis arma. 2. *Samuel. cap. 10.* Propter interemptos a Macedonibus legatos validum Megabastus adversus illos misit exercitum. *Justin. lib. 7. cap. 3.* Per obscenam turpemque dictu contumeliam violata Romanorum legatio primam Tarentini belli dedit originem. *Florus libr. 1. cap. 18.* Atterrimo etiam propter illatam legatis necem Romani cum Fidenatibus praelio depugnare. *Diod. Sicul. hist. libr. 12.* Pari de causa morum a Romanis in Illyrios bellum, & strictis in gentis illius Principes securibus, legatorum manibus litatum. *Florus libr. 2. cap. 5.* Cumque Tyrni missos ad se caduceatores indigna nece peremptos in altum præcipitassent, in eam exarsit iram Alexander, quanquam satis mitis alias ingenii Princeps, ut ab urbis obsidione non ante desisteret, quam undique superba tecta consumsisset incendi strages, plerique fero perisissent urbis incolæ, ac duo millia virorum, in quibus occidendi rabies defecerat, juxta litus crucibus affixa essent. *Curt. libr. 4. cap. 2. 3. 4.* 26. Caterum si subsecuto fœdere sublata semel fuerit ac sopita justa belli causa, tunc transactum sit de negotio, quod armorum præbere forte potuisset ansam, liberum cuiquam non amplius est ex obsoletâ illâ atque antiquitatâ causa de novo

bellandi quærere occasionem. Verum quid si dolo quis ad ferendum fœdus fuerit inducitur, Josua cum Gibeonitis fraude circumventus pacem iniverit, num, ubi se deceptum resciverit, ex iisdem illis, quæ ante fœdus sufficientes erant, causis bellum decipientibus inferre possit videamus. Nihil in contrahendo magis esse necessarium quam consensum, notius est quam ut probatione egeat; ast ubi dolus est, ibi omnis exulat consensus, omnis ibi cessat conventio ac paciscendi voluntas, sic ut & contractus, & transactiones, quibus causam dolus dederit, aut nullas esse aut rescindendas utique, ac doli infringendas exceptione jura voluerint *l. 7. ff. de dolo l. 16. §. 1. ff. de minoribus l. 3. §. fin. ff. pro socio l. 36. ff. de verb. obligat.* & nullum sit iusjurandum cui dolus causam dedit. Zoef. *ad tit. ff. de jurejur. n. 73.* Unde mihi concludenti fiducia; Josuam jure summo Gibeonitas hostium loco habere potuisse, non obstante fœderis atque juramenti vinculo. Et si penitus intueamur facti speciem, non in universum pacis illum conditionibus atque juramento stetisse, percipimus; cum enim iusjurandi vis atque efficacia potissimum ex jurantium mente ac verbis aestimetur, nec probabile sit, Israelitas, cum fœdus ferirent, destinasse Gibeonitas ad durissima ligni cadendi & aquæ hauriendæ servitia, verum non secus, ac quasvis alias longinquas gentes, illos solummodo tributarios efficere

voluisse, evidens quoque fit, ad dolum in deditis
 puniendum illos a iurisdictione recessisse mente
 & intentione. Albericus Gemit. *de jure bellidit.*
2. l. 5. & libr. 3. cap. 19. Neque me movent in
 contrarium allata a Roberto Sanderfoni argu-
 menta, *tractat. de iuramento prefect. 4. sect. 17.*
 Quibus evincere se posse putat, Josuam interfici-
 sicque foedus illud observare debuisse. Primum
 namque quod attinet, Deum scilicet & regem
 Josuæ concessisse victoriam pro Gibeonitis con-
 tra conjuratos in eorum perniciem Reges decer-
 tanti; non inde foederis inferri potest iustitia:
 neque enim propter Gibeonitas fuit impetratus
 ille de Regibus triumphus; sed potius propter
 Abrahamo factam a Deo promissionem de dandâ
 ipsius posteritati terrâ Cananicâ, quodque du-
 dum ante pactum foedus iidem illi reges essent de-
 vota capita. Non etiam majores habet alterum
 stringendi vires; violatum nempe per Saulum
 foedus post centum & amplius annos trientibus fame
 & septem ex liberis ejus expiatum fuisse publico
 suspendio. Saulus namque foederi, cui dolum cau-
 sam dederat, non iure obligatus; sed posteaquam
 dolum Josua novisset, nova quasi voluntate pri-
 mum illud innovavit foedus, additis de ligno ea-
 dendo & aquâ hauriendâ conditionibus, priori
 non insertis *Josua cap. 9. vers. 33. 35.* Cumque
 jam omnis ab illo longe dolum abesset (scitis e-
 nim prudensque nemo fallitur), quam procul

dubio iustum ac legitimum debuit haberi, & ex eo demum Saulus ad fidem Gibeonitis servandam fuit obligatus. Nec quicquam juvat, quod optimates jurasse se per Deum, ideoque nec illos occidere posse deprædicent; in summâ enim populi consternatione ac tumultu non minus incogitantes in hæc verba eruperunt, non consulentes oraculum divinum, quam eodem non requisito fœdus pepigerant. Una restat dissolvenda a Grotio in medium allata difficultas, quâ Josuæ iurandum ad obligandum contendit efficax fuisse *lib. 2. de jure belli. cap. 13. n. 4.* puta, quia licet non fuisset deceptus Israëliticus populus, fœdus tamen cum Gibeonitis de vitâ conservandâ feriisset. Rationis reddit rationem; quia lex divina, quæ populos illos internecioni devovebat, erat intelligenda, si moniti statim imperata non fecissent, juxta *Deuteron. 20. vers. 10.* At ignoscant hic mihi in viri docti verba jurare soliti; si nullius esse momenti dixerim hanc ipsius rationem: non enim locus ille *Deuteron. 20. vers. 10.* de devotis & impiis illis agit gentibus; de cæteris, quos extra terram Canaan commorari compertum foret, belli jura Deus ibi præscribit; versu quippe 15. ait; *ita facietis omnibus urbibus quæ longe a vobis distita sunt, quæ non sunt e civitatibus harum gentium.* Versu vero 16. demum de devotarum gentium civitatibus incipit mandata dare; *sed in urbibus inquit harum gentium, quas dominus Deus*
re-

*vestre dedit vobis, nemini respiranti vitam relinque-
tis verum omnes perdetis, Hildæos &c.* Inter quas e-
tiam numeratos fuisse Gibeonitas pateat ex *vers.*
16. junct. Josua cap. 11. vers. 19. Quid quod di-
fert s Deus verbis vetuerit, ne cum illis gentibus
eius fictitiis eorum Diis fœdera ferirent. *Exod. 23.*
vers. 32. Cujus & edicti non immemores Israeli-
tæ, Gibeonitis pacem ac fœdus petentibus pru-
denter respondebant; *forse in medio nostrum habi-
tatis: quo pacto igitur fœdus vobiscum ferire posse-
mus?*

27. Quod si ruptis fœderibus, violatâ pace, bel-
lum fuerit a Principe susceptum, legitimam sub-
esse causam eo impellentem præsumi debet, uti-
que a subjectis. Si tamen insontibus illud & im-
merentibus intulerit, sic ut ne fingi quidem queat
aliqua probabilis armorum ratio, & meridiano
sole clarius unicuique de illius constet injustitiâ;
ad operam suam in iniquissimo bello Principi na-
vandam non obligatos esse crediderim subjectos.
arg. l. 27. §. 1. ff. de actione rer. amos. Si enim ser-
vus, animata domini possessio, dicto ejus impiis
in facinoribus audiens esse non teneatur, (qui sen-
sus *d. l. 27.*) multo minus imperantibus opem
ferre parentes necesse est in remoto prorsus a ju-
stitia & æquitate negotio: idem quippe, si non
major, inter dominum & servum, qui inter ci-
vem & magistratum, nexus est atque juris vin-
culum. Quid quod ad rem turpem & injustam

nulla per conventionem produci possit obligatio, neque quisquam juris autoritate constringi queat ad peccandum; adeo ut si vel maxime ad iniqua in aliam gentem arma movenda suam operam atque auxilium subjecti promississent, jure tamen merito possent a temerariis resilire promissis.

Rosenthal. *de Feudis cap. 8. conclus. 20. n. 1. v. 1.*

28. Porro non uno modo Reipublice, pro cujus noctes diesq; invigilant incolumitate, prodesse, & adversariis inferre damnum satagunt copiarum duces: namq; vel armatâ manu & aperto Marte belli solent aleam tentare, vel hostilem fraudis adminiculo subvertere potentiam. Fraus autem alia licita est alia illicita: licitam appello, quæ sit per stratagemata bellica proprie sic dicta; dolum bonum vocat Jurisconsultus in *l. 1. §. 3. ff. de dolo* & simpliciter dolum Tacitus *Annal. lib. 12. cap. 32*; non ausis, inquit *aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent*, punito dolo. Eumque jure permissum esse docet Augustinus. *caus. 12. 3. quest. 2. cum bellum suscepit*, inquit, *utrum apertâ pugna, an insidiis vincas, nihil ad justitiam interest*. Multis aliis id more suo Grotius confirmat veterum sententiis *de jure belli ac pacis lib. 3. cap. 1. n. 6*. Et certe, si naturaliter esse licitum contrahentibus in pretio se mutuo circumvenire dixerit Pomponius in *l. 16. §. 4. ff. de minoribus*; si permissum sit inter amicos aliqualem adhibere luci gratiâ calliditatem: quoniam obsecro jure prohibitum

bitum erit inter hostes uti quibusdam belli artibus, & ingenii solertiâ vel adversariorum prudenter evitare furores, vel ipsorum negligentiam sponte semet offerentem arripere rei prospere gerendæ occasionem. Sic incolis Haji Josuam struxisse vidimus insidias, *Josua cap. 8. vers. 3. & seqq.* sic timorem fugamque simularunt Israelitæ, Gibhæ cives extra vallum cupientes elicere, quo possent tutius in insidiis collocati nudatam propugnatoribus occupare civitatem. *Judic. cap. 20. vers. 29. & seqq.* & in excogitandis ac adhibendis pîis hisce fraudibus non minimam militaris peritiæ consistere partem, felicium inde secutorum per omne tempus eventuum frequentia docuit.

29. Et quamvis in gloriam, ac minus illustrem nonnulli judicent esse victoriam, in quâ non aperto Marte vel solis armorum viribus adversarii fugâ salutem sibi quærere fuerint compulsi: laude tamen illum majore dignum censeo, qui callidis commentis hostilem superare noverit exercitum, & astu in potestatem redigere munita naturâ vel arte loca. Dum enim hisce belli fraudibus contenditur acerrimè, multum ferro parcitur & hostili sanguini, quod suadet usque naturalis æquitas, suadet illa communis inter homines cognatio: sociorum atque militum saluti consultur & incolumitati, dum periculosis hostilium tormentorum ictibus exponere sese non coguntur; sed brevi paucorum periculo duri ac diuturni redi-

mun-

munantur exercitus universi labores atque calamitates, & incruenta sine luctu victoria paratur: temporis consulitur, dum unius forte diei noctisque spatio perficitur atque superatur, quod annalem alias aut longiorem requireret obsidionem; publico denique consulitur ærario, dum paucorum impendio præmiorum, quæ viris fortissimis pro Republicâ in utrumque paratis erogari solent, ab innumeris liberatur expendendis in obsidiones & alia sumtibus. Quod si nobiliores sint animi quam corporis actiones, si perfectiores & illustriores a mente quam a manu prodeuntes operationes, dubium nulli amplius esse potest, belli stratagemata longe viribus apertis esse præponenda: illis enim hostilem dum infringunt exercitum, magis sese præstant homines, præcipuam humanæ naturæ partem bellicis occupatam cupientes negotiis; cum ex adverso belluinum magis quam humanum liceat in his observare præliandi morem, qui indomitæ fidentes dextræ, non secus ac seroces leones, sine astu sine solertiâ solis viribus in mutuam ruunt utrinque perniciem.

30. Præter hæc licita & omni jure concessa belli furta, est & alius in hostes dolus, qui cum fœderum, promissorum, jurisjurandi violatione conjunctus est. Ejus exemplum memorabile nobis exhibet Reidanus *histor. libr. 1.* in Ludovico Requesenio exercitus Hispanici summo præfecto: is namque Granatenses Mauros induciarum fiduciâ
fretos

fretos ex improvise concubiâ nocte per centuriones aliquot opprimi curavit: cumque rupta Mauri quererentur fœdera; ipse velut omnium ignarus eisdem illos, quibus id in mandatis ipse dederat, centuriones ad capitale statim rapi supplicium jussit, commissam perfidiam novo ac crudeli scelere dilaturus. Sic quondam Cleomenem, licet paulo subtilius, adversarios circum venisse legitimus: cum enim septem dierum inducias cum hoste pepigisset, tertiâ nocte jurisjurandi fide securos armis oppugnavit, diebus non esse noctes comprehensas inquires. Plutarch. *in apophth.* plura refert Alberic. Gentil. *libr. 2. cap. 4.* Ajalia *de jure & offic bell. libr. 1. cap. 6. n. 4.* 21. existimant forte duces illi cum Lysandro, *pueros quidem talis decipere oportere, sed viros jurejurando* teste Plutarch. *in Apophth.* Interim fraudes ejusmodi moratorum fere gentium execrata est consuetudo, & detestandum censuit esse scelus, neglectâ jurisjurandi religione, violatâ fide quemquam decepisse, vel insidiis oppressisse deceptum. Bocerius *de bello cap. 13. n. 18.* ibique DD. citati. Grave scilicet est fidem fallere *l. 1. ff. de constituta pecun.* durum & injustum adversus sua pacta vel promissiones venire *l. 19. C. de pactis.* iis quippe conservatur atque fovetur humana societas; iis abuti si jure permissum foret, & impunitum, omne statim turbaretur inter homines commercium, periret omnis fœderum, omnis evanesceret conventio-

tionum usus, nec ullum amplius sacramenti præstiti vinculum constringere posset.

31. Cum autem illicitus sit omnis conjunctus cum fidei violatione dolus, quæ situm, num adversus hostes uti jure liceat proditorum operâ? negandum illud, forte quispiam existimet: cum manifestum sit, in proditione ruptam concurrere fidem; juste proinde ac generose fecisse Camillum, cum perfidum in urbem remitteret una cum impuberibus Faliscorum pædagogum, eos in Romanorum castra ducentem, nec ab ejusmodi sibi temperaret elogio; *eos tamen, quantum in te fuit novo scelere vicisti. Ego Romanis artibus virtutis opere armis fieri Vêjos vincam.* Livius libr. 5. rectius tamen Grotium distinguere censeo lib. 3. de jure belli ac pacis cap. 1. n. 21. 22. Videndum inquit, num quis subjectum ad violandam impellat Principi suo datam fidem; num vero sponte sese quis obtulerit. Neminem dicit ad illicitum stimulari debere negotium, adeoque nec ad proditionem; cum non minus ille delinquat, qui ad enorme crimen aliquem commoverit, quam si illud ipse commisisset, ad quod perpetrandum instigasset alium. At oblato sponte, non expetito proditoris auxilio; commodam inde captare prosperi successus occasionem non divinis legibus inhibita, non improbatum populorum consuetudine; quisquis enim absque præviis ad prodendum stimulis, solummodo perduellis e scelere sibi commodum quæ-

quærit, nec inde subsequens adversariis inferendi damni præterire finit occasionem, is non proditoris autor est, non laudat illius, qui patriæ, qui Principis sui sese hostem præstetur, non approbat perfidiam. Atque ita optimo jure captivos Camillus detinere potuisset, Faliscorum pueros, quos nulla sua scelere nullis artibus adhibitis in castris reperisset. Non esse confiteor facienda mala, ut inde quid boni proficere posset, quominus tamen sine bono, artibus licet sinistris per alium sine facto meo comparato, velut viâ ad ulteriorem finem ducente, cui mihi liceat, nulla ratione prohibitum; nulloque jure negatum puto, non magis, quam si prudenti quis ac strenuo duci nefas esse duceret, tumultu plenam & seditionem dirisam inimicorum oppugnare civitatem, vel debilitata militum dissensione superare castra, nec crimen illorum in rei feliciter gerendæ occasionem videretur arripuisse.

32. Vidimus hætenus, quæ licita quæ jura prohibita sit in armis fallacia; ardua satis una discutienda superest controversia, utrum ad pias & justas, an ad impias potius fraudes referendus sit dolus, non foederis quidem vel datæ fidei violationem, mendacium tamen, non secus, atque comitem ac pedissequam, conjunctam habens, veluti si sciens, volens ejusmodi quis verba protulerit, quæ nullam aliam ex usu communi recipere queunt interpretationem, quam quæ fuerit directo veritatis

contraria, quo posset irritos ac frustraneos hostium efficere conatus? & nullo jure vetitum statuunt ejusmodi falsiloquium Grotius *de jure belli ac pac. libr. 3. c. 1. n. 17.* Alberic. Gentilis *de jure belli libr. 2. cap. 5.* Atque ita passim observatum probant, adductis in medium & virorum pientissimorum auctoritatibus, & plurimis illustrium belli ducum exemplis. Verum si cuncta libeat æquâ trutinare lance, & postpositis rationi factis accuratius perpendere, non quid Romæ fiat, sed quid fieri justum sit & honestum, veritati congruum magis esse animadvertemus (ut ut quotidiana nobis adversari videatur in castris experientia) illicitas has esse in bello fraudes, nec impane falso apud hostes jure divino quemquam uti posse sermone. Conservandos quidem fateor esse socios, procurandam Reipublicæ salutem, evertendas hostium vires, eludendos ipsorum conatus; at licita & divinis probata legibus adhiberi remedia far est. Peccato namq; juxta summi doctoris admonitionem, non indulgendum ad captandum sibi suisque proveniens inde commodum *epist. ad Roman. cap. 3. vers. 5.* aut quisquis consulto veritati contrariam effutierit sententiam, delicti reus est; *tu perdes omnes qui loquuntur mendacium*, inquit propheta David *Psal. 5. vers. 7.* hæc certa & indubitata est a Justitiâ divinâ profecta regnla, cui cum in omnibus aliis locus esse debeat, quo minus & huic nostro sit applicanda casui, nullam video

pro-

prohibere rationem, præsertim cum vulgatum sit, fixam & immotam quamque stare regulam, donec vel disertis exceptio sit demonstrata legum verbis, vel iusta possit atque sufficiens ejus allegari causa. Quod si non possit ad detegendas & extirpandas hæreses, adhiberi mendacium, si ad convertendos & reducendos aberrantes a veritatis tramite mortales non ficta vel menti contraria ferat Deus a fidelibus adinveniri verba, uti luculenter illud & evidentibus ab Augustino probatur argumentis libro contra mendacium *cap. 6.* 7. multo minus ad civilem hanc conservandam iu hoc vitæ curriculo felicitatem falsas citra vitium licebit adversariis obtrudere sententias, aut excogitare veritati contrarias enunciationes. Si quis, cum in hostes incidisset, eo necessitatis sese redactum videat, ut aut perdere responso vero socios, aut hostes circumvenire mendacio cogatur, neque verbis possit ambiguis dubios illos & animi pendentes efficere, Firmi Tagastensis ecclesiæ episcopi generosam imitetur constantiam; quem, cum alium ad se confugientem maximâ diligentiam occultasset, quærentibus ab ipso Cæsaris apparitoribus, ubinam delicti reus esset, respondisse memoriæ prodidit Augustinus *d. lib. contra mendacium cap. 13. nec mentiri se posse, nec hominem prodere*, eaque de causâ diros & horrendos stupendam magnanimitate perpeßum esse cruciatus. Neque refragantur hisce producta e

D

sacro

sacro codice Rachabæ & Elisæi exempla, e quibus evidens esse putant opinionis adversæ patroni, licitum esse jure divino & laudabile mendaciis hostem fallere; non Rachabæ factum, nam verum quidem est, illam ad liberandam ab interitu speculatorum vitam verba dedisse quærentibus, sed & firmum est, illam, cum mentiretur, a peccato non immunem extitisse. Neque quisquam dixerit, eam omnemque familiam beneficiis in mendacii remunerationem fuisse cumulata: non enim ei pepercerunt Israelitæ, quod falso sermone frustraneam effecisset inimicorum in quærendo diligentiam; sed quod illos summâ curâ viros occultasset: non propter sinistras ad finem bonum tendentes artes, sed ob ipsum felicem, viâ licet illicitâ quæsitum, finem & eventum: quomodo & in Egypto constat a Deo benedictas Israelitarum obstetrices. Elisæum vero quod attinet, non hostes ab illo per mendacium averfos ab urbe puto, cum enim diceret; *hæc non est via, hæc non est urbs, ducam vos ad eum quem queritis*; lumine captus erat universus Assyriorum exercitus, & noverat propheta, non ante pristinum recepturos illos oculorum usum, quam Samariam intrassent; sic ut absque mendacio, dono Dei jam certior factus, illos eum non nisi intra Samaritæ muros videre vel intercipere posse, dixerit; hæc non est via &c. Ubi scilicet videre vel intercipere possitis illum quem queritis.

33. Bellum denique aliud terrestre est, aliud maritimum: & quamvis utrobique iisdem fere res geratur armis viris & animis, duriora tamen & horrenda uagis esse navalia certamina docet ubunde quotidianus usus: præter eosdem enim adversarios etiam quandoque, casto fractoque tormentorum ictibus aut ventorum furore navigio, irati maris insaniam, quandoque contumacem flammaram rabiem, & incendii miseras experiri coguntur; sic ut illos sæpe, quibus hostium percere tormenta, consumat ignis, aut incendii jam periculo subductos aquarum tamen absorbeat impetus: Quæ licet viros strenuos periculi magnitudine terrere potuissent; navalibus nihilominus præcipue præliis hæc nostra Respublica summum ad honoris & gloriæ fastigium ex parvis ac prope contemnendis evecta fuit initiis, & usque adeo temporis successu adaucta majestas ejus & opes, postquam prima castelis aquaticis libertatis nostræ fuerunt extructa fundamenta, ut divinâ favente gratiâ non hodie cujusquam formidare teneamur vim atque potentiam. Unde datum quondam Atheniensibus ab Apolline Pithio oraculum, *ut muris ligneis salutem tuerentur*, non immerito fæderatis quis applicuerit Belgii Provinciiis.

CAPUT II.

De militiâ, qui, quales & quomodo in
militiam sint adscribendi.

- 1 **V** *Aria enumerantur militiæ significationes.*
- 2 *Militis definitio & etymologia proponitur.*
- 3 *Non sufficit ad id ut quis miles dicatur, quod solummodo matriculæ militum inscriptus sit.*
- 4 *Quid sit in numerum relatio?*
- 5 *Quæ ejus requisita?*
- 6 *Olim inviti in militiam adscripti milites.*
- 7 *Quomodo milites tam pedites quam equites apud Romanos lecti fuerint?*
- 8 *Milites lecti probabantur ac stigmate notabantur.*
- 9 *De sacramento militari ejusque necessitate & utilitate.*
- 10 *Quid sit cingulum militare?*
- 11 *Post relationem in numeros demum cincti milites, non ante.*
- 12 *Quo pacto hodie penes nos conscribantur milites?*
- 13 *De stipendio militum, ejus definitione origine & augmento.*
- 14 *De vestibibus & annonâ militum.*
- 15 *Ante alios eligendi militum filii.*
- 16 *Pauperibus anteponendi ditiores.*
- 17 *A militiâ arcentur fœmina.*
- 18 *Ut & clârici seu ecclesiastica persona.*

- 19 *Naturâ insuper aut captivitate servi & his simili-
les.*
- 20 *Non eligendi impuberes, ubi de justâ ad militi-
am atate.*
- 21 *Nec infamiâ notati, ob atrox scelus damnati,
criminis capitalis rei.*
- 22 *Nec heretici.*
- 23 *Nec surdi muti caci.*
- 24 *Nec castrati.*
- 25 *Nec in armis tractandis imperiti.*
- 26 *Nec coloni, saltuenses, negotiatores.*
- 27 *Nec timidi aliique his affines.*
- 28 *Nec Luxuria ac voluptatibus dediti.*
- 29 *Rustici urbanis præferendi.*
- 30 *Juvenes otiam anteponendi senibus, si de grega-
rius quaestio sit, non item si de ducibus.*
- 31 *Utrum expediat ex unâ gente, an vero variis e
populis conflatas ducere copias.*

1 **E**Xpositâ paucis belli naturâ, pri-
mum sibi locum vindicat apti
bello militis electio; certum
quippe, sine milite non com-
mode tentari posse Martis ale-
am, nec populationes & infestas inimici exer-
citus impediri rapinas. Varias autem nobis ex-
hibet jus nostrum militiæ species: neque enim soli
militant, qui gladiis clypeis & thoracibus nitun-
tur, verum aut civilis est, aut togata, aut ar-

mata: civilis mentionem facit Imperator in *l. 5. C. qui militare poss.* atque hæc pretio vendi potest, & liberis in legitimam solet imputari *l. 30. in fine C. de inoffic. testam.* ac communia quædam cum armatâ militiâ jura sortitur, veluti quod utramque nulli gerere possint negotiatores, neque duas quisquam queat eodem simul retinere tempore, & alia *l. unis. C. negotiat. ne militent.* Togata advocatorum est & juris peritorum; militans namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem vitam & posteros defendunt *l. 14. C. de advocat. diversor. judiciorum.* Et hujus cum armatâ convenientiam bellissime depingit eloquentiæ parens in oratione pro Murenâ. *Vigilas tu de nocte, inquit, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut quo intendit, mature cum exercitu perveniat; te gallorum, illum buccinarum cantus exsusciet; tu actionem instituis; ille nciem instruit; tu caves, ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur; ille tenet & scit ut hostium copia, tu, ut aque pluvia arceantur; ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.* Est denique armata militia, per excellentiam quandoque militia simpliciter dicta, de qua paucis tractare nostri proprie hic est instituti.

2. Miles est, qui in numerum relatus sub armatâ militiâ stipendia meret. *p. mem. Parens ad princip. instit. de testam. militis n. 2.* sic appellatus a militiâ, vel a multitudine, vel a malo quod arcere solet,

let, vel a numero mille hominum, quasi millesimus aut inter mille lectus, ut disputat dubius ac vix sibi constans Ulpianus in *l. 1. ff. de testam. milit.* licet postremam magis probare videatur opinionem, diutius ei quam cæteris inhærens; præsertim cum plures enumerans eodem de negotio sententias, elegisse præcipue postremam videatur *arg. l. 10. in princip. vers. potius enim hac. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Bocerus *de bello cap. 6. n. 7.* & certe maxime probabilis illa militis est etymologia: sicut enim *tribus* Romæ dictæ sunt, quod initio tres tantum essent a Romulo institutæ, quarum ille singulis virum clarissimum præfecerat. Dionys. Halicæ. *antiquit. Romanar. lib. 2.* Quæ licet invalescente Republicâ ad triginta quinque tandem numerum accreverint: antiquum tamen nomen primitus impositum constanter usque retinuerunt. Sic quoque, cum initio rei Romanæ ex unaquâque tribu mille tantummodo viri mitterentur, quisquis inter illos mille lectus esset, militis nomen sortitus est. Connan. *9. comment. jur. civil. cap. 5. n. 1.* Et quamvis postea, prementibus undique copiis hostilibus, non observatus fuerit ille solitus ex quâque tribu dari numerus; usu tamen inveterato probatum mansit assidue militis nomen. Ad illud igitur, ut miles armatus quis esse queat, duo de necessitate requiri puto, primo ut in numerum relatus sit. Secundo ut stipendia mereat.

D 4

Cum

3. Cum militem in numeros dico referendum, nullo modo sufficere censeo, nomen ejus inscriptum esse matriculæ, verum illud insuper desiderari puto, ut in ordinem aliquem referatur aut classem, certisque sub signis sit. *l. 4. l. 35. §. 1. l. 42. ff. de testam. militis l. 31. C. locati. l. 15. C. de re militari.* Quoscumque enim matriculæ solummodo inscriptos esse constat, eos sacramentum nondum præstitisse Vegetius autor est *libr. 2. de re militari cap. 5.* sic ut hic numeri vocabulum non aliud designet quam ordinem seu militum collectionem, quales sunt cohortes, centuriæ, contubernia, turma, alæ, cunei &c. *l. 2. in princ. & §. 1. ff. de his qui notantur infam. l. 4. §. 10. ff. de re militari l. 31. C. locati.*

4. In numeros autem relatio actus est, quo lecti, probati jurati milites ad certa signa vel exercitus partem referuntur. Bocerus *de bello cap. 10. n. 1.* eoquæ segregantur a militibus tyrones, qui quamvis & lecti sint, & iter publicis faciant impensis, militum tamen non continentur appellatione, neque militaribus ente gaudere queunt prærogativis, quam certos in numeros relati sint. *l. 42. de testament. milit. Cognatus nolter Stewech. ad Veget. de re milit. libr. 2. cap. 5.*

5. Ut vero partibus omnibus absoluta atque perfecta dici valeat in numerum relatio, varias solennitates antecedere necesse est: milites namque primo legi, lectos probari, probato's sacramenti

menti religione semet obstringere, tum demum in numeros referri decet; qui quidem ultimus in illis constituendis actus est ex non milite militem efficiens, & omnia militaria jura tribuens atque privilegia. *d. l. 42. ff. de testam. milit.*

6 Inviti quondam penes Romanos electi milites; & usque adeo impositam suscipere coacti militiæ conditionem, ut si lecti non respondissent, pro proditoribus haberentur & capitali plecterentur supplicio. *l. 4. §. 10. ff. de re militari* si vero pater militiæ filium subtraxisset, in pace quidem fustibus cæderetur, belli tempore bonorum parte mulctaretur & exilio; ipse autem filius in deteriorem daretur militam *d. l. 4. §. 11.* sed immutatus postea fuit ille militiæ status, & voluntario milite plerunque novo jure numeri suppleri ceperunt. *d. l. 4. §. 10.*

7 Ut autem gloriæ æmulatione ducta quæque legio promptius in hostes moveretur in prælio, neque posset speciosum, quo minus virtute cæterarum res gestas adæquaret, adinvenire velamen, summa illud diligentiam curarunt usque Romani; ne virorum præstantiam vel numero alia aliam superaret; verum, ut in unâquâque æquales essent robore milites, pares fere ætate, majestate, ac peritiâ duces, effecerunt. Consules eâ de causâ diem certum constituebant, eoqne præsto juebant esse Romanam in Capitolio juventutem: ubi dies præfixus illuxisset, oblatis tot simul peditibus,

bus, quot legiones conscribere destinassent, ex oblato primo numero primi virum accipiebant legionis primæ tribuni; dato secundo totidem juvenum numero, ex eo primi sibi militem sumebant legionis secundæ præfecti; e tertio legionis tertiæ ducibus ante cæteros optio dabatur, atque ita mutua vicissitudine primi mediis, medii ultimis, ultimi primis principem concedebant in eligendo locum, donec legitimus repletus esset legionum numerus. *Polyb. libr. 6.* equites scorsim a censoribus electi, qui etiam vel nimis obæsos, vel nimium macilentum equum habentes, velut indignos, equo privabant. Gellius *libr. 4. noctium Attic. c. 12.*

Eâ, quâ dictum, methado cooptati milites per quatuor mensium spatium vel amplius solebant exerceri, quo commode cognosci posset, utrum tanto operi pares essent & idonei; & minus apti bello repudiarentur ut inutiles, fortioribus aliis in illorum locum substitutis.

8. In certum deinceps ac patentem convocati locum probabantur a Tribunis, *Polyb. libr. 6.* posterioribus temporibus a militum magistris; unde & in *l. 1. C. qui militar. possunt*, milites offerre sese jubentur his qui probandi jus habent: jure tamen novo non tribuni, non duces, non equitum magistri, sed solus Imperator ex Zenonis constitutione probatorias militum faciendi potestatem sibi vindicavit *l. 17. C. de re militari.*

Pro-

Probatorum autem brachiis stigmata seu notæ publicæ infligebantur, partim ut de probatoriâ constaret, partim ut latitantes vel aufugientes e notis istis facilius cognosci possent & meritis pro delicti gravitate subdi suppliciis *l. 3. C. de Fabricensibus Veget. de re milit. libr. 1. cap. 8.* neque enim ejusmodi imposita cuti puncta ullâ humanâ arte ita deleri poterant, quin perpetuo brachiis aliquod ipsorum adhuc in hæret vestigium, unde *victuris in cute punctis milites scriptos* dicit Veget. *libr. 2. de re milit. cap. 5. ex Stewechii emendatione.*

9 Postquam ita notati essent, sacramentum militare præstare cogeantur. Quod quidem nihil aliud erat quam solennis verborum conceptio, quâ sese ducibus obtemperaturum, eorum mandata pro viribus executurum, neque deserturum militiam, neque mortem recusaturum pro Republicâ miles promittit. Eligebatur autem e legione juvenis maxime idoneus, & concepta per tribunos verba proferebat: reliqui omnia, quæ primus ille, se facturos promittebant Polyb. *libr. 6.* & illud quandoque strictis gladiis cervicibusque admotis dictum fuisse testis est Ammianus Marcellin. *libr. 21.* Initio autem Reipublicæ Romanæ jurejurando confirmatum non fuit apud Tribunos sacramentum militare; sed equites decuriatim, pedites centuriatim voluntarium præstabant inter se jusjurandum: bello demum Punico secundo L. Flacco

Flacco & C. Varrone (uti Frontinus ait *libr. 4. stratag. cap. 1. n. 4.*) seu potius L. Emilio Paulo Terentio Varrone consulibus, jurejurando a Tribunis adacti milites, jussu Consulum se conventuros, neque injussu abituros. Livius. *libr. 22.* alia proponuntur in formulis ab A. Gellio *libr. 16. noct. Attic. cap. 4.* & Vegetio *de re milit. libr. 2. cap. 5.* exhibitis. Cæterum annis singulis, Kalendis scilicet Januariis, jurare milites cogeantur. *Kalendis Januariis*, (inquit Sueton. in vitâ Galbæ cap. 16.) *adigi Sacramento nisi in nomen Senatus recusarunt.* Quod si repentinus suboriretur tumultus, sic ut solenni more cuncta peragi non ferret temporis angustia; non singuli sed simul omnes conjurationem instituebant; exercitum namque ducturus in capitolium adscendebat, & prolatis duobus vexillis, roseo ac ceruleo, illo pedites, hoc equites convocabat, edicebatque, ut quisquis salvam vellet Rempublicam se ducem sequeretur. Quotquot igitur ei sese comites adjunxissent, simul jurabant. Nonnunquam etiam ad singularia quæpiam jurejurando promittenda milites a ducibus coactos fuisse fides historiæ abunde probat. Supplicii comminatione mortisque metu compulsi a præfectis suis Samnites, ut diro carmine sese devoventes jurarent, ex acie se non fugituros, aut extemplo occisuros eum quem e prælio fugientem vidissent. Livius *libr. 10.* Et Petrejus exercitui Pompejano præpositus, eo suos milites adduxit,

duxit, ut jurejurando promitterent universi, se duces exercitumque non deserturos, neque prodituros, neque separatim a reliquis sibi capturos consilium. *Cæsar. libr. 1. de bell. civil. cap. 76.* Adeo autem necessaria fuit hæc in milite Sacramenti dictio, ut, etiam si quis in exercitu vagaretur, absque eâ tamen adversarium ferire nefas illi esset. *Plutarch. problem. 38.* eum enim, qui non præstito jurejurando in hostem ruit, non tam Reipublicę causâ illud agere, quam suæ servire libidini & crudelibus indulgere velle affectibus veteres crediderunt. Ubi vero sese sacramenti fide milites obstrinxissent, tanto quandoque illius injectâ solummodo mentione illos in prælium ardore concitados fuisse constat, ut duces optimi turpem sæpe stiterint & infamen suorum fugam. De M. Fabio testatur illud *Livius libr. 2. Marcus* inquit *Fabius Consul transiliit jacentis* (Quinti nempe Fabii in prælio interemti) *corpus; objectaque parmâ; hoc jurastis inquit milites? fugientes vos in castra redituros? adeo ignavissimos hostes magis timetis quam Jovem Martemque per quos jurastis? at ego injuratus aut victor revertar, aut prope te hic Q: Fabi dimicans cadam.* Quibus auditis in hostes illico cum Consule conversus universus exercitus accerrime prælium redintegrabat, & timoris ignominiam novo virtutis specimine diluere nitebatur.

10 Post dictum denique ritè sacramentum milites

tes in numerum relati. Atque ut de eo palam omnibus constaret, militiæ cingulo consuevere cingi. *l. 25. l. 38. §. 1. l. 43. ff. de testam. militis* neque penes solos Romanos, sed & apud alias gentes hæc observata fuit cingendi consuetudo; nam & Moabitæ cum Israelitis prælio decerraturi omnes illos convocasse dicuntur, qui cingulo, velut insigni militiæ, semet accingebant *2. Regum cap. 3. vers. 21.* & in sacro codice passim cinxisse sese perhibentur expeditionem in hostes facturi. Est autem cingulum militare Zona, quâ milites prius probati & in numerum relati in militaris ordinis insigne cingebantur. *Connan. 9. comment. crp. 5. n. 8.*

¶ Et quanquam Bocerus existimat, militare cingulum antecessisse in numerum relationem *tract. de bello. cap. 9. n. 3.* cum Hotomanno tamen *disput. feud. cap. 23.* post relationem in numerum cinctos demum fuisse puto milites, hoc præsertim motus argumento; quod in *l. 42. ff. de testam. milit.* testari posse militari jure miles dicatur cum in numerum relatus est, non ante. in lege vero *43. ead. tit.* Papinianus responderit cingi confestim jussu testari posse: si itaque cingulum antecederet in numerum relationem, cum cinctus testamentum facere possit juxta *d. l. 43.* etiam miles ante relationem in numerum more militari posset ultimum condere elogium contra genuinam legis *42. mentem.*

21 Hodiernos quod attinet in milite conscribendo mores, solent apud nos ad Tympani vel tubæ sonitum non inviti sed sponte legi milites; sic ut quicunque nomen militiæ dare voluerint, centurionem vel alium, cui id in mandatis datum, adire teneantur, ibique nomen suum profiteri & in arma studium, atque ubi militum fuerint inscripti matriculæ, jurare, militiam se non deserturos, fidelitatem præstituros Ordinibus generalibus unionem ac religionem reformatam tutantibus, ut & uniuscujusque Provinciæ Ordinibus, civitatis insuper illius Magistratibus, ubi præsidii causâ constituti sunt, sub ducum auspiciis gnaviter obtemperaturos, leges militares observaturos, nec ullum subjectis illaturos incommodum, ut id clare patet ex notissimis sacramenti formulis.

13 De primo diximus hætenus in milite requisito, aterum est, ut stipendia mereat: cum enim, qui pro Reipublicæ pace ac civium salute excubias agit, e publico quoque nutriri oportet. *l. 31. C. locati l. 15. C. de re milit. tit. C. de erogat. milit. annon. & de militari veste.* Appellatum autem est stipendium a stipe, quod per stipes, id est modica æra colligatur *l. 27. §. 1. ff. de verbor. signif.* iludque Puteanus ait esse *as militare, mercedem militarem quâ anima & corpus æstimatur. syntagm. de stipend. milit.* verum minus accurate: neque enim stipendio propriè corpus & anima
mili-

militis æstimatur, non miles animam vendit, non
 libertatem, non corpus in bello venale circum-
 fert; operam solummodo suam Reipublicæ ne-
 cessariam elocat. Rectius igitur stipendium quis
 dixerit est salarium, quod militibus erogari solet
 iu laboris & periculorum remunerationem. Et
 primis quidem Romanæ Reipublicæ temporibus
 propriis quisque sumtibus arma pro salute publicâ
 ferre cogeatur; unde evenit, ut, cum Servius
 Tullius sextus Romanorum Rex juxta censum
 seu divitias in sex populum classes divisisset, sextæ
 cives utpote omnium pauperrimos militiæ on-
 eribus exemerit: *hoc minor census*, inquit Livius
 libr. 1. *reliquam multitudinem habuit, inde una*
centuria facta est, immunis militiâ. Anno demum
 ab urbe conditâ trecentesimo quadragesimo sep-
 timo peditibus assignata stipendia; triennio post
 equitibus quoque salarium e publico dari cæptum.
 Putean. *Syntagm. de stipend. milit. cap. 4.* longe
 tamen ante, Servii scilicet Tullii tempore, im-
 pensis alienis equitibus equi dati ac nutriti, cum
 primum populus in certas classes divisus esset. Sic
 enim Livius libr. 1. *equitum ex primoribus duode-*
cim scripsit centurias, sex item alias centurias tribus
ab Romulo institutis, sub iisdem quibus inaugurata
erant nominibus fecit, ad equos emendos dena millia
aris ex publico data; & quibus equos alerent viduæ
attributa, quæ bina millia aris in annos singulos pen-
derent.

Non

Non unus autem fuit usque stipendiorum modus; in primâ enim illâ veterum paupertate tres in singulos dies asses sufficere visi fuere: crescente publicâ poteutiâ quinque dati: a Cæsare decem: tredecim cum triente a Domitiano, quibus diu multumque inhærere non hujus est loci, altius hæc & accuratius si quis inquirere desideret, Puteani consulat doctissimum de militari stipendio syntagma, singula demonstrata inveniet augmenti tempora & refutatos aliorum errores.

14 Porro datæ quidem militibus præter stipendium etiam vestes, arma, frumentum, unde tituli Codicis *de erogat. milit. annona de milit. veste &c.* non tamen hæc iis gratuita fuerunt; sed certa horum omnium pretia de stipendio a quæstore deducta. Cajus Gracchus omnium primus de vestibus publicè militibus dandis sine stipendiorum diminutione legem tulit, cum prius effecisset, ut vestem militib. civitates sponse donarent. Plutarch. *in vitâ Cajici Gracchi*. Verum aucto per Cæsarem stipendio in desuetudinem videtur abiisse hæc Gracchi rogatio: milites utique apud Tacitum *Annal. libr. 1. cap. 17. militiam queruntur gravem & infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus aestimari: hinc vestem, arma, tentoria; hinc sævitiam centurionum & vacationes munerum redimi*. Posteriorum tamen Imperatorum seculis iterum militibus præter stipendia chlamides datæ, vel earum pretium *l. 2. 3. C. de militari veste*, etiam
E singu-

singulis diebus annona attributa. *l. 6. l. 7. C. de erogat. milit. annona.*

15 Cum autem non omnes promiscue militiæ reperiantur idonei, despiciendum ulterius, qui potissimum in milites eligendi, qui a belli muneribus removendi sint. Legendos esse viros honestos, vegetos, ingenuos, nemo dubitat; anteponendos aliis militum filios, eorum præsertim, qui rebus strenue gestis perenne sibi quæsivere nomen, Imperatores censuerunt *tota sit, C. de filiis official. milit. qui in bello moriuntur. arg. l. 13. C. de advocat. divers. judic.* Fortes enim sæpe fortibus creari contingit, & genitoribus præsumuntur haud dissimiles futuri nati, atque ut illorum vitia sic quoque virtutes imitaturi *arg. l. 5. C. ad leg. Jul. majest.* quod si tamen heroum filii noxæ sint, si ignavi & locordes propter solam parentum fortitudinem aliis anteferri desiderent, ac solâ majorum illustrium serie tumentes affectent militiæ dignitatem, obstabit illis Antigoni Regis effatum, qui pari in causâ, *o adolescens, inquit, apud me virorum, non parentum virtutibus præmia sunt.* Plutarch. *de vitiosâ verecundiâ.* Scilicet non solæ posteros bello utiles efficiunt fumosæ majorum imagines, non stantes in curribus Æmiliani: non aliena sed propria maxime spectatur ac colitur in militiâ fortitudo: unde Marius apud Sallust. *de bello Jugurt. cap. 85. non possum inquit, fidei causâ imagines, neque triumphos, aut consulatus majorum*
meo-

meorum ostentare; at si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, platerea cicatrices adverso corpore. Ha sunt mea imagines, hac nobilitas.

Hæc digna strenuo ac generoso milite oratio: optimus nihilominus & omnibus præponendas ille, qui cum virtute propriâ conjunctam possidet majorum nobilitatem, & longam valet triumphorum, ope ipsorum ac consilio impetratorum, enumerare seriem. Impellunt namque ad similia audendum, ad illustrem posteris sui memoriam relinquendam, prædecessorum exempla. Sic summum in monomachiâ cum Turno discrimen subiturus Æneas Ascanio, ut consanguineorum solummodo fortia sibi facta proponeret, præcepit.

*Tu facito mox, ait, cum matura adoleverit ætas
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuo-
rum*

*Et pater Æneas & avunculus excitet Hector Vir-
gil. libr. 12. Æneid.*

Et Andromache de Ascanio puero Æneam in-
terrogans

*Ecquid, inquit, in antiquam virtutem animosque
virileis*

*Et pater Æneas & avunculus excitat Hector?
libr. 3.*

16 Ditiores quoque, quantum fieri potest, præcipue conquirendi, nec admittendi minus opibus pollentes, quamdiu suppetit aliorum copia; quanto enim majorem quis novit amissâ patriâ se pa-

trimonii iuacturam facturum, tanto etiam majoribus animis ac constantiâ pro Reipublicæ salute dimicabit, & diligentius pro ipsius invigilabit incolumitate. Cum ex adverso paupertino nihil possidenti ubique terrarum æque commodus sit habitandi locus; sic ut, pereat an salva maneat Respublica, flocci pendat, modo liceat integrum inde corpus deducere. Unde Servius Tullius immunem militiâ sextam jussit esse Romanorum classem, plus opis & in patriam amoris a potentioribus expectans. Quamvis non negaverim, reperiri quandoque pauperes affectione in natale solum, & erga Rempublicam fide, nullis ingentium bonorum possessoribus secundos.

17 Ut autem magis constare possit, quales in militiam præcipue sint adscribendi, paucis non idoneos enumerabo; quibus cognitis, facile, quinam admittendi sint, quisque percipiet.

Et primo quidem ab armorum strepitu longe remotas esse fæminas oportet, si enim ab omnibus civilibus arceantur officiis, l. 2. ff. de regul. jur. multo minus militaria poterunt obire munera, in quibus præsertim, si uspiam alibi, summa requiritur animi constautia, algoris, æstus & inedia patientia, & sufficiens ad onera ad arma ferenda corporis robus; quæ quam raro in fæmineâ soleant reperiri tñrbâ cuique notum est. Unde Turnus uni ex furiis infernalibus in aniles transformatæ vultus, ac bellum suadenti respondit;

CURQ

Cura tibi Divum effigies & templa tueri :

Bella viri pacemque gerant,queis bella gerenda.

Virgil. libr. 7. Æneid.

Telam itaque tractent ac colum mulieres; stamina pollice torqueant, ancillas & domestica curent negotia. Bello tamen illustres quandoque extitisse fœminas, in opprobrium fere virorum natas, historiarum monumenta testantur: non dubitarunt Amazones acriter in populos vicinos erma movere, vel ingentibus animis illata repellere. Et eximia fortitudinis suæ documenta dedit in obsidione Troyæ illarum Regina Penthesilea *Justin. libr. 2. cap. 4.* quam & eâ de causâ Martiam Virgilius appellavit *libr. 11. Æneid.* Interequit Camilla teste *Virgil. libr. 11.* fortissimos quosque Trojanorum duces. Cyrum Regina Tamyris exercitum ipsa ducens interneccione delevit. *Justin. libr. 1. cap. 8.* Cievit inter ptimos acerrime prælium contra Græcos Arthemisia Halicarnassi Regina. *Justin. libr. 2. cap. 12.* Varias Semyramis ipsa fecit in hosticum expeditiones, per rupes & avia loca enitens munitissimam naturâ Bactrianorum expugnavit arcem. *Diod. Sicul. Histor. libr. 2.* Inter primas acies in cruento adversus Burgundiæ Ducem prælio perpetuo obequitans Iacoba Hollandiæ Comes, vires & animum suis inspiravit. *Batavische Arcadia sub fin.* Ut sicco pede transeam Telefillam, Teucam, Candacen, Elisabetham Angliæ Reginam, & in-

numeras fere alias rerum in bello gestarum magnitudine celebres: Apud Laxamatas Scythicam gentem adeo necessaria fuit in muliere belli peritia, ut nuptui dari virginem, quæ hostem non interfecisset, illicitum fuerit. Alex. ab Alexandro *gen. dierv. libr. 1. cap. 24.*

18 Eximendi etiam belli muneribus clerici seu ecclesiasticæ personæ, ne a cælesti militia avocentur: unde & si quis ad ecclesiasticum sese munus applicuerit, & Christi fuerit miles factus, statim definit esse miles seculi. *tir. 2 1. libr. 2. feud.* quod si magna tamen urgeat necessitas, & virorum penuriâ Respublica laboret, ipsos quoque tela vibrare, in acie stare, hostes pellere, excubias, stationes agere, & alia militiæ incommoda sustinere posse & debere ecclesiasticos, absurdum non est, Lege quondam cautum fuit apud Romanos, ut sacerdotes a militiâ immunes essent, nisi Galli irruerent. Plutarch. *in vitâ Camilli sub fin.* Cum enim eo casu de vitâ agatur, sic ut, nisi & sacerdotes arma capiant, actum sit de Reipublicæ salute, non tanquam milites arma gerunt, verum ut in statu naturali constituti vim vi repellere conantur, & a corpore ab aris ac laribus domesticis injuriam juxta rectæ rationis dictamen arcent, sui ipsorum alias homicidæ futuri ac latrones, si non omnibus modis ab hostibus intentas repulerint violentias ac mortis periculum. Et quamvis sub veteri testamento rarissimè arma gestasse Dei sacerdo-

cerdo-

Sacerdotes manifestum sit; eos tamen militiæ muneribus non penitus exemptos fuisse abunde constat: in castris enim versari, cum parte copiarum expeditionem suscipere, classicum in acie canere, & ad acriter depugnandum tubarum seu cornuum clangore solebant instigare, descendens insuper in prælium militibus ac in procinctu stentibus animum concione adversus hostium firmare multitudinem. *Numeror. cap. 31. vers. 6. Deuteron. cap. 20. vers. 23. Josua cap. 6. vers. 2. Chronic. 2. cap. 15. vers. 12.*

19 Insuper in militiam non eligendi servi, vel qui status controversiam patiuntur. *l. 8. l. 11. ff. de re milit.* nec ab hostibus redempti, nisi prius sese purgaverint, seque non ignaviâ vel culpâ suâ sed hostium nimio oppressos ac captos esse numero docuerint *d. l. 8. ff. de re milit.* generosi namque requiruntur in milite spiritus, animus ad sublimia quæque tendens, & natalis soli flagrans amore, neque renuens gloriosam pro Republicâ mortem oppetere. At quisnam hæc reperiat in servis? quis obsecro viri fortis expectet actiones & effectus ab illis, qui servilibus usque negotiis intenti, sordidisque assuefacti operibus, dominorum solummodo nutus observare norunt & impetia, ac humiles & omni libertatis spe destituti ne cogitando quidem ad altiora grassari solent, atque serviles plerumque pœnas ante oculos habentes, vel ad flagri sonitum lorive strepitum visceribus

E 4

ingen-

ingentem concipiunt illico timorem, adeo ut Scythæ servorum arrogantiam non valentes armis reprimere, flagrorum eos solo conspectu subegerint. Præcipue vero in illis sinceram ac candidam licebit in Rempublicam desiderare fidem studium & affectum, sine quibus tamen nemo bonus esse potest Reipublicæ miles: cum enim exteræ sint nationis homines, ut pote in bello servati §. 3. *inst. de jure natur. gent. & civil.* quis non jure merito suspicetur, eos levissimâ de causâ desertis castris, relictis belli fociis, turbatis ordinibus, ad hostes signa translaturus, ut hoc pacto possent atroces ulcisci dominorum injurias, & diuturnas duræ servitutis vindicare calamitates: quæ & ratio fuit, quod antiquitus Romani capitalem decreverint in servos pœnam, militiæ semet offerentes *l. 11. ff. de re milit.* Cujus tamen legis per Justinianum mitigata sævitia in *l. 6. C. qui militare poss.* cautum enim, ut si militiam ignorante domino servus meruerit, pristinæ ad domini querelam servituti quam primum restituatur; sin vero permittente vel jubente eo fuerit in numerum relatus, liber habeatur, militiæ tamen cingulo privatus, nisi forte bello satis visus fuerit idoneus. Quod si contigerit, servili dedecore militarem commaculari dignitatem, dum miles in servum venire sese patitur, hunc ut indignum ac degenerem ultimo supplicio censuerunt e medio tollendum. *l. 14. ff. de panis.*

Si

Si vero talis sit ingenuorum in civitatibus inopia, ut e liberis capitibus conscribi nequeat ad propellendos impetus hostiles sufficiens exercitus, quis adeo foret mente captus, ut Rempublicam pessum ire potius pateretur, quam armatam e servorum numero congregare manum: ne servi legantur suadet quidem gloria; at aliud quandoque cogit haud legis patiens necessitas; expedit sane magis quibusvis moraliter licitis libertatem conservare viis, quam morosâ legum civilium observatione & inani gloriâ nihil profuturâ perire; præstat parumper servis misceri, quo dura Principis externi evitetur dominatio, quam virium defectu perpetuum experiri servitutis jugum. *cedit scilicet interdum generosus spiritu utilitati* (ut inquit valer. Maximus libr. 7. cap. 6. n. 1.) *& fortuna viribus succumbit, ubi, nisi tutiora elegerit consilia, speciosa sequenti concidendum est.* Priusquam tamen militum in numerum servi cooptentur, eos libertate donari fas est, ut ejus memores, tanquam reviviscentes videantur pro novellâ decertare patriâ, & pro propriis pugnare focus. Illud summas ad angustias redacti fecere Romani, multiplici clade deficiente sanguine ingenuo: *arma non erant*, inquit Florus libr. 2. cap: 6. *detracta sunt templis; deerat juvenus, in sacramentum militiae liberata servitia.* Hoc ipsum in feralibus Cæsar ac Pompeji fuit actum dissidiis Cæsar libr. 3. de bello civil. cap. 9. & inopiâ mili-

tum laborantes Spartani, non liberos tantum esse servos jusserunt, sed &, quo magis novorum civium ad audaciam accenderent animos, iis in matrimonium polliciti sunt interfectorum uxores. Justin. *libr. 3. cap. 5.*

Quamvis autem nulla penes nos hodie conspiciantur nativitate vel bello capta mancipia; certum tamen est, quosdam reperiri natura servos, quorum menti vix ulla generosi spiritus insidet scintilla, quos nihil ad fortitudinem movere valet amor patriæ, nihil natalis soli dilectio; quibus arridet facile quivis Princeps, exteri cujuslibet non displicet dominatio; hos igitur non secus atque servos aut ignava pecora militiæ dignitatibus excludi necesse est.

20 Impuberes quoque, cum armis ferendis vires non sufficiant, ad belli munera temere non admittendi. Hotomann. *disput. feud. cap. 14.* propter egregia tamen parentum in Rempublicam merita quandoque in militum tribunos electos fuisse penes Romanos impuberes liquet ex *l. fin. C. de testament. militari*: licet hi militiæ non cogerentur onera subire, sed velut honorarii ac nomine tantum tenus haberentur tribuni; ac proinde nec ultimum propter mentis inconstantiam conderent elogium, nec militaribus gauderent prærogativis. *d. d. fin.*

Justa autem militiæ ætas pro regionum ac Rempublicarum diverso situ discrepare solet. Israelitis

litis ad arma ferenda constitutus erat annus vigesimus. *Exod. cap. 20. vers. 14. Numer. cap. 1. vers. 3.* unde & illi tantum numerati, qui vigesimum implevissent ætatis annum, si quidem iis animus esset suas inquirere vires & armatorum multitudinem. Moris fuit penes Athenienses, ut quicumque decimum octavum attigissent annum, militari sese sacramento obstringerent. *Carol. Sigon. de Republ. Atheniens. lib. 4. cap. 5.* Justa Romanis ad expeditiones suscipiendas ætas fuit annus decimus septimus; primum illud a Servio Tullio fuit introductum. *A Gellius libr. 10. nost. Attic. cap. 28.* legem postea tulit C. Gracchus de minoribus decem & septem annis ad militiam non cogendis *Plutarch. in vitâ Caji Gracchi. Alex. ab Alexandr. gen. dier. libr. 1. cap. 20.* Aliquando tamen septendecim annis minores ad obeunda belli munera lectos fuisse docent *Ajela de jur. & offic. bell. libr. 3. cap. 4. n. 14. Perez. tit. C. de tyronibus n. 1.* Manlium Capitolinum ante annum decimum septimum bina ex hoste spolia cepisse *Plinius autor est: libr. 7. histor. natur. cap. 28.* Et quondam ante Servii Tulli tempora omnes apud Romanos anno decimo quarto stipendia fecisse patet ex *Vegetio de re milit. libr. 1. c. 4.* & quidem, inquit, si antiqua consuetudo servanda est, incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat. Ad illud enim seculum hic respexisse *Vegetium* inde mihi persuadeo, quod de antiquâ populi

populi Romani loquatur consuetudine. At non nisi ante Servium Tullium fuisse consuetudinem, ab eodem autem hanc in perpetuo valituram mutata fuisse constitutionem, ex Gellio *d. cap. 28. libr. 10.* manifestum est.

21 In militiam præterea non assumendi infames, ex atroci scelere ad bestias damnati, in insulam deportati, vel criminis capitalis rei *l. 4. §. 1. & seqq. ff. de re militari*, adeo ut si miles adulterii fuerit damnatus, ipsa quoque in illum lata sententia ignominiae causâ sacramento solvat: *l. 2. §. 3. ff. de his qui notant. infam.* Ubi enim vel minimum criminis commissi sensibus offertur signum, ubi perpetrati delicti species aliqua & imago oculis obversatur, facti statim conscientia timorem incutit. Unde nec in acie stare, nec hostium impetum, vix conspectum ferre valent, & tanquam victi erma abjiciunt, ubi de victoriâ maxime foret cogitandum. Philippus proinde Macedo cum Phocensibus prælio decertaturus, qui templum Delphicum spoliaverant Appollinis, eoque nomine sacrilegii erant impliciti crimini, milites suos omnes ex lauro, Dei insigni, coronas impondere capitibus jussit; quo viso, metu statim percussi Phocenses, ac sceleris conscientia territi, in fugam armis abjectis sese conjecerunt. Justin. *libr. 2. cap. 8.* Cumque invicti forent Scytharum servi bella dominis moventes, loris conspectis, ilico non secus ac fugitiva cohors terga dederunt. Non tamen

tamen in ipsâ militiâ factus infamis ex delicto militari, secutâ sententiâ, numeris eximitur, modo sacramenti non sit rupta fides *arg. l. 6. §. 6. ff. de injust. rupt. irrit. facto testam. l. 11. ff. de testament. milit. l. 22. §. 1. ff. 3. de legat.* Si enim miles, ubi ex militari condemnatus est delicto, possit nihilominus ultimam militari jure condere voluntatem, eum post sententiam adhuc in numeris mansisse necesse est; cum nullus nisi in numeris stipendia merens militum more testari valeat. *l. 42. ff. de testam. milit. Tiraquell. de nobilitate cap. 8. n. 7.*

22 Cum autem in hæreticis eadem, quæ criminis in reis, ratio militet, illos quoque in numerum militum referri vetuerunt Imperatores Valentinienus & Martianus *l. 8. §. 4. C. de hæret. & Manichæis.* Sic ut in militiam non ante quis fuerit assumendus, quam sacrosanctis propositis ex evangeliiis testificatus fuisset coram tribus apud acta, se Christianum orthodoxum esse, sub decem librarum multâ & cinguli privatione. *l. 20. C. de episcopali audientia.*

23 Ad hæc arcendi bello surdi & muti *l. 4. ff. de testam. milit. arg. l. 10. C. qui testam. facere poss.* neque enim talis militare valet præstare sacramentum, sine quo tamen hostem ferire nefas olim fuit, ut ante dixi; neque ad confligendum idoneus esse potest, qui tubarum sonum vel ducis sui nequit exaudire imperia, non ad illius mandata cedere,

dere, instare, urgere, non ad interrogata commilitonum apte respondere: qui clypeum petenti socio gladium vel hastam porrigeret: merito proinde talem mortuo similem dixit Justinian. *l. 29. C. de testamentis*. Et quamvis cæcus hæc omnia commode satis percipere valeat, quia tamen executioni mandare nequit Imperatoris jussa, ignarus quem feriat, hostemne an amicum, ideo & hunc ut ineptum removendum censeo. Quod si igitur ex accidenti aliquo quis mutus, surdus, aut cæcus dum stipendia meret, factus fuerit, causariâ missione domum remitti debet, ut bello minus idoneus *d. l. 4. ff. de testam. milit.* licet hæc vitia fuerint discreta, id est, ut ex morbo vel vulnere aut surdus devenerit aut mutus. Quominus tamen posset ultimum condere elogium, nulla lex prohibet, disertis contra verbis Imperator illud concessit. *l. 10. C. qui testament. facere poss.* cum testamentum fieri facile scripturâ possit, si vox articulata vel auditus casu defecerit *d. l. 10.* Notandum hic obiter, existimasse Justinianum *in. d. l. 10.* aliquem posse naturâ surdum esse, qui tamen non usque mutus sit: verum explosa jam dudum fuit illa sententia, & ut erronea a peritioribus rejecta; naturâ namque surdus sonum quidem edere potest ac vagitum, ad instar animalium rationis expertium & infantum *l. 7. §. 2. ff. de suppellect. legat.* nemini tamen natura vocem concessit articulatam; eam quippe continuo usu ac crebrâ ejus.

ejusdem soni repetitione comparandam esse quotidiana docet experientia.

24 Non minus rejiciendi duobus orbati testiculac castrati; Ovid. libr. 2. amor. eleg. 3.

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis,

Bellica non dextra convenit hasta tua

Ista mares tractent, tu spes depone viriles

Sint tibi cum dominâ signa ferenda tuâ.

Hos enim fœminarum magis quam virorum gregi annumeraveris, cum ejusdem fere cum illis sint temperamenti ac frigiditatis: unde & exiguae plerumque ac acutæ reperiuntur esse vocis, & caloris defectu non facile barbam nutrire queunt. Cælius Rhodigin. *lect. antiq. libr. 13. cap. 29.* Ut autem fœminas, sic & castratos quandoque contigit esse in bello strenuos, Aristonicum Ptolomei Regis Egypti Eunuchum ingenio militari & armis potentem fuisse testis est Suidas. At si quis uno natus fuerit testiculo, eum jure militaturum Arrius respondit ex Trajani rescripto: nam & duces Sylla & Cotta memorantur eo habitu fuisse naturæ *l. 4. ff. de re militari* & sane merito nemo viros illos esse negaverit, quos generare posse constat. *l. 6. §. 2. ff. de edilit. edict.* Quare nec spadonem ab ordine militiæ removendum esse censeo; ei quippe leges omnia concedunt, quæ reliquis solent indulgeri masculis. Hinc adoptare potest. *l. 40. ff. de adoptionibus.* Tutor curator esse *l. 1. C. de excusat. tutor.* Matrimonia contrahere *l. 39. ff. de*

ff. de jure dot. l. 14. ff. de manumiss. vindictâ. Et Narseten Justiniani in exercitu præfectum spadonem fuisse constat; refertque Marcellinus *hisor. libr. 27.* præliando periisse natum quendam spadonem, exercitus ita bellatorem, ut Sicinio veteri compararetur & Sergio.

25 Frustra quoque militiæ quis adscripserit in armis tractandis prorsus imperitos: rudis enim multitudo cædibus semper est exposita, & minima quæque formidans, fugam magis quam gloriam mediatur. Veget. *de re milit. libr. 1. cap. 1.* Cum ex adverso rei bellicæ scientia dimicandi nutriat audaciam, & exercitata paucitas ad victoriam promptior sit. Miltiades undecim solummodo milium stipatus exercitu fudit immensas in prælio Marathonio Persarum copias. Justin. *libr. 2. cap. 9.* Exiguam lectissimorum virorum manum ducens Alexander universam brevi tempore domuit Asiam. Quapropter non lecti statim tyrones apud Romanos in militum poterant referri numerum. *l. 42. ff. de testam. milit.* verum in scholis ante militaribus erant exercendi *l. 3. C. de tyron.* ac anno sæpe integro tyrocinii gravissima cogebantur onera sustinere. Stewech. *ad Veget. lib. 3. cap. 10.* Per turmas hinc inde quotidie concurrere, in orbem sese colligere, phalangem, cuneum facere, decurrere, clamare, cedere, instare; sæpe sexaginta librarum gestare molem, quo magis operibus assuescerent, si forte annonam simul & arma

arma portare necesse foret. Veget. *de re milit. libr. 1. cap. 19.* ut enim cæteræ artes, sic præsertim militaris continuâ exercitatione proficit scientia : paucos viros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria. Quæ ratio est quod & ipsi militiam jam edocti mane & post meridiem locum tenere, signa sequi, ordines servare, vallum figere, militari gradu incedere solerent Alexand. ab Alexandr. *gen. dier. libr. 1. c. 20.* quo suos usu continuo quisque dignosceret ordines, ut licet imi summis, primi ultimis, ultimi mediis, medii primis essent permixti, quisque tamen suum in ordine locum statim reperire posset. Assiduis exercitiis Iphicrates Atheniensis in eam milites adduxit peritiam, & consuetudinem, ut, cum prælii signum esset ab Imperatore datum, sine ducis opera sic ordinati consisterent, ut singuli a peritissimo præfecto dispositi viderentur. Æmil. Probus *in vitâ Iphicratis.* Quo autem major esset discentium erga docentes reverentia, non e vulgo quæsitum ad erudiendos tyrones, non ex imâ plebe lecti in scholarum magistris; sed Equitibus & Senatoribus illa provincia demandata fuit. Testis ejus rei Suetonius *in vitâ Caesaris. cap. 26.* tyrones, inquit, neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per senatores armorum peritos erudiebat, precibus enitens, quod ex epistolis ejus ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dictata

F

exer-

exercentibus darent. Hoc ipsum munus volentes quandoq; ac sponte Romani subierunt Imperatores. Et Spartianus Hadrianum commemorat rei militaris scientissimum gladiatoria quoque arma tractasse.

26 Prohibentur insuper adscribi militiæ coloni, saltuenses; ne, dum bello fortiter operam navare cupiunt, deseratur penitus agrorum cultus, adeoque & paganis & militibus necessaria tandem deficiant alimenta *l. 3. C. qui militare poss.* quod tamen hodie non servatur, in tantum, ut teste Manzio *in comment. ad §. 12. instit. de rer. divis. num. 45.* coloni ac rustici sæpe dolo, aut metu, quandoque in crapulâ, dum ebrii sunt, nomen militiæ dare compellantur. Milites etiam esse nequeunt negotiatores: *l. un. C. negotiatores ne milit. l. 31. C. locati. l. 15. C. de re milit.* neque enim duobus toto genere diversis unus sufficere visus fuit officiis, unde contingeret, ut lucri bono stimulatus odore militaria quandoque munera negligeret, ac contemneret disciplinam castrorum: cum tamen jugiter signis inhærere, propriis insudare militiæ muniis, & Rempublicam, a quâ aluntur, ab omni bellorum necessitate defendere milites oporteat. Cæterum non leges cuiquam lucri faciendi præripere cupiunt occasionem, modo non inde quicquam Respublica detrimenti capiat *arg. l. fin. §. fin. C. de re milit.* neque militiam negotiatoribus interdixissent Imperato-

ratores, nisi possibile vix esse censuissent, emendi vendendique commercia quemquam exercere, & inimicos pariter oppugnare; de institorum simul & castrorum causis sollicitum esse; eodem tempore rationes suas privatas procurare, & excubias agere. Coteræus *de jure milit. libr. I. cap. 8.* Unde & armorum negotiationem a militiâ non penitus abhorrire animadvertens Justinianus, his solis milites esse permisit; adeo ut & armorum mercaturam exercere, & armatam nihilominus militiam retinere valeant *d. l. un. C. negot. ne milit.* Hodie vero non minus negotiatoribus quam quibusvis aliis libera concessa militandi facultas, modo veniam a castrorum præfecto ad illam impetraverint negotiationem. *instruct. milit. artic. 79.* & cohortem, sub quâ stipendia merent, quacunque sequantur, neque commissas sibi negligant aut deserant stationes. Dignitatem tamen civilem cum militari retineri vix posse putem, veluti ut magistratum quis gerat & in numerum militum pariter relatus sit, eâdem de causâ, quâ decurionibus quondam armatam arripere militiam prohibitum. *l. 4. C. qui milit. possunt.*

27 Ulterius in milites non eligendi natura timidi, & animis infirmi. Bocerus *de bello cap. 7. n. 3.* quam enim obsecro ab ejusmodi viris expectes victoriam, qui terga & cæcas corporis partes armis manibusque destitutas hostibus fugiendo

obvertunt, nec a dextris armatis sed a pedibus omne sibi quærunt præsidium; qui cæteris ad res strenuo gerendas paratis incutiunt timorem, omnes ferme turbant ordines, & universum formidine replent exercitum, dum pessimos quosque vaticinantur fore præliorum eventus, & ipsâ fronte pallidâ metum prodentes, non felix faustumve quicquam, sed imminetia sola vulnera mortemque funesto dispergunt omine. Quamobrem Israelitarum quoque primores ante pugnam publicè denunciare solebant, ne quis metu correptus in exercitu præliantium sese misceret ordinibus, ne forte animi inconstantiâ bellicosa secum raperet in fugam agmina. *Deuteron. cap. 20. vers. 8.* Unde & Atheniensium Dux Phocion, cum nonnullos e militibus suis ad castra perculsos confugere vidisset, cæteros, ne rem legnius gererent; hortatus, *figaces illos, si cum hoste conferendum fuisset, non modo non utiles, verum etiam forti cuique ac strenuo impedimento fore* dicebat Plutarch. *in vitâ Phocionis.* Præsertim autem meticulosi annumerandi Thrasones illi Terentiani, vel Plautini Polymacheroplacidæ, qui de præliis loquuntur, quasi non exiguum victoriæ momentum attulissent, & multa gloriose ac magnâ pompâ blaterant; cum tamen cæteris maximè pugnantibus illi fugerent maximè, vel post principia latentes existerent otiosi tragediæ spectatores; qui solent ante focum acies instruere, & inter pocula
ridi-

ridiculo hostes de bellare conflictu, vel ipsum Alexandrum, si verbis negotium perpetrari posset, jactabundis oppressuri vocibus; quorum tunc humerus est aries, balista pugnus, cubitus catapulta; qui vis deniq; debellatis demum hostibus in audaciam exardescentes, quibus interim frigida bello dextera, & ut inquit Euripid. *in Phaniſſ.*

Ferox est lingua cor pavitat metu.

Tales potius conquirendi, qui facta solent dictis conjungere, hostes ferire, præsidia agitare, nihil metuere cupiunt, nisi turpem famam; quibus pugnare, non fugere propositum, nec in pedum alacritate, sed solis lacertorum viribus, omnis consistit fiducia, quibusque non aliter, ac quondam Alceidæ pueris, teste Hesiodo *in scnto Herculis vers. 114.*

Bello certamen instituere res multo gravior quam epula

28 Quia vero mollitiem plerumque comitatur timiditas, etiam effæminatos, belluarum ritu quasvis voluptates & libidinum sectantes illecebras, & in omnibus animo indulgentes, removendos e castris censeo: periculosissimum enim ejusmodi hominum confidere fortitudini, qui, ubi ventri solummodo bene est, de cæteris securi sunt, & facili negotio mediâ in luxurie possunt ex improviso superari. Sic Tamyridis Scytharum Reginae filius, ubi derelicta Cyri castra occupasset, & mero suos sese replere milites pateretur, eâdem nocte internecone deletus est. Justin. *libr. 1. cap.*

8. Somno ac vino sepultam Græci invasere Troiam. Non ante Sardanapalus, vir muliere corruptior, voluptatum intermisit usum, quam per illas victum sese & omnia perdita videret. Diodor. Sicul. *Histor. libr. 2.* Nec felicius cessit Atepormani Gallorum Regulo facta spurcicies & flagitiosus libidinis æstus; cum enim bellum Romanis inferens, tunc demum cessurum se dixisset, cum conjuges suas Romani ad coitum Gallis exposuissent; illi missis ancillis habitu matronali Gallos venere lassos & oppressos sopore facile profligarunt. Plutarch. *in parallel. n. 57.* Licet autem nonnunquam eveniat, luxuriosos istiusmodi milites fortia quædam edere facinora; id tamen desperationi magis aut alii casui, quam ipsorum virtutitribuendum est. Julianum audiamus in orat. panegyric. de Constantini rebus gestis hæc de re differentem: *ejusmodi vero homines, inquit, ne fortes quidem prudens ullus appellaverit, tametsi in eorum factie magnitudo, quædam appareat atque elucescat; talis enim ille solus est, qui cum virtute fortis est & magnificus: at qui voluptate vincitur, quique iracundiam & omnia cupiditatum genera cohibere non potest, adeo ut etiam a minimis oppugnatus prosternatur & deficiat, hic nec robustus nec fortis humano quidem genere dicendus est.* Et certe invictos ante populos, bellicosos exercitus, sola sæpè corruptit luxuria. Indomitas Hannibalis copias Campanæ subegere deliciæ & tepentes fontibus

Bajæ,

Bajæ , ut verè dictum sit Capuam Hannibali Cannas fuisse. Florus *libr. 2. cap. 6.* Quamdiu Milesii voluptates contemserunt, Scythas superarunt; at postquam molliæ succubuerunt, usque adeo evanuit avita fortitudo, ut in proverbium abjerit; *strenui olim Milesii.* Athenæus *libr. 12.* Unde nec aliam graviorem Cyrus Lydiis rebellantibus imposuit pœnam, quam ut equis & armis ademptis, cauponas & ludicras artes & lenocinia exercerent; ita fore ratus, ut gens industria quondam potens & manu strenua, effeminata molliæ virtutem pristinam perderet, & quos ante invictos bella præstiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidiosa superaret. Justin. *libr. 1. cap. 7.* Atque illud haud ignorantes sapientissimi quique duces, omnes e cadris exulare longe jusserunt voluptatis illecebras, ut capitales fortitudinis hostes. Cretenses, Lacedemonii, Carthaginenses ex instituto Platonis in omni militiâ vini potum ut noxium interdixerunt. Alexander ab Alex. *gen. dier. lib. 3. cap. 11.* Unde & Antigonus quosvis legimus ab ordinibus removisse luxuriæ deditos; cum enim milites loricatos pilâ ludentes invenisset, duces vero mero semet in popinâ saturantes, ademptos iis honores militibus assignavit. Plutarch. *in Apophth.* Nec aliud quicquam Scipionem movit, ut in diuturnâ illâ Numantiæ obsidione meretrices universas exercitu pelleret, quam ne luxuriâ militum fraugerentur animi.

animi. Florus *libr. 2. cap. 18.* & eum imitatus Pescennius Niger omnia argentea vasa, velut luxuriæ signa, ab expeditionum usu removeri, & eorum loco ligneis milites uti iussit; vinum etiam iis dari prohibuit, aceto contentos esse cupiens. Spartian. *in vitâ Pescennii* neque enim olim in castris Romani vino sitim sedabant, sed communi cum servis utebantur potu, quem poscam dixerunt, e vini fæce seu aceto confectam & aquâ. Taubmann. *in comment. ad Plaut. milit. glorios. act. 3. scen. 2.* & ad illam veterum respicientes in castris frugalitatem Imperatores, fluvium *commune militum* appellavere *poculum. l. 12. C. de re militari.*

29 Quapropter bello nullos aptiores esse, quam rusticos, & urbanæ plebi in electione longe præferendos, manifestum est: illi namque nocturnum frigus, diurnos æstus, inedia, vigiliis pati consueverunt, sub dio, in opere nutriti, umbræ negligentes, balnearum nescii, deliciarum ignari, parvo contenti, ad omnem laborum tolerantiam duratis membris, sudorem ac pulverem campetribus collectum exercitiis in flumine nando ablueri soliti. Veget. *de re milit. libr. 1. cap. 3.* Hinc est quod ab aratro nonnullos in exercitum duces evocatos quandoque fuisse videamus, ac sublatâ stivâ sceptrum iis & imperii habenas ad moderandum esse datas: T. Quinctium dictatorem Romani renunciantes legati, nudatum cum
&

& aratro sulcos ducentem invenerunt. Livius *libr.*

3. Florus *libr. 1. cap. 11.*

30 Denique non senes facile sed juvenes potius in numerum militum referendi sunt; proinde, cum Servius Tullius populum in juniores ac seniores divisisset, juventuti bella foris gerenda mandavit. Livius *libr. 1.* quod de vulgaribus tamen solummodo militibus statuendum censeo: duces enim quod attinet, illos potius ætate conspicuos esse decet, vel, (ut L. Paulus inquebat teste Frontino *de stratag. libr. 4. c. 7. n. 3.*) si non annis, moribus tamen utique senes: senectuse enim seduci nescia, statuta, judicio firmato, salubri ac prudenti prædita consilio. p. m. parens Paulus Voet, in *comment ad princip. proam. instit. n. 5.*

--- generosâ ut præditus equus indole,

Et si gravetur debili senio, tamen

Non rebus abjicit animos in asperis

Sed acer arreclis stat auribus: ita tu

Nos excitas, interque primos is comes.

Inquebat prædago suo Orestes apud Sophocl. in Electrâ. Eaque de causâ laudatum constat Alexandri Magni exercitum, quod ibi ordines nemo nisi sexagenarius duxerit, ut, si principia castrorum cerneret, senatum te alicujus priscæ Reipublicæ videre diceret. Justin. *libr. 11. cap. 6.* & Hadrianum extollit Spartianus, quod nullum tribunum nisi plenâ barbâ fecisset, aut ejus ætatis, quæ prudentiâ & annis tribunatus robur impleret.

F 5

Neque

Neque Florentē Romanā Republicā juvenes in exercituum duces assumptos fuisse liquet, eo quod iidem plerunque & legiones in bellum educerent, & consulatus essent honore conspicui: cum tamen iis temporibus ad summam hanc in Republicā dignitatem regulariter non admitteretur, qui non quadragesimum tertium attigisset ætatis annum. Et certe libentius senis venerandi dictis & imperiis obtemperare solent feroces in armis milites; cum plerunque quandam sui reverentiam cani juvenum in animis gignant capilli, ac velut de composito majestatem præ se ferat ut plurimum annorum series.

31 Utrum autem utilius sit exercitum alere variis conflatum e nationibus, an vero ex unâ tantum gente conscriptas habere copias, satis a multis agitata est controversia. Et quamvis pro diversis alii militent nationibus, aliis magis ex uno lectus populo placeat exercitus: non tamen certi quicquam hic facile determinari posse puto; verum idducis providi prudentiæ penitus & arbitrio committendum esse, qui, habitâ circumstantiarum, loci, temporis, personarum ratione, nonnunquam unius, plurium aliquando gentium coget exercitum; cum utrumque sua diverso respectu commoda ferat & incommoda: ubi enim plures contingit in iisdem castris stipendia merere populos, ingens plerunq; tumultuum ac seditionum imminet periculum, dum ad injuriam uni ex fociis illa-
tam

tam ulciscendam facili de causâ sepe districtis mucronibus uiverſa natio concurrat. Quapropter etiam prudenter apud nos, ubi solent sub eodem Imperatore diversæ militare gentes, in instructa militia, *artic. 39.* cautum est, ne quis in rixâ vel pugnâ vel aliâ quâcunque de causâ nationem suam in auxilium advocet, strangulationis poenâ in constitutionis hujus transgressores propositâ. Id vero commodi plerumque producit e diversis populis collectus exercitus, quod ad obtinendam victoriam longe promptior inveniatur & aptior; ubi enim collatis signis cum hostibus depugnatur, sub vexillis suis ac ducibus reductæ singulæ nationes laudabili quâdam gloriæ cupiditate & æmulatione concitatæ summis viribus alienæ gentis commilitones peritiæ & fortitudinis militaris laude superare cõtendunt, adeoque ardentioribus ruunt in hostes animis, quam si ex unâ solummodo natione constet exercitus; in quo tamen ex adverso non eadem facile metuenda seditionum calamitas.

CA-

CAPUT III.

De variis militum gradibus & speciebus
præsertim de exercitus Imperatore
ejusque requisitis.

1. **M**ilites vel voluntarii sunt vel inviti.
2. Equites vel pedites, & equites peditibus honoratiores.
3. Limicanei vel comitatenses.
4. De cohortibus pratoriis & eorum stipendiis.
5. A diversis armorum generibus diversa milites nomina sortiti sunt.
6. Qui fuerint equites cataphracti?
7. Qui velites ac pilani?
8. Qui hastati, principes ac triarii?
9. Enumerantur machina bellica majores.
10. Quid sit exercitus?
11. Qua legio, & quæ ejus partes?
12. Quid per legionem quid per vexillationem designetur, si hæc inter se opponantur?
13. Cujacii sententia refellitur.
14. Ut & Turnebi opinio.
15. Proponitur auctoris opinio.
16. De legionis & partium ejus præfectis.
17. De hodiernis exercitiis.
18. De nitripulveris præstantiâ, cujus primus auctor

tor

tor defenditur adversus atroces nonnullorum calumnias.

19. In exercitu penes unum non penes plures summum residere debet imperium.
20. Optimus quisque in belli ducem eligendus.
21. Ab exercitus imperatore maxima dependet ejus salus & felicitas.
22. Requiritur in supremo duce maxima rei militaris peritia.
23. Illa lectione & experientia acquiritur.
24. Præter rei militaris peritiam etiam aliarum artium ac disciplinarum scientia in duce necessaria, rejectâ Naudei sententia.
25. Ante omnia in imperatore pietas in Deum requisita.
26. Etiam in eo necessaria est fortitudo, & ut exemplo suo milites ad ea, quæ imperat, peragenda stimulet.
27. Spem aultu simulare debet imperator, & premere corde dolorem, si quæ adversa videantur imminere.
28. Summa requiritur in eo prudentia ad procurandum ad exercitus salutem necessaria, præsertim ut crebro milites exerceat.
29. Expeditum ducere debet exercitum sarcinis non onustum.
30. Non temere fides adhibenda transfugarum dictis ac consiliis.
31. Non intercludende hostibus fuga via; sed propriis potius

94. DE JURE MILITARI.

potius Militibus imponenda confligendi necessitas.

32. Nec in superatos hostes gravi sciendum supplicio.

33. Requiritur etiam in imperante autoritas.

34. Eamque maxime conservabis illasam, si curet ne differatur stipendii solutio.

35. Omnis Imperatori evitanda occasio, quâ collusionis cum adversariis incusari vel sinistra de ipso concipi posset opinio.

36. Autoritatem Imperatori conciliat, & perquam necessaria est, comitas & affabilitas.

37. Ut & eloquentia militaris.

38. Anniti debet Imperator, ut vitia quacunque, quantum per humanam infirmitatem licet, evitet.

39. Multum prodest in acie imperator in praliis felix.

40. Non tamen ex praliorum eventu semper de imperantis prudentiâ vel peritiâ judicandum est.

Diximus hæcenus, qui & quales debeant esse milites, exigit deinceps instituti ratio, ut varias exhibeamus illorum divisiones, quas quidem enumerant amplissime rei militaris scriptores; eas vero quatenus nostro queunt inservire proposito, cursim tantum libare nobis animus est.

¶ Alios itaque voluntarios Romani milites appell-

pellarunt, qui proprio animi motu militiæ semet offerunt, alios compulsos seu coactos, quibus invitis eupeditionum imponitur onus. *l. 4. §. 10. ff. de re militari.* Communi tamen invaluit hodie loquendi usu, ut illi soli dicantur voluntarii, quibus ex ærario stipendia non numerantur, quique propriis impensis in bello Reipublicæ sub certis ordinibus operam navare solent.

2 Insuper alii pedites sunt alii equites. Quod si quæras, utrum militia pedestris equestri an verò hæc illi præponenda sit; equites dignitate peditibus antecellere communem fere omnium opinionem esse respondeo. Disertis verbis apud Livium *libr. 3.* nobis illud dictat ad equites verba faciens Consul Valerius; *agite, inquit, juvenes, præstate virtute peditum, ut honore atque ordine præstatis.* Quapropter & Maximilianus secundus Germanorum Imperator *instruct. milit. artic. 51.* præcipit, ut equiti in castris vel præsidiis occurrens pedes de viâ paulum recedat. Divisi iterum equites in alares & legionarios: alares sunt, qui utrumque protegunt exercitus latus. Alæ autem ideo dictæ teste A. Gello *libr. 16. cap. 4.* Quod equitum ordines circum legiones dextrâ sinistrâque tanquam alæ in avium corporibus locarentur. Legionarios verò equites illos esse dicit Vegetius *de re milit. libr. 2. cap. 1.* qui singulis sunt connexi legionibus.

3 A diversis præterea locis, ubi militiæ solent obire

bire munera, vel comitatenſes dicti milites vel limitanei. *l. fin. §. 8. 9. C. de offic. præſect. prætor. Africa.* Comitatenſes ſunt, qui perpetuo in expeditione verſantes ubique caſtra ſequuntur. *d. l. fin. §. 8.* unde & comitatenſes legiones Arcadius & Honorius Impp. illas appellarunt, & riparenſibus quæ longe a patriâ ac velut in hoſtico cum exercitu degebant, adæquarunt in *l. 14. C. de re militari.* Quandoque tamen & illi comitatenſes dicti numeri, qui præſenti Principis obſequio deſtinati ſunt, & in ejus perpetuo agunt comitatu, palatinis ſimiles militibus. *l. 13. l. 14. in princip. C. de re milit.* Cæterum hic obſervandum, præter hos etiam alios ad Principis cuſtodiam fuiſſe lectos: Romulus namque trecentos olim ex omni populo delegit equites, celeres appellatos, quod pernicipibus veherentur equis, eoſque tam pacis quam belli tempore ſecum in corporis tutelam circumduxit. *Liv. libr. 1.* Et hunc imitatus Imperator Galba, teſte Suetonio in ejus vitâ *cap. 10.* ex equeſtri ordine ſibi juvenes aſſumſit, qui vice militum excubias circa cubiculum ejus agerent, & evocatorum nomen iis impoſuit. Verum hæc obiter, ad inſtitutum revertamur; limitanei ſunt, quibus & caſtrorum deſenſio, & civitatum Jimitanearum demandata protectio, &, quod in his ſingulare, agrorum conſeſſus impune cultus. *l. fin. §. 8. C. de offic. præſect. prætor. Africa.*

Ad

4 Ad hæc in exercitu repertæ plerumq; cohortes prætorix sub legionibus non comprehensæ, electa scilicet fortissimorum militum ac ducis familiarium manus, circa illum usque pugnare, & ubique eum comitari solita. Valtrinus *de re milit. libr. 3. cap. 7.* Hi dignitate supra alios eminebant gregarios, & sesquiplez accipiebant singuli stipendium, uti id ex Festo probat Stewech. ad Veget. *de re milit. libr. 2. cap. 2.* adeo ut toto cælo dicendus sit errasse Christinzus, cum *tom. 5. decis. 163.* prætorianos sextuplex asserit meruisse stipendium. Non eum tamen falli putem, qui duplex illos Augusti & Tiberii temporibus statuerit habuisse stipendium: apud Tacitum namque *annal. 1. cap. 17.* Percennius, cum concionabundus dixisset denis in diem assibus animam & corpus gregariorum æstimari, tandem subjungit; *an prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sexdecim annos penatibus suis redduntur, &c.*

5 Cum vero penes Romanos hæc observata fuerit consuetudo, ut milites electos inermes domum remitterent, renunciato solummodo ac constituto certo die, quo in unum jubebantur convenire locum, ubi sua singulis a Republicâ distribuerentur arma. Polyb. *libr. 6. l. 15. C. de re militari* factum est, ut a variis armorum generibus varia quoque nomina iis imponerentur; adeoque nonnulli cataphractarii, aliqui velites,

G

pilam

pilani alii, quidam hastati, pars principes, reliqui triarii dicerentur, qui omnes quantum a se invicem differant, ex singulorum armis poterit dignosci; quapropter ea paucis expediam.

6 Cataphracti seu cataphractarii erant a capite ad calcem armati equites, equis insidentes, quibus imposita lintea operimenta ferreis vel æneis connecta laminis ad instar plumarum: unde non secus, ac si Stygiâ penitus essent tincti palude, invulnerabiles sine metu in confertissimas hostium ruebant turmas, perrumpentes quicquid esset obvium; hoc tamen uno laborantes incommodo, quod in hostium facile pervenirent potestatem, propter immensum armorum pondus, quo pressi, si quidem a repente pedite interemtus esset equus, immobiles ferme efficiebantur. De his latius vide Veget. *de re milit. libr. 3. cap. 23. ibique Stewech.* Non omnes autem penes Romanos cataphractarii fuerunt equites; sed & alii lorica, scuto, gladio & hasta solummodo muniti.

7 His vero, ubi in prælio manus cum hoste forent conferendæ, velites adjungebantur, scuto gladio & hastâ seu pilâ armati, ac e natu minimis & tenuis fortunæ conscripti civibus. Polyb. *libr. 6.* sic dicti quasi volites id est volantes: eo quod ad depugnandum essent omnium maxime expediti: veloci enim sese saltu jungebant equitibus, & unâ cum iis in medios inveci hostes, pedestre inter equites tentabant certamen, atque ita facili negotio

negotio equos pariter confodiebant & eorum rectores Valer. Maximus *libr. 2. cap. 5. n. 3.* ubi & eorum exhibet originem. Cæterum velites, si equitibus non miscerentur, pilanos appellatos esse puto, cum Polyb. *libr. 6.* illos ex ejusdem conditionis viris lectos, iisdem indutos armis asserat.

8 Hastati pilanis erant adultiores, clypeo, ense Hispaniensi ancipite, galeâ, crurum tegmine, & duobus verutis utentes; & hi olim in primâ solebant acie collocari; quorum ordo si hostili fuisset impetu turbatus, inimicorum vim excipiebant principes, viri ætate ac robore præstantes, & iisdem, quibus hastati, rem armis gerentes. Ultimum obtinebant in acie locum triarii, omnium maximè ætate proveci, eodem quo principes armorum genere depugnantes, nisi quod pro verutis hastas vibrarent. De his latius Polyb. *libr. 6.* Postea tamen hic quoad militum in acie dispositionem mutatus ordo, ac in ejus locum successit ille quem exhibet Veget. *de re militari. libr. 3. cap. 14.* De armorum interim formâ, magnitudine, latitudine, longitudine si quis latiore quaerat interpretationem, de iis satis luculenter disseruerunt Valtrinus *de re milit. libr. 3. cap. 12.* Panciroll. *rerum memorabil. part. 1. tit. 24. ibique Salmuth. in comment.*

9 Fuerunt autem præter arma etiam aliæ (ut hoc paucis moneam) ad urbium expugnationes comparatæ

paratæ machinæ, una cum exercitu in expeditionibus circumvehi solitæ, velut arietes, testudines, vineæ, plutei, musculi, turres, balistæ, scorpiones, catapultæ, quæ omnia, ne tædium æquo lectori pariam, delineare superledeo; de his late scripserunt Veget. *de re militari. libr. 4. cap. 15. 16. 17. 18. & 22.* Panciroll. *in tractat. de rebus bellicis impresso post comment. ad notit. utriusque imperii* Valtrin. *de re milit. libr. 5. cap. 6.* Rosin. *antiquit. Rom. libr. 10. cap. 16.*

10 Porro ingens militum multitudo si congregata fuerit, exercitum constituit; est enim exercitus compositus ex numeris multis militum *l. 2. §. 1. ff. de his qui notant. infam.* & plerumque constat ex legionibus, quæ milites Romanos, & optionibus, quæ sociorum auxilia complectuntur. *l. fin. C. losati*, quanquam dubium non est, quin & ex unâ legione cum suis auxiliis formari possit. *d. l. 2. §. 1. ff. de his qui not. infam.*

11 Legio autem in varias partes dividitur: habet enim cohortes, habet centurias, habet decurias *l. 2. §. 1. ff. de his qui notant. infam. l. 2. C. de hereditat. decurionum &c.* At huic legionis in cohortes distributioni non parum adversantur ea, quæ Diocletianus & Maximinus Impp. rescripserunt in *l. 3. C. de his qui non implet. stipend.* ubi legioni cohortem videmus oppositam: ut absurdum videri posset, hanc illius velle partem constituere: sic enim inquit; *veteranis ita demum onerum &*
munerum

munerum personalium vacatio jure conceditur, si post vicesimum annum militia, quam in legione vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur; unde, cum te in cohorte militasse commemoras, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare. Verum si accuratius posteriora legis verba trutinentur, non ineptè cum Bartholo *ad d. l. 3.* hic verus dici poterit illorum sensus, supervacuo scilicet illum petere vacationem, qui in cohorte se militasse commemorat, cum ipso jure à muneribus immunis sit, & veteranorum gaudeat prærogativis, modo de viginti constet stipendiis; quia sub legione militantes vacationem habent: at vero certum est, illum qui in cohorte militavit, etiam ad aliquam pertinuisse legionem. Vel secundo responderi potest, per cohortem in *d. l. 3.* non intelligendam esse legionis partem, sed aliam quam militiam cohortalem designari, quæ in *l. 4. C. qui militare poss.* armatæ oppinitur: cohortalis enim conditionis homines præsidis erant apparitores, in provinciis perpetuo commorantes, & per omnem vitam huic ministerio obnoxii: ut hi frustra vacationem peterent. Cujac. *ad tit. Cod. si quis de curiali vel cohortali aliave condit.*

12 Non immerito etiam hic quispiam quæsierit, quid per legionem, quid per vexillationem denotetur, si contigat hæc inter se opponi, & in legione militantem distingui ab eo qui militat in

vexillatione, ut in l. 2. C. de hered. decurion. l. fin. C. de his qui non implet. stipend. l. 9. C. quando provoc. non est necesse. Non una enim hac de quaestione doctorum opinio: Cujacius ad d. l. fin. C. de his qui non implet. stip. existimat, per vexillationem designari numerum, numerum à legione separati.

13 At veniam mihi dari desidero, quod summi viri responso nequeam acquiescere: quo minus enim id possim, prohibet generalis illa numeri significatio, quâ tantum abest ut a legione numeri separentur, ut etiam legio numeri veniat appellatione arg. l. 42. ff. de testament. milit. ubi nulli militaribus frui dicuntur prærogativis, nec milites esse, nisi postquam in numeros relati sunt: extra omnem vero dubitationis aleam est constitutum, milites in legione stipendia merentes omnibus militaribus gaudere privilegiis, proinde & in numeris esse; unde manifestum est, & legiones esse numeros.

14 Adrianus Turnebus *adversar. libr. 5. c. 2.* vexillationes putat esse milites veteranos exauctoratos, id est, missos quidem; sub signis tamen retentos, donec præmia & agros acciperent. Verum nec huic viri literatissimi facile subscripserim sententia; obstat enim l. 9. C. quando provocare non est necesse ubi veteranis, inquit Imp. qui in legione vel vexillatione militantes post vicena stipendia honestam vel causariam missionem consecuti sunt &c. e quibus apparet, milites, & antequam missionem im-

impetrassent, sub vexillatione militasse æque ac sub legione: proinde non solis vexillationem veteranis esse propriam. Verum quidem est, ex Tacito constare, veteranos adhuc apud vexillum contentos fuisse; non liquet tamen uspiam, numeros illos speciali nomine vexillationes appellatos.

15 Ut igitur quæ mea sit sententia paucis exponam; salvo doctiorum iudicio duplicem vocabuli vexillationis esse censeo significationem, strictam, & latam: quod si illud strictè velimus interpretari, nihil aliud designabit, quam equites alares: ita enim Veget. de re militari libr. 2. cap. 1. *equitum Ala dicuntur ab eo quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegant acies, quæ nunc vexillationes vocantur.* Turnebus d. loco. Si vero in latiori accipiatur significatione, omnes omnino legionis centurias ac cohortes appellari posse puto vexillationes, eo quod unaquæque centuria proprium habuerit vexillum, cui cohortis & centuriæ numerus inscriptus erat, ut ita dispersi ac disiecti in prælio milites facilius ordines repetere, ac pristinum in illis locum recuperare possent. Veget. libr. 2. de re milit. cap. 13. Sic ut tunc idem vexillatio denotet quod numerus, & utrumque æque late pateat. Nec leve huic vocis interpretationi momentum adfert. l. 8. C. de erogat. milit. annona, ubi numeri vocabulum per vexillationem explicatur; sic enim inquit imperatores. *Omniū itaque numerorum sive vexillationum,*

num, aut etiam scholarum tribunos &c. & ex Tacito histor. libr. 2. cap. 18. constat abunde, vexillariorum nomine simpliciter appellatos pedites; mille, ait, vexillarios cum paucis equitibus veterano exercitui objicere. Quoties autem in legione militantes secernuntur a militantibus in vexillatione, nec legis sensus admittit, ut per vexillationem equitum designetur ala, sicut id respuit l. 9. C. quando provoc. & l. 3. C. de his qui non implet. stipend. tunc, si quidem conjecturis indulgere liceat, militantes in legione per excellentiam appellatos censerem primæ solummodo cohortis in unaquaque legione milites, eo quod hi totius legionis signum commune, aquilam scilicet, custodirent, & Imperatorum effigies ac præsentia signa veneratentur; quodque numero & dignitate cæterarum cohortium milites longe superarent, & majoribus quam reliqui gauderent privilegiis. Veget. de re milit. libr. 2. cap. 6. In vexillatione vero militantes dictos cæterarum cohortium milites, quibus præter vexillum cohortis & centuriæ nomine notatum nulla alia signa ad custodiendum data erant.

16 Cæterum in legione cohortes erant decem, manipuli triginta, centuriæ sexaginta A. Gellius libr. 16. cap. 4. tribus cohors constabat manipulis, sex centuriis, & hæc iterum in decurias distinctæ. Omnibus vero & singulis hisce exercitus partibus suos esse duces necesse fuit: uti enim

nim

him magistratibus opus est, sine quorum prudentiâ ac diligentia (ut ait Cicero 3. de legibus) civitas esse non potest; ita sine ducibus exercitus compages consistere nequit: si non essent in exercitu tam præpositi quam parentes, tam duces quam milites; mera statim oriretur confusio, & omnia ad intricatissimum redigerentur chaos, ubi cuncta perenni committerentur contentione. Quæ de causâ decuriis præerant decani, manipulis singulis duo centuriones, quorum si alter abesset, alter universo imperitabat manipulo; atque hi ordinum dicebantur ductores, sibi que totidem eligebant tergiductores: universæ legioni præpositi tribuni, qui non peditibus tantum, sed & legionis suæ equitibus Imperatoris quotidiana exhibebant mandata. Per duces autem hos subalternos supremo sociantur præfecto milites vulgares, & eorum adminiculo summi copulantur imis: ab Imperatore mandata recipiunt legionum præfecti; eadem ab his per inferiores ad omnes tandem derivantur milites, atque ita in exercitu cuncta legitimâ cohærere videmus harmoniâ: testis huius rei Polyb. libr. 6. *equites, inquit, ordinumque ductores omnes oriente luce accedunt ad tribunorum tentoria, tribuni ad consulem; ille quod instat agendum tribunis edicit; tribuni equitibus ordinumque ductoribus; ii multitudini promunt tempore opportuno.*

17 Hodiernos quod spectat exercitus, illi legionibus

nibus constant equitum, & legionibus peditum, non equitum pedites, nec equites peditum legioni miscentur, & vulgo vocantur regimina: equitum legio secatur in turmas; peditum in cohortes dividitur. Bocerus *de bello cap.* 10. n. 11. de quorum ordinatione legitimâ ac dispositione linguâ Belg. scripsit inter novissimos Gerard. Melder *tract. de fortificat. part.* 3.

18 Longe enim alia hodie præliandi, aciem instruendi, milites disponendi servatur ordo, postquam pulveris pyrii & tormentorum conficiendorum fuit a Germano quopiam, uti ferunt, monacho methodus excogitata circa annum 1378. aut paulo ante: de quo latè Panciroll. *rerum memorabilium part.* 2. tit. 18. ibique Salmuthus. Philip. Camerar. *oper. subciv. part.* 2. cap. 28. & *part.* 3. cap. 82. 83. p. m. parens Paulus Voet *disputat. physica prima de nitri pulvere*. Evanuit ex illo tempore Romanorum militum vetus armatura, nulla fere clypeorum, nulla arcuum remansit utiliras, periit balistarum, catapultarum, scorpionum, arietum usus, neque quicquam commodi affert eorum usque adeo laudibus apud veteres elata vis atque violentia. Quod si reviviscerent antiqui heroes, si prodiret Alexander, si Cæsar resurgeret, si redirent Scipiones gemina illa belli fulmina, quotusquisque illorum ad horrendos harum machinarum strepitus non summo foret animi stupore correptus? Non fulguris ac terrestrium tonitruum

trum miraretur efficaciam? non beatum denique prædicaret seculum, quo novellum hoc ad res suas repetendas, & propulsandas injurias adinventum remedium? Sic ut tolerandi minime sint, qui insigne hoc instrumenti genus unà cum autore suo detestantur, & diris persequuntur execrationibus; orbis luem, monstrum, Stygium magistrum vocitantes, dignum, qui, ut olim Perillus taurum æneum, ita & ipse tormentum hoc primus experiretur, natum in generis humani perniciem, dæmonem habuisse magistrum, & innumera alia, de quibus Salmuth. *ad Pancivoll. d. tit. 18.* eos enim, cum in immerentem tantis baccharentur furoribus, invidiæ stimulis, ne quid sequius dicam, agitados, & accusandi magis vel insaniendi libidine, quam animo rectè judicandi instigatos fuisse credibile est, id unicum ægre admodum ferentes, alterius industriâ in eruendis abstrusis naturæ miraculis sese superatos esse. Enimvero, si egregium semper habitum fuerit, omnium rerum naturam, vim & effectus anxius scrutari, si laudabile sit universas ingenii vires intendere ad exhibendum orbi, quicquid hætenus hominum socordiâ vel negligentia fuit reconditum; quid in eo culpandum, qui novum ac ne speratum quidem ante à quopiam excogitavit simplicium temperamentum ac mixturam? quodnam ille crimen commisit, aut quid tam acroci injuriâ dignum perpetravit, qui curiosum solummodo

modo sese professus est causarum naturalium indagatorem? Si in exitium virorum fortissimorum e latebris eductam hanc dicas a monacho machinam; omnis iræ æstus & impetus in reliquorum prius armorum architectos erit excutiendus; criminationibus inceslendi prius, qui ante hunc catapulta, telâ, balistas cæteraque belli adinvenerunt instrumenta; accusandi magis forent qui in hominum perniciem tormentorum dirigunt ictus, quam primus illorum fabricator.

Tantum autem abest, ut juxta quorundam opinionem interiisse dici possit hoc commento viri virtus, ut eam potius auctam esse non dubitem asserere: cum enim non a corpore, sed ab animâ virtus dependeat & ducat originem, tormentis hisce effectum, ut generosos ab ignavis facili negotio milites secernere liceat, dum omnibus minitatur æqualiter idem ineluctabile fatum: unde contingit, ut illi, qui pericula vulnera mortemque metuunt, quanquam corpore robusti, non sponte tamen primam in acie sibi quærant stationem, sed secessum potius, viris strenuis & animis ingentibus tanquam vallo vel clypeo adversus hostium utentes impetum, & assiduo post eorum terga latentes.

19 Denique cum ex legionibus cogatur exercitus, ut ante dixi, in eo quempiam summum expedit obtinere imperium: exercitus quippe sine
duce

duce nihil aliud est quam corpus sine capite, vastata, sed imperfecta quæpiam, mutila ac manca moles, quæ illico in partes scinditur, ac monstrosa efficitur sine artuum ac membrorum discretionem. Unum autem, non plures esse uno in exercitu rationi magis conveniens est, & Reipublicæ maxime conducit: uti enim orbis ferre duos soles nequit juxta Alexandri magni effatum; ita quoque unus exercitus summos vix patitur duos Imperatores; atque uti monstrum horrendum est corpus duobus eminens capitibus, sic etiam uni exercitui præesse duos dignitatis æqualis summos duces prodigii simile est: societatem scilicet non sustinet dominatio, & omnis consortis impatiens potestas, neque parem ferre potuit Pompejus. Et certe, si æquâ hæc falce putemus, multa videbimus a duobus in eodem exercitu pari potestate præditis, nec ibi superiorem agnoscentibus, imminere plerumque Reipublicæ incommoda; vel enim, dum uterque sedulo curare creditur ea, quæ bono publico inserviunt negotia, neuter sæpe curat. Vel si communis uterque quærat emolumentum & salutem patriæ, quandoque fit, ut inter se mutuo sententiis dissideant Imperatores, &, dum rixando tempus teritur, nec alter in alterius transit opinionem, optata rem prospere gerendi elabatur occasio. Quid enim si contrarius in negotiis agendis utrique sit animus; alter in aciem educendum, vallo continendum alter censeat exercitum,

tum, exiguis hic copiis, omnibus ille viribus decertandum existimet, quisnam obsecro litem hanc dirimet? nisi forte novus utriusque consensu constitutus fuerit arbiter, suam interpositurus auctoritatem. Quid quod omni tempore docuerit experientia, non ex animi sententiâ, vel quod illud, quod urgent, optimum factu putent, sed summo plerunque invidiæ ardore, ac contentionis studio, mutuaque diffidentiâ agitados a se invicem discrepare, & in contrarias opiniones ire in pari dignitatis gradu constitutos; quos & in eodem exercitu mutuis vidimus & implacabilibus concitatos odiis atrocia in se invicem divisas copias movisse bella; Alexandri magni successores solummodo contemplemur, qui cum in eodem omnes apud Regem essent honore habiti, nec ille quemquam ex iis regni designasset heredem aut tutorem; asperrimis primum dictis, mox armis inter se contenderunt; unde evenit, ut amplissima monarchia vixdum enata & adhuc primam gentes inter infestas ætatem agens, in varias scinderetur partes, & exiguo temporis spatio vix ulla florentissimi, ac summâ virtute parti principatus apparerent vestigia. Quod & olim metuentes Romani, non ambos uni exercitui præposuere consules; verum suas singulis tradidere legiones, sua singulis auxilia assignarunt. Quod si urgente necessitate propter hostium forte formidabilem potentiam consules duo castra jungerent, non
penes

penes utrumque simul summum residebat in milites imperium; sed alternis singuli diebus imperitabant, alternis parebant, ad instar Castoris & Pollucis. Id manifeste nobis declarat Livius libr.

31. *ut eo modo, inquit, una causa, ne extemplo flumen transirent, tenuerit Romanos, quod summa imperii eo die penes Paulum fuerit; itaque Varro postero die, cui fors ei diei imperii erat, nihil consulto collegâ signum proposuit.* Quamobrem & in rebus arduis dubiis & ancipitibus, ne consules pari Romæ dignitate dissentiendo perire sinerent Rempublicam, dictatorem cum liberâ potestate creare solebant. Ajala *de jur. & offic. bell. libr. 2. cap. 3. n. 2. 3.* ubi plures enumerat dictaturâ functos.

20 Non quilibet autem indistincte præponendus exercitui, verum optimus in militiæ ducem eligendus; *natura enim est, ut inquit Seneca epist. 90. potioribus deteriora submittere, mutis quidem gregibus aut maxima corpora præsumt, aut vehementissima: non præcedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine ac toris cæteros mares vicit, elephantorum gregem excellentissimus ducit.* Omnis enim fere ab Imperatore dependet exercitus fortuna ac virtus; si dux bonus fuerit, non deerunt duci boni comites, non strenui milites. Non illum tamen optimum statim dixeris, utique non hodie postquam tormentorum invaluit usus, qui cæteros corporis mole superat, non Imperatori quicquam commodi tribuit, quod inter alios toto vertice emi-

emineat, quo nomine laudatus quondam Saulus, Turnus, Porus, alique, qui vel solo poterant aspectu metum suis incutere adversariis: cum enim hodie contra tormentorum ictus invulnerabilem sese armorum munimentis nemo queat efficere, robusti satis sunt, qui laborem, frigus, æstum, vigiliis, in milite requisita ferre possunt: neque quisquam prodigiosas formidat in inimico corporis vires, & flocci fiunt monstrosa Goliathi ac similibus quondam heroum pondera: nunc hominis pars melior præcipuum in bello obtinet usum; animis opus est, & qui summam in mentis constantiâ ponunt confidentiam, fortissimorum nominibus insigniuntur; intrepidi, licet exiguæ staturæ viri, maximè laudantur, qui non temere, sed judicioso circumstantiarum habito discrimine, caput objectare periculis usque parati sunt, nec gloriosam pro patriâ mortem oppetere detrectant: qui in summis periculis, & circumvolantibus undique mortiferis globis, mentis sunt bene compotes, imperterrito vires inimicas lustrantes oculo; & sedato ac ab omni iræ, metus, odii, cæterarumque affectuum æstu alieno inter hostium agmina versantur animo, non magis in atrocissimis adversariorum furiis turbati, aut morientium consternati gemitibus, quam si festivis interessent conviviis, & amicæ familiarium indulgerent confabulationi.

21 Non hic lectori benexolo nauseam me parit-
 -turum

ram spero, si perfecti ducis aliquam proponam delineationem, & paulo latius ejus exhibeam ideam; præsertim cum pleraque nutui ejus & imperio subjecta sint, & in eo consistat omne exercitus robur: verè namque proditum esse inquit Florus *libr. 2. cap. 18. tanti esse exercitum, quanti Imperatorem*. Et unius Alexandri sese spiritu vivere palam professi sunt in expeditione Macedones. Curt. *libr. 9. cap. 5*. Unde & merito, cum iidem illi invito Rege in patriam redire & domesticos desiderarent invisere lares, erupit in hæc verba Pellæus juvenis; *jā scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit*. Curt. *libr. 10. cap. 2*.

Non autem speciatim hic determinabo casus, non singula, ad quæ ducem attendere fas est, examina; id in bello nutritis relinquo; generales tantum in eo requisitas enumerabo virtutes, Ciceronis summi illius oratoris imitatus exemplum; is enim in oratione pro lege Maniliâ; in *summo Imperatore quatuor hæc virtutes inesse debent, scientia rei militaris, virtus, autoritas, felicitas*.

22 Primum itaque summa requiritur in duce rei militaris scientia; quo enim pacto posset aliis imperare, qui rerum penitus ignarus est? qui militibus mandata dare, qui quid fieri debeat ipse nunquam didicit? addit confidentiam peritia, dimicandi nutrit audaciam scientia rei bellicæ, ut inquit Veget. *de re militari libr. 1. cap. 1*. neque

H

quis

quisquam facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Quadragesimum stipendium Cæcinna parendi aut imperitandi habebat, *secundarum ambiguarum rerum gnarus* teste Tacito ann. 1. c. 64. *eoque interritus*. At qui in tantâ re omnium imperitus est, trepidat, festinat, sic ut, si non aliquem sumserit e populo officii sui monitorem, ac imperare jussus alium sibi quæsierit Imperatorem, ferretur equis auriga, nec audiret currus habenas, ac præter generis sui naturam consternati milites in præcipitium ruerent. Neque aliud quicquam Phaëontis infortunio designare voluit sub fabularum involucris veritatem occultare solita veneranda antiquitas, dum fingebat, eum solis currum moderantem non sibi tantum & universæ huic mundi compagi, sed & ei, qui frenum ipsi commiserat, fere exitium intulisse. Bellicofissimos sane ducis imperitia sæpe perdidit exercitus; imperantis amentia e fortissimis conscriptæ copiæ militibus in fugam versæ. Quot non demisit ad orcum viros strenuos præpositi vesania? quis omnes illos illustres enumeret heroas, qui Imperatoris inscitia inevitabile subiere fatum: pleni sunt annales, plenæ omnium temporum historiæ exemplis calamitatum, quibus occasionem præbuit exercitum regentis imperitia. Nunquam internecione cæsus a Cyro fuisset Tomyridis Scytharum Reginæ filius, si hostium in proximo commorantium metuere didicisset insidias.

fidias. Justin. *libr. 1. cap. 8.* Et interiit inde cum
iis, quos secum in prælium eduxerat, Sardana-
palus, nihil aliud agere, quam inter mulierum
gregem purpuram colo nere, pensa inter virgi-
nes partiri, fucis semet exomare, & corporis
habitus ac ætatem mentiri suctus. Athenæus
libr. 12. longum nimis esset Xerxis in Græciâ,
Publii Æmilii & Varronis apud Cannas, & alio-
rum commemorare clades & interitus ex nimia
ipsorum ignorantia secutos.

23 Duplex autem præcipue reperitur acquirendi summam in bello peritiâ methodus, experientia scilicet, & eorum fedula lectio autorum, qui de rei militaris usu ac stratagematibus suas in lucem edidêre lucubrationes, quos summâ curâ collegit & enumeravit Naudeus *de studio militari libr. 2. cap. 4.* Et maximè quidem lectio ad formandum conducit Imperatorem; licet enim experientia sit optima magistra, ac præsens conspicuumque exhibeat rei specimen, cujus in libris sola reperitur idea: quia tamen in bellis quotidie novæ solent excogitari machinationes, & rarissime bis eadem numero duci offertur occasio, etiam vitæ breve curriculum, ac belli calamitas vix millesimam eorum, quæ in præliis contingere possunt, partem permittit experientiâ cognosci; legendo potius pleraque sunt addiscenda; sic enim intra exiguum temporis spatium illorum omnium perfectâ poterit acquiri notitia, quæ illu-

illustribus unquam morationum gentium evenere ducibus, adeoque vel aliorum periculo cautior fiet Imperator, vel illorum prospero motus successu in arenâ simile quid perpetrandi consilium capere facile poterit. Insigne nobis Cicero prodidit hujus rei exemplum in Lucullo, quem *libr. 4. Acad. quest.* memorat ad Mithridaticum bellum a Senatu missum, rudem rei militaris Romæ profectum, percunctando & legendo res aliorum gestas in itinere, cum in Asiam pervenisset, inter summos jure relatnm fuisse Imperatores.

24 Quæri posset, an & aliarum rerum scientia quædam duci necessaria sit ad id, ut rei bellicæ petitiâ clarus dici possit? Naudeus *libr. 2. de studio milit. cap. 2.* eruditione ac multijugâ lectione conspicuos falsè ridens viros, existimat, aliarum artium ac scientiarum cognitionem non modo nihil prodesse Duci, Verum ex adverso veræ militari plurimum nocere fortitudini, his præsertim, ut ait, motus argumentis; quod Proclus e Platonis academiâ philosophus insignis magistratui prudentiam, militi fortitudinem, civibus opulentis injungat temperantiam: quod Ciceronis opinio sit, pro temporum mutatione armis vel legibus incumbendum esse: quod dum alia multa scire desiderant, ne ea quidem, quæ necessaria sunt, scire videantur; quod unius mens non ad omnia munera sit idonea, nec tantæ molis capax: quod viri robusti, corpore vegeti requi-

quirantur ad militiam, hi autem hebetiore sint animo, nec illas percipere queant scientias, quæ acrius ingenium, majorem industriam, consilium prudentius requirunt: quod studia secessum & otie quærant armorum strepitibus contraria, doctrina conjunctam habeat timiditatem, literatos comitetur φιλοψυχία, quod Gothi & barbari literas oderint, Turcæ, Tartari adhuc hodie contemnant, Græci literarum professores finibus expulerint: denique, quod viri docti militiæ operam dantes in enormia sæpè vitia lapsi fuerint. Verum his non obstantibus verior est illorum opinio, qui reliquas artes plurimum censent ad militaria conducere negotia, & optimum eum ducunt ducem, in quo cum rei militaris peritiâ juncta reperitur aliarum scientia disciplinarum, & belli artibus miscetur eruditio: acuunt enim ingenium, promptum reddunt, & exercent, ut facilius novos astus Imperator, nova adversus illos remedia possit excogitare, in quo præcipuum ejus consistit officium, eoque inter alios emineat necesse est. Præterquam quod adeo arctè pleræque cohæreant inter se artes, ut vix per se singulæ subsistere vel cognosci queant absque cæterarum adminiculo, neque quisquam in unâ possit excellere, qui non aliquem perceperit aliarum gustum. Quod si exemplis contendere libeat, vix ullum constabit illustrem inter Græcos reperi-
tum ducem, qui non Musarum quoque sacris

initiatu fuerit. Epaminundas, Phocion, Pericles, Themistocles, Alcibiades, Dion, non Græcorum minus instructi fuere sapientiâ, quam rei militaris gloriâ claruerunt. Institutus salutaribus Epaminundæ monitis Philippus: Alexander sub Aristotele per integrum decennium philosophiæ præceptis incubuit; & hi fortitudine suâ summum a Persis ad Græcos orbis transtulerunt imperium. Quod si Romanorum Rempublicam, in eâque generosos heroes contemplari juvet, nec hos Sophiæ aspernatos fuisse sacra patebit, verum militari studio rerum aliarum junxisse peritiâ. Ut silentio transeam Scipionem, Lucullum, Fabium, Decium Murem, Marcellum, aliosque doctrinâ pariter & armorum usu conspicuos, Cæsarem solummodo Pompejumque intueamur, propter incredibilem fortitudinem & innumera fere strenue feliciterque confecta bella famam astris terminantes; quorum hic Cratippi frequentavit auditorium, ille Aristonis institutione, ac perpetuo librorum, quos ubique secum in expeditionibus habebat, usu in hanc evasit literarum petitiâ, ut ipse luculentâ oratione ac stilo nulli secundo proprias posterorum memoriæ traderit res in Galliâ alibique gestas. Neque recesserunt ab hac opinione nostrorum temporum excellentissimi duces ex illustri Nassoviorum oriundi familiâ, qui, quamvis hostibus undique semet armis efficerent formidabiles, neutiquam tamen

tamen humaniores contempsere literas. à Musarum cultū accersitus, & in exercitus ducem communi Ordinum electus suffragio Gloriosæ memoriæ Mauritius Arausionensium Princeps. Henricus Comes Nassovius Frisiorum Gubernator, cujus fortitudinem non amici tantum & socii, sed ipsi quoque hostes & exteri mirabantur, præter vernaculam etiam Latinam Italicam Gallicam Anglicam Hispanicam fertur calluisse linguam, & plerasque sibi familiares habuisse liberaliores artes ac scientias. Et in bello quoque utilem doctrinam factō suo demonstravit abunde Alexander Severus Imperator; si enim de re militari agendum esset, veteranos milites, & literatos omnes ac historiarum peritos convocabat. *Ælius Lamprid. in vita Alexandri Severi fere in principio.* Quo etiam respexisse quondam videntur Romani, qui Herculi ac Musis commune ex censoriâ pecuniâ erexerunt templum, & Minervam belli pariter ac sapientiæ finxere Deam, eamque armatam e Jovis cerebro prodiisse. Armis scilicet literas sociari voluerunt, & indissolubili sibi invicem nodo jungi.

Neque quicquam adversantur a Naudeo cuneatim in contrarium adductæ rationes, quarum ridenda prorsus impotentia vel primo poterit unicuique innotescere intuitu; neque enim vel Proclus vel Cicero militibus ullam censent interdendam humaniorum artium notitiam, alias

nec in iis requisita foret temperantia, quod eam Proclus civibus tantum injungat opulentis: verum primario studio militari censent incumbendum militi, quod si variis juvetur disciplinis, non improbant, & multo sane nobiliter apparebit atque perfectius. Mirari vero non satis possum, eodementiæ processisse virum doctum, ut asperum Gothorum ac Barbarorum literas contemnendum; & solo bello semet exercentium, institutum cultis prætulit Græcorum ac Romanorum moribus: nam artes cæteræ quantum adferant in bello emolumentum, satis docuerunt graves barbaris illatæ clades. Fusa fugataque sæpius ab exiguis Alexandri copiis sexcenta Persarum millia. Gallos ac Germanos incultas & frondibus hirsutas colentes silvas, ac latrociniis vias infestare suctos, minoribus viribus suffultus Cæsar terga sæpe dare coëgit, & eos, a quibus numero ac corporis robore vincebatur, ingenii soleritâ & astu superavit. Studia insuper, inquit, secessum & otia quærunt; non equidem diffiteor: illud tamen non impedit, quo minus alternis vicibus armis liceat & literis semet addicere. Viros autem doctos pericula mortemque metuere quisquis asserit, nã ille vim veritati infert quam insignitissimam; longe aliter existimavit olim studiosus sapientiæ Seneca: cum enim ei Neronis mandato lugubre mortis afferretur nuncium, non metu victus, non sævâ mortis instantis stupefactus imagine, sed im-

imperterritâ mente præsentis consolatus est amicos ubi, inquit, *præcepta sapientia? ubi tot per annos meditata ratio adversus imminentiâ?* Tacitus *annal. libr. 15. c. 67.* per philosophiam scilicet adversus malignos quosvis sese muniverat intonantis fortunæ impetus. Pari socrates animi constantiâ mortem, quamquam injuste illatam, velut donum amplexus est: orationem ejus ad judices, à quibus supplicio fuit addictus, Cicero exhibet *Tuscul. quæst. libr. 1. sive de morte contemnendâ sub. fin.* Cæterum quicquid de debilioribus nugatur corporibus studio literarum magis idoneis, robustis hebetioribus, & ejusdem farinæ alia refutare piget, quorum falsitatem, si ad ea solummodo, quæ antea produxit, respicere voluisset exempla, facilius animadvertere potuisset, quam cum sudum est solis radios.

25 Rei militaris scientiam virtus excipit; quæ quidem à cultu religioso ac pietate erga Deum inchoanda; quanto enim magis Imperator exercitus, quam cæteri, vitæ discrimen adit, tanto quoque ardentius sibi Numinis conciliet benevolentiam fas est. Illud vel ipsi exemplo suo docuerunt gentiles: expeditionem cum legionibus suscepturi Consules Romani Iovis optimi maximi adire templum, Junoni Sospitæ, ac Jovi Latiali sacra facere solennia, votisque nuncupatis iter prosperum ac reditum felicem ab iis postulare solebant. *Alexand. ab Alexandr. Genial. dier. libr. 3.*

cap. 3. Unde & Æneam stirpis Romanæ conditorem Virgilius velut omnibus numeris absolutum dum exhibet in bello Ducem, passim eum pietate dixit insignem & armis, quo non alter erat aut pietate justior aut bello major: nempe non ignari erant ethnici, sine summi rerum moderatoris auspiciis, ope, honore, nihil rite, nihil providenter geri. p. m. parens Paulus Voet. *tract. de jurisprudent. sacra cap. 1. sect. 1. in princip.* Et optimi quique a Deo victoriam proficisci passi sunt Christianorum Principes; illustis illa est ac memoratu digna Alphonsi Arragonum & Siciliae Regis ad filium, quem contra Florentinos mittebat, oratio; *victoria*, inquit, *non ex hominum consiliis sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur: tum denique tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate ac justis factis propitium reddideris: eum igitur, si vincere expetis, purâ mente colito spemque omnem victoria in eo reponito.* Sic ut ultra Sauromatas & glaciale oceanum releganda sit impia illa stolidi quondam & arrogantis Ajacis opinio: patri quippe monenti, ut virtute vinceret verum non absque Dei auspiciis, respondit;

--- ad juvante, mi pater, Deo
Victoriâ potitur ignavissimus.

At destitutus etiam ope Deorum scio
Bellique confido me adepturum decus.

Sophocles in *Ajac. flagellis. ex versione Ratalleri.*

Atque

Atque hisce simillima Divûm contemtoris
Mezentii, hæc dictu nefanda proferentis.

Dextra mihi Deus & telum quod missile libro

Virgil. libr. 10. Æneid.

Quorum scelerata dogmata quamvis essent a
moratoribus rejecta ac protrita, ea tamen non
dubitavit ausu giganteo ab inferis revocare Flo-
rentinus politicus, eâ de causâ a Naudeo *de studio
militari libr. 1. cap. 2 1. n. 3.* jure merito notatus ac
refutatus.

26 Cæterum præcipuam virtutis in Imperatore
partem constituit fortitudo & imperterrita in pe-
riculis animi constantia; mollis enim si fuerit &
effœminatus, non etiam milites suos ad discrimina
præliorum subeunda promptos inveniet aut paratos.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum

Ut Ducum lituos, sic mores castra sequuntur

Inquit Claudian. in laud. Stilicon. libr. 1.

Proinde, si quicquam a militibus exigat, ipse bono
præcedat exemplo, facto proprio illos excitet ad
virtutis officia: Cum ad iter perpetuis obsitum ni-
vibus venisset Alexander, & locorum squallor ac
solitudines militem deterrerent, ipse equo desi-
liit, pedesque per nivem concretam ingrediens
ac dolabrâ glaciem perfringens, iter sibi fecit;
quo factum, ut primum amici, omnes deinde
milites non sequi Regem erubescerent. Curtius
libr. 5. cap. 6. Si laboris & inedia, æstus ac vigiliæ
patientes desideret milites, non ipse genio indul-
geat

geat, dum reliquos urget inopia. Non solus bibere sustinebat Alexander, oblato ei aquâ repletò poculo, dum universus aquarum penuriâ extabescebat exercitus; Curtius *libr. 7. c. 5.* Non illos (milites scilicet) *artè colam, me opulenter*, inquietabat Marius apud Sallust. *de bello Jugurth. cap. 85.* Corbulonem Tacitus testatur cultu levi, capite intecto, in agmine in laboribus frequentem adfuisse, laudem strenuîs, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendisse *annal. libr. 13.* Idem Titum Cæsarem memoriæ prodidit in opere in agmine gregario plerunque militi mixtum *histor. libr. 5.* Antoninum Imperatorem una cum exercitu pedibus incedere & graviora militibus arma portare solitum fuisse testis est Herodianus *libr. 4. hist.* unde eum exercitus ut hominem militarem diligere, & ut virum forrem mirari cæpit. Marium autem similesque duces ante oculos habens Pescennius Niger semper ante papilionem militarem cibum sumsit, nunquam adversus solis æstum umbræ solatium, nunquam adversus imbrem tecti quæsitivum suffragium, & tantum ipse sibi, quantum reliqui milites, usque portavit. Quin & in concione juravit, quamdiu in expeditionibus fuisset essetque adhuc futurus, se non aliter esse acturum quam militem. Spartian. *in ejus vitâ.* Quod si fortitudinem in illis requirat, ipse exemplo suo illos provocet ad edenda præclara ingentis animi specimina; cum in aciem educitur exercitus,

citus,

citus, cum in hostes signa moventur, ipse principiis frequenter interfit *l. 12. §. 2. ff. de re militari.* arque tunc facilem sibi poterit triumphum spondere: urget scilicet præsentia Turni, sic ut ante oculos sui quisque ducis mortem occumbere ducant egregium; nec exiguum militibus addit animum, quod ducem propriis videant parere mandatis, & eadem pericula, eadem bellorum incommoda sustinere: neque adeo sensus humanos flectere queunt edicta & pœnarum comminationes, quam quidem vita regentis; quæcunque exemplis ostenduntur, his amice milites obsecundant; at quæ mandatis injunguntur, si ardua sint & periculi plena, non sine indignatione iis obtemperant militares animi: *si quid injungere inferiori velis*, (inquit Livius libr. 26.) *id prius in te ac tuis si ipse statueris, facilius omnes obedientes haberas*: spontaneam enim hæc efficiunt submissionem, & innatam ultro virtutem excitant; cum ex adverso invitos ad obedientiam fere mandata constriquant, & pœnarum magis formidine, quam ducis vel virtutis amore, nolentes ad fortia facta impellant. Proinde, si duci modo turpe fuerit antiquorum more Germanorum (uti tradit Tacit. *de mor. German. cap. 14.*) in acie virtute vinci, turpe quoque comitatu erit ducis virtutem non adæquare; si pro victoriâ pugnet Imperator, Imperatoris pro salute comites adversis in hostes ruent pectoribus; atque ita virtuti non deerit successus, &
ge-

generosis conatibus felix comitabitur eventus. Neque illud ignorarunt fortissimi quique duces, quos & ea de causâ cernimus ante signa sæpe in primâ adversus hostes acie dimicasse, & dextrâ propriâ sibi quæsisse triumphî decus. Inter primos junctis agminibus prope Darii currum cum Persarum lectissimis confligit Alexander, primus in obsessâ mænâ defiliit armatus, inter primos fugientem insecutus est Indorum Regem Porum; si flumen esset trajiciendum, cujus ulteriore ripam hostes obsiderent, primus in scaphas sese conjecit, primus solvit, primus appulit, primus in adversarios arma convertit, de quibus passim Curtius & alii in ejus vitâ. Scuto militi detracto Cæsar in primâ constitit acie, eoque modo suorum, jam fugam magis quam prælia meditantium, confirmavit animum. Cæsar *de bell. Gall. libr. 2. cap. 25.* Quandoque, ne quid a gregario differret, etiam equum ablegavit, pedesque inter prima procurrit agmina: sic ut merito Florus diceret, multum in præliis fuisse Cæsarem, mediumque inter Imperatorem & militem. Florus *libr. 4. cap. 2.* Posthumius Dictator, Ebutius Magister equitum & Tarquinii summi copiarum duces, teste Livio *libr. 2.* non ad regendam modo consilio rem adfuere, sed suismet ipsis corporibus dimicantes miscuere certamina. Et ad idem agendum se mutuo instigarunt duo Fabii, nos inquit alter, *ut decet procures, ut Fabio nomine est* dig-

dignum, pugnando potius quam adhortando accendamus militum animos; nec mora, infestis hastis in hostes ambo provalabant, & trepidantem universum secum movebant exercitum. Livius libr. 2. Commendatus hoc nomine à Polybio Rex Antiochus. Polyb. libr. 10. in fin. Laudatus eadem de causâ conjurationis princeps Catilina. Sallust. in fin. belli Catilin. Neque dubitavit illud ipsum Marius iis, quibus imperabat, promittere militibus; egomet, inquit, in acie in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero. Sallust. in bell. Jugurth. c. 85. Ubi vero duces spectatores tantum, non autem præliorum sunt actores, nec una cum victoribus victoriæ cupiunt autores esse, milites plerunque reperiuntur in hostem segnes, & ad minima quæque metu ac stupore correpti, sic ut ilico de vitâ ac salute solliciti vix primum sustineant adversariorum impetum, quis satis exprimât tristes omnes & infortunatos præliorum eventus, quos post se traxerunt ejusmodi Imperatorum vitia? quis memoret infandas, quæ integris inde exercitibus supervenere, calamitates? dum suos adversus exiguam Græcorum classem dimicantes eminus tranquillo Xerxes intuetur oculo, immensus illius evanuit belli apparatus, & tremendæ temporis momento fuerunt everse copię navales. Justin. libr. 2. cap. 12. Nec alia res Antonii magis acceleravit interitum, quam quod militibus acriter adversus Octavium prælia cap-

peffentibus, ipse Cleopatram fugientem persecutus acie excederet, & detracto capite solos relinqueret in certamine milites: Patercul. *libr. 2. c. 85.*

27 Illa quoque non exigua virtutis in Imperatore requisitæ pars est, quod in dubiis & ancipitibus meliora sperare non desinat, & de summâ rei bene ominetur; vel si justa forte causa timoris appareat, non tamen militibus metum prodat: illud quippe præliandi illis adimit ardorem, & certissimæ fere cladis præsagium est: quid enim obsecro de trepidante ac propinquæ mortis expectatione pallente sperandum exercitu? altum potius corde premat dolorem, & spem interim vultu simulet, ac si nec malis cedere cuperet, nec hostium formidaret potentiam

--- Ducis hoc boni est,

Lata palam habere, infausta premere silentio

Juxta Sophoclem in Oedipo Colon. *crescit enim animus adhortatione ducis, si nihil ipse timere videatur*, inquit Veget. *de re milit. libr. 3. cap. 9.* Sic, referente quopiam, sagittis Persarum solem obscurari posse, quamvis instans grave novisset periculum Epaminundas, attamen ut flocci pendere videtur hostium numerum, *bene narras*, inquit, *in umbrâ enim melius præliabimur.* Valer. Maximus *libr. 3. c. 7. n. fin.*

28 Referenda huc etiam ducis prudentia, quâ omnia illa procurare solet, quæ ad exercitus condu-

ducunt conservationem, & in hostium tendunt exitium; quâ, quid in rem futuram utile, in præsentem commodum vel noxium sit, æstimat; aptum rebus agendis eligit tempus, & extemporanea rebus arduis & inopinis adhibet remedia, adeoque maturo cuncta ac deliberato perficit consilio: ut non abs re dixerit Horatius Consul, de relatâ per collegam ab hoste victoriâ verba faciens; *consilio collega, virtute militum victoria parata est.* Liv. libr. 3. & certe, non aliam ob causam in altiori honoris fastigio tanquam in speculâ constitutus est exercitus Imperator, quam ut oculorum acie pervigili atque indefesso labore in omnium militum salutem incumbat; quam tutari commode non poterit, nisi suas pariter & hostium compertas habeat vires; annonæ, armorum, castrorum, munitionum sollicite curam gerat, præcipue vero milites, ne diuturnâ quiete in ignaviam & alia vitia dilabantur, ad exercitationem crebro producat. l. 12. §. 2. ff de re milit. l. 4. C. de offic. judicis milit. l. fin. §. 9. Cod. de offic. præfecti prætor. Africa. exercitus enim labore proficit, otio consenescit, & uti frustra quis ab equo stabulis, non oneribus assueto, ingentem ac diuturnum exigit primâ vice laborem, sic quoque voti carebit eventu, quisquis ab armatis dudum desidæ & otio litantibus eximiam velit expectare in bello fortitudinem, corpora namque languidiora redduntur, animisque decrescit vivus ille vigor, atque ut gravi
I squali

squallent odore stagna, fœrentque putredine stantes aquæ, adeo ut nulli queant usui inservire, ita quoque longâ quiete torpet universus exercitus, sic ut Reipublicæ vix quicquam possit afferre commodi, sed sæpe ubi hostis adest, & ut ajunt Hannibal ante portas, per fas & nefas prælia declinare, & adversariorum studeat effugere conspectum; vel in seditionem adversus Imperatorem suum erupturus, si hac viâ pugnam evitare se posse speret. Unde & memoriæ proditum, plus molis adversus militum ignaviam fuisse Corbuloni, quàm contra hostium perfidiam, cum in ipsius castris reperirentur veterani, qui nunquam stationem, non vigiliis iniverant, & vallum fossamque quasi nova & mira viscebant. Tacit *ann. lib. 13.* ut igitur hanc ab exercitu suo pestem averteret Galba, *veteranum ac tyronem militem opere assiduo corroboravit*, Sueton. *in ejus vitâ cap. 6.* Ac ne desidiosa marcescere milites & ad illicita quæque dilabi sinerent optimi quique Romanorum duces, in stativis etiam circa necessitatem eos fossas ducere, vallo castra cingere, flumina jungere fluminibus jubebant; vel si nihil horum iis injungeretur, ad palos utique illos, in castris eâ de causâ erectos, fœmet exercere cogeabant, in palum ut in adversarium dirigentes ictus. Veget. *de re milit. libr. 2. cap. 23.*

29 Cum autem omnium seculorum docuerit experientia, non esse cunctandum in iis quæ deliberato

berato consilio visa fuerint ingens allatura Reipublicę emolumentum, sic ut nihil esse procrastinandum, verum celeriter omnia executioni mandanda Africanus superior Cæsarque censuerint, teste Cicerone 7. in *Verrem*, & pro *Marcello*. cuncta etiam superflua removenda erunt impedimenta, ne gravis iis motuque difficilis fiat exercitus, & procurandum præcipue, ut ducatur *agmen & stare paratum & sequi, nec turbâ nec saccinis prægrave, intentum ad ducis non signum tantum sed etiam nutum.*

Quo nomine quondam laudavit Alexandri copias Curtius lib. 3. cap. 3. ita enim idem eveniet hostibus quandoque, quod olim Hanniabali, qui non ante Claudii Neronis Consulis expeditionem, quam reditum, fratrisque sui Asdrubalis interitum intellexit, licet non longe abesset. Frontin. de *stratag.* lib. 1. cap. 1. n. 9. Neque quicquam magis adversus formidabilem Hispanorum potentiam profuisse nostratibus testantur earum rerum periti, quam quod illustrissimus Princeps Mauritius Cæsarem & Alexandrum imitatus, levem plerunque duceret exercitum, ut celeri copiarum motu posset hostium eludere conatus, & festinando prosperos eorum successus impedire: nam & Alexander in Indiam expeditionem suscepturus, cum videret agmen spoliis apparatuque luxurię grave, ne eorum onere impediretur in fugam actos hostes expeditâ militum manu persequi, suas primum, dein universi exercitus sarcinas incendio

consumsit, nemine sanguinis pretium audente deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Curt. *libr. 6. cap. 6.* parique de causâ P. Decius milites, ut omnem venderent vicinis prædam, adegit. Livius *libr. 10.* Cæsar vero ex Siciliâ in Africam ita exercitum transportavit, ut præter ipsum militem & arma neque vas, neque mancipium, neque ullam rem, quæ usu militi esse consuevit, in naves imponi pateretur. Pansa *de bello Afric. cap. 47.*

30 Illud quoque ducis prudentis est, ut suspecta habeat transfugarum consilia, suspecta inimicorum dona, neque facile delationibus ipsorum fidem adhibeat: timendi scilicet Danaï & non carentia dolis dona ferentes: uti enim Sophocles inquit in Ajace Flagelli fero ex versione Ratalleri

Verum vulgo est quod ferunt proverbium;

Data ab hoste dona non esse dona, sed graves

Secum usque trahere inauspicata noxias.

hostes sæpè prodigè fidem & lætitiâ frontis præse ferunt, interim dum detestandas struunt incautis insidias & enormia scelera machinantur. Nunquam Trojanum Græci perpetrassent excidium, si quidem fraudulentò perfidi Sinonis consilio de recipiendo intra mœnia fatali equo Teucri non auscultassent. Capta non fuissent Sabini Cottæque castra, si dolosam contempsissent Ambiorgis orationem, qui uno die omnia Romanorum castra, ne legio legioni suppetias ferret, simul oppugnatum iri asserbat. Cæsar. *libr. 5. de bello Gallic.*

cap.

27. & seqq. Non Babiloniam in potestatem suam redegisset Darius, nisi ejus incolę, Zopyri transfuge laniato decepti corpore, exercitum ei credidissent : cum enim parvâ primum manu semel atq; iterum feliciter Persas de composito cedentes fugasset, eoque modo fide sibi conciliatâ factus esset exercitus universi præfectus, urbem & milites Dario proditione tradidit. Justin. *libr. 1. cap. 10.* Atque hinc est, quod Philistæorum Principes adversus Saulum dimicaturi, ab Achide Rege postularunt, uti Davidem castris excedere juberet, nec permetteret ipsum una cum iis adversus Israëlitas in prælium descendere, *ne inquit, in prælio nobis sit adversarius: in quo enim placebit hic domino suo? an non in capibus virorum istorum?* 1 Sam. 29. v. 4. Proinde Romani, tot aliorum edocti calamitatibus, transfugas omnes detractis armis in postremâ collocarunt acie, ne alias simulatâ forte fugâ molirentur insidias. Alex. ab Alexandr. *gen. dier. libr. 4. cap. 7.*

31. Denique summopere victori duci conducit & exercitui, si in fugam versis hostium copiis omnis elabendi non intercludatur occasio, *Nullus perniciosior hostis est*, ait Seneca libr. 2. natur. quæst. cap. 59. *quam quem audacem angustia faciunt*, & ubi maxime mortiferi sunt morientium bestiarum morsus, sic quoque plus negotii cum iis est, quibus imposita moriendi necessitas: ubi enim omnis salutis spes est sublata, sæpe debellatis in præcordia redit conscia virtus, aut in desperationem me-

tus convertitur, & furentibus simillimos, velut densâ venantum coronâ septas aut inclusas ac concitatas in circo feras, ad quidlibet audendum, ad obvias qualque difficultates superandas paratos efficit, sic ut omnes irarum laxantes habenas, quâ tela vident densissima, tendant, & hoc unicum in extremis quærant solatium, ne, si pereundum omnino sit, inulti saltem vel absque fortitudinis laude cecidisse videantur; sed ad instar apium potius in adversariorum vulnere ponant animas. Neque mirum illud cuiquam videri debet, *necessitas enim* (ut inquebat Messius Vectius, undique Romanorum cinctus agminibus, referente Livio libr. 4.) *ultimum ac maximum telum est* & verissimum illud Poëtæ;

Una salus victis nullam sperare salutem.

Tunc nihil ipsis apparet arduum, nihil insuperabile, per avia viam quærunt, & quoquo modo conantur evadere. Demetrius Rex omnibus destitutus vivendi adminiculis, & pestiferâ lue contritus, missâ supplicum more miserandâ epistolâ Seleuci imploravit auxilium: cum vero non tantum nihil eorum, quæ peteret, impetrasset, verum insuper hostilibus undique circumdatum se cerneret præsidii, & ademtam in regnum remeandi potentiam, in rabiem actus, quod precibus efficere nequibat, desperatione & armit effectum reddidit. Seleuci namque exercitum fugam capeffere coëgit, & ipsa finibus expulit præsidia. Plutarch.

in

in vitâ Demetrii. Thulcis omnem Manlius Consul interclusit exitum, quo factum, ut de salute desperantes, post tentarum aliquoties frustra transitum, in ipsum tandem Consulem impetum facerent; nec vis sustineri potuit, cecidit ipse Manlius, cecidisset luctuosâ clade, ni properè porta fuisset inclusis aperta, universus cum ducibus Romanorum exercitus Livius. *libr. 2.* Alcmarix cives hostem appropinquare videntes, ad aversam sese conferebant portam, certo urbis deferendæ proposito, at cum & illam cinctam animadverterent, metu protinus in furorem converso, magnis animis acerrimum hostium sustinuerunt impetum, eorumque frustraneos effecere conatus. Sande *histor. libr. 1.* Multos scilicet perituros parati ad perendum animi ipsa admiratio eripuit, & causa illis vivendi fuit fortiter mori, teste Senecâ Suavor. 7. Quod si, quacunque viam virtute petunt, successus deficiat, neque videant amplius, quo semet eripiant, aut qua vi tendant in adversarios, eo tandem desperationis adiguntur, ut se suaque sponte perdere, & unâ veluti ruinâ pariter involvere, quam hostium arbitrio committere malint. Numantini post perpeffam quatuordecim annorum arctissimam obsidionem, & speciosis multis facinoribus monstratam industriam, cum nec Romani illos in deditionem eâ vellent recipere conditione, ut digna viris paterentur, nec inimicorum possent concutere castra, profundâ fossâ circumsepti, urbem &

I 4

quic-

quicquid in eâ repertum, seque quasi Vulcano sacrum facti, igne cremabant, nil præter inane nomen & felicitis quondam Numantiæ (quæ summum. si viros æstimes, Hispaniæ decus erat) ruinas ac fumantia rudera, & commune civium fortissimorum bustum, victori populo relinquentes. Florus *libr. 2. cap. 18.* quin & ipse Sardanapalus, omnium quos terra sustinuit hominum effæmatissimus, ubi nullâ impunitatis spe affulgente pereundum sibi vidit, una cum regiâ gazâ, ne quid hostibus relinqueret, sese combussit. Justin. *libr.*

1. 6. 3.

Rectius igitur ac prudentius egêrunt Cæsar, Agesilaus, Antigonus, Pirrhus, Hannibal, alique quos narrat Frontinus *libr. 2. stratag. cap. 6.* ubi inclusos adversarios ex desperatione vires resumere cernerent, laxatis ordinibus eis evadendi concessisse viam, ac fugientium demum tergis acriter inhæsisse. Dignus laudum præconio Themistocles, qui, cum Græcis sententia staret interrumpendum pontem, ut ita victo Xerxi redeundi via adimeretur, veritus, ne iter, quod aliter non pateret, ferro sibi aperirent, suffragiorum interim numero superatus, ad Xerxem suorum detulit consilium, utque maturatâ fugâ transitum occuparet, ei autor fuit. Justin. *libr. 2. cap. 13.* Quapropter etiam, ut ignavos una cum strenuis ad fortiter præliandum constringerent Romanorum duces, & eandem omnibus imponerent confligendi

di

di necessitatem, in locis hostium præsidio clausis quandoque suas acies instruxerunt, sic ut in fugâ nullam possent sibi quærere salutem, verum aut vincere cogerentur aut mori. Testes ejus rei Fabius, Hannibal, Cato alique quos enumerat Ajala *de jure & offic. belli libr. 2. cap. 11. n. 1. 2. 3.* testis patrum nostrorum memoriâ Princeps Arausionensium Mauritius in memorabili illo inter Hispanos ac Belgas fœderatos in Flandriâ prælio, ubi omnes a littore in altum sese naves recipere compulsi, quo nullam suis nisi in victoriâ spem superesse monstraret. *Reidan. Annal. libr. 17.*

32 Neutiquam vero in superatos ac dedentes sese sapiendum hostes; eo namque fit, ut alii, deditorum edocti casu, potius extrema quæque tentare malint, quam adversarii sese committere clementiæ. Neque quicquàm magis (referente Sande *histor. libr. 1.*) motuum Belgicorum initio civitatibus Hollandiæ salutem attulit, quam atrox illa in Sutphanix ac Nardeni incolas ab Hispanis patrata crudelitas. Animadvertēbant scilicet, siue dederentur siue vi subigerentur, nihilominus sibi perendum esse; ac proinde gloriosum mortis genus infami præferendum censebant. Parcendum potius est debellatis; suffecerit illos sese victos confiteri, quamvis etiam acriter semet ante victoribus opposuerint; cogitent duces, sine summo scelere facili de causâ neminem loco cedere, vel dedere sese posse: pulchrum quidem armata manu validas

hostium superare copias; at erigere, servare, parcere mansuetudinis est ac clementiæ & moderationis, iram concitatam domare, reprimere æstuantem affectus, id vero generosum, id demum imperatorium est. Nempe ut Ovidius inquit *libr. 3. trist. eleg. 5.*

Quo quisque est major magis est placabilis ira

Et faciles motus mens generosa capit.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni

Pugna suum finem cum jacet hostis habet.

At lupus & turpes instant morientibus urfi,

Et quæcunque minor nobilitate fera est.

Porum Indiæ fortissimum Regem pertinaciter pro regni conservatione depugnantem, simulac sese fallus est inferiorem, Alexander non vitâ tantum donavit, sed & inter amicos recepit. *Curt. libr. 8. cap. fin.* Perpendant insuper, in eandem exiguo temporis intervallo mutato fortunæ vultu sese posse calamitatem incidere, adeoque quicquid in alios statuerint idem & in se tunc experturos: sæpe enim teste Seneca Tragico in Thyeste *vers. 612.*

Quem dies vidit veniens superbum,

Hunc dies vidit fugiens jacentem;

Nemo confidat nimium secundis.

Fragilis quippe & caduca felicitas est inquit Seneca philosophus *controv. 9.* & *omnis fortuna ad blandientis speciosus cum periculo nitor, & sine causâ sæpe fluit, & sine ratione destituit. Vidi ego magni exerci-*

tus

tus ducem sine comite fugientem, vidi ambitiosâ turbâ clientum limina deserta.. Quod & Porus jam captivus Alexandrū admonuit; interrogatus enim, quid ipse victorem statuere debere censeret, prudenter respondit *quod hic dies tibi suadet, quo expertus es quam caduca felicitas esset.* Curt. libr. 8. in fine atque ita de Regulo verba faciens Polyb. libr. 1. qui paulo ante inquit nullum misericordialocum dabat, neque ullam afflictis veniam concedebat, mox ductus ipse est iisdem pro salute supplicaturus. ut merito Virgilius, postquam Turnum interfecto Pallanti arma auferentem & petulantius insultantem exhibuisset, exclamet; libr. 10.

*Nescia mens hominum fati sortisque futura
Et servare modum rebus sublata secundis
Turno tempus erit, magno cum optaverit emtum
Intactum Pallanta, & cum spolia ista diemque
Oderit.*

33 Tertium quod in summo duce Cicero requirit est auctoritas, sic ut vel nutu posset imperare, ac solâ frontis reverentiâ dare mandata: si namque majestas ejus apud milites contemnatur, si vilis iis & projecta fiat Imperatoris autoritas, ingens sæpe periculum imminet, ne a propriis aliquando militibus opprimatur, & velut alter Actæon ab iis, quibuscum feras in silvis agitare consueverat, devoretur canibus.

Ut igitur illa duci facta tecta conservetur, illud ante omnia curet, ne differantur stipendiorum solutiones;

lutiones; Julius Ferretus *de antiq. instaurand. & illustrand. milit. pag. 48. n. 29.* ære quippe deficiente, satis omnium temporum evincunt exempla, frequens Regibus frequens Imperatoribus malum seditiones militares evenisse. Adversus Timoleonta propter stipendia dilata tumultum concitavit exercitus, adeo ut ægrè tandem multis pollicitationibus exorari sese passus sit, & expeditionem cum duce susceperit. Diod. Sicul. *hist. libr. 16.* Ac parum opis aut utilitatis in civibus suis invenêre Romani, non dato ære; unde contigit, ut summâ auri argentique laborantes penuriâ, ne militibus stipendia deficerent, Senatus consulto non dubitarint aurea atque argentea templorum, quæ Numa Pompilius diis dicaverat, ornamenta conflare, & inde militi debitam persolvere pecuniam. Valer. Maximus *libr. 7. cap. 6. n. 4.* In exercituum præfectos sæpe rebelles extiterunt hâc de causâ nostris temporibus Hispani milites, duæ legiones ad Paulinum fanum viginti duos menses in seditione transegerunt: Mille equites, mille ducenti pedites occupata Sichemo oppido ferventem adeo concitarunt tumultum, ut ne oblati quidem stipendiis & honestâ missione sedari potuerit. Pari ratione præfectum ac duces suos expulerunt Duinqueræ præsidiarii. Reidan. *annal. libr. 11.* Hamondam Diestamque peditum tria milia, equites mille, stipendiis frustrati secessum fecerunt. Reid. *annal. libr. 17.* Eâdem de causâ ducibus

ducibus Hispanorum parere detrectarunt Hoochstratani milites. Meteran. *hisor. libr. 24.* ac post sedatas sæpè primas turbas identidem in novas, easque longe quam ante atrociores, prorupère seditiones. Sande *libr. 3. hisor. ad annum 1602. & 1606.* Quid quod & alia multa soleant ex stipendiorum dilatione provenire mala; milites enim ut inopiam sustineant, & fame latrantem queant sedare stomachum, ad diripiendas civium domos, ad agrestium populanda prædia, ad abigendos pecorum greges & armenta dilabuntur, ad omnem denique in amicos in socios vim atque injuriam perpetrandam ruunt: non igni non ferro abstinetur, soluta legibus scelera sunt: tunc nihil adeo sanctum, nihil adeo inviolabile jura voluerunt, quod non aliquando militum immanem experiatur rabiem, eorumque furoribus sit expositum; nec religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices textit, ullum impedimentum est in subjectorum direptiones provolantium, hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic ex sacro rapit; hic effringit, hic transilit, & in lucrum venit sociorum ruinâ; sic ut prædonum magis quam militum, hostium quam amicorum videantur induisse naturam. Unde & affectionis in locum plus quam Vatinianum in illos succedit odium, pro reverentiâ duci ab incolis debitâ passim contemtum grassari videas ac criminationes, & intolerabili atrocitate tandem ad desperationem compul-
sos

fos cives, novos sibi quærere dominos, sub quorum auspiciis & mitiori imperio pacatam possint excusso duro jugo transigere vitam.

35 Insuper si intactam penes milites suam desideret Imperator auctoritatem, omnem prorsus collusionis cum adversariis suspicionem evitet, quasvis cane pejus & angue fugiat occasiones, quibus sinistra quæpiam de eo concipi posset opinio: vix enim unquam deficiunt invidi alienæ fortunæ homines atque malevoli, quibus in more positum, illustrium heroum deprimere ac obscurare gloriam, & malignis interpretationibus in pessimam quasque res eorum gestas detorquere partem. Quod si veri speciem aliquam præ se ferentem, licet re ipsâ falsam, possint eorum, quæ audacter asserunt, allegare rationem, actum statim est de ducis imperio: si quidem, ut Sophocles inquit in Ajace flagellif:

Magnos quisquis jaculis

Animos petit, haud facile errat.

Summa ferit livor.

quicquid lævo rumore de duce spargitur, facilem penes milites fidem invenit, & insidias ac prodicionem metuentes illico ab Imperatore gregarii, ejus sese subducunt obsequio, mandata illius neglexisse flocci pendunt. Quapropter & ipsos hostes nihil intentatum relinquere cernimus, quo sperant in criminis alicujus suspicionem vocari posse ducem. Verum nec dubitarunt Imperatores sapienti-

sapientissimi vel cum proprio damno ac privati jacturâ patrimonii sinistram a se longe famam removere, & impendio privato publicam exsolvere fidem. Pericles Atheniensium dux fore suspicatus, ut hostes in agrorum populatione ipsius inviolata relinquerent prædia, quo vel ex invidiâ periculum, vel ex suspitione prodicionis ei moverent infamiam, id populo prædixit, & ad invidiæ declinandum impetum illa Reipublicæ donavit. Justin. *lib. 3. cap. 7.* hujus autem institutum laudabile imitatus est Fabius exercitus Romani præfectus; intactum namque ab Hannibale agrum misso Romam filio vendidit, & quicquid inde nnummorum processerat, in captivorum impendit redemptionem. Livius *libr. 22.*

36 Multum quoque ad conciliandam exercitus Imperatori auctoritatem tribuit ejus erga milites comitas & affabilitas, quâ non aliud quicquam magis efferatos emollire valet militum mores, nihil facilius motos componere tumultuantium fluctus ac ferociam. Blanda sæpe oratio deviâ mente turbatas legiones, in mutua funera ac perniciem ruentes, & in ducum suorum conspirantes interitum, ab impio revocare valet proposito. Germanicus seditiosos in Germaniâ milites ad pristinam Imperatori suo debitam redigere cupiens obedientiam, primum iis jam ducum suorum necem meditantibus admissum turpe paucis explicuit, mellitis mox verbis
ut

ut ab incepto scelere desisterent hortatus est: quibus adeo sine morâ conversi illorum animi, conversus omnis impetus, ut ipsi nocentes puniverint tumultus auctores, & delicti veniam supplices ab Imperatore petierint. Tacit. *annal. libr. 1. c. 42. & seqq.* Nihil quoque magis erga ducem militum suscitât & inflammat armorem ac benevolentiam. Non Pisonem illud latuit, qui milites in palatio stationem agentes in suas trahere partes annitens, identidem commilitonum titulo salutavit, quo non aliud amantius a duce militibus nove rat imponi posse nomen. Tacit. *histor. 1. cap. 29.* Et militares Otho mulcere cupiens animos, in itinere in stationibus vetustissimum quemque militum nomine vocabat, memoriâ Neroniani comitatus contubernales appellabat, alios agnoscebat, quosdam requirebat, ad conservandam delatam Imperatoriam majestatem pro vallo castrorum omnes commilitones dicebat. *idem histor. libr. 1. cap. 37. 83. & alibi.* Ut absque internunciis quovis interpellare posset exercitus sui milites, viginti duarum gentium linguas industriâ summâ Mithridates familiares sibi reddidit. Et omnia memoriæ mandavit eorum quos in castris secum ducebat nomina, quo singulos posset absque nomenclatore compellere. Valer. Maxim. *libr. 8. cap. 7. n. 16.* Nihil denique magis in adversis ægros militum solatur ac confirmat animos. Alexander ingenti tempestate vexatus, suos malo jam cedentes

tes

tes circuibat milites, contrahēbat dispersos, prostratos allevabat, eaque sola res iis salutē fuit Curt. libr. 8. cap. 4. Et Germanicus, ut cladis memoriā etiam comitate leniret, circumibat saucios, facta singulorum extollebat, vulnera intuens alium spe, alium gloriā, cunctos alloquio & curā sibi quē & prēlio firmabat. Tacit. *anna. lib. 1. c. 7.* Contra vero nihil certius est, quam truces & superbas frontes odium magis quam amorem in militum generare pectoribus, *Nocuit antiquus rigor & nimia severitas,* inquit Tacit. *histor. 1. cap. 18.* cumque pro æquitate ac comitate libido dominatur, atque superbia, fortunam una cum moribus mutari necesse est: detrectant plerumque milites austeri ducis parere mandatis, nec ad ejus imperium in hostes signa movere parati sunt. Cum ad Romanorum castra Samnites instructā processissent acie, neque dubius esset Samnitum interitus, si ducis consilia subsecutus fuisset militum favor, asperitatis tamen ipsius memores cessarunt, & de industriā, ut obtrectaretur laudibus ducis, impedita victoria est; igitur *sensit* (inquit Livius libr. 8.) *peritus dux, quæ res victoriæ obstaret, temperandum ingenium suum esse & severitatem miscendam comitati:* eoque statim omnes militum, præfectorum omnes sibi devinxit animos. Ne tamen nimiam affectando comitatem contemptus sui dux præbeat occasionem, verum Titi Romanorum Imperatoris imitetur exemplum, qui *decorum quidem se promptum-*

K

que

*que in armis ostendebat , comitato & alloquis officia
provocans , ac plerumque in opere in agmine gregario
militi mixtus , incorrupto tamen ducis honore Tacit.
histor. libr. 5. cap. 1.*

37 Non multum a comitate vi & efficacîâ suâ
militaris distat eloquentia. Hæc furentes ac bac-
chantes per castra potest sedare milites. Multa di-
cendi arte Blæsus turbatas seditione Pannonicas le-
giones mitigavit Tacit. annal. 1. cap. 19. scilicet
ut Virgilius cecinit :

--- Magna in populo cum saepe coorta est
Seditio , savitque animis ignobile vulgus ,
Iamque faces & saxa volant , furor arma ministrat ;
Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem
Conspexere , silent , arrectisque auribus adstant.
Ille regit dictis animos , & pectora mulcet.

Hæc tantos in præliantium animis valet ex-
citare motus , tantamque iis inspirare fortitu-
dinem , ut damâ alioquin fugaciores tunc salutis
immemores tanquam ferocientes leones in con-
fertissimos hostium cuneos ruere dulce censeant
ac decorum , neque pro Republicâ vitæ renunciare
recusent. Tyrtæus veluti per ludibrium Lacedæmo-
niis in belli ducem missus ab Athenarum patribus ,
quippe claudus & ad Martia facinora parum ido-
neus , versibus tamen , quos de virtutum hortamen-
tis & damnorum solatiis conscripserat , pro conci-
one recitatis , usque adeo præliandi ardorem in mi-
litibus concitavit , ut non de corporis incolumita-
te ,

te, sed de sepulturâ tantum solliciti, postquam iterum ac tertium superati essent, victores suos cruentâ cæde debellarent. Justin. *libr. 3. cap. 5.* Unde & Galli quondam, Luciano teste, Herculi, viro perpetuo bellis innutrito, acceptam tulerunt eloquentiam, eâque de causâ leonis quidem pelle redimitum, & dextra clavam, arcum lævâ tenentem finxerunt; verum & ex ore catenulas tenuissimas extremo linguæ apici annexas prodire dixerunt auro electoque puriores, quibus ingentem mortalium turbam summis suspensam auribus ad se alacrem neq; reluctantem pertraheret; non aliud quicquam designare volentes, quam singulari quâpiam dicendi facultate milites ab Hercule ad longinquas expeditiones & durissimos labores suscipiendos fuisse motos, eumque suadendi magis copiâ, quam armis ac terrore, feros plerisque domuisse & imperio subjecisse populos externos.

38 Tandem, ut omnia, quæ possunt illibatam conservare ducis auctoritatem, in unum constringam fasciculum, a luxu, libidine, avaritiâ, ceterisque temperet sibi vitiis. Julius Ferrettus *de antiq. instaur. & illustr. militiâ pag. 21. & seqq.* vix enim quicquam duci proderit, quod collatis signis hostium exercitus superare possit, nisi idem ille a sociorum uxoribus, pecuniis, auro & gazâ manus ac animum cohibere queat. Quapropter etiam merito Severus Rogonio Celso Gallias regenti in hæc verba rescripsit; *scias, militem timere non posse, nisi*

K 2

inte-

integri fuerini tribuni & duces militum. Spartian. in Pescennio Nigro. Idem illud innuit Jurisconsulti responsum in l. 12. *de re militari*; exercitum nempe regentis officium non in dandâ tantum, sed in observandâ quoque disciplinâ consistere.

39 Ultimum quod in Imperatore desiderat eloquentiæ parens, est felicitas. Multum apud hostes apud socios valet ducis de belli peritiâ fama; cum vel ad nudum & imbellè nomen ejus aut conspectum metu corripiantur adversariorum agmina: Achillis solummodo indutus armis, ac sub ejus imagine tutus Actorides, à carinis longe repulit Trojanorum fortissimos: & bella plerunque famâ quondam profligasse Germanos testatur Tacitus *de mor. Germ. cap. 13.* Socii contra sub felicitis præfecti præliantes auspiciis audaciores in adversarios impetu facto ruunt, dum cogitant, ejus sese parere mandatis, quocum triumphare confueverunt.

40 Neque quisquam negaverit; felicitatem quidem magnanimum sæpè peritum prudentemque comitari virum: nempe juxta illud Sophoclis in OEdip. tyrann.

--- Omnes ferè

Prudentum consilia successus regunt,

Mutantque tristes, cum ingruunt, rerum exitus.

Nec dubium, magnum inimicis incutere terrorem Imperatorem in conflictibus in præliis usque felicem, qui fausto rerum eventu de virtute suâ spargit

git ingentem inter hostes opinionem : frustra tamen ex eo de ducis judicatur prudentiâ, & peritiam præfecti ex solo præliorum exitu metiri nefas ; *omnia scilicet honesta opera*, Senecâ teste in excerpt. libr. 4. contr. 7. *voluntas inchoat, occasio perficit: sæpe honorata virtus est, etiam ubi eam fefellit exitus, nec infelix virtus amittit gloria titulum.* Uti enim culpâ medicus carere potest ; ubi omni usus est arte ac remediis, si contingat in fata nihilominus concedere morbo laborantem ; sic quoque duci nihil imputandum, si, postquam omnem adhibuit in pugnâ prudentiam, industriam ac fortitudinem, cedere tamen hosti cogatur : accidunt enim quandopue, dum decernitur, ejusmodi negotia ; quæ nullus unquam, quantumcunque prudentia inter mortales excellat, cavere potuit ; ingruunt aliquoties ex improvise majore ac veluti fatali vi mala, quæ nullâ ratione vel humanâ potentiâ arceri queunt. Et certe, si uspiam alibi, tum præsertim in bello fallacis ac jocantis fortunæ ludibria cernimus, ubi parvo temporis momento maximæ rerum producuntur mutationes. *in armis quidem militum virtus, locorum oportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum juvant, maximam vero partem quasi suo jure fortuna sibi vindicat.* ut inquit Cicero pro M. Marcello. Et Hannibale teste, summo illo Pœnorum imperatore, apud Liv. libr. 3. *nusquam minùs, quàm in bello eventus respondet simul parva ac sperata decora unius hora fortuna*

evertere potest. Unde rarissime reperti fuere duces, qui cum virtute fortunam adæquarint, quorumque non aliquando difficiles & ardui conatus designato fuerint successu fraudati: inter universos Græcorum viros illustres unum forsan Alcibiaden atque Alexandrum reperias, cui prospera in præliis ubique comes exstitit fortuna; unus apud Romanos in liberâ Republicâ felicitis nomen adeptus est Sylla. Vell. Patercul. *libr. 2. cap. 27.* & Pompeji magni felicitatem extulit Cicero in *orat pro Cornel. Balbo.* nec hi tamen ipsi ad vitæ finem usque felices permansere. Victus a Cæsare Pompejus, profugus miserrime tandem a proditore peremptus est. Flor. *libr. 4. cap. 2.* de Sylla d. loco Paterculus inquit: *quod (nomen nempe felicitis) quidem usarpasset justissime, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset.* Et sejunctam esse sæpius a felicitate virtutem docuit apud Virgil. *libr. 12.* Æneas, certamen namque singulare cum Turno initurus inter alia hoc Ascanio dedit præceptum; *Disce, inquit puer virtutem ex me verumque laborem, Fortunam ex aliis.*

& Ajax apud Sophocl. in Ajax. Flagellif.

--- O puer, patre

Evade fortunatior, sed ceteris

Fac rebus ut respondeas.

CA-

CAPUT IV.

De delictis ac criminibus militum eorumque pœnis.

1. **P**œnarum gravitate milites in officio continuendi sunt.
2. Delicta militum aut communia sunt, aut propria, aut mixta.
3. Varia sunt pœnarum militarium genera.
4. Miles delinquens ibi puniendus est ubi crimen commissum, vel ubi reperitur.
5. Milites plerumque durius puniuntur quam pagani, & nonnunquam sortis iniquitate pereunt innocentes.
6. Tyrones ut plurimum levioribus plectuntur suppliciis.
7. An & milites, si vino inebriati crimen commiserint, jure civili, & moribus?
8. Durum nimis est, illos qui citra supremi ducis madatum feliciter cum hoste conflixerint, ultimo plecti supplicio, & immane, si eâ de causâ pater filium morti addicat.
9. Quis sit proditor, & quam misera ejus conditio?
10. Quibus modis quis prodicionis reus fiat?
11. Quæ proditorum pœna?
12. Etiam conscii, si prodicionem non detexerint, ordinariâ proditorum pœnâ plectendi.

13. *Mulieres, si prodicionem commiserint, non mitius quam viri puniendæ sunt.*
14. *Qui arcem vel alium munitum locum hostibus tradit, mortis reus est, nisi resistere amplius non potuerit.*
15. *Levæ majestatis rei non sunt, qui non dolo, sed imperitiâ vel metu munitiones tradiderint, & mitius puniendi sunt.*
16. *Milites ea quæ ad castri defensionem spectant ad ducis imperium agere detrectantes morte plectendi.*
17. *Navium bellicarum præfecti, si navem temere tradiderint adversariis; iisdem quibus castra dedentes pœnis afficiendi: nullo tamen jure compelli possunt, ut incenso pulvere pyrio se perimant.*
18. *Transfugæ sunt Reipublica hostes.*
19. *Eorum pœna enumerantur.*
20. *Sola transfugendi voluntas punitur, licet eventus fuerit impeditus.*
21. *Nec excusatur a pœnâ rediens sponte transfuga, nisi multos transfugas aut latrones deprehenderit.*
22. *Qui sint desertores, & quæ desertionis pœna? quibus casibus pœna minuenda? An & propinqui, vel vici, unde oriundi desertores, puniri vel inquietari possint?*
23. *Duces deserentes majestatis rei sunt, & in iis solus etiam deserendi conatus puniri debet. Desertoribus similes qui sine missione transeunt de cohorte*

cohorte in cohortem, quique extra loca cohorti assignata, vel extra castra aut loca obseſſa vaguntur ſine venia ducis; & milites nautici, ſi ſi nave ſolvente in terrâ remaneant: & hac, ſive gregarii, ſive præſecti inferiores.

24. Qui præpoſitum non defenderit, ultimi ſupplicii reus eſt.

25. De pœnâ deferentium ſtationes ac excubias, & excubitorum qui dormientes reperiuntur; ſive terreſtri, ſive navali militiâ.

26. De iis qui præpoſito manus intulerint ac omni aliâ militum contumaciâ.

27. Quæ ſit illorum pœna qui ex acie auſugerint.

28. De fuſtuario & pœnâ illorum qui agmen exceſſerint.

29. Muros tranſcendens capite punitur.

30. Sive turbiſ Roma ſive civitatis municipalis muri fuerint.

31. Utrum ſola tranſcendendi voluntas ordinariâ ſit coercenda pœnâ?

32. Ad infligendum ultimam ſupplicium non intereſt, dolone an laſciviâ muros quis tranſilierit.

33. Etiam aliis modis quam tranſiliendo violari poſſunt civitatum muri.

34. Belli, non pacis tempore pœna capitalis obtinet.

35. Nec etiam, ſi quis ab hoſtibus undique circumventus per vallum intra mania ſe receperit.

36. An pœna capitalis etiam in non militibus locum habeat?

K 5

37. Quan-

37. Quando, & quibus in urbibus hodie pœna capitalis obtinere debeat?
38. Quam exitiosa exercitui sit seditio.
39. Quid sit seditio; ejus autores solos ultimo puniendos supplicio, ac ante omnes alios plectendos esse præfektos seditiosos.
40. Seditionis autorum pœna enarrantur. Et quid, si in navi tentata seditio? Quid, si ea fiant, quæ seditioni occasionem præbent, & quæ illa sint.
41. Poena capitalis non semper obtinet, si non contra Principem aut Rempublicam sed aliâ de causâ mota sit seditio.
42. Licet ex seditione nondum Respublica senserit incommodum, ultimo nihilominus supplicio plectendi autores.
43. Quid si conjuratio, & quæ ejus poena?
44. Quæ sint differentia inter conjurationem & seditionem?
45. Eos qui Ordinibus generalibus Foederati Belgii vel aliis Provinciarum Rectoribus maledixerint, aut seditiosas orationes inter milites habuerint vel repetierint, jure mortis poenâ plecti.
46. De poenâ militum qui commilitones aut alios gladio vel alio instrumento laeserint aut injuria affecerint, in militiâ terrestri vel navali.
47. De duello, ac poenâ tam in provocantes quam provocatos statutâ, & quando provocatus ab ordinariâ poenâ liberetur? de novissimo edicto rigido

& utilissimo contra duella.

48. De sui ipsius vulneratione, ubi Stoicorum circa autophoniam opinio exhibetur.

49. Jus divinum ac recta ratio autocheiriam prohibent.

50. De furto militum, quo provincialibus res suas exforquent aut auferunt, & aliâ concussione, ejusque poena.

51. Milites apud praesidii praefectum profiteri tenentur res privatis excursionibus acquisitas.

52. De piratis & eorum poena.

53. De furto militis inter commilitones vel in esculentis aliisque quæ ad castra vehuntur commissio & de educentibus vendentibus occultantibus ex nave bellicâ globos, pulverem pyrium, similemve belli apparatus.

54. Deficiente stipendio nefas est militi ea de causa detrectare duci suo obedientiam, & ex adverso duces in proprios usus impendere non debent gregariorum stipendia.

55. De vexillorum desertione & amissione.

56. Poena illius qui tesseram militarem non debito modo tradiderit.

57. Quid proprie designetur poena corporalis appellatione. Belgicè *lijf straffe*?

58. Quæ sit eorum poena, quia arma amiserunt aut alienarunt?

59. De iis qui non omnibus armis instructi prodierunt ad excubias agendas; & monstratur, milites omnibus

bus armis munitos configere debere, ut maxime possint publico prodesse.

60. *Pœna illorum, qui hostes deditos interficiunt, aut dimittunt absque præpositi veniâ.*

61. *Qua captivorum reversorum sit coercitio?*

62. *Utrum captivi & ægroti illius temporis, quo capti ab hostibus aut morbo detenti fuerunt, stipendia possint exigere?*

63. *De his qui morbum aut languorem simulant, vel resectis digitorum articulis se debilitant, ad evitanda belli munera.*

64. *Nemo potest eodem tempore duas simul militias gerere.*

1.

Ui modeste paret, inquit Cicero libr. 3. de leg. videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. Minores illud sedulo perpendere milites oportet, quorum universum ferè in obedientiâ & reverentiâ erga præpositos consistit officium; ducibus imperium datum, his sola obsequii gloria relicta est, neque quicquam eos, illustribus licet oriundos familiis, ab hâc obtemperacione liberare potest, non ambitio, non impatientia, non metus; verum usque adeo coguntur illorum parere mandatis, ut quamvis potius rem prospere gerendi occasionem, quam præfecti negligere debeant imperia. Chrysantam Cyrus egregio palam laudum prosecutus est.

est encomio, quod, cum hostili jugulo gladium ad-
 movisset, jam jam illi necem illaturus, fervorem
 tamen animi dextramque reprimere, & hostem
 servare maluerit, quam receptui canentis Impe-
 ratoris adversari præceptis, Plutarch. *in probl.*
quæst. 38. Atque utinam ita quivis hodie milites
 hanc possent sibi vindicare gloriam! beatum sane
 prædicandum foret ævum, beati duces illis im-
 perantes: verum proh dolor! non aurea sed fer-
 raa nunc viget ætas; quotusquisque reperitur
 obsecro, qui impunitate propositâ queat ab inju-
 riis ac delictis sibi temperare? *solutâ semel disci-*
plinâ militari, inquit dictator Papyrius apud Li-
 vium libr. 8. *non miles tenturionis, non centurio tri-*
buni, non tribunus legati, non legatus consulis, non
magister equitum dictatoris paret imperio, nemo ho-
minum, nemo Deocum verecundiam habet, non
edicta Imperatorum, non auspicia observantur; sine
commeatu vagi milites in pacato in hostico errant, im-
memores sacramenti, licentiâ solâ se, ubi velint, exau-
thorant, infrequentia deserunt signa, neque conveni-
unt ad edictum, neque discernunt, interdiu, nocte,
æquo iniquo loco, jussu injussu Imperatoris pugnent, &
non signa non ordines servant. Enimvero, ita cum
 hominibus est comparatum, ut formidine pœnæ
 magis, quam virtutis amore debeant in officio con-
 tineri, & gravi animadversionum genere coer-
 cere intra æqui & honesti cancellos; cum ma-
 xima illecebra peccandi sit impunitatis spes: ces-
 sante

sante suppliciorum metu gloriabitur ilico miles ,
sibi concessum esse quælibet impune perpetrare
scelera ; sic Juvenalis *satyr. fin.* de sagatis inquit ;

Non minimum illud erit, ne te pulsare togatus

Audeat ; imo & si pulsetur , dissimulet , nec

Audeat excussos pratori ostendere dentes

Et nigram in facie tumidis livoribus offam ,

Atque oculum medico nil promittente relictum.

Atque ita ab iis ipsis , qui ad defendenda patriæ
jura lecti sunt , summæ in ipsam proficiscentur in-
jurix. Unde necessum fuit , varias in eos decer-
ni pœnas , qui segum militarium , honestatem &
obedientiam injungentium , reperirentur temera-
tores ; ut hâc methodo communi reipublicæ
tranquillitati consultum magis foret , & quos pu-
dor a crimine non posset abstertere , illos saltem
supplicii terror à delictis removeret , quique ra-
tioni sese dare nollent , necessitati subesse tene-
rentur , tormentis , si non honestati , parere coge-
rentur : adeo ut & in illo ducis officium consistere
Jurisconsultus asseruerit , ut delicta secundum au-
toritatis suæ modum castiget. *l. 12. §. 2. ff. de re
milit.*

2 Delicta autem militum vel cæteris communia
sunt , vel propria , *l. 2. ff. de re milit.* communia
sunt , quæ non minus à paganis quam militibus
perpetrari solent ; & communibus rerum crimi-
nialium pœnis coercentur , velut homicidium , ad-
ulterium , &c. Propria sunt , quæ quis uti miles
admit-

admittit, seu omne id quod aliter quam disciplina militaris exigit, committitur *l. 2. l. 6. in princ. ff. de re milit.* Gudelin. *de jure noviss. libr. 5. cap. 21.* Quædam etiam mixta dici posse puto, qualia sunt, in quæ quidem & pagani possunt incidere; quod si tamen ea miles commiserit, non ordinariâ pœnâ, verum extra ordinem plectitur.

3 Cæterum varia sunt suppliciorum militarium genera, veluti castigatio, pecuniaria multa, munerum indictio, militiæ mutatio, gradus dejectio, ignominiosa missio *l. 3. §. 1. ff. de ce milit.* præter hæc plurium aliorum mentio tam in legibus quam in historiarum scriptoribus injicitur: sexdecim leviora viginti quatuor graviora cognatus noster Stewechius enumeravit *in comment. ad Veget. de re milit. libr. 3. cap. 4.* Alexand. ab Alex. *gen. dier. libr. 2. cap. 13.*

4 Si quispiam quærat, ubinam puniendus sit delinquens in bello miles? Ibi eum plectendum esse, ubi flagitium commissum est, Imperatores Severus & Antonius rescripserunt. *l. 3. in princ. ff. de re militari.* tum ut illi, qui delicti spectatores & testes vel autores forte fuerunt, cum illud extra pœnam constitutum non esse vident, in posterum a simili facinore deterreantur, & eo scelere læsi solatium quodammodo percipiant, dum criminis in se perpetrati rigidam conspiciunt exigi vindictam; tum etiam quod facilior ibi sit probatio, ubi scelus commissum est, & intersit Reipublicæ

blicæ ibi puniri delicta ubi commissa sunt *l. 1. Cod. Theod. de accusat.* Quapropter Alexandrum legimus Bessi distulisse supplicium, donec eo loci pervenisset, ubi proditione Darius erat interemtus. *Curtius libr. 7. cap. 5.* unde si alibi captus fuerit turpis admissi reus, eo remittendus erit ubi peccavit. *l. 7. l. 11. ff. de custod. & exhibit. reor. l. 28. §. pen. ff. de pœnis.* Ut tamen & aliis in locis, in quibus reperitur delinquens, imponi pœnæ possint, secundum ea, quæ de foro competente in oriminalibus latius tradidi *in comment. ad pand. tit. de judiciis. num. 67. & seqq.*

5. Rigidius autem milites quam alii plerunque puniuntur, tum quod arctiori vinculo ad obedientiam illi sint obligati, qui publicis aluntur stipendiis, tum quod (ut inquit Valer Max. *libr. 2. c. 7. n. 14*) aspero & abscisso castigationis genere disciplina militaris indigeat, quia vires armis constant, quæ ubi a recto tenore desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur; cum major iis sit grassandi copia, si armis ac potestate suâ abuti velint, ac ferocior ut plurimum natura, quam pœnæ leviores refrenare non facile possunt: ut optime Livius dixerit *libr. 8.* atrocitatem pœnæ obediëntiorem duci militem facere. Unde quandoque fit, ut nonnulli magis malâ suâ fortunâ quam culpâ pereant; *horum flatus & pondera inventores juris antiqui mollientes*, inquit Ammian. Marcell. *libr. 27. etiam insontes quosdam aliquo-*
tiens

uens suppliciiis aboleri censuere lethalibus, quod sæpe contingit, cum ob multitudinis crimina nonnulli fortis iniquitate plectuntur innoxii. Nam & ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam streuii sortiuntur: *habet scilicet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum. quod contra singulos utilitate publicâ rependitur.* Teste C. Cassio apud Tacit. annal. libr. 14. c. 44. Diverso tamen respectu levius quoque milites puniri constat, quatenus ne ex eo quidem delicto, ex quo paganus infamiâ notatur, post missionem famosi sunt. *l. 7. C. de re milit.*

6 His antem durioribus militum pœnis plerumque solent subduci tyrones, *l. 3. §. 9. ff. de re milit.* & delictum magis iis imputari, qui temere tyronibus magni momenti negotia commiserunt, aut admissi turpis præbuerunt occasionem *l. 14. ff. de custod. & exhibit. reor.* partim quia tyrones ipsi militarium munerum jurisque bellici præsumuntur ignari, & imperitiâ potius ac imprudentiâ quam maliitâ peccasse, *l. 4. §. fin. ff. de re milit.* Quamobrem si iterato in idem vitium prolapsi fuerint, cessat hæc præsumtio, & ordinariâ criminis commissi puniuntur pœnâ. *d. l. 3. §. 9. ff. de re milit.* partim quia nondum constans ipsis est iudicium, nec animus periculis assuetus; sic ut, ubi veterani firmi ac ordinibus immoti sine ullâ mentis trepidatione nil præter vulnera lethumque spirant, tyrones sæpe consilii conspiciantur inopes,

L

pes,

pes, animis infirmi, metuque pallentes.

7. Etiam ab ordinariâ poenâ de jure Romano liberati milites, si non dolo, sed vino lapsos illos capitale crimen admisisse constaret. *l. 12. ff. de custod. & exhibit. reor. l. 6. §. 7. ff. de re milit.* Quod quidem hodie etiamnum in paganis locum habet. **Consultation en abbysen part. 4. consil. 102. 103. 104.** Anton. Mattheus *tract de crimin. in praelegom. cap. 2. n. 14.* aliud tamen statutum in militibus, qui, si quod in ebrietate delictum commiserint, non levius, sed durius puniendi erunt *instruct. milit. artic. 67.* Quod & quondam Pittacus observavit: legem namque tulit, quâ cautum ut peccantes ebrii duplici afficerentur incommodo. Diogen. Laert. *in vitâ Pittaci* quo magis sibi cavere cogerentur à vino subdolo illo luctatore, cui multa cohærent plerunque vitia, & præsertim crudeles mentis impetus: quæ ratio est, quod equorum loco pantheras, summæ crudelitatis animalia, Bacchi currui poëtæ junxerint. Unde & ad evitanda imminencia ex vino pericula ipsa ebrietas, quæ in aliis extra legum est constituta, coercionem, si militem invaserit, puniri solet; adeo ut, quisquis vigiliarum tempore mero semet oneraverit, ignominiâ mittatur. *instruct. milit. artic. 66.* & militiæ navali vacantes ob solam ebrietatem in navi contractam quatuordecim diebus pane & aquâ nutriendi sint compedibus onusti, si præfecti sint, reliqui octiduo. **Artikel**

tikel brief ter Zee 1. dec. 1690. art. 35. cum non signa sequi, non ordines servare, non vigilare possit, cui per vinum sublati rationis usus. Confer tamen cum hisce ea quæ de delinquentibus per ebrietatem scripsi in *comment. ad Pand. tit. de injuriis. num. 1.* ubi alia est explicatio legis 6. §. 7. ff. *de re militari.*

8. Porro regulam Modestinus universalem proponit in l. 3. §. 15. ff. *de re milit.* quâ quisquis in bello rem fecerit a duce prohibitam, aut mandata non servaverit, capitis reus est, etiam si res bene gesserit. Quæ quidem Jurisconsulti sententia originem traxisse videtur ex antiquâ illâ nimiumque religiosâ rigidæ Romanorum disciplinæ militaris observatione, quam in tantum cultam legimus inviolabiliter, ut præceptorum bellicorum duo severissimi custodes Posthumius Tubertus & Manlius Torquatus non proprio sanguini nativæ pepercerint, verum eos, quod sine mandato, licet feliciter cum hoste conflixissent, & onusti spoliis redirent, virgis cæsos jussert securi percuti. Valer. Max. *libr. 2. cap. 7. n. 6.* Quod & ante Manlium executioni mandaverat in filio suo Thebanorum dux Epaminundas; pari namque de causâ mortis reum coronatum securi percussit. Plutarch. *in parallel. n. 25.* Verum hos ad captandam inanem disciplinæ militaris arctissime custoditæ gloriam nimium sibi suisque natis fuisse crudeles, nimiumque dura ac tristia exer-

cuisse imperia censeo ; quin omnem eos humanitatem & æquitatem exuisse merito quis asseruerit ; cum illud in filios statuerint , ad quod nec officii necessitate , nec alio quo juris vinculo compelli potuissent. Si in leges nati deliquissent , non tamen à parentibus suis fuissent condemnandi ; sed ad alios remittendi judices , in quos non amoris non oqui suspicio cecidisset : leges namque disertis verbis , ne quis sibi , vel uxori , vel liberis judicat , prohibent. *l. 10. ff. de jurisdictione* nisi forte in voluntariâ jurisdictione aut adversario consentiente *l. 77. ff. de judiciis. junct. l. 6. ff. de receptis.* Et quamvis illorum judicia laudata videantur & approbata a Paulo Jurisc. in *l. 19. §. 7. ff. de captiv. & postlim.* ubi inquit , disciplinam castrorum Romanis parentibus antiquiorem fuisse charitate liberorum : neutiquam tamen hæc ad Posthumiana & Manliana referri debent imperia. Existimarunt quidem Romani juxta illud Fabii , publica instituta privatâ pietate potiora judicanda , Valer Max. *libr. 2. cap. 2. n. 4.* quatenus nempe filios transfugas velut a virtute Romanâ degeneres non amplius liberorum nomine salutabant parentes : *d. l. 19. §. 7.* non vero , quod filios à parentibus addictos supplicio fuisse pulchrum putarent. Quin imo evidens magis est , illos ejusmodi rigida potius execratos fuisse judicia : si namque filium desertorem pater obtulisset , cum deser-

deser-

desertionis pœna regulariter ultimum foret supplicium, D. tamen Pius filium in deteriore forummodo militiam dandum iussit, *ne videatur, inquit, pater ad supplicium obtulisse* l. 13. §. *fin. ff. de re milit.* Et certe, remittenda fuisset hæc iis pœna, non minus propter propria merita & egregiam relatam ab hoste victoriam; quam propter arctum cum duce consanguinitatis nexum, & plurimas illustres parentum res gestas. Tiraquel. *tractat. de poenis temper. & mitig. caus.* 49. n. 11. 12. Factum illud ab Israelitis in Jonathane, quem, cum ex patris jurejurando mortis videretur esse reus, supplicio subduxerunt; tum quod Regem parentem nactus esset; tum quod summæ fortitudinis in Philistæos exhibuisset specimina: *numquid, inquit, Jonathan morietur, qui fecit salutem magnam hanc in Israele? absis &c. libr. 1. Samuel. cap. 14. vers. 45.* Observarunt idem illud prisce Romani, Horatium parricidii reum ob ingens eo die Reipublicæ allatum emolumentum, & acquisitum in Sabinos imperium, communi voto à morte redimentes. Valer. Max. *libr. 8. cap. 1. n. 1.* quo de negotio belle Florus pronunciavit. *libr. 1. cap. 3. abstulit, inquit, virtus parricidium, & facinus intra gloriam fuit.*

Quod si magnâ milites infamiâ notati noxâ atque ignominia fuerint soluti, & dedecoris oblitterata memoria, ubi felicibus deinceps culpam correxissent præliis, & operam Reipublicæ stren-

nuè navando flagitii labem ábolevisſent. Alex. ab Alexandr. *gen. dier. libr. 2. cap. 13. infine.* quid ni multo magis præcedentia merita, & ex ipſo damnato conflictu relata victoria mererentur crimen extingui, & impunitatem concedi? Unde & multo mitiores hodiernos hâc in cauſâ quam Romanorum mores teſtatur Groenwegen *de legibus abrogat. ad l. 3. §. 15. ff. de re milit.* ei quippe, qui rupto dncis imperio cum adverſariis in prælio manus conſeruerit, ſi ſeiicem res adepta fuerit eventum, parci ſolet; ne triſtium alias & aſperorum edictorum imagine perterritus inferior præfectus oblatam quandoque divinitus rei gerendæ tranſire patiatur occaſionem: ſupplicium magis quam inimicorum timens impetum. Quapropter etiam florente Republicâ durum nimis & immane viſum fuit ſummis Romanorum ducibus, capitalem iis infligere pœnam, qui contra ipſorum mandata cum hoſte decertaſſent? Corbulo namque, quem rigidiffimum fuiſſe diſciplinæ militaris cultorem, eamque quodammodo collapsam reſtauraſſe conſtat, Paëtium & præfectos ac milites, qui contra præceptum ejus inſuper infauſto certamine congreſſi fuerant, ignominiâ tantum notandos exiſtimavit, extra vallum eos tendere jubens. Tacitus *annal. lib. 13. cap. 36.* Et Dictator Quintius Cincinnatus in Lucium Minutium; M. Furius Camillus in Lucium Furium, qui adverſus ipſorum edicta conſlixerant, ceſſerant, ac ſuperati

rati fuerant, vix ullum decreverunt supplicium : quin & Furium Camillus in collegam elegit. Livius *libr. 8.*

9. Omnium autem criminum gravissimum est proditio, cujus varias species enumerat Farinac. *prax. & theor. crimin. libr. 1. tit. 3. quest. 18. n. 78. 79.* At hoc loco per proditorem cum intelligo, qui dolo prodest hostibus aut prodesse nititur contre fidem datam vel debitam in perniciem Reipublicæ, quique adeo patriam, omnes omnium Charitates, Cicerone teste, complectentem, prodere conatur. Quo quidem hominum genere nullum unquam turpius aut magis obominandum sol aspexit : cum enim censerent antiquiores, non posse quemquam eo devenire furoris, ut natale solum odio persequeretur ; scil. ut Euripid. inquit in Phœniss.

Cogimur patriam

Amare cuncti : si quis id de se negat,

Fictat se inani voce, mens alio rapit.

Hi tamen nullam sanguinis nullam affinitatis & carissimorum pignorum rationem habentes, auri sacrâ seducti fame, perfida nefariâ proditione struunt consilia, & exitioso alienatæ mentis impetu in patriæ telluris feruntur ruinam. Unde & Athenis eos tumuli privarunt honore, nec mortuos ullâ illius terræ glebâ tegi permiserunt, quam adeo infesto, dum viverent, odissent animo. Alex. ab Alex. *gen. dier. libr. 6. c. 14.* Et Creontis de Poly-

L 4

nice

nice patriam oppugnante hæc post mortem ejus fuit sententia, apud Sophocl Antig..

--- Polynices, qui volebat patrios
 Exul focos Deos penates funditus
 Vastare flammis, qui volebat sanguine
 Satiare se fratris, atque cives liberos,
 Pressos iniquâ servitute abducere,
 Huic itaque, publicè universa urbi veto,
 Ne quis parentet lugeatve funera,
 Sed inssepultum avibus dapes gratas sinat
 Atque canibus laniari & affici a feris.
 Hac contumeliâ.

Quin primum iis, qui vendidissent auro patriam dominumq; potentem imposuissent, Virgilius *libr. 6. Æneid.* locum assignavit inter omnes, quos statuit immortales apud inferos pati cruciatus, eosque velut agminis miserandi duces recenset.

Et certe, flebilem maxime & deplorandam ejusmodi hominum puto conditionem: quanquam enim post scelus perpetratum fugâ merito semet exemerunt supplicio, iis tamen ipsis, quibus commodum attulerunt, horrore sunt: grata scilicet proditio, at exosi proditores, & passim suspecti ac hostium fere loco habentur; *etiam*, inquit Tacit. *anal. libr. 1. cap. 58. iis, quos anteponunt, invisi sunt:* quis enim obsecro magni momenti res ipsorum ausit committere fidei, qui flocci fecerunt sanctissima violare jura? Hinc & rarissime cernimus, optatum iis contingere vitæ finem; cum secura vix esse

esse queat hujus sceleris merces, nec perennia proditorum præmia: vel enim extorres patriæ, per consanguineos diris devoti, exteris abjecti, infauftum inter perpetuas calamitates, æternâ sceleris conscientiam comitati, spiritum trahunt, & perfidum pectus vagabundi circumferunt; vel miserandum in modum ex eadem, quâ lucrum sibi polliciti fuerant, arte pereunt, dum eos ipsos, quibus prodesse voluerunt, acerrimos experiuntur hostes: quorum, ne ad pristinum redirent flagitium, damnati suffragiis, inter anhelitus & suspiria duris cruciatibus occumbunt. Quid aliud Alexandrum movit, ut Bessum Darii Satrapam, postquam ruptâ fide dominum suum Persarum Regem peremisset, in crucem tollendum, & mutilatis auribus naribusque sagittis conficiendum Regis interfecti fratri daret? nisi quod occasione semet offerente non quicquam clementius expectaret ab eo, qui domino ac Regi non pepercerat, a quo summum ad honoris fastigium fuerat evehctus; quodque possibile vix censeret, externam quemquam adoraturum purpuram, vel reverenter habiturum hostis majestatem, qui non ab amici Regis corpore crudeles & impias potuerat cohibere manus. *Curt. libr. 7. c. 5.* Ab ipsis illis inimicis, a quibus ad prodendam patriam fuerat auro corrupta, armis obrutam ac interfectam Tarpeji arcis præfecti filiam, Livius autor est *libr. 1. prodendi exempli causâ*, inquit, *ne quid usquam proditori*

ututum esset. Pari de causâ Faliscorum pædagogum pueris captivis Manlius nudatum revinctis a tergo manibus in urbem virgis repelendum exhibuit. Livius *libr. 5.* pluribus id confirmat Philipp. Camerarius *operum subsisivor. part. 1. cap. 7. & part. 2. cap. 60.*

10. Multis autem modis in prodicionis crimen quis incidit: velut si exercitum in insidias deduxerit; ex amicis inimicos effecerit, & externos Reges subduxerit Principis imperio; quo minus hostes in potestatem pervenirent procuraverit; com-
meatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâve re juverit adversarios, *l. 4. ff. ad leg. Jul. Majest.* si hostem concitaverit, vel hosti civem tradiderit. *l. 3. ff. d. tit.* si ejus ope, consilio, dolo malo provincia vel civitas hostibus prodita fuerit. *l. 10. ff. ad leg. Jul. Majest.* si nuncium inimicis vel literas miserit, aut secreta nunciaverit. *l. 6. §. 4. ff. de re milit.* & hi vivi comburuntur, vel furcæ suspenduntur. *l. 38. §. 1. ff. de pænis*, olim in crucem tollebantur, ante sublatum nempe Constantini constitutione crucis supplicium. Cujac. *5. recept. sentent. Pauli tit. 22.* Prodicionis insuper reus est, qui dolo malo, ut hostibus prodesset, prælio sese subduxit *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majest.* uti quondam Iones suasu Themistoclis in pugnâ navali Xerxen deferuerunt Just. *libr. 2. cap. 12.* Denique qui signum hostibus dederit, sen notam aliquam iis exhibuerit, quâ commodum improvidos & imparatos opprimendi tem-
pus

pus indicatur *l. 1. §. 1. ff. ad leg. Jul. Majestat.*

II. Cum vero omnes illi, quos hæcenus enumeravi, a læsæ majestatis crimine non sint immunes, etiam perduellionis pœnas non evitabunt, sed juxta constitutionem Arcadii & Honorii Imperatorum ultore gladio plectentur, bonis omnibus fisco addictis. *l. 5. C. ad leg. Jul. Majest.* Antea Romulus lege sanciverat, ut quisquis voluisset, eos deprehensos occidere posset, tanquam Jovis inferni hostias. Tullus deinceps Hostilius a Metio Suffetio prodicionis sumpturus supplicium, quadrigis eum alligatum divelli curavit. Livius *libr. 1.* unde Ovid. *libr. 1. trist. eleg. 3.*

Sic doluit Metius, tunc cum in contraria versos

Ultiores habuit prodicionis equos.

Cassius Brutus portas hostibus aperire cupiens, ac deprehensus, ab ipso patre templo, in quod confugerat, ita inclusus est, ut inediâ periret. Pari modo Pausanias prodicionis damnatus, cum templi sanctitate tueri sese vellet, obstructis cocto latere templi foribus a patre, fame extabuit, eumque mater inssepultum eiecit. Plutarch. *in parall. u. 21. 22.* Germani proditores ex arbore solebant suspendere. Tacit. *de morib. German. cap. 12.* Nostris quoque moribus omnium gravissima decernuntur in illos supplicia. Gloriosæ memoriæ Guilhelmi primi Arausionensium Principis patricidam legimus vivum in partes discerptum; candenti forcipe sæpius mutilato corpore. Meteran.
histor.

custod. clavium num. 25. 26. Perez. ad tit. Cod. de remilit. n. 39. Quod tamen aliquam ex æquitate limitationem recipit, si nempe nondum summâ tradens pressus fuerit necessitate: eâ enim urgente, nec affulgente subsidii spe, cedere parumper hostibus expedit, quo postea milites superstites Reipublicæ majus possint asserre commodum; quam inevitabile nimîâ pertinaciâ subire fatum: cum credibile vix sit, ad rabiem usque depullos adversarios vitæ cujusquam parcituros esse; tutiora quandoque, ut patriæ prodesse possimus, eligenda consilia, licet indigna ferme viro forti visa fuerint, cedendum paulo fortunæ, & *parendum est necessitati*, ut inquit Livius libr. 9. *quam ne dii quidem superant.* Dulce quidem & decorum pro patriâ occumbere, & pulchram oppetere per vulnera mortem: verum non fortitudinis est, sed amentię, tunc armis mordicus velle resistere, cum non sat rationis in armis est; insani potius quam viri strenui, tunc velle perire, cum nullam moriendo Reipublicæ præstare possis utilitatem; sed ingentem magis dolorem concites, dum videt, illos flebili morte cecidisse milites, & sese jam laborantem iis privatam heroibus, quos in salutem atque conservationem suam natos speraverat, & collapsa negotia virtute suâ restauraturos. Ajala *de jure & offic. belli libr. 3. cap. 18. n. 3. & seq.* rectius Leonidas Spartanorum dux, cum per triduum summâ constantiâ quatuor millibus armatorum stipatus

M

Ther.

Thermopylas adversus quingentorum millium defendisset exercitum, jamque summum montis cacumen ab hostibus obsideri cerneret, sublata defeusionis fiduciâ socius hortatus est, *recederent, & se ad meliora patriæ tempora reservarent*; idem facturum, si non in fatis fuisset, vel Regi vel urbi cadendum esse. Justin. *libr. 2. cap 11*. Quapropter etiam, quicumque Ostendam, urbem maritimam, ad incitas redacti, post perpeſſam trium annorum & octoginta dierum obſidionem, æquis conditionibus Hispano tradiderant, non ut victi, sed ut victores ac vincendo fatigati ab illustriss. Principe Mauritio recepti fuerunt. Meteran. *histor. libr. 25*. Ratio est, quod ad impossibilia nemo possit obligari, ac omni culpâ careat, qui prohibere non potest. *l. 50. ff. de reg. juris*. Immunis autem a culpâ nullo jure pnniri possit. *l. 22. C. de pœnis*. Martin. *Laudensis tractat. de Castellam. & Castris quest. 5*. Nicol. Boër. *tract. de custod. clavium num. 24*. Quo facit quod in *l. 6. ff. de milit. jurisconsult.* ei parcendum esse dicat, qui præfectum in acie deseruit, si resistere hosti non potuerit, quodque instruct. milit. *artic. 52*. cautum reperiatur, ne quis sponte vel fictâ quapiam de causâ commissam sibi stationem deserat: cui consequens est, ingruente majore vi, cui non amplius armis resisti queat, illum loco cedere posse, concilio militari defeſionis justas approbante rationes. Proinde minime laude dignos illos esse judico

judico duces, qui nefas ducunt exercitu dissipato fugâ sibi consulere, Lucii Æmilii, Biantis, similibusque moti exemplis, quorum ille, cum consternatis Cannensi clade Romanis ope consilio solatium potuisset afferre, oblatum ad fugiendum a Cn. Lentulo Tribuno equum repudiare morique maluit; *tu quidem*, inquebat. *Cn. Corneli macte virtute esto, abi, nuncia publicè patribus, urbem Romam muniant, ac priusquam hostis victor adveniat, prædiis firmant: & tu me in hâc strage militum meorum patere expirare.* Livius libr. 22. Bias vero circumventus ab hostibus, & quid agendum foret a militibus rogatus; *quidnam aliud*, respondit, *quam ut vos evadatis incolumes, ipse cadam.* Plutarch. in apoprh.

15. Dolo autem stationem deserentes læsæ majestatis crimini sunt obnoxii; non item si citra dolum aliâ de causâ id factum fuerit. Anton. Math. *tract. de crimin. libr. 48. tit. 2. c. 2. n. 15.* Proinde etiam, ut ordinariâ majestatis pœnâ plecti debeat castra vel munitiones citra necessitatem inimicis tradens, dolum requiri existimo; quod si negligentia, imperitia, imprudentia, meticulositate defensionis causâ commissum locum adversariis concesserit, pro culpæ modo judicis arbitrio mitius puniendum esse. arg. l. 14. §. 2. ff. *de custod. & exhibit. reor.* neque enim illi ipsi, qui timido vel imperito duci defensionem injunxerunt, extra omnem culpam constituti sunt, adeoque, si quid

vitii fuerit admissum, etiam sibi quodammodo debebunt illud imputare: eos quippe novisse oportuit illorum conditionem, quorum industriæ tanti momenti negotia commendant. arg. *d. l. 14 §. 1. ff. de cust. & exhibit. reor.* Unde & M. Fabius apud Livium libr. 8. testatur, *populi, penes quem potestas omnium rerum esset, nec iram quidem unquam atrociorē fuisse in eos, qui temeritate atque inscitiam exercitus amisissent, quam ut pecunia eos multarent.* Publium Aurelium, cum ipsius essent occupata per hostes castra, virgis cœsum in gregalium numerum Cotta retulit. Frontin. *de stratag. libr. 4. cap. 1. n. 31.* plerique solâ tales ignominie pœna censuerunt afficiendos. Charundas illos per triduum muliebri habitu indutos in foro publico confidere jussit. Artaxerxes ducibus ejusmodi detractas infamie causâ vestes flagellari voluit. Alex. ab Alexandr. *gen. diar. libr. 2. cap. 13.* Nec aliam segnitie pœnam militibus Orodes Dacie Rex inflixit, quam ut somnum capturi pedum loco capita ponere, & uxoribus ministeria, quæ ipsis antea fieri solebant, facere tenerentur. Justin. *libr. 32. cap. 3.* Agesilaus illos vestibus nudatos incedere per castra præcepit. Plutarch. *in ejus vitâ.* Et hoc nostro seculo cuidam Hispanorum tribuno propter pusillanimitatem ademta tribunitiâ dignitate data solummodo fuit equestris turmæ præfectura, velut ad imperium majus inhabili. Meteran. *hisor. libr. 27.* Fœderati etiam Belgii signifero, qui prop-

propter imperitiam ac metum stationem hostibus concesserat, remissa fuit ab Illustriss. Principe Auriaco Frederico Henrico poena capitalis, ejusque loco relegatio decreta. Anton. van Dalen **Urygsraeds besoignes tit. van Wandeboiren** pag. 319. 320. Alia graviora suppliciorum genera in eos, qui commissum sibi locum non defenderant, decreta refert Cotereus *de jure & privil. milit. libr. 3. cap. 8.* Ant. van Dalen. *dict. tit. pag. 316.*

16. Cæterum accidit quandoque, ut urbis vel castris præfecto quidem nec bellica desit peritia, nec in periculis animi constantia, & omnium suppetat abundans copia, quibus ab hostium impetu civitates obsessæ defendi possent; militum tamen ille vexetur contumaciâ, deditiorem expetentium, & vigilias stationes agere, dura belli munera ferre recusantium, quo fit, ut invitus cum adversariis de tradendo loco pacisci cogatur. Ne igitur id impune sibi licere milites existiment, statutum fuit, ut si quid eorum contra præpositi mandata commiserint, frustra delicti veniam expectent, sed capitalis protinus supplicii rei fiant. *instruct. militar. artic. 54.*

17. Quia vero navium præfecti non alio sunt habendi loco, quam urbis aut arcis gubernatores; quippe qui castella tuentur aquatica, & ligneis sese muris adversus hostium defendunt incursum, eandem jure subibit ille capitis poenam, qui sponte vel levi de causâ carinam adversariis tradiderit.

placito Ordinum generalium 27. Januar. 1665. relato ab Aaitsema *histor. libr. 45. edit. in 4. part. 11. pag. 710.* Si tamen proris undique cinctus hostilibus ereptum intra Reipublicæ portus deduci posse navigium desperet, nullo jure compelli poterit, ut igne in pulverem pyrium conjecto semet una cum superstitibus interficiat, uti factum anno 1606. ab Architalassi vicem sustinente præfecto. Sande *histor. libr. 3.* eo enim ipso sui ipsius fit homicida, ac quantum in se est fatalem illam a Deo constitutam mortis horam accelerare nititur. Quod si prohibitum sit amicum in bello occidere, si nefas interimere militiæ socios, etiam illicitum erit præfecto sibi necem hoc pacto consciscere, cum certum sit, quemque sibi proximum esse, & teneri semetipsum ante omnia diligere, nec ullum se sui ipsius adversarium profiteri posse. Parens piæ memoriæ Paulus Voet *in comment. ad §. 3. insit de just. & jure n. 4.* At, inquires, non proprium directo sui ipsius intendunt homicidium, nec ideo pulverem incendunt tormenterium, ut ipsi indignâ tristisque morte pereant; sed ut eo modo adversarios e medio tollentes pulchram Reipublicæ quarant victoriam. Resp. etiamsi nil nisi commune bonum ob oculos habeant, & eo unice colliment; peccant nihilominus, dum ad id efficiendum proprio facto de necessitate perire coguntur, adeoque directe per suam necem procurare student inimicorum interitum. Cum itaque sine antecedente
sui

sui ipsius everfione nequeant eum, quem intendunt, finem assequi; nullo jure poterit asferri, per accidens tantum eos sibi violentas inferre manus: quicquid enim adest perpetuo, nec abesse potest, neutiquam per accidens evenire statuendum est. Neque quisquam dixerit, hoc pacto gloriosa fortium virorum impediri facinora, quibus possent mortem contemnentes inimicis grande procurare damnum; quasi vero non honestior alia methodus suppeteret, qua non semel hostibus sed sæpius intentare perniciem, & in maximo discrimine constantis animi signa producere liceret? Quot non ex illo tempore, quo postremum incensa sponte navis, quot non illustres Heemskerckius, Trompius, Galenus aliique summi duces ab adversariis tulerunt victorias? quot non memorabiles sub eorum auspiciis militantes præfecti pugnas ediderunt? quot non exhibuerunt egregia socii nautici mentis imperterritæ specimina? latius de his vide venerandum avum Gisbertum Voet. *part. 4 select. disput. tit. de homicid. & lation. sui ipsius* & Johannem Loccenium *de jure maritimo libr. 3. cap. 9.*

18. Summum ad hostes transfugisse nefas est, cum degeneres indigenæ relicto patrio solo neglectis penatibus, in eorum perniciem ruunt armati; adeo ut, si Reipublicæ linguæ concessus esset usus, procul dubio ab ejusmodi sceleratis velut jugulata cum Cæsare cogeretur exclamare, & *tu quoque fili.* Scilicet, a quâ alti, instituti, cui vitam & omnia

debent, ei necem inferre non exhorrescunt; neque sufficere putant, quod externi reperiantur hostes, nisi & illis semet adjunxerint, & communis parentis insultaverint squalori & occasui, Omnes itaque transfugæ pro hostibus habendi sunt, l. 19. §. 4. ff. de captiv. & postlim. l. 7. ff. de re milit.

--- nec hunc amicum existimo.

In patriam quisquis animum hostilem gerit.

inquit Creon apud Sophocl. in Antigone. Unde & Cujac. 6. observat. 27. censet, in l. 8. §. 2. ff. de pœnis pro hostes autem, item transfuga, legendum esse *hostes autem id est transfuga*: neque enim militum amplius appellatione contineri queunt: ac proinde, licet milites non torqueantur, hi tamen a quæstione non sunt immunes l. 7. ff. de re militari cumque patriæ cives esse desierint; etiam testamenti factionem habere nequeunt. Sande decis. frisc. libr. 4. tit. 1. de fin. 2. Groenwegen, Vinnius, parens p. m. Paulus Voet ad §. fin. instit. quibus non est permixta fac. testam. modo tamen per sententiam hostes fuerint declarati.

19 Pœna autem ordinaria transfugarum, sive illi gregarii fuerint, sive duces, est ultimum supplicium d. l. 6. instruct. militari artic. 55. nonnunquam vivi comburuntur, vel furca suspenduntur l. 8. §. 2. l. 38. §. 1. ff. de pœnis, & eos, ubicunque fuerint reperti, velut hostes Reipublicæ impune perimere licet. l. 3. §. fin. ff. ad leg. Cornel. de Sicariis Fulvium Senatoris filium, cum ad conjurati Catilinæ castra

castra transfret, ex itinere retractum parens necari iussit. Sallust. *in bell. Catilin. cap. 39.* Publius Scipio transfugas Romanos in crucem egit, Latinos securi percussit; posterior Africanus feris eos objecit; Lucius Paulus elephantis. Valer. Maximus *libr. 2. cap. 7. n. 12. 13.* Marcellus virgis cœsos peremit. Plutarch. *in Marcell.* Etiam eorum conjuges & liberos Hannibal vivos combussit. Livius *libr. 24.* Artaxerxes tamen mitius cum transfugis agere cupiens ignominia potius quam pœnâ corporali illos coercuit; iussit enim, ut scortum nudum per castra capite circumferrent. Alexand. ab Alex. *gen. dier. lib. 2. cap. 3.* Iisdem transfugarum pœnis obnoxii sunt, qui capti ab hostibus, cum revertendi copiam habuissent, remanere maluerint. *l. 5. §. 5. de re militari.* ut & illi, qui donis ac muneribus allekti, ducis illius, a quo detenti sunt, partes sequuntur: quod ideo Cæsaris centurio stupendâ denegavit animi constantiâ, cum ei a Scipione vita, dignitates eadem in castris & honores offerrentur. *Forſan*, inquit, *iſto uterer beneficio, ſi non ei ſummum ſcelus adjungeretur.* Egone contra Cæsarem Imperatorem meum, apud quem ordinem duxi, ejusque exercitum, pro cuius dignitate victoriaque amplius triginta ſex annis depugnaui, adverſus armatusque conſiſtam? neque ego iſtud facturus ſum, & te magnopere, ut de negotio deſiſtas, adhortor. Hirt. *Panſa de bello African. cap. 45.*

20 Cum vero transfuga, uti dixi, ex amico hostis fiat, dubium esse non potest, quin eo nomine majestatis reus sit, adeoque & solus merito puniatur conatus, licet effectus non fuerit subsequutus; veluti si ad hostes transire cupiens deprehensus fuerit. l. 3. §. 11. ff. *de re milit.* in perduellionis namque crimine eadē servitate voluntatem sceleris quā effectum puniri jura voluerunt l. 5. C. *ad leg. Jul. majest.* Et licet Farinacius asserat, hodie nullius criminis solum conatum ordinariā coërcendum esse pœnā, si voluntas sortita non fuerit eventum *prax. & theor. crimin. libr. 1. tit. 3. quest. 20. n. 134.* verior tamen est opinio, quam approbat Nicol. Boër. *tractat. de seditionibus cap. 7 n. 42.* & Groeneweg. *de leg. abrogat. ad §. 5. instit. de public. judiciis;* in atrocioribus scilicet criminibus majestatis & similium etiam nudam voluntatem, modo per actus externos fuerit declarata, eodem quo crimen consummatum puniri supplicio. Et certe misera foret Principis, misera Reipublicæ, misera denique exercitus Imperatorum conditio, si non forent ordinariā plectendi pœnā gravissimorum criminum rei, qui cum hostibus Principis & Reipublicæ ruinam machinantur, ac transfugiendo vires exercitus debilitant; antequam plenum prava & infauſta illorum intentio nacta fuisset exitum. *Cetera maleficia,* inquit Cato apud Sallust. cap. 52. *tum persequare, ubi facta sunt; hoc nisi provideas, ne accidat, ubi evenit, frustra judicia implores.*

res. Quid quod juxta instructionem milit. etiam ille capitis reus sit, qui solummodo non impetratâ a centurione veniâ ultra tormenti jactum a castris vel signis recesserit. *artic. 21.* aut citra præfecti consensum de die vel de nocte repertus fuerit extra castra vel obsessam ab hostibus nrhem. *artic. 40.* cum vix alius inde quam ad adversarios transfugendi præsumi possit animus. Unde &, cum anno 1621. 1. Septemb. ex quatuor milibus, dum transfugebant in itinere interceptis, unus tantum ultimo fuisset addictus supplicio, reliqui revinctis a tergo manibus suspensi in præceps dimitterentur; id ægre admodum a Gloriosæ memoriæ Principe Mauritio latum fuisse constat, ejusque mandato rigidioribus transfugis ad mortem non condemnatis impositam fuisse castigattonem; sic ut adhuc nunc sorte ductus laqueo vitam finire cogeretur. Anton. van Dalen **Krijgsraeds besoignes tit. van overlopers** pag. 233. & seqq. Quin imo si nonnullæ modo contra sagatum de transfugiendi voluntate militent præsumptiones, pertorturam jure poterit indagari veritas. **Krijgsraeqs besoignes tit. van torture** pag. 300.

21. Nec transfuga quisquam ab ordinariâ poenâ liberatur, si revertendi adeptus occasionem ad antiqua sese castra & socios quondam ac commilitones receperit: torquebitur enim, & ad farcam vel ad bestias damnabitur. *l. 3. §. 10. ff. de re milit.* Censuit tamen Fabius, in Alrinium transfugam sponte

sponte reversum non esse gravi sæviendum supplicio, sed cum solummodo neque pro hoste neque pro socio habendum: quod si enim, inquit, abire ab Romanis liceat, redire ad eos non liceat, cui dubium esse, quin brevi deserta ab soccis Romana res fœderibus Punicis omnia in Italiâ juncta visura sit? Liv. lib. 24. Quod si vero reversus multos deprehenderit latrones ac transfugas demonstraverit, ordinaria pœna saltem mitiganda, vel etiam quandoque penitus erit remittenda, si ingentem inde Respublica perceperit utilitatem. l. 5. §. fin. ff. de re milit. Tiraquell. de pœn. temper. & mitig. caus. 49. n. 1. In eo autem assentiri Tiraquello nequeo, quod d. loco non pœnam tantum transfugis remitti, verum illos insuper affici præmio posse statuat; cum disertis verbis rescripserit Imperator Hadrianus d. l. 5. §. fin. nihil transfugæ pollicenti promitti debere; quantumcunque enim emolumenti revertens Reipublicæ contulerit, non tamen ad diluendum majestatis crimen, quod ad hostes transeundo contraxit, sufficere poterit: sic ut & illo casu, quo nullum ab eo supplicium fuerit exactum, ex merâ potius gratiâ atque Principis clementiâ, quam ullo novo merito, pœnæ remissio indulta censeri debeat.

22. Porro distinguendi sunt a transfugis desertores, qui inimicorum castra non sequuntur, sed numeros, in quos erant relati, solummodo deferunt. Quo perrinent & illi qui ad diem com meatus non
venc-

venerint. *l. 3. §. 7. ff. de re milit. instruct. milit. artic. 26.* socii insuper nautici moribus nostris, qui, cum militiæ maritimæ pro Republicâ nomina dedissent, eâ relicta operam suam privatis addicunt. *edit. Ordinum General. 25. Julii 1625.* aut aliter aufugiunt. **Artikel-brief rakende den Oorloch ter Zee. 9. dec. 1690. artic. 10.** Quod quidem inter atrociora militiæ crimina merito computandum: militis namque præcipuum in eo versatur officium, ut signis victricibus jugiter inhæreat, neque recedat ab illis absque consensu regentis exercitum. *l. 15. C. de milit. l. 31. C. locati.* Sic ut nec tribunis nec præfectis concessum fuerit juxta Constantii constitutionem, militibus suis commeatum dare; quod si iis inconsultis ab obsequio militari signisque milites discessissent, præfecti nihilominus per singulos quinque pondo auri fisco inferre compulsi. *l. 2. Cod. Theodos. de re milit.* Cæterum ad minuendam vel augendam desertionis pœnam multum confert ordinis & stipendiorum dignitas, & gradus militiæ, vel muneris, quod deseritur *l. 5. ff. de re milit.* Proinde si milites fuerint gregarii, videndum, belline an pacis tempore numeros deseruerint; hoc casu pedites militiam mutare coguntur, equites ordine pellendi; at ubi belli grassatur calamitas, tam pedites quam equites deferentes mortis subibunt supplicium *l. 5. §. 1. ff. de re milit. instruct. milit. artic. 16. 24. & a quibusvis impune trucidari poterunt. l. 2. C. quando*
de

do liceat. unic. judic. se vindic. Quod tamen nostræ militiæ moribus non obtinet: nec enim hodie privatâ autoritate desertorem, nisi forse populantem aut latrocinantem, interimere permissum est. Nicol. Duyfendaelders *ad consuetud. Amstelodam. libr. 1. cap. 15. ibique DD. allegati.* Aliquando virgibus cæsi publicè venierunt. Froëlin. *lib. 4. stratag. c. 1. n. 19.* Quandoque crura iis exsecta legimus: sic enim in castris edicebatur; *signa propria quisque sequatur, sciens, quod si remanserit usquam, exsectis cruribus relinquetur.* Ammian. Marcell. *libr. 23.* Avidius Cassius manus ac pedes iis detruncasse fertur, asserens majori disciplinæ fore miserabiliter criminofum vivere quam occidere. Alexand. ab Alex. *gen. dier. libr. 2. cap. 13.* Unde & postmodum moribus nostris illa capitalis pœna instructione militari constituta paulum in iis, qui primâ vice deseruissent, mitigata fuit; sic ut stigmatè solummodo defectoris frons notaretur; nisi desertentium numerus crimen auxisset; quo casu nonnulli sorte ducti suspendio plerunque perempti: at iterati criminis ultimum remansit perpetuo supplicium. Anton. van Dalen *Strijfsraeds besoi- gnes tit. van Brandmecken / pag. 44. & seqq. tit. van lootinge pag. 161. & seqq. tit. van Mutins pag. 65. tit. van verloopers pag. 302. 303.* Defunctorum autem in desertione bona fisco sunt addicenda *l. 4. C. de remilit.* Actor insuper vel procurator., qui desertorem diu apud se deli-

delitescere sivit sciens prudensque, pœnâ capitali plectitur; *l. 1. C. de desertoribus* eumque ultimâ flammâ animadversione consumendum in-
 quiunt Imperatores in *l. 2. & 4. Cod. Theod. de desertor.* Hi vero gregarii non æque deferendo, ac
 quidem transfugiendo, perduellionis in crimen in-
 cidunt. Anton. Mathæus *tract. de crimin. libr. 48. tit. 2. cap. 2. n. 13.* adeoque si nondum perpetrata sed tentata tantum fuerit desertio, veluti, si dum
 deferunt ad signa reducantur, ordinariam ex edi-
 cto Germanici Cæsaris pœnam evitabunt *l. 4. §. 13. ff. de re milit.* quin imo si nondum ad urbem
 pervenerit desertor, sed alibi fuerit deprehensus,
 ex primâ desertione restitui poterit *l. 5. §. 3. l. 15. ff. de re milit.* Hinc est, quod de Corbulonis severi-
 tate velut insolitâ Tacitus *annal. libr. 13. cap. 35;*
non ut in aliis exercitibus unum alterumque delictum
veniâ prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim
capite pœnas luebat. Quod si sponte reversus fuerit
 desertor, anterioris delicti pœnam non timebit. *l. 1. C. de desertor.* Nisi tamen post quinquennium
 demum elapsum semet obtulerit; deportandus
 enim erit. *l. 13. §. fin. ff. de re milit.* aut nisi plures,
 cum simul deseruissent, intra cerrum tempus ad
 ordines reversi fuerint: illi namque gradu pulsi in
 diversa loca distribuendi sunt. *l. 3. §. 9. ff. de re militari.* deserentium quippe numerus crimen
 aggravat. *l. 15. ff. d. tit.* Factum tamen aliquan-
 do, ut edictis propositis impunitate promissâ qui-
 libet

libet ad procinctum desertores vocarentur. Ammian. Marcellin. *libr. 27.* Quod & nunc fieri, frequens est. Sed &, si in certum usque annorum numerum quis nomen suum militiæ dederit, vel eâ lege, ut rursus mittatur, ubi postulaverit, non potest videri coërcendus tanquam desertor, si, cum secundum conventionem sese militiâ mitti petiisset, nec tamen obtinuerit, a signis discedat; prout id latius exsequitur Feltman, **over den articelbyef. artic. 16. lit. E.** Et hæ pœnæ ipsos ac solos gravant militiæ desertores: nam ut alius ex illorum facto subiret aliquam vel sensus vel damni pœnam, iniquum foret. Unde & ab Ordinibus Generalibus constitutum 4. *Aug. anni 1603. artic. 6. vol. 2. Placit. Holl. pag. 114.* ipsos quidem desertores ex lege ac more puniendos esse, at eo nomine neque parentes fugientium aut latitantium, neque vicos aut pagos quorum fuerunt incolæ, ullo modo præfertis teneri, aut ab iis inquietari oportere; ut ita delicta suos teneant autores, nec quisquam alieni criminis succëssor constituatur. *l. 26. ff. de pœnis.* Sancimus, inquiunt Impp. in *l. 22. ff. de poenis*, ibi poenam esse, ubi & noxia est, propinquos, notos, familiares procul a calumniâ submo-
vemus, quos reos sceleris societas non facit: nec enim affinitas vel amicitia nefarium crimen ad-
mittunt.

23. Non

23. Non idem, quod in gregariis militibus deferentibus, per omnia statuendum est, si majores milites, velut Imperatores, legati, tribuni, aliique in gregarios imperium habentes, exercitum deseruerint; cum enim illi tale quid perpetrantes majestatis rei fiant *l. 2. ff. ad leg. Jul. majest.* etiam solus conatus extra legis pœnam non erit constitutus. Ejus vero, quod duces deserendo perduellionem committant, non item gregarii, non absurda ratio est quam Poëta tradit, cum inquit;

Omne animi vitium tanto conspectos in se

Crimen habet, quanto major qui peccat habetur
hanc tamen præcipue Jurisconsultos movisse crediderim, quod gregarios animadverterent hoc crimen admittentes exiguum publico detrimento inferre, non utique majus, quam si commilitonem duello miles obtruncasset. At ducis desertione non unius tantummodo viri operâ destitui Rempublicam: sed plerunque cohortium ac legionum integrarum auxilio privari: cum parentes milites imperantis, sine quo prælium inchoare nefas ducunt, soleant imitari facta, & præpositi sui sequi mores, non secus atque ad solem sese obvertit heliotropium. scilicet ut Claudianus ait *4. consulat. Honor.*

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Quinimo, licet nonnunquam contingere posset, ut neglecto ducis exemplo sacramenti memores in

N

fide

fide milites remaneant; constans tamen est experientia, præfectis suis destitutam legionem vel cohortem ad pugnandum minus promptam & idoneam esse: *illud scire debetis*, inquebat Perdiccas, *militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu* Curt. libr. 10. cap. 6. Turbatis ordinibus non secus ac pecora morti destinata milites passim trucidantur, autoritate ducum ac præfectorum majestate carentes, dum quilibet quod fors ipsi suggerit experitur, neque omnibus ad prælium una voluntas est, aliis irruendum, hosti cedendum aliis clamantibus, his jungendas acies, illis segregandas esse cohortes consentibus, atque ita meticolosi statim terga vertentes ipsas quoque metu implent animosas phalanges, turbant ordines, justam ac legitimam evertunt militum constitutionem; & bellicosum tandem impetu secum rapiunt in fugam agmen. Et hoc quoque fundamento nititur, quod gregarii milites plerumque alios ad obeundas vigilias suo possint loco substituere, ducibus tamen, quos non tam corporis vigor, quam potius rei militaris peritia & imperandi solertia commendare solet, id vetitum fuerit, si permissio a tribuno legionis, aliove legioni præfecto, impetrata non sit. **Règlement van den 30. Junii 1681. artic. 17.** Desertoribus porro non longe absimiles sunt, qui de cohorte transeunt in aliam cohortem, non obtenta prius missione a duce priore:

priore : quales & ideo ultimo sunt plectendi supplicio , sive terrestri, sive maritimæ militiæ adscripti fuerint. *Instruct. militi artic. 16. Artikel brief rakende den Oorlogh ter Zee 1. Decembr. 1690. artic. 11. vet. 4. placit. Holl. pag. 203. & placito 23. Decembr. 1690. d. vol. 4. pag. 207.* etiamsi non ejusdem populi, sed fœderatarum gentium, junctis viribus adversus eundem hostem militantium, cohortem, turmam, aut legionem deseruerint, adeoque, ut nunc sunt Reipublicæ tempora, ex legione Anglicanâ in eam, quæ fœderati Belgii est, aut vice versâ, sine missione transcripti sint: sic ut & præfecti corporaliter puniendi sint, suâque privandi præfecturæ dignitate, si scientes in militum suorum numerum tales retulerint; secundum legem militatam 29. Decembr. 1674. vol. 3. placit. Holl. pag. 188. licet ex ipsis legibus antiquis militaribus hi morte plectendi fuerint, maxime, si cohortis alterius milites malis ad id artibus induxerint. *Instruct. milit. artic. 17. & 56. Confer varia placita in vol. 2. placit. Holl. a pag. 274. ad pag. 287. & placitum Ordinum Generalium. 3. Novembr. 1601. d. vol. 2. pag. 2243. & quæ scripti in comment. ad Pand. in tit. de fugitivis. num. 5. in fine & tit. de servo corrupto num. ult. in fine, ubi etiam adnotatur pœna eorum, qui milites corrumpunt ad id,*

ut derelicta cohorte priore cohorti alteri vel legioni se adscribi patiantur. Amplius uti fugitivis olim proximi fuerunt erronei, sic ut erroneum Ulpianus cum Labeone dixerit pusillum fugitivum esse, & ex diverso fugitivum esse magnum erroneum. *l. 17. §. 4. ff. de edil. edicto* ita quoque proximi desertoribus censendi, qui extra loca cohorti assignata vel extra præsidia vagantur ultra tormenti jactum absque veniâ præpositi, vel extra castra locave obsecra, licet victus quærendi prætextu: quibus & eas ob causas æque, ac desertoribus, ultimum supplicium dictatum fuit; eo quod ita longius evagantes deferendi propositum fovere potuerunt, interimque intercepti fingere ac præ se ferre redeundi voluntatem. *Instruct. milit. artic. 21. 22. 40.* Quin imo, ex jure novissimo apprehendi & ad præsidia sua deduci jussi milites, qui a locis præsidariis absentes sunt, instructi quidem veniâ præferti sui, sed com meatu literis a præsidii gubernatore dandis dectituti **Reglement op de wachten** 14 **Januar.** 1688. *artic. penult. vol. 4. placit. Holl. pag. 174.* Neque ab hisce multum distant, qui navali militiæ adscripti, sine præfecti veniâ extra navem pernoctant; ob id in aquam præcipientes dandi, ac subtus carinam extrahendi. **Artikel brief rakende den Oorloch ter Zee** 1. **Dec.** 1690. *artic. 13. d. vol. 4. pag. 203.* quemadmodum semel,

semel, iterum, ac tertio repetendum hoc pœnæ genus in iis, qui, navibus solventibus, in terrâ remanent, ac postmodum sequuntur: nam si omnino emanerent, ad laqueum damnandi forent. *d. Artikel-briefter Zee* 1. Dec. 1690. *artic. 31.* Ne dicam, mortis supplicium inveniri propositum centurionibus, optionibus eorum, & signiferis, si a signis suis discesserint, sive propria, sive communia cohortis negotia curaturi, quoties præfectorum suorum aut præsidii gubernatorum consensu carent. *Instruct. militar. artic. 38.*

24. Quod si milites in ardore pugnæ duces suos deseruerint, & hi hostium impares multitudini fuerint oppressi, capitale supplicium non evitabunt quicumque adversus ingruentem inimicorum vim defendere præfectum noluerint. *l. 3. §. fin. l. 6. §. 9. ff. de re milit.* Quam obrem rectius fecerint, si Celtiberorum Cimbrorum & Germanorum mores sequantur, quorum illi nefas ducebant prælio superesse, si is occidisset, pro cuius salute spiritum devoverant. *Valer. Max. libr. 2. cap. 6. n. 11.* Penes hos infame per omnem vitam erat ac probrosum, quemquam Principi suo superstitem ex acie recessisse. *Tacit. de morib. German. cap. 14.* Si tamen ad tuendum præpositum adversariis resistere non potuerint, parcendum iis erit. *l. 6. §. 8. ff. de re milit.* neque enim miles, si certo certius pereundem sibi viderit, pedem re-

ferre prohibetur, sed suadet illud recta ratio & jus naturæ, eoque in casu locum obtinebit illud Demosthenis; *vir fugiens denuo pugnabit.*

25. Quia vero quodammodo videntur ducum negligere tutelam, qui præsidis aut præpositi cuiusvis ab excubatione desistunt; desertionis eos subire peccatum jurisconsulto placuit in *l. 3. §. 6. ff. de re militari.* quamobrem capite puniendi sunt. *l. 10. ff. eod. tit. instruct. milit. artic. 28.* Julius Ferretus *de re milit. pag. 127. num. 43.* In quo stationis munus differt ab excubiis; quisquis enim illud deseruerit, plus quidem quam emansor est, non tamen ultimi fiet inde supplicii reus; sed pro delicti modo vel castigabitur, vel gradu militiæ deicietur. *l. 3. §. 5. ff. de re militari.* Cæterum cum iis, qui excubias deserunt, in pari causâ sunt, qui in exploratione emanent, hostibus insistentibus *l. 3. §. 4. ff. de re milit.* ut & illi, qui dormientes in excubatione reperti fuerunt, *instruct. milit. artic. 27.* sic ut impune duces vel pulsare vel interimere possint dormientem excubitorem, juxta ea, quæ ad propositas a Præfecto Liedekercken quæstiones responderunt supremi militares Belgii Fœderati judices, quæst. 3. quæ exhibet Anton. van Dalen ***Krijgsstaeds besoignes.* pag. 264. & seqq.** Neque nimis rigidum cuiquam videri debet, ultimum in excubitores decerni solitum supplicium: si enim illos officio deesse contigerit, qui pro communi militum invigilare debent incolumitate;

sum-

summo statim in discrimine versatur exercitus, aut civitas; justaque subest metuendi causa, futurum, ut funditus evertatur & intereat, dummodo ejus aditus hostes tentare voluerint; non expectato quippe inimicorum adventu tumultuarium coguntur inire certamen, dum temporis angustia præsensque periculum non fert, ut ad sua singuli signa ad duces suos sese conferant, sed terri, inermes, sine imperio sine ducibus palantes, incondite plerique se mutuo premant; arma pauci, plures fugam meditentur attoniti improvisâ clade, ac quis furor quæve calamitas, aut unde metuenda, quâ ratione potissimum declinanda sit, ignari; atque hinc tot civitates ac castra repentino hostium impetu expugnata vidimus. Facili negotio Fabius Arpos debellavit, eo quod nocte concubiâ stationem agentes propter imbrem subito coortum essent dilapsi: portæ namque & mœnia Romano milite repleta jam erant & occupata, antequam præsidiariorum quisquam animadvertisset, ab hoste civitatem oppugnari. Livius *libr. 24.* eodem modo a Gallis, qui natando flumen trajecterant, oppressi Persæ, dum excubitores intermedio annis interjectu securi, placido sopore membra componerent. Ammian. *histor. libr. 25.* alia vide apud Ajal. *de jur. & offic. bell. libr. 3. c. 17.* Et certe cum poëtæ ridendo verum dicere, & commentis fabulosis officii quemque sui memorem facere consueverint, non aliud etiam designa-

re voluerunt, quam ab excubitorum diligentia reliquorum pendere salutem, eosque dormiente vigilare nudos & armis exutos insidiis adversariorum illico captos esse, cum fingerent Martem cum Venere furtivos exercentem amores, a Vulcano (dum sopore correptus erat excubitor a Marte ad observandum solis adventum constitutus) tenuissimo reti inclusum, atque ita nudum diis omnibus deridendum exhibitum fuisse. Natal. Comit. *Mytholog. libr. 2. c. 6.* Nec ante Mercurium Jovis imperio Jonis rapiendæ peregrisse asserunt institutum, quam Argum ei a Junone custodem additum dulci cantu in somnum induxisset. Natal. Com. *Mythol. libr. 8. c. 18.* si quis tamen miles nauticus in navi excubias derelinquat ante tempus, aut dormiat excubiarum tempore, non morte, sed proximâ morti poenâ nauticâ coercetur. *Artikel-brief van den Oorloch ter Zee 1. Dec. 1690. artic. 26. 27.*

26 Non etiam levior, quam in excubitores, poenâ est in illos constituta, qui præposito suo manus intulerint. *l. 6. §. 1. ff. de re militari instruct. milit. artic. 77.* (usque adeo, ut & post missionem focii nautici in præfectum injuriâ iisdem poenis afficiendi sint, quibus subjecti fuissent, si talia ante missionem admisissent. Placito Ordinum General. 28. Decembr. 1694. *vol. 4. placit. pag. 207.*) Unde & interempto per præfectum milite, qui vim armatam ipsi intulerat, legis

Corne-

Corneliæ de Sicariis pœnâ absolvendum esse du-
cem censuerunt in nostrâ patriâ iudices milita-
res. Ant. van Dalen. **Krijgsraets besoignes**
tit. van Absolutie pag. 5. Idem est, si alio
modo quemlibet in officio versantem verbis aut
facto læserint sagati, *instruct. milit. artic. 75.*
& **Artikel bzief rakende den Oorloch ter**
Zee 1. Decembr. 1690. artic. 7. aut industriâ
fregerint præfecti vitem, quâ castigandi *l. 13.*
§. 4. ff. de re militari. nam & omnis in ducem
contumacia capitalis est. *l. 6. §. 2. ff. cod. tit.*
Julius Ferretus *de re milit. pag. 67. num. 10.*
14. in tantum, ut si miles ob contumaciam a
centurione castigatus, inde mortuus fuerit, ho-
micii reus non sit præfectus, modo occiden-
di animus defuerit, uti a consilio militari fœ-
derati Belgii iudicatum fuit anno 1614. *15.*
Aprilis. Ant. van Dalen **Krijghsraedts be-**
soignes tit. van abolitien. pag. 1. hæc quippe,
Sophocle teste in Antigone.

---- *Perdit urbes, turbat, evertit domos.*

Hæc; pugnam ubi res postulat, fugas ciet.

Omnes autem illi contumaces rectè dici possunt,
qui, cum obedire deberent, non obsequuntur. *l.*
23. ff. de re judicat. & augetur contumaciæ cri-
men dignitate præpositi; sic ut gravius delinquere
censendus sit, qui exercitus præfecto vel tribuno
legionis suæ, quam qui centurioni semet opposue-
rit *l. 6. §. 1. ff. de re milit.* Cumque duces infe-

N 5

riores

riores non aliter sese habeant ad præfectos in castris majori potestate præditos, quam gregarii ad præpositos inferiores; si in eos contumaces reperti fuerint, non magis quam milites ultimi supplicii poenas evitabunt. *instruct. milit. artic. 57.* Nec has circa contumacem constitutiones merito carpere quisquam poterit: quod si enim rigidâ ejusmodi legum sanctione non inviolabilis fieret præpositorum persona, si non gravis supplicii metu intacta maneret eorum autoritas, non aliud quicquam foret expectandum, quam ut evanesceret disciplina castrensis, legum militarium vigor decreveret, & dulcis illa imperantium ac parentium harmonia in lites, discordias, & miserandum tandem converteretur chaos.

Interim quoque summâ præfectos ope niti decet, ne nimis asperis & fastuosis imperiis facilem contumaciæ præbeant occasionem; affabilitate magis quam fastu ac superbiâ militibus illa, quæ peragenda sunt, injungant; comitate potius, quam metu ac terroribus imperent: dominica quippe magis ac tyrannica, quam egregio duce digna vox illa *oderint dum metuant.* Et quamvis in bello milites ducum & obsequii contemplatione quodammodo servorum videantur imitari naturam. *Peref. ad tit. Cod. de militari veste. n. 7.* non ideo tamen illis, qui se meminerint armato præesse, pro libitu concessum milites coërcere; verum secundum autoritatis suæ modum illos castigare debent. *l. 12.*

§. 2. ff. *de re milit.* cum nec in ipsos servos ultra modum sœvire truci crudelitate leges permiserint; adeo ut, si nimis duriter servum dominus haberet, æquis conditionibus eum vendere cogetur. §. *fin. instit. de his qui sui vel alien. jur. sunt.* Hinc & in Belgio nostro cohortis equestris præfectus, cum castigationis modum excedendo natum equiti gladio amputasset, condemnatus fuit ad exsolvendos vulnerato centum & viginti florenos. Ant. van Dalen **Krijgsraeds besoigne tit. van inobedientie** pag. 150. Vix autem est, ut adversus alterius cohortis præfectum contumaciam commisisse miles dici possit, ut pote qui suis tantum ducibus obsequium promisit; nisi tamen ad expeditionem suscipiendam vel excubias agendas variis e legionibus aut cohortibus selecti ducis extranei subjiciantur imperio: per id enim tempus illius, non secus ac ordinarii præpositi, mandatis obtemperare coguntur, capitalis pœnæ comminatione in obedientiam ei detrectantes propositâ. *instruct. milit. artic. 47.* Idem in illos ut contumacibus affines juxta *d. artic. 47.* constitutum supplicium, qui tympano vel tubâ publicata neglexerint Imperatoris imperia: cum enim novas quotidie formas edere natura deproperet. l. 2. §. 18. *C. de veteri jure enucl.* & innumeri casus emergant, in bello præsertim, nullâ legum definitione circumscripti, necessum est hoc pacto sæpe divulgare castrorum edicta, ne quis ea jure possit ignorare.

27. Ti-

27. Timoris & ignaviæ incusatus ab Hyperide Phocion, ac veluti per contemptum rogatus, quo tempore bellum gerendum censeret, sapienter admodum; *tunc*, inquit, *cum milites videro suos ordines non deserere*. Plutarch. in vitâ Phocionis: nihil enim magis in pugnâ prodesse constat, quam ut assiduo exercitio milites in acie dispositos ordines indefinentur servant, teste Vegetio *de re milit. libr. 1. cap. 26*. Quapropter etiam olim jurare solebant, se fugæ atque formidinis ergo non abituros. neque recessuros ex ordine, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis ferendi, aut civis servandi causâ. Livius *libr. 22*. Quisquis autem immemor jurisjurandi primus in fugam sese conjecerit, exempli pessimi crimen admittit, & ab unoquoque impune poterit occidi. *l. 6. §. 3. ff. de re militari. instruct. milit. artic. 51*. adeo ut statuere non vereatur Julius Ferretus, ne cum quidem ab ordine signisque posse in prælio discedere, cui ab adversariis grave vulnus fuerit inflictum; & non pœnam arbitrariam, sed mortis supplicium a vulnerato, citra præfecti veniam aciem deserente, sumendum esse. *de re milit. pag. 67. num. 12*. eo enim non tantum aliis acriter pugnæ intentis metus infertur, & adimitur ille, qui ante conspiciebatur, animorum ardor; verum etiam ordinum legitima dissolvitur constitutio, adeoque, quod universus adversariorum procurare nullâ vi potuit exercitus, ordinum nempe confusiones; id unus & alter scele-

sceleratis efficit commilito; atque ita perfidiâ speratum e manibus excutit triumphum, ac victoriam in funestam commutando cladem nefandæ cædis autor est. Unde & diro carmine Samnites sese devoventes jurare coacti, se non ex acie fugituros, aut si quemquam fugientem vidissent, eum se extemplo occisuros esse. Livius *libr. 10.* Atilius Regulus, equite ante castra disposito, edixit, ut quicumque ad vallum tenderet, sive Samnis esset sive Romanus, eum se pro hoste habiturum, & omnes fugientes tanquam desertores cædi jussit. Frontin. *libr. 4. stratag. cap. 1. n. 29.* Livius *libr. 10.* Posthuminus dictator, cum quosdam suorum percussos cedere animadverteret, cohorti prætoris signum dedit, ut quemcunque suorum fugientem vidissent, ut hostem interimerent. Livius *libr. 2.* & exercitum eâ de causâ jure monuit Clearchus Lacedemoniorum Dux, Imperatorem potius quam hostem metui debere; designare cupiens, illos, qui in prælio dubiam mortem timuissent, certum, si fugissent, manere supplicium. Frontin. *libr. 4. stratag. c. 1. n. 16.* Quod si in acie a nemine fuerint oppressi, domum vel in castra reversi infames renunciabuntur, & ultimo subjugabuntur supplicio, *instruct. milit. artic. 51.* Quid quod & illi, quos non inter primos aciem deseruisse manifestum est, modo de fugâ constet, majestatis rei sint. *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majest.* si tamen dolus adfuisse probetur, juxta *l. 4. & 10. ff. cod. tit.*

sit. Alioquin, si solâ cesserint ignaviâ, perduellionis crimine vacant, ac pro circumstantiis arbitrio judicis pœnam subibunt. Cyrus quidem illos omnes capite puniri voluit. *Alexand. ab Alex. gen. diæ. libr. 2. cap. 13.* alii tamen mitius inflixerunt supplicium: Marcellus illos, qui ex acie aufugerant, sequenti prælio prima frequenter induxit in agmina, ut ignaviæ crimen fortitudine expiarent. *Plutarch. in vitâ. Marcell. ac Polybius libr. 6.* autor est, non omnes fugientes vitâ spoliandos; sed ad summum ex fugæ reis decimum quemque mortis pœnâ plectendum esse. Proinde cohortes quæ cesserant, decimatas hordeo pavit Augustus. *Sueton. in ejus vit. c. 24.* Et Julianus decem solummodo milites ex iis qui aufugerant, capitali addixit supplicio. *Ammian. Marcell. libr. 24.* Idem *libr. 25.* refert, iis impositum fuisse, ut inter impedimenta ac captivos iter facerent. T. Scautus filium, quod in Tridentino saltu hostibus cecisset, in conspectum suum venire vetuit. Corbulo duas alas & tres cohortes eâ de causâ extra vallum per ignominiam tendere jussit. Nonnunquam coacti eum, unde sese fugâ receperant, locum vi recuperare, hiemem sub tentoriis agere, galeati ac discincti in principiis stare, de quibus vide *Frontin. libr. 4. cap. 1.*

28. Quod si quis non in ipso quidem prælio, sed in expeditione, dum iter fit, agmen exceßerit, capitale nihilominus crimen admittit: fustibus enim
 cædi-

cæditur. l. 2. §. 16. ff. *de re milit.* Quale supplicii genus sæpe fustuarium appellari solet, & olim in delictis militaribus puniendis frequenter adhibitum. Gudelin. *de jure noviss. libr. 5. c. 21.* Mortem autem eò naturalem infligi constat ex l. 8. §. 1. ff. *de pœnis.* & Tacito *Annal. libr. 3. c. 21.* ubi inquit; *decimum quemque ignominiosa cohortis sorte ductos fuste necat.* Tribunus enim, teste Polybio, libr. 6. accepto fuste vix tantum attingebat damnatum, quod ubi factum esset, omnes, qui in castris erant; cædentes fustibus lapidibusque plerosque in ipsis castris conficiebant. Atque ita Alexander Severus fustibus cædi jussit omnes illos, qui de viâ in alicujus possessionem deflexissent. Ælius Lamprid. *in ejus vitâ.* fustuarium itaque distinguendum a fustium admonitione, cui similis flagellorum castigatio, quæ mortem naturalem non inferunt, sed sub corporalium coërcitionum genere continentur. l. 6. l. 7. ff. *de pœnis.* eoque referenda verba legis 28. §. 3. ff. *de pœnis* & l. 22. ff. *de his qui notant. infam.* ubi fustibus cæsi dimitti & infamiâ notari dicuntur. Hodie corporalis tantum in illos est statuta pœna, qui irrequisito præfecto suo ex agmine excesserint: nec quicquam eos juvabit, quod justam ac legitimam recedendi possint allegare rationem. *instruct. milit. artic. 50.* modo tamen moram negotium patiatur ad impetrandam a duce veniam.

29 Quisquis urbis muros transcenderit, vel per
insue-

insueta loca civitatem ingressus vel egressus fuerit, capite punitur. §. 10. *insitut. l. fin. ff. de rerum divis. l. 3. §. 17. ff. de re milit.* Neque sublata nostris moribus hæc capitalis pœna, uti perperam nonnulli censent, cum *instruct. milit. artic. 46.* cautum sit, ut quicumque, sive præfectus fuerit, sive miles gregarius, urbe vel castris per vias invias & non per portam excesserit, laqueo stranguletur: hostile enim illud est & abominandum. *d. l. fin. ff. de rerum divis.* in tantum, ut ne fratri quidem Remo Romæ muros transilienti Romulus pepercerit, sed mortis eum multaverit supplicio, de quo Plutarch. *in vitâ Romul. & in problem. 26.* quemque nullo probabili fultus fundamento immerentem cecidisse dicit Horatius *epod. 7.*

----- acerba, inquit, fata Romanos agunt
Scelusque fraterna necis.

Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

30. Nec hic admittenda ulla inter muros urbis Romæ & aliarum civitatum distinctio, adeo ut ordinaria tantum pœna in Romæ muris obtineret, in aliis vero civitatum mœniis esset arbitraria, juxta Clarum *libr. 5. §. fin. quest. 68. n. 29. ibique DD.* nam speciem quidem aliquam benignitatis hæc præ se fert distinctio, ad juris tamen & rationis excussa normam falsa deprehendetur; eo quod textus in *d. §. 10. & l. fin.* loquatur generaliter de muris, non expresso civitatis Romanæ nomine,

ne, quodque eadem pro municipiorum muris ratio militet, ac proinde idem in illis quoque jus obtinere debeat; cum certum sit, etiam municipiorum muros sanctos esse. *l. 8. §. 2. ff. de rer. divis. l. 2. ff. ne quid in loco pub.* quæ sola capitalis pœnæ ratio est in murorum urbis Romæ violatoribus. *d. §. 10. instit. de rer. divis.* Carpzov. *crimin. part. 1. quæst. 40. n. 20. & seq.* Balduinus, piæ mem. parens Paulus Voet *in comment. ad d. §. 10.*

31. Cum autem in *d. l. fin. ff. de rer. divis.* morte punita dicatur in Remo transcendendi voluntas; quæsitum, num illa sola sufficiens crimen sit ad irrogandum ultimum supplicium? despiciendum eo casu puto, num lasciviâ num vero proditiōis causâ tale facinus quis perpetrare voluerit; ut, si prodendi appareat animus, etiam sola voluntas, effectu non subsecuto, mortis expianda veniat supplicio, cum ex eo scelere læsæ majestatis reus sit. *l. 10. ff. ad leg. Jul. Majestat.* ubi voluntatem atque consilium iisdem subesse pœnis, quibus scelus consummatum, supra dixi. Quod si cum alio crimine transcendendi voluntas non sit conjuncta, cessabit ordinaria in murorum violatores constituta pœna. *arg. l. 3. §. 17. 18. ff. de re militari.* in quâ disertis Jurisconsultus verbis asserit, pœnam quidem capitalem iis infligendam, qui vallum transilierint; eos vero, qui solas fossas superaverint, militiâ tantum rejiciendos esse. Tiraquell. *de pœn. temper. & mitig. c. 37.* Farinac. *prax. & theor. crimin.*

crimin. libr. 1. tit. 3. quest. 20. n. 130. p. m. parens Paulus Voet in comment. ad §. 15. insit. de rer. divis. n. 3.

32 Si vero voluntatem secutus fuerit criminis effectus, non quicquam interesse censeo, ut capitali quis addici possit supplicio, dolo ne, an lasciviâ ac petulantia murorum fuerit violata sanctitas: licet enim inspectâ rei veritate magis peccet, qui dolo delinquit & prodicionis animo, quam qui culpâ in ingens forte crimen incidit; quia tamen difficillima hoc in negotio est prodicionis a petulantia separatio, & eveniret sæpissime, ut sub lasciviæ specie multa dolosè plurimi machinarentur ad explorandam militum prædiorum in arcendis iis, qui vallum subire tentant, sedulitatem & diligentiam; insuper non minus culpâ quam dolo transcendens urbis muros hostibus iter ac methodum monstrat occasione datâ idem moliendi; pessimi denique exempli res est & abominanda. *l. fin ff. de rer. divis.* in quâ non usque dolus requiritur. *arg. l. 38. §. 5. ff. de pœnis.* ideo non sine justâ ratione murorum sanctitas a quibuscumque capitali pœnâ defenditur, & ejusmodi sanctionum severitate civibus & incolis, valli fidentibus præsidio, præstatur securitas. Nec est, quod de nimis atroci delinquens conqueratur pœnâ, cum antea sciverit, vel utique nosse debuerit, propter periculosas sequelas in transgressores ejusmodi rigido supplicio leges animadvertere voluisse, adeoque sibi ipsi

ipsi maxime debeat illud imputare. His adde, quod constitutionis illius, quâ decretum hoc ultimum in transilientes supplicium, vis & efficacia primitus a Romulo fuerit introducta; inquebat enim, cum fratrem interimeret; *sic deinde quicumque alius transilierit mœnia mea*. Livius libr. 1. atqui constat ex eodem Livio Plutarcho & aliis, non dolo vel hostili animo, sed per ludibrium & irridendi gratiâ saltu superatos a Remo Quirini muros. Frustra igitur quispiam contenderet, illud, quod primam legis promulgandæ præbuit occasionem, ejus eximendum esse sanctioni

33 Porro non is tantum in crimen incidit, qui muros transilierit, sed & qui alio quocunque modo violaverit, ruperit, suffoderit, vel in illos deliquerit. §. 10. *instit. de rer. divis.* nam & si perforaverit, vel aliquid inde abstulerit, lege Juliâ peculatus procul dubio tenetur. l. 11. ff. *ad leg. Jul. peculat.* Unde prohibitum quoque, ne quis civitatis muros reficere, vel absque consensu magistratus illis inædificare sustineat. l. 9. §. 4. ff. *de rer. divis.* Christinæus vol. 4. *decis.* 149. Tulden. *ad tit. Cod. de operibus public. n.* 1. Manzius *in comment. ad §.* 10. *instit. de rer. divis. num.* 34. p. m. parens Paulus Voet. *ad d. §.* 10. *num.* 2. *ibique DD. citati.*

34 Utrum autem capitale supplicium æquè pacis ac belli tempore debeat obtinere, controversi solet: & hoc in bello tantum servandum, in pace vero pœnam arbitrariam infligendam esse censent

Clarus *sentent. libr. 5. fin. quest. 78. n. 29.* Farinac. *prax. & theor. crimin. libr. 1. tit. 3. quest. 20. n. 131.* cujus hanc merito dixeris esse rationem, quod in pace non idem immineat ab adversariis periculum, neque tantus subsit metus, eos insidiis invasuros urbem vel castrum. parens p. m. Paulus Voet *in comment. ad §. 10. instit. de rer. divis.*

35 Quod si tamen belli tempore, hostibus undique instantibus, & aliâ quâlibet evadendi sublatâ spe, ad conservandam vitam per muros & valla castrî vel civitatis quispiam intraverit, (veluti si in anteriore depresso vallo, vulgo *faussebrée*, excubans hostium impetum amplius sustinere nequeat, & ad portam itinere ipsi intercluso per vallum intra mœnia sese recipiat) mitiori sane supplicio pro judicis militaris arbitrio plectendus erit, vel etiam pœnæ prorsus eximendus. Pappus *in comment. ad artic. 46. instructionis milit. ibique DD. allegati.* tum, quod jus naturale dicet cuique, modis omnibus vitam esse conservandam: nam & bruta cernimus rationis sensu carentia, ubi se constricta vident, omnes elabendi tentare vias, & quicquid ipsis natura suggerit in auxilium adhibere; quodque nullam necessitas legem ferat, atque adeo debeat in illo casu legum silere vigor: tum etiam, quod utilius sit & laudabilius ad meliora patriæ tempora sese reservare, præter legis mandatum aliquid tentando, quam temerariâ quâ & superstitiosâ illius obser-

ser

servantiâ & vitam perdere, & bono pariter ac fidei patriam spoliare viro.

36 Quæsitum insuper, num mortis pœna in murorum violatores statuta etiam ad non milites extendi debeat? De jure Romano illam universos, nemine penitus exempto, manere subiectos intelligimus ex Pomponii responso *in l. fin. ff. de rer. divis.* Nostreis autem moribus mitius cum non militibus arbitrio iudicis agendum putem, modo dolus & prodicionis absit animus; quia in instructione milit. *art. 46.* solius militis aut præfecti mentio injicitur: cumque illa pœnalis sit & odiosa constitutio, ad casus non expressos, adeoque ad non milites extendi nullo modo potest; regula namque juris est, odiosa non extendenda sed restringenda potius esse. *arg. l. 19. ff. de liberis & posthum. hered.* ac benigne ea quemque interpretari debere, *l. 135. §. 2. ff. de Reg. juris.* licet eadem forte subesset ratio. August. Barbos. *axiom. juris* 181. n. 9. 10. 11. præsertim in suppliciis militibus infligendis, quippe quorum delicta solito rigidius puniri solent in bello, ubi nemini concessum bis peccare.

37 Unicum discutiendum superest dubium citra pœnam capitalem in murorum transgressores sancitam, quando scilicet & quibus in urbibus locum habeat? Groenwegen *de leg. abrogat. ad l. 3. §. 17. 18. ff. de re milit.* censet irrogandum non esse mortis supplicium, nisi violati fuerint urbis

obsessæ vel castrorum muri, eo quod *d. articuli* 46. ratio (quæ anima legis) sit imminens ab hostibus discrimen. At hanc opinionem minus hodiernæ bellandi methodo convenire existimo ; rationem quidem *d. articuli* fateor esse periculi metum : sed non minus hæc in non obsessis militat urbibus , quam in iis, quæ hostili cinctæ sunt exercitu : certum enim est, hoc tempore non semper obsidione in potestatem redigi civitates; sed plerunque summos id moliri duces , ut astu & stratagemate quopiam citra obsidionis formam munito possint aliquo potiri loco. Notissimum vel lippis & tonso-ribus, hac ratione , cum longe remotos inimicos existimarent Vefaliæ Bredæ aliarumque munitio-num præsidarii, captas & occupatas ex improvise illorum urbes. Sic ut distinguendum rectius censeam cum *p. m. parente Paulo Voet ad §. 12. insit. de rer. divis.* inter urbes limitaneas seu præsidarias & non limitaneas ; in illis ordinariam belli tempore pœnam obtinere, quippe quæ singulis ut ita dicam momentis adversariorum expositæ sunt viribus & insidiis: in his vero pœnam quam levio-rem pro facti circumstantiis infligendam esse, cum non idem hic subsit impetus improvisi vel doli periculum, nec ad meditullia Reipublicæ armatâ manu hostes pervenire queant, nisi expugna-tis prius ac captis munitionibus præsidiariis reditum alioquin intercludentibus.

38 Seditione nihil in exercitu perniciosius, nihil
ad

ad eum evertendum, & infringendas ejus vires idoneum magis esse constans est opinio; dum vel in duas scinditur partes armata multitudo, vel a ducum ac præfectorum alienata obsequio, in illos armata conspicitur, eadem illorum, vulnera, & atroces meditatur injurias, ac cruentarum litium spectaculo lætitiā movet adversariis: sicut enim fontes, ut primum ab aquarum scaturigine distorti sunt, celerrime exarescunt, nec limpidissimas in sinu recipiunt aquas; sic & exercitus, simul atque nec suis subest præpositis, eorum exsequi mandata detrectans, nec sibi cohæret, statim vires amittit & in nihilum redigitur; ilico velut intemperie ac dirâ peste turbatur illius tranquillitas, & dum speciosum quoddam ad omnes spectans prætexitur velamen, singuli privatas suas in adversariis inter tumultuandum vindicant injurias, longe consopita reviviscunt odia, & in luctuosâ illâ militum a ducibus, legionum a legionibus dissensione quilibet truculentis animis eorum revocant memoriam, super quibus ante dudum transactum fuit; tum sanguine commilitonum castra fœdantur, caforum sociorum cadaveribus squalent tentoria, ipsi duces inter infestos animam precariam agunt; ejiciuntur tribuni, includuntur legati, interficiuntur centuriones: adeo ut frustra præfecti secum habituri sint lectissimam fortium virorum manum si inter illos reperti fuerint festinantes ac gnari turbas dare; frustra ducturi sint exercitum

in se fidum, dicto suo obedientem, si permixti ei fuerint ejusmodi, qui nihil magis optant, quam fauces avidas sociali satiare cruore, & seditionis canentes classicum, turpem cæteris facinoroso molimine suadent ab Imperatore suo defectionem, ac iis parere ducunt indecorum, quorum antea sponte sese submiserant imperio. Quapropter & militum & civium nomine indignos illos pronuntiavit Germanicus apud Tacitum *annal. libr. 1. c. 42. quod, inquit, nomen huic casui dabo? milite sive appellem, qui filium Imperatoris vestri vallo & armis circum sedistis? an cives, quibus tam projecta Senatus auctoritas?* Et certe, hostium magis quam amicorum loco numerandi; quippe qui Reipublicæ graviora, quam infensissimi hostes, inferunt incommoda, optatam adversariis aut acquirendæ victoriæ præbentes occasionem, aut sufficiens victis fugâ sibi consulendi tempus, dum in illos segnes sunt. Namque ut innumera gentium aliarum ac seculorum exempla sacro involvam silentio, non alia res initio belli adversus Hispaniarum Regem Belgarum Ordinibus utilior, hosti vero perniciosior existit, quam Hispanorum tumultus militaris. Insigni sæpè parto triumpho, cum tempus & occasio ducibus Hispanis illius suaderet prosecutionem, militum mota derepente seditio illis obstitit. Excitatus Harlemo captâ castrorum tumultus; orta Zirizereo occupatâ exercitus turba; cæso ad Movicum Nassovio militum enata tumultuario commoda, quæ ex victoris

victoriâ speraverant, e manibus excussit, & prorsus impedivit inchoati feliciter negotii progressum. Reidan. *libr. 1. 2. Annal.*

39 Est autem seditio strepitus militum commotorum in turbam ruentium: Farinac. *libr. 2. consil. 169. n. 26.* sic dicta, quia seorsim itur in varias partes, & ab aliis seceditur. Ac a criminis hujus reis illico supplicium sumi Reipublicæ interest. *l. 10. ff. de appellat. & poenâ quidem capitali l. 3. §. 19. ff. de re milit.* Nicol. Boër. *tract. de seditiosis cap. 7. n. 61.* Quæ tamen non omnibus est infligenda tumultuantibus; sed solis seditionis auctoribus, qui vel animosius tumultum concitarunt, vel saltem jactantius motæ seditionis sibi vindicarunt gloriam. *l. 1. in fine ff. ad leg. Jul. Majest. l. 2. C. de seditiosis.* Julius Ferret. *de re milit. pag. 86. n. 18.* alias enim eveniret illud, quod in Syllæ dominatione merito damnavit Lucanus. *libr. 2. de bello Cas. & Pomp.*

Excessit medicina modum nimiumque secuta est,

Quâ morbi duxere, manus: periire nocentes,

Sed cum jam soli possent superesse nocentes.

Exstirpandus esset universus exercitus ejusmodi contaminatus flagitio, neque superessent quibus imperares, quibuscum hostium sustineres impetus. Proinde rescindatur solummodo immedicabile vulnus, ne in posterum pars sincera trahatur, sola tollatur tumultus causa, cessabit effectus; plestantur autores, pacata ac tranquilla erit omnis

multitudo, nec imperantium contemnet imperia-
 Magnanimi viri esse Cicero asserit. 1. *Offic.* rebus
 agitatis punire fontes, multitudinem conservare;
 & Vegetius *de re militi libr. 3. cap. 4.* inquit, *re-*
ctius est more majorum in autores criminum vindica-
ri, ut ad omnes metus ad paucos pœna petveniat. Hi e-
 nim soli multitudinis innocentes corrumpunt ani-
 mos, & malitiâ suâ sceleris consortes faciunt eos,
 quibus ad tumultum nulla meus est, quippe adeo
 non deliberato consilio, sed malefactorum quo-
 rundam furiis agitati ac decepti, impetu vel teme-
 ritate peccant, ut tranquillum naturâ mare ventor-
 um flatibus commovetur: quam in rem egregia
 Scipionis Africani verba apud Livium libr. 28.
causa inquit, *in vobis atque origo omnis furoris penes*
autores est, vos contagione insamstis. Unde duo edu-
 cit argumenta Anton. Matthæus *tract. de crimin.*
libr. 48. tit. 2. c. 2. n. 6. ad liberandam a pœnâ
 multitudinem, scilicet, & plebem ignorare quan-
 tum crimen committat, & pravis orationibus ma-
 gis, quam proprio motu ad seditionem concitari.
 Quapropter in Pannonicarum legionum turbâ
 Drusus solos autores Percennium & Vibulenum
 intra tentorium vocatos interfici jussit. Tacit. *an-*
nal. libr. 1. cap. 29. & Leontius urbis præfectus
 inter innumeros seditiosorum cuneos dudum va-
 gatus, unicum Petrum Valvomeren tumultuan-
 tium antesignanum manibus revinctis arreptum
 laqueo adduxit. Ammian. Marcellin. *libr. 15.*
 Quod

Quod si in sceleris hujus partem, in societatem turpissimi facinoris venerint & duces quidam, ante omnes alios gregarios meritis & atrocibus erunt subjugandi suppliciis. *instruct. militari artic.*

8. Atque ita decurionem in Belgio ad mortem ante alios condemnatum fuisse, quod seditiosis se miscuisset militibus, autor est Ant. van Dalen *Krijgsraed's besoignes tit. van rumoer pag. 287.*

40 Autores autem seditionis vel legis Cornelie de Sicariis poenâ puniuntur. *l. 3. §. 4. ff. ad leg. Cornel. de Sicar.* vel etiam pro dignitatis qualitate in furcam tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut deportantur in insulam *l. 38. §. 2. ff. de poenis.* Vulgarem seditionis poenam fuisse testatur Alexander ab Alex. *gen. dier. libr. 2. c. 13.* ut ejus autores ad palum deligati securi percuterentur: reliquâ ex multitudine decimus quisque plecteretur sorte ductus. Alexander Magnus eos in flumine mergi mandavit, Macedonibus cæteris ignominiose a corporis custodiâ ac satellitio depullis, & surrogatis in illorum locum Persarum lectissimis. *Curt. libr. 10. cap. 3. 4.* Seditiosam legionem Cajus Curio, dum cæteræ armatæ starent, inermem procedere, & discinctam stramenta secare, postero die milites eosdem discinctos fossam fodere jussit (cum alioquin gladiis cinctos fossam aperire moris esset, juxta Vegetium *de re milit. lib. 3. cap. 8.*) legionis nomen abolevit, & in supplementum

mentum cæterarum milites distribuit. Frontin. *de stratag. libr. 4. cap. 1. n. 43.* Quandoque ab ipsa multitudine interemti tumultus principes, sicut cædibus illorum gauderet miles, tanquam semet absolveret. De Germanicis legionibus ad pristinam redeuntibus obedientiam Tacitum audiamus; *discurrunt*, inquit Annal. 1. cap. 44. *mutati, & seditiosissimum quemque victos trahunt ad legatum legionis prima Cajum Cetrontum, qui judicia & pœnas in hunc modum exercuit; stabant pro concione legiones districtis gladiis: reus in suggestu per tribunal ostendebatur, si nocentem acclamaverant, præceptus datus trucidabatur.* Hodie seditionis autores laqueo vitam finire compelluntur. *instruct. militare artic. 7.* vel etiam capite truncantur. Sande *decis. Frisic. libr. 5. tit. 9. defin. 12.* aut militari more sclopetorum exponuntur ictibus. Quandoque non ultimo supplicio sed corporaliter puniuntur, qui in navi seditionem aut conspirationem tentant; uti & illi, qui de seditione aut conspiratione interpellati, hoc ipsum non detexerint præfecto navis aut consilio navali; ad quam detectionem etiam præmio invitantur florenorum quinquaginta, si participes sceleris haud fuerint; viginti quinque vero; si factione usi sint, sed mature pœnitentiâ ducti prodiderint.

Artikel bries rakende den Oorloch ter Zee
 1. Decembr. 1690. *artic. 22.* Quod si plures reperiri nequeant aut dignosci a cæteris autores, forte

forte nonnulli leguntur, qui, ut alii in posterum absterreantur a simili flagitio, suspendi solent e patibulis, ut primarii tumultus concitatores, uti Judicatum fuit 21. Maji. 1647. a Fœderati Belgii judicibus militaribus. Anton. van Dalen **Krijgsraeds besoignes tit. ban enoyme disorde. pag. 152. & seqq.** Eâdem poenâ plectuntur illi, qui clandestina de nocte vel in locis abditis & occultis celebrant comitia *d. artic. 7.* cum inde nulla nisi de seditione movendâ capi possit conjectura, vel ibi saltem in Reipublicæ vergentia ruinam & interitum inter illos agitari consilia: uti & qui turbam aut coactionem hominum procurant, aut conventum, ad petendam pecuniam, aut alios fines. *Instruct. milit. artic. 35.* quique in rixâ aut pugnâ nationis suæ milites in auxilium vocant, atque ita homines cogunt. *Instruct. milit. art. 39.*

41 Atque hæc capitalis poena in eos statuta, qui graviolem concitaverint in exercitu tumultum; si vero intra vociferationem vel levem querelam mōta fuerit seditio, remitti poterit a iudice mortis supplicium *l. 28. §. 3. ff. de pœnis* & dejiciendos solummodo militiæ gradu illius autores Modestinus censuit in *l. 3. §. 20. ff. de re milit.* Quæ tamen lex ad illam merito restringitur vociferationem, quæ non tendit in Principis exitium vel Reipublicæ ruinam, sed ad privari tantum alicujus eversionem vel conservationem, aut ad impe-

tran-

trandum aliquod emolumentum, propter itineris molestias, commeatus angustias, & alia innumera. Nicol. Boër. *tract. de seditiosis cap. 7. n. 52. 53.* Farinac. *de crimine læsæ Majest. quest. 113. n. 183. 201.* Anton. Matthæus *tract. de crimin. libr. 48. tit. 2. cap. 2. n. 5.* alioquin non secus vociferator, atque quilibet alius perduellionis reus, puniendus erit. *l. 1. ff. ad leg. Jul. Majestatis.*

42 Quod si seditio quidem excitata fuerit contra Principem vel Rempublicam, nullum tamen adhuc inde senserint incommodum publica negotia, quæri posset an & illo casu mortis obtinere debeat supplicium? Negat illud Farinacius *d. tract. de crim. læs. majest. quest. 113. n. 203.* ego vero maxime id affirmandum existimo; cum ejusmodi turbarum autores utique malo in Rempublicam affecti fuerint animo, neque per eos steterit, quo minus saluti publicæ ingens supervenisset calamitas; ut proinde eventu frustrata illorum intentio non sit extra rigidam legum constituenda sanctionem; præsertim cum dubium non sit, illos majestatis læsæ commisisse criment. *d. l. 1. ff. ad leg. Jul. majest.* Neque quicquam repugnant hiis in medium allatæ a Farinacio pro contrariâ opinione leges, nempe *l. 28. §. 3. l. 38. §. 2. ff. de pœnis*: quod enim attinet legem 28. §. 3. illa neutiquam de seditionis agit autoribus, sed de affectis tantum & autores sequi consuetis, juvenibus scilicet, *qui in quibusdam civitatibus turbulentis se acclamatio-*

matio-

mationibus popularium accomodare solent, ut inquit ibi Jurisconsultus; quales non ordinariâ seditioforum pœnâ, sed mitiori diximus esse coërcendos. Secundo respondeo *d. l. 28.* non loqui de tumultu contra Principem vel Rempubicam fabricato, sed de aliis, popularium nempe agitatorum factionibus, quæ quidem in urbe quatuor conspiciabantur; pannoque versicolore per singulas certabatur factiones, Veneta ceruleo, viridi Prasina, albo Albuta, ruffata roseo colore micabat, & iis sæpe magnates ipsique studebant Imperatores. Alex. ab Alexandro *gen. dier. libr. 5. cap. 8.* Philipp. Beroald. *in comment. ad Sueton. in Cas. cap. 11. & Calig. c. 4.* Cujac. 8. *observat. 29.* Anton. Matthæus *tract. de criminibus libr. 48. tit. 2. cap. 2. n. 5.* Hinc vero plerunque nascebatur tumultus, & factionum favore quandoque in vulnera & cædes populus ruebat. Unde & curæ præfecti ubi mandatum legimus, popularium tueri quietem, eumque in finem stationarios per urbem disponere milites. *l. 1. §. 12. ff. de offic. præfecti urbi.* qui quales fuerint docet Tacitus *annal. libr. 13. cap. 24.*

Quod autem spectat *l. 38. §. 2. ff. de pœnis*, illa de turbæ concitatæ non agit autoribus sed actoribus, ut plerique habent codices; sic ut sensus legis sit, actores seditionum non ultimo semper affici supplicio, circumstantiis tamen crimen aggravantibus etiam ad durissimas judicem posse pœnas progredi. Quod si quis cum Cujacio 5. *sentent.*

tent. Pauli tit. 22. legendum putet *autores* uti & Hervagii habet editio, dicendum erit etiam in hâc lege 38. de tumultu tractari ex factionibus orto, cujus principes exilio vel capite plecti potuerunt, *arg. d. l. 28. ff. de pœnis.*

43 Seditioni non multum dissimiliis est conjuratio in malam sumta partem, in quantum utraque a subjectis perpetratur paganis aut militibus, cum clanculum quidam inter se consilium ineunt de invadendâ Republicâ, & occupandis in eâ præcipuis honoribus, ac expellendis armatâ manu civibus bonis & honestis, quibus in votis est sceleratos impedire malevolorum conatus. Ut recte definiri possit confœderatio inter aliquos subjectos in perniciem Reipublicæ ac imperantium instituta. *l. 5. C. ad leg. Jul. majest.* Quâ etiam lege bonis publicatis capitalis in illos pœna constituta ab Arcadio & Honorio Imperatoribus, quam & olim luculentâ oratione contra Cæsarem defenderat Porcius Cato apud Salust. de bello Catilin. c. 52. hoc pacto concludens in fine. *quare ita ego censeo, cum nefario consilio sceleratorum civium Respublica in maxima pericula venerit, hique judicio T. Volturii & legatorum Allobrogum convicti confessique sint, eadem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in cives patriamque paravisse, de confessis sicuti de manifestis rerum capitalium more majorum supplicium sumendum.* Quod etiam nunc hodie obtinet. *instructio militi artic. 5.*

44 Ut autem magis conjurationis appareat natura, differentias, quibus a seditione distingui potest, paucis exhibebo. Instituitur itaque conjunctio paulatim, animo deliberato, libratis dudum ac ventilatis utrinque de Republicâ evertendâ consiliis: ac repente seditio movetur; & torrentium in modum, ut cito tollitur, ita post gravissimas turbas ociter subsidet & pristinæ quieti restituitur. In illâ præstari solet jusjurandum, & alia adhiberi solennia; sic in Catilinæ conjuratione sanguinem humanum e paterâ a conjuratis haustum fuisse docent Sallust. & Florus *libr. 4. c. 1.* in hac nec jusjurandum nec ullæ aliæ interponuntur solennitates. Illius aliqui principes existunt ac veluti capita detestandi facinoris; hæc sæpe concitatur ab omnibus in pari dignitatis gradu constitutis, & æquali pollentibus autoritate, a militibus gregariis vel urbis sentinâ. Latius plerunque vagatur conjurationis incendium, si non initio, ac velut in herbâ fuerit oppressum; diutius durat, & difficilius extingitur, ubi paulum invaluit, quam quidem seditio.

45 Capitis quoque poena moribus nostris in illos milites est constituta, qui Ordinibus generalibus, vel aliis Provinciarum rectoribus maledixerint. *instruct. milit. artic. 5.* sæpissime namque proximo maledicum os non minus nocet, quam strictus ensis aut novacula, quibus passim Propheta David maledicentiam assimulare solet, *Psalmo 52.*

P

vers.

vers. 4. 57. vers. 5. 59. vers. 8. & alibi. Unde etiam in cogitatione sua Regine quis maledicat, Salomon ritè monet. *Ecclesiast. cap. 10. vers. fin.* Et certè injuriosæ illæ voces abunde demonstrant, male affectum erga Magistratus animum & viduum inmoderatione pectus, ut non immerito præsumi possit, illos, si hostilia machinandi contra proceres daretur occasio, & ausuros & paratos futuros; cum non nisi ex odio vel improbitate prodire possit maledicendi virulentia; ulciscuntur scilicet maledictis ademptam malefaciendi licentiam, & quam diu per manus non licet, per linguam utique perduelles esset cupiunt atque furiosi. Zoilus Amphipolitanus Polycratis auditor, rogante quopiam, cur omnibus malediceret, vere *quoniam*, inquit, *male facere non possum.* Nec dura nimium cuiquam videri debet hæc Ordinum constitutio ad coërcendam effrenis linguæ promulgata licentiam, quasi, ut Imperatores rescripserunt. *in l. un. C. si quis Imperat. maledixerit*, si maledicta ex levitate processissent, contemnenda essent; si ex insaniâ, commiseratione digna; si ab injuriâ, remittenda; Antigoni forte moti exemplo, qui duorum militum prope prætorium graves in illum criminationes proferentium non alio modi repressit amentiam, quam dicendo; *non vos aliquo longius hinc digressi male loquimini de nobis?* aut Philippi Macedonum Regis, qui maledicum quempiam non pœnis, sed blandis verbis, & e-

gregiis

gregiis cumulavit muneribus. Plutarch. *de cohibend. iracundiâ*. Si quis enim Arcadii & Honorii d. legis unicæ autorum vitas penitus inspexerit, hanc illorum stultam & intempestivam fuisse clementiam, & lenitatem non admodum prospere iis cessisse videbit: si namque unquam alii, hi sane præcipue in plurima a subjectis adducti fuerunt amittendi imperii pericula: Ruffinus, ad quem hoc Principum missum fuit placitum, Gothorum potentiâ clam adipisci nitebatur imperium; palam, ut in Regni societatem adscisceretur, ab Arcadio petere non verebatur. Cajanus. postea seditionem, conspiracyem, & apertum tandem civile movit bellum. Consul etiam Eutropius nimiam ipsius indulgentiâ nactus potentiam, principatum affectabat. Stilico vero ab Honorio ad Eucherium filium suum imperii summam transferte conabatur; sic ut mirum in modum inter tot tempestates, tumultus, ac discrimina servati fuerint. Præterquam quod *d. l. un.* non agat de militibus, quibus, cum Principis alantur stipendiis; minus convenit in illum bacchantium more maledictis insanire; quibusque proinde, si quid in eum, cui magis obstricti sunt, fautorem commiserint, graviora sunt irroganda supplicia. Quod si seditiosas habuisse conciores inter milites, quibus ad contumaciam impelli possent, læsæ majestatis crimen sit; in tantum, ut capitalem pœnam non effugiat, qui, cum illas audivisset, præfecto

non indicaverit, *l. 1. ff. ad leg. Jul. majestatis instruct. milit. artic. 10.* nullam sane rationem video, quo minus idem decernatur in illos supplicium, qui verbis Ordinum majestatem læserint; cum certo constet, nihil ad atrocem concitandam seditionem magis conducere, quam si quis asperis & injuriosis in præpositorum vel principum res gestas invenchatur dictariis, præsertim penes milites, quos cæteris ad tumultus & seditiones propter animorum ferociam proniores esse omnium seculorum monstrarunt exempla. Atque hinc est, quod Archidux Austriæ Albertus, ne in turbas ruerent Hispani milites, edicto vetuerit, ne quisquam sinistri quid de Ostendæ spargeret obsidione, pœnâ corporali in transgressores edicti decretâ; cumque Bruxellenses duo mercatores ejus criminis rei ac coviçti essent, ultimo statim mulctati supplicio. Sande *histor. libr. 3.* Æqualis illos manebit pœna, qui maledicta in Ordines temere effutita & in seditionem tendentia coram gregariis repetierint, aut ut ab aliis audita narraverint militibus. *inst. mil. art. 11.*

46 Si quis commilitonem suum gladio vulneraverit, capitali pœnâ plectendus erit. *l. 6. §. 6. ff. de re milit.* Sic duo sclopetis sunt interemti milites 24. Junii 1631. eo quod in conspectu legionis depugnando vulnus sibi mutuo inflixissent. Quin & si gladium ad feriendum illum, qui hostis non est, vaginâ solummodo miles eduxerit in castris, aut urbi-

urbibus præfidiariis, vel post dispositas vigilias, vel etiam ante vallum, aut castra, sine præfecti veniâ, capitis hodie reus est *instruct. militari artic. 32*. Et in lociis nauticis cæterisque maritimam obeuntibus militiam gentium quarundam statutis introductum fuisse testatur Johannes Loccenius *de jure maritimo libr. 3. cap. 8. n. 18*. ut cultrum vel gladium stringentes in commilitonem vel socium eam cogantur subire pœnam, ut culter per mediam ipsorum manum transfixus inter digitos extrahatur, vel ipsi trahantur sub carinam, etiamsi vulnus nondum sit inflictum ex ejusmodi pugnæ præludiis. Licet læsio ex novissimo Belgii fœderati jure requiratur, ut sub carinam tractio locum habeat. Confer. **den Artikel brief rakende den Oorlogh ter Zee 1. Decembr. 1690. artic. 37. 38. 39.** Quid quod militares Fœderati Belgii judices rogati 13. Maji Anno 1634. cum, qui vaginâ gladium eduxerat intra castellum, sex mensium spatio ad triremes damnandum esse censuerint. Ant. van Dalen **Krijgsraeds besoignes tit. van absolutie pag. 9.** Quod justum; cum & de jure Romano, quisquis hominis occidendi causâ cum telo obambulaverit, lege Corneliâ de Sicariis teneatur. §. 5. *instit. de publicis judiciis* parens p. m. Paulus Voet *in comment. ad d. §. 5.* Quod si lapide, vel fuste, vel ense vaginâ condito, aut alio quo simili instrumento commilitoni vul-

nus inflixerit, milititiâ rejicitur. *d. l. 6. §. 6 ff. de re milit.* Hodie manus amputatione tale delictum expiari solet. *instruct. milit. artic. 18. 33.* Differentiæ autem ratio inter plagam gladio & plagam alio in pactam instrumento reperitur in *l. 1. §. 3. ff. ad leg. Cornel. de Sicariis.* ubi enim gladium quis strinxit ac percussit, dubium amplius non est, quin occidendi animo vulnus inflixerit, adeoque pro homicidâ habendus erit, cum in maleficiis non solum eventum, sed & voluntatem spectari rescripserit Hadrianus Imperator. *l. 14. ff. ad leg. Corn. de Sicar.* si scilicet voluntas illa per actum homicidio proximum manifestata fuerit. *arg. l. 18. C. ad leg. Jul. de adulteriis.* Si vero lapide vel clavi vulneraverit, non adfuisse præsumitur idem ille occidendi animus, ut eo casu non de peremto sed de vulneraro tantum homine teneatur. *d. l. 1. §. 3.* Olim 12. tabularum lege, nullo habito personarum vel instrumenti discrimine, tam in paginis quam militibus propter membrum ruptum talio erat, propter os fractum vel depalmatum 25. asses; quæ pœna in illa veterum paupertate satis gravis visa legislatoribus. *§. 7. instit. de injuriis.* Cum autem improbus quidam pariter ac opibus abundans Lucius Neratius pro delectamento haberet os hominis depalmare, cui statim per servum pedisse-quum 25. asses numerari curabat, hæc legis 12. tabularum pars in desuetudinem abiit, & per recuperatores injuriæ postea fuerunt æstimatæ. *d. §.*

7. A. Gellius *noct. Attic. libr. 20. cap. 1.* parens p. m. Paulus Voet *ad d. §. 7.* Sed in usum quodammodo revocata videtur hodiernis moribus in militibus hæc priscorum Romanorum lex talionis: si enim militi miles colaphum impegerit, cautum est, ut ab adversario, spectante universâ cohorte, pugni ictum recipere cogatur, quo læsæ parti abunde satisfactum est. *instruct. milit. artic. 34.* Ut autem & Reipublicæ satisfiat, cujus interest a maleficiis abstineri, discinctus militiâ rejicitur injuriosus, etiamsi disertis verbis pro delinquente delicti remissionem peteret a iudicibus injuria affectus; cum non amplius ipsis sed Reipublicæ causa videatur agi *d. artic. 34.* Quod si alio modo quis alium re vel verbis læserit, præsentibus excubitoribus, læsi restituet honorem. *instruct. milit. artic. 44.* Si vero quempiam ex domesticis non militem verberaverit, primâ vice per triduum incarcerationis erit, pane & aquâ nutriendus; iterum in idem incidens delictum ignominiâ mittetur. *instruct. milit. artic. 18.* Pari modo detractis armis militiâ rejicietur, qui cum adversario conciliari recusat, si probari nequeat, uter prior contumeliam intentaverit. *instruct. milit. artic. 45.*

47 Sunt autem hæc omnia ita constituta, ne forte quispiam conqueratur, impune sibi injuriam illatam, adeoque contumeliam ipse vindicet, & armis existimationis læsæ petat restitutionem, ad singulare certamen adversarium provocando: Quod

quidem in plerisque regnis olim laudi ductum; cum moris esset, ut plurimæ gladio judice deciderentur inter privatos controversiæ, ut late docet parens p. m. Paulus Voet. *tract. de duellis cap. 6.* Recentiores vero Principes & Magistratus Christiani ejusmodi inhibere duella summopere studuerunt; quippe quibus viri sæpè strenui, qui in ingens Reipublicæ commodum & emolumentum nati videbantur, stultâ ac perniciosâ ambitione pugnantes misere pereunt; quibus civis in municipem furiis agitatus ruit; socius armatur in socium, applaudentibus inimicis publicis, rot heroas illustres cruentis litibus privatas inter injurias consumi, totque singularis pugnæ desiderio æstuantibus vulneribus ac cædibus in sua sævire viscera. Quapropter, si miles in hanc ausus fuerit prorumpere vesaniam, ut absque præpositi castro- rum veniâ commillionem duello provocaverit, licet nondum pugna fuerit inchoata, jure tamen militari a mortis supplicio non erit immunis, *instr. milit. art. 42.* Scilicet cum ad destinatum uterque certaminis locum sese confert, hominis occidendi causâ cum telo obambulat, quo fit, ut statim incidat in legem Corneliam de Sicariis. §. 5. *instit. de publ. judic.* Nec ab illâ mortis pœnâ eximendum puto provocatum: postquam enim duelli recepit in se condiciones, eadem illi quæ adversario mensest, & aquè vulnera ac perniciem illius animo meditatur. Prudenter itaque fecerit, qui-

quicumque oblatam recusaverit monomachiam: sic enim optimè legum militarium poterit evitare sanctiones. Neque id dedecori verti cuiquam potest; nam & ipsis cum hostibus summi viri fordidum duxerunt & inglorium singulare de summâ rei certamen inire. Teutoni cuidam provocanti Marius nunciari iussit, *si cupidus mortis esset, laqueo eum vitam posse finire.* Prontin. *de stratagem. libr. 4. cap. 7. n. 5.* Pari ferme ratione Pyrrho respondit Antigonus; Augustus Antonio, duello belli iustitiam terminari petentibus. Plutarch. *in ipforum vitis.* Verum quid statuendum, si quis innocens & contumeliis impetitus insuper ad tentandam certaminis singularis aleam ab adversario provocatus fuerit? Consultius nihilominus erit illud detrectare; cum non sui ipsius debeat esse iudex, nec Martis iudicio, sed fori disceptatione terminandæ sint privatorum lites; sunt iudices militares, quorum poterit opem & auxilium implorare, ab illis honorem sibi resarciri petat, ne in ipforum officium involare videatur: singulis quippe concedendum non est, quòd per magistratum fieri publicè potest, ne majoris inde tumultus oriatur occasio *l. 176. ff. de reg. juris.* Præterquam quod innocens, provocantis indulgendo petitioni, eidem sese cum illo vulnere mortisque periculo committat; unde plus ei dedecoris advenire posset; dum a spectatoribus ex infelici certaminis eventu pro nocente habetur, & ob com-

missum creditur succubuisse crimen; atque ita ad recuperandam illam, quam ablatam injuste sibi putat, existimationem, veram, quam rebus adversus hostes publicos strenue gestis sibi paraverat, sæpe perdit fortitudinis famam. Quod si tamen nimis æstuantis iræ commotus fervore rationis audire non potuerit habenas, sed duellum suscipiendo inciderit in notabilem multorum calamitate voraginem, ordinariâ illi pœna remittenda erit, casu quo non plenum monomachiâ sortita fuerit effectum; uti judicatum sæpius in Belgio Fœderato. Ant. van Dalen *Arrijgs besoignes tit. van Duellen* / pag. 78. & seqq. Illud tamen excubitoribus præpositum supplicio non eximet, si rixantes ad depugnandum extra mœnia tendere permiserit; sed mortis nihilominus subibit pœnam. *instruct. milit. artic. 43.* Plura si quis circa duella & duellatores omnis generis, tam publicâ munitis autoritate, quam alios desideret, peculiarem legat parentis p. m. Pauli Voet tractatum de duellis, & nuperrime editum Michaëlem Fredericum Ledererum de jure belli privati. Cæterum post hæc scripta conditum fuit, summo bono publico, edictum, adversus duella, eorumque præludia, societatem, & similia severissime insurgens, 31. Martii 1684. vol. 4. placit. *Holl. pag. 162.* cujus ex eo tempore religiosa fatis observatio atque executio multis, alioquin absque utilitate Reipublicæ vesano more perituris, saluti fuit.

48 Atque hæc quidem ad illos pertinent, qui ini-
 qui & injurii in commilitones esse voluerint: sin
 autem semet ipsum consulto quis vulneraverit,
 vel alias conatus fuerit sibi mortem consciscere,
 distingendum censuit Hadrianus, an dolo-
 ris impatientiâ, aut tædio vitæ, aut morbo, aut fu-
 rore, aut pudore mori maluerit; utrum vero aliis
 de causis violentas sibi voluerit inferre manus; illo
 casu ignominiâ talem mitti præcepit; hoc vero
 iussit cum ultimo plecti supplicio: qui enim sibi
 non pepercit, multo minus aliis parceret. *l. 6. §. 7.*
ff. de re militari. Idem respondit Paulus Jctus in
l. 38. §. fin. ff. de pœnis, & Marcianus in *l. 3. §. 6.*
ff. de bonis eor. qui ante sent. mort. sibi consciv. quæ
 Imperatoris & Jurisconsultorum inde processit
 opinio, quod philosophorum Stoicorum imbuti
 præceptis, haud illicitum aut indecorum, sed
 summâ dignum laude putarent, ad evitandas in-
 stantes hujus vitæ misérias meliorem fortunâ mor-
 talem immutare sortem, & sponte mortis arbi-
 trium sibi sumere; ne forte postea cogerentur ig-
 nominiosum experiri vitæ finem, si modo scele-
 ris abesset conscientia. Nec ab hâc sententiâ in
 universum abhorrerunt Epicurei & Aristotelici,
 teste Grotio *in comment. ad acta Apostol. cap. 16.*
vers. 29. Innocentiæ probandæ gratiâ sibi manus
 violentas intulit Lucretia: ita enim de illâ cecinit
 poëta;

Cum

*Cum foderet ferro castum Lucretica pectus,
Sanguis & torrens egrederetur, ait;
Testatur cunctis, me non violasse pudorem
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.*

Ventrem sibi scidit Uticensis Cato, ne Cæsaris imperio parere cogeretur, Pompeji ab initio belli civilis secutus partes. *Pansa de bello Afric. cap. 88.* Coccejus Nerva divini humanique juris peritus, illæso statu, corpore integro, moriendi consilium cœpit, & abstinentiâ cibi extinctus est; solummodo, ut gnari cogitationum ejus ferebant, ne inhonestus ei vitæ finis contingeret. Tacitus *Annal. libr. 6. cap. 26.* Contristati uxorum morte Cajus Plautius & Marcus Plautius vitæ tædio gladiis suis incubuerunt. Valer. Max. *libr. 4 c. 6. n. 2. 3.* Porcia Marci Bruti uxor, ejus auditâ nece; indito in fauces incenso carbone periit. Plutarch. *in vitâ M. Bruti, Martialis libr. 1. epigr. 43.* Morte voluntaria Mamercus Scaurus damnationem anteivit, *ut dignum veteribus Æmiliis*, inquit Tacitus *annal. libr. 6. c. 29.* In ipsâ curiâ depromptum sinu venenum hausit Agrippa Vibulenus eques Romanus. *idem libr. 6. c. 40.* Multa alia passim reperiuntur apud Tacitum exempla illorum, qui non sceleris conscientiâ, sed improborum metu accusatorum & injusti supplicii sibi vim intulerunt, quæ enumerare tædiosum foret. Quin imo Massiliæ venenum quondam custoditum, quod ei publico solebat decreto dari, qui justas sex-

sexcentis senatoribus eum in finem electis causas exhibuisset, propter quas mors illi esset expetenda. Valerius Max. *libr. 2. cap. 6. n. 7.*

49 Longe autem aliud sacer cōdex, aliud incorrupta ratio & amor sui dicat mortalibus; nullo nempe pacto concessum cuquam esse proprium in corpus sāvire; edixit enim Deus *Genes. cap. 9. vers. 5.* se requisitum sanguinem humanum de manibus hominis de manibus bestiarum. Et sexto præcepto vetuit, ne quis occidat, quod tam propriam quam proximi vitam concernit, præsertim cum quisque semper sibi proximus sit. Anton. Mathæus *tract. de crimin. libr. 48. tit. 5. cap. 1. n.*

9. Quod si ante constitutum tempus stationem deferere nequeat assignatam a duce miles, nefas fane erit a Deo summo Regum Imperatore commissam hujus viſæ custodiam ejus injussu relinquere: quis enim legitimam ausit illam militis pronunciare excusationem, si ad diluendum stationis desertæ delictum tædio vel pudore sese recessisse dixerit? Insuper membrorum suorum nemo dominus est, proinde vim iis inferrè nemini permissum *l. 13. ff. ad lege Aquil.* Nec contrarius sibi dicendus Ulpianus, dum in *l. 9 §. 7. ff. de peculio* respondet, naturaliter licere servis in suum corpus sāvire: neque enim ibi per naturam designatur recta ratio naturalis, quasi verborum sensus esset, jure naturæ liberum esse servo sese præcipitare vel occidere. Verum per naturam prava potius ibi deno-

denotatur voluntas & corrupti fervorum mores, quibus, ut pretio sui dominos fraudarent, sese mutilabant vel interimebant, quod impedire non poterant domini, cum captivitate naturalem hanc licentiam servi non amisissent. Ea eadem hæc occurrit *natura* significatio in l. 1. ff. ad Senatusc. Macedon. ubi in hæc verba conceptum legitur Senatusconsultum; *cum inter ceteras sceleris causas Macedo, quas illi natura administrabat*: ubi nihil præter præposteros Macedonis mores & pravam indolem intelligi per *naturam* manifestum est. p. m. parens Paulus Voet in *comm. ad §. 3. instit. de justit. & jure n.* 4. Quid quod nonnullæ quoque gentes ejusmodi scdum fuerint detestatæ facinus, quo sui ipsius quis carnifex existit. Apud Thebanos talis nulla laude dignus erat; sed crimini ac probro id ei dabatur, & immanis censebatur esse naturæ. Athenienses cadaveri defuncto manum velut facinorosam abscindebant, eamque a corpore divulsam projiciebant inhumatam. Alexand. ab Alex. *gen. dier. libr. 5. c. 28.*

§ 10 Exhibitæ ab A Gellio *libr. 16. c. 4* jurisjurandi militaris formulæ præter alia inserta quoque reperiuntur hæc verba; *in exercitu, decemque millia passuum prope furtum non facies dolo male solus neque cum pluribus.* cujus & Polybius mentionem facit *libr. 6.* Stipendiis namque suis contenti debent esse milites *Luca cap. 3. vers. 14.* nec extrinsecus detrimentis provinciales afficere, aut ab iis exige-
re

re quicquam ne cœnaticorum quidem nomine *l. 3. C. de erogat. milit. annon.* Jul. Ferretus *de re milit. pag. 48. n. 25.* Quapropter etiam epistolâ quâdam Cæsar Aurelianus omnia illa militum furta prohibuisse fertur, quibus provincialibus oves, uvas, sal, pullos, & alia eripere vel extorquere solent. Flavius Vopisc. *in vitâ Aureliani.* Et Imperatores rescripserunt in *l. 3. C. de desertoribus* illos, qui ruptâ sacramenti fide, relictis castris, ad prædationem sese contulerint, iudicis severitatem non evasuros; in tantum, ut, quicumque Principis, sub quo stipendia merent, subjectos vi spoliaverint, vel nummos & alia ipsis extorserint, aut vastaverint agros prædæ causâ, capite pœnas luerre cogantur, *l. 28. §. 10. ff. de pœnis.* & digno a quibuscunque subjugari possint supplicio. *l. 1. C. quando liceat unicuique sine judic. se vindic.* In Galliâ cautum, ut, si plures quam quatuor absque publicâ commeatus autoritate in villis vel pagis vel urbibus diverfentur, nec pecuniam, quam pro alimentis expenderint, iis, qui illos hospitio exceperint, numerent, liceat populo in eos coactâ hominum turbâ & vi armatâ sævire, eosque deletere internecioni, impunitate utique propositâ. Imbert. *in enchirid. juris Gallie verb. pœna pecuniaria. pag. mibi 278.* Penes nos autem milites, qui civibus vel fœderatis quicquam abstulerint, non perfoluto justo sublata rei pretio, corporali pœnâ coërcendi sunt *instruct. milit. artic. 14. 20.* imo &

& ultimo supplicio. *artic. 41.* extantque placita plurima, concussiones militares severe coercencia, allegata a me in *comment. ad Pand. tit. de concussione num. ult.* & præcipue recentissimum 28. Nov. 1684. Tiberius militem, quod pavonem surripuisset, capite punivit. Sueton. *in ejus vitâ cap. 60.* Universam cohortem ob immodicas rapinas interfici Sertorius jussit. Plutarch. *in ejus vitâ.* Tamberlanes militi, qui lac mulieri furto abstulerat, stomachum aperiri præcepit, ut ita quicquid haustum esset, efflueret. Pescennius Niger illos, qui gallum diripuerant, securi addixit, & ægre ab exercitu exoratus, ne quis illorum in totâ expeditione focum faceret, prohibuit. Unde evenit, ut nunquam sub eo miles provinciali lignum, oleum, operam extorqueret. Spartian. *in ejus vitâ.* Alexander autem Severus quoscunque in alicujus solummodo possessionem deflexisse comperisset, in eodem loco fustibus aut virgis cædi mandavit; ne scilicet vel rapturi speciem præberent, (uti ei quondam Lyfander respondit, qui, cum excessisset ex agmine, se conabatur excusare, quod ad nullius rei rapinam id egisset. Frontin. *de stratag. libr. 4. cap. 1. num. 9.*) quo effecit, ut quâcunque legiones iter facerent, illac non milites, sed senatores transire viderentur. Æl. Lamprid. *in ejus vitâ.* Hinc & de Stilicone Claudianus cecinit libr. 1. de laud. Stilic.

Jurisi

---- *Jurisque metus servator honesti
Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis
Aut seges erepta fraudaret messe colonum.*

Neque dubium, quin ad concussiones hæc militares reduci debeat, tanquam insignitior earum species, direptio atque spoliatio tum rerum tum personarum aut vicorum aliarumque universitatum, quæ publicâ securitate, legitime obtentâ, munitæ sunt; nisi illi, quibus indulgètiâ, eâdem abusi fuerint. *Instruct. militaris. artic. 15. & ad eam Feltman in notis.*

§ 1. Ut autem rapinâ a militibus factâ facilius ad illorum querelas, quibus per omne nefas ablatae res, furti dignosci posset improbus autor, & pro meritis ultioni subdi, nec sub velamine spoliî ex hostico petiti crimen hoc maneret impunitum, prohibitum legimus *instruct. milit. artic. 63.* ne quis illud, quod privatis nactus est excursionibus, alibi quam in castris aut præsidiis divendat, professis prius rebus captis apud præsidii præfectum vel gubernatorem intra tres horas a reditu computandas, ut debito possint annotari modo, ac inveniri, si quis ex subjectis vel fœderatis illas sibi ereptas asserat; mortis supplicio in alibi distrahentes proposito. *artic. 64.* Quod & de jure Romano in militibus obtinuit, uti id evincunt posteriora sacramenti paulo ante allegati hunc in modum concepta verba; *extra hastam, hostile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inveneris sustuleris-*

Q

76,

*ve, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. La-
lium C. filium COS. L. ve, Cornelium P. filium COS.
sive ad quem eorum jusserit, proferas: aut profitebere
in triduo proximo quicquid inveneris sustulerisve dolo
malo: aut domino suo, cujus id censebis esse reddes.*
Si quis autem eo processisset insanix, ut sceleratâ
factione una cum Reipublicæ hostibus prædam e-
gisset, aut deprædationis in subjectos dedisset fa-
cultatem, vel alias rapta cum iis divisisset spolia,
eum vivum amburendum Constantinus rescriptit.
*l. 1. Cod. Theod. de re milit. Martin. Laudenb.
tract. de castellan. qu. 21.*

52 Cæterum iis, qui subjectorum opes sine causâ
diripiunt, simillimos merito quis dixerit piratas,
societatis civilis hostes scelestissimos & nefarios,
qui teste Floro lib. 3. cap. 6. *sublatis commerciis rum-
punt sædus generis humani*, & ad instar Agathoclis
(de quo Justin. libr. 22. c. 1.) in patriam, in mu-
nicipes prædæ causâ iniqui sunt, ac ferarum ritu
occidunt illos, quos nunquam oderunt, obvias
quorumcunque carinas intercipiunt, quicquid ip-
sis arridet dominis invitis inde tollunt, & furtivis
omnes terrent expeditionibus. In hos acriter Pec-
kius invehitur *de re nauticâ in auth. navigia C. de
furtis cum notis Vinnii pag. mihi. 370.* eosque ultimo
censet afficiendos supplicio Baldus ad *d. auth. na-
vigia* Et generali gentium consuetudine id obti-
nere, publicatis omnibus ipsorum bonis, statuit
post Peckium Johan. Loccenius *de jure maritimo*
libr.

libr. 2. cap. 3. n. 8. Cui convenienter Ordines etiam generales placito anni 1611. 25. Augusti, eos omnium bonorum publicatione mulctandos, & corporali plectendos pœnâ sanciverunt. Penes Romanos securi plerunque percutiebantur; *ecquem audivisti*; inquit Cicero in *Sitiliâ antea captum archipiratam, qui non securi percussus sit? unum cedo autorem tui facti, unius profer exemplum.* 7. act. in Verrem. Cæsar tamen illos crucibus affixit. Vellejus Patercul. *libr. 2. cap. 42.* Nec ipsi tantum piratæ, sed & receptatores illorum mortis pœnâ coercendi sunt. arg. l. 3. §. 3. ff. *de incend. ruin. naufr.* cum sine iis improbi piratæ diu latere nequeant. l. 1. ff. *de receptatoribus.* Loccenius *de jure marit. libr. 2. c. 3. n. 8.* quem d. c. 3. de piratis latius tractantem vide.

53 Quod si miles a confœderatorum quidem opibus abstinerit; sed in castris inter commilitones suos fuerit in furto deprehensus, eum fuste necatum olim scribit Polyb. *libr. 6.* Quandoque furibus ejusmodi dextra præcisa, vel etiam ignominiaë cansâ sanguis in principiis missus. Frontin. *de stratag. libr. 4. cap. 1. n. 15.* quamvis juxta Gellium *noct. attic. libr. 10. c. 8.* olim hæc sanguinis missio non tam pœnæ locum obtinuerit, quam quidem pro medicinâ fuerit adhibita in stupentis animi militibus a naturali habitu declinantis. Nostri vero moribus quisquis commilitonis esculenta & potulenta dolo surripuerit, armis detractis extra

Q 2

cohor-

cohortem per trimestre spatium relegatur, aut pro delicti circumstantiis corporali castigatur coërcitione. *instruct. milit. artic. 74.* Et si in navi hæc fiant per eos qui militiæ navali operam navant, pœna est redditio quadrupli cum aliâ arbitrariâ coërcitione; pro repetito scelere centum ictuum ingestio; suspendium pro tertiâ vice. **Artikel brief rakende den Oorloch ter Zee 1. Dec. 1690. artic. 53.** Militem certe virgis cæsum fuisse constat in obsidione Grollæ, 8. Septembris 1627. quod ibi pallium & alia commilitonibus surripuisset. Anton. van Dalen **Krijgsraedts besoignes tit. van fameuse dieben. pag. 94.** At si non in ipsis castris, sed dum ad exercitum vehuntur, esculenta & potulenta aliaque ad expeditionem requisita diripuerit aut dejecerit, laqueo pœnas dabit, *instruct. milit. artic. 19.* cum enim prudentis sit Imperatoris providere, ut omnium in exercitu reperiatum rerum affluentia, ne necessariarum destitutus adminiculo laboret inopiâ, & tandem penuriâ ac fame extabescat; jure mortis in hos est statuta pœna, qui calamitatum ejusmodi scelere suo possent esse causæ, dum mercatores imminentibus direptionum territi periculis, cum castris commercium habere recusant. Surrepti autem in castris pulveris tormentarii quisquis convictus fuerit, capite pœnas luet; nisi forte primâ vice delinquenti remittendum esse mortis supplicium, aliâ leviori pœnâ decretâ, judices æquum

æquum crediderint, ob quasdam delictum attenuantes circumstantias. Ant. van Dalen **Strijfsraeds besoignes tit. van Ammonitien. pag.**

19. 20. sane eos, qui ex navi bellicâ efferunt, occultant, vendunt pulverem pyrium, globos, similemque apparatus bellicum, laqueo puniendos esse sancitum, in den **Artikel bziefs van den Oorloch ter Zee 1. Decemb. 1690. artic. 15.**

45 Dixi præcedenti capite, ante omnia curandum esse, ne differantur in castris stipendiorum solutiones, & evincere temporum exactorum exempla, frequentes exercituum Imperatoribus inde provenisse seditiones militares: si igitur inopinato casu deficere contigerit æs militare, non ideo statim a belli muneribus liberantur milites, neque liberum iis erit seditiosos inter commilitones spargere sermones, nisi qui sat diu vixisse sese arbitrentur; usque adeo, ut quicumque in procinctu stantes, cum tempus & occasio virtutem desiderat, stipendiorum dilatorum ausi fuerint exigere solutionem, non secus ac si tumultus essent autores, mortis mulctandi sint supplicio. *instruct. milit. artic. 36.*

37. Julius Ferretus *de jure militari pag. 49. num.*

35. At si ex adverso in promptu quidem sit pecunia, verum non integrum inde centurio persolvat militibus æs militare, militiæ gradu pellendus est. *instruct. milit. artic. 76.* Jure Romano præter dignitatis amissionem, ejus quod percepisset quadruplum

druplum rependere publico cogebatur. *l. fin. §. 9. C. de offic. præfect. prætor. Afric.* magis enim inquit Imperator, debent *duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostrâ largitate remunerationem sperare, & non de commætu militum vel de eorum stipendiis sibi lucrum acquirere.* Et duos Allobrogum fratres Roscillum & Ægum, cum equitum fraudarent stipendia, & falsum deferrent eorum numerum & æs interverterent, Cæsar animadversione dilatâ Secreto interim castigavit, atque ut ex suâ amicitia omnia sperarent admonuit. *Cæsar. libr. 3. de bell. civil. cap. 59. 60.* Cum autem eveniat quandoque, ut nonnulli præfecti, quibus est lucri bonus odor ex re quâlibet, debita quidem singulis exsolvant stipendia; interim tamen militum suorum numerum mentiantur, & non integras sed mutilatas ducant cohortes, necesse fuit hoc malum crebris impedire lustrationibus; eumque in finem lecti lustrationis commissarii vulgo dicti, quibus lustrationem exigentibus parere tenentur cohortium centuriones; adeo ut quicumque milites in armis exhibere tergiversatus fuerit, ad illorum petitionem militari privetur cingulo. *instruct. milit. artic. 68. Perez. tit. Cod. de erogat. milit. annona n. 13. 14. & seqq.* Utque supplicii gravitate quilibet absterrentur, ne lustrationis tempore exiguo conducti pretio pro justis ac legitimis militibus obtrudi sese paterentur, cautum est, ut quicumque convictus fuerit
ficti-

fiſtitius eſſe miles, ei laqueo gula frangatur. **inſtructie van de Commiſſariffen van de monſteringe artic. 7.** & quo magis omnis tolleretur fraudis occaſio, prohibitum, ne commodatis in luſtratione ſe quis exhiberet armis vel equis, neve miles aliis ad id agendum arma commodaret, aut alieno cognomine vocari ſe pateretur ſubmiſſionis ignominioſæ pœnâ. **inſtruct. milit. artic. 69.** ibique Pappus *in comment.* Quidam autem neque numeros mentiuntur, neque quicquam de militum detrahunt ſtipendiis, coque cenſent ſe legum pœnis exemptos, ac proinde ad legendum mittendumve militem æs impune percipere poſſe: verum maxime falluntur; nemini quippe dubium eſt, illos eo ipſo in legem Juliam repetundarum incidere. *l. 6. ff. de lege Jul. repetund.* adeoque ad quadruplum illius quod acceperint reſtituendum cogendos eſſe *l. 1. Cod. ad leg. Jul. repetund.* quolibet enim, præſertim vero duces, in militiâ Reipublicæ navantes operam, a ſordibus abſtinere fas eſt; ac ex adverſo illud omni modo curare, quo maxime militum augeatur indies caſtreñſe peculium.

55 Signorum ac vexillorum ideo fuit introductus uſus, ut in prælio diſperſi milites facile poſſent priſtinam in acie recuperare ſtationem: ſic enim Vegetius de re milit. libr. 2. cap. 13. *antiqui, inquit, quia ſciebant, in acie commiſſo bello celeriter ordines aciesque turbati atque confundi; ne hoc poſſes*

Q 4

acci-

accidere, cohortes in centurias dividerunt, & singulis centuriis singula vexilla constituerunt: ita ut ex quâ cohorte, vel quota esset centuria, in illò vexillo literis esset adscriptum: quod intuentes milites in quantovis tumultu a contubernalibus suis aberrare non possent. Ideoque qui in præliis signa vel vexilla non defenderit, aut quandocunque deseruerit, antequam in tutum sint delata locum, in grave crimen incidit; cum confusionis ex amisso vexillo natæ causa sit: unde & corporali supplicio crimen expiare cogitur. *instruct. milit. attic. 49.* eumque desertori comparat Peresius tit. *Cod. de desertor. n. 7.* Memoriam prodidit Curtius *libr. 8. cap. 14.* sub Poro militantes Indos ante pedestrem aciem Herculis simulacrum ferre solitos, & ultimum in illos sancitum fuisse supplicium, qui illud ex acie non retulissent. Penes Romanos autem nulla certa legibus in illos fuit statuta poena, qui vexilla passi fuissent ab hostibus intercipi: refert tamen Alexander ab Alexandro *Genial. dier. libr. 2. cap. 13.* in cohortes, quæ signa scedè amisissent, aliquando majorum more capitali supplicio animadversum fuisse, sæpius ignominiosa & indigna militibus onera ipsis imposita. Quandoque sola perditionis signi infamia sufficiens poena visa fuit; unde apud Cæsarem *libr. 4. de bello Gall. cap. 25.* cum periculum esset, ab hostibus aquilam captum iri, Romani milites dicuntur *cohortati inter se, ne tantum dedecus admitteretur.* Et summis usque viribus Romanas

nas contendisse legimus acies, ne legionum aquilis hostes potirentur, sapiusque duces & Imperatores, ubi fluctuare ac fugam meditari cernerent exercitum, inter hostiles copias aut inimica castra contorsisse signa, ut excusâ segnitie milites acrius arma moverent in adversarios, & ad ea recuperanda fortius dimicarent: signa namque sacra Romani habuerunt, sic ut aliquam gignerent in animis militum venerationem; quamobrè etiam firmius illa asservare, fortius recuperare consueverant. Eumque in finem Vibius Acceus cohortis præfectus vexillum trans Punicum vallum projecit. Irrupit in hostilia castra convulsum signum dextrâ tenens Pedanius centurio, ut qui salvum illud vellent, ipsum sequerentur: Valer. Max. *libr. 3. cap. 2. num. 20.* a Servio Tullio, Furio Agrippâ, Tito Quintio Capitolino, & aliis idem perpetratum fuisse tradit Frontinus *stratag. libr. 2. cap. 8. n. 1. 2. 3. & seqq.* Neque ullum dubium est, quin & hodie summo dedecori vertatur, si ab hostibus signa fuerint in acie capta; usque adeo, ut usu fere militari facta fuerit inveterata consuetudo, signiferos, si spes nulla vexilli defendendi superfit, divulso ab hastâ velo semet ei involvere, atque ita vel fugâ salvam reducere, vel in ejus defensione gloriosâ perire morte.

56 Corporalis insuper in illos est decreta coercitio, qui alteri, quam cui fas erat, tesseram indicaverint, aut aliam exhibuerint, quam quæ ab Imperante

perante data erat. *instruã. milit. artic. 29.* est enim adinventus tdsferarum usus ad discernendos ab amicis inimicos; unde fit, ut indebitâ tesseræ traditione facillime confusio producat in castris, & adversariis ad res feliciter gerendas commoda præbeatur occasio, licet forte primus tesseram indebite tradens illud non egerit intentione sinistrâ; cum in exercitu vix unquam desint perfidi ac sacramenti immemores, quibus intercedit cum hoste commercium, quique omnia adversariis ducum ac commilitonum deferunt consilia & res gerendas. Quapropter & Augustum Thallo, quod epistolam ipsius alteri, licet non hosti, prodidisset, crura effregisse testis est Suetonius *in Augusto cap. 67.* solummodo quod persuasum haberet, hoc pacto literas suas in malevolorum, inde in hostium potuisse potestatem pervenire.

57 Cum autem in instructione militari sæpius corporalis pœnæ mentio fiat, Belgicè *lijfstraffe* merito quispiam quæsierit, num per eam ultimum designetur supplicium, an vero alia quæ pœna corporis afflictiva, ad cujus irrogationem mors naturalis non subsequitur? & verius est ac æquitati magis conveniens, per pœnas corporales ejusmodi designari coërcitiones militares, quibus corpus quidem læditur, non tamen perimitur aut vitâ spoliatur: cum pœnæ non extendendæ sint sed mitigandæ; in tantum, ut si in jure simpliciter mortis fiat mentio, eam de solâ morte civili benignâ

gnâ interpretatione intelligendam voluerint legum interpretes. arg. l. 11. & pen. ff. de pœnis. August. barbosa axiom. *Juris usu frequent.* 181. n. 11. *ibique allegati Doctores.* Huic accedit, quod in articulis militaribus atrociora militum delicta coercitibus non pœna corporalis, sed ultimum discretis verbis constituatur supplicium, Belgicè **aen't leben met de doot gestraft worden**: in levioribus vero corporalis plerunque coercitionis sit adjuncta pœna. Insuper illud evinci videtur ex *instruct. milit. artic. 9. § 1.* & aliis, ubi reus corporali & lethali supplicio dicitur plectendus, **aen lijfen leben.** Unde liquet aliam esse corporalem simpliciter ita dictam, aliam mortis pœnam. Eamque distinctionem approbant Pappus in *comment. ad instruct. milit. artic. 12. in fine.* Sande decif. *Frisic. libr. 5. tit. 9. defin. 16.* Bort **van appel in criminele saken. cap. 8. n. 27.** Negari tamen nequit, quin sub pœnâ corporali ex vi vocis ultimum quoque contineri posset supplicium.

§ 8 Scutum reliquisse præcipuum quondam apud Germanos, teste Tacito, flagitium fuit. Tacit. *de morib. German. cap. 6.* Et arma turpiter ac non sine scelere amitti Romanorum fuit usque sententia. l. 2. §. 1. ff. de captivis & postlimin. Quapropter Catonis Cenforii Filius in medias ruebat hostium copias, ut collapsum e manu sudore lubricâ gladium repeteret. Plutarch. in *vitâ Caton. Cenfor.* Sic post interruptum a Romanis pontem
 Hora

Horatius Cocles in Tiberim profiliens omnia secum arma retinuit. Livius *libr. 2.* Et Turnum e Trojanorum castris præcipiti sese saltu cum omnibus armis influvium dedisse Poëta narrat *lib. 9. Æneid.* Amissi quoq; clypei metuens infamiam Epaminundas jam morti vicinus id unum a circumstantibus anxie quæsit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis, illudque ut servatum audivit & allatum, velut laborum gloriæque socium exosculatus est. Justin. *lib. 6. cap. 8.* Ammian. Marcellin. *libr. 25.* Quin & Chabrias Atheniensis perire maluit, quam ut abjectis armis natando ab Atheniensium navigiis exciperetur. Æmil. Probus *in vitâ Chabria.* Turpe scilicet putabant Imperatores fortissimi, quemquam armis suis superesse. Unde hodiernis quoque militibus in more positum esse docet experientia, ut hostium viribus ad tradenda mœnia vel castra compulsi, id tamen stipulentur, ut armis integris inde liceat recedere, haud digna viris imperari censes, quod armis spoliati semet adversariorum fidei committerent. Eorum autem, qui integra in bello amisissent aut alienassent arma vel potiore illorum partem, veluti scutum, galeam, lorica, gladium, pœna erat eadem de jure Romano, quæ desertorum. *l. 14. §. 1. ff. de re militar.* eosque sæpius ultimo punitos supplicio Alexander ab Alexandero autor est. *genial. diar. libr. 2. cap. 3.* Appius Claudius acriter in fugitivum ac proditorem invehit exercitum,

citum, ubi signa, ubi arma essent singulos rogians, inermes milites, signo amisso signiferos, virgis cæsos securi percussit. Livius *libr. 2.* Ex humanitate tamen & juris rigidi temperamento, remissâ poenâ capitali, militiæ mutationem in eos decernendam esse censuit Jurisconsultus in *l. 3. §. 13. ff. de re milit.* Atque ita equitum præfectum, quod hostibus circumventus arma tradidisset, non ultore ferro præsecutus est Consul Calpurnius Piso, sed togâ laciniis abscissis amictum, discinctâque tunica, & nudis pedibus eum per omne militiæ tempus ad principia adesse jussit. Valer. Maxim. *libr. 2. cap. 7. n. 9.* Eamque Romanorum æquitatem hoc in negotio probantes legum nostrarum militarium conditores sanciverunt, ut quisquis arma sua fregerit, amiserit, alienaverit, per semestre spatium militiâ rejiciatur. *instruct. milit. artic. 71.* Si in aleam ea impendendo perdiderit, ignominiâ mittatur. *instr. milit. artic. 73.* Si pignori dederit, eandem, quam alienaus, subeat coërcitionem. *d. artic. 71. & Artikel bzief rakende den Oorloch ter Zee. 1. Dec. 1690. artic. 60.* Et ne creditorum astutiâ, precibus, & artibus finistris rudes militum seducerentur animi; prohibitum pariter, ne quispiam arma pignori accipiat. Menoch. *arbitrar. judic. libr. 2. casu 394. n. 74.* qui secus fecerit duplo pretii pignoris mulctetur. *instruct. artic. 72.* Quod si quis non sua quidem alienaverit, sed ex adverso

adverso commilitonis surripuerit arma, gradu militiæ pellendus est. *l. 3. §. 14. ff. de re milit.* Hodie per trimestre tempus numeris eximitur, ac quandoque pro re natâ corporali plectitur supplicio. *instrucl. milit. artic. 74.* Neque illud iniquum; cum arma sint veluti pars corporis, & uti Cicero inquit *libr. 2. tuscul. quæst.* membra militis ac vitæ custodes, sine quibus nullus ultra nomen miles est: sic ut alterius arma intervertentes non commilitoni tantum, sed & Reipublicæ grande nonnunquam inferant incommodum. Unde & Romanos usque adeo de militum armis sollicitos quondam fuisse legimus, ut parum nitidis solummodo aut rubigine obductis indutos armis ilico notarent. Alexander ab Alex. *genial. dier. libr. 2. cap. 13.* existimantes procul dubio, parum illos armis uti vel usuros occasione datâ ad præliandum minus idoneis, & segnes admodum in acie fore bellatores: *quis enim,* inquit Vegetius, *militem credat bellicosum, cujus dissimulatione siti ac rubigine arma scædantur.*

59 Præter hos autem qui arma alienant, legislatores nostri degeneres etiam censuerunt esse milites, qui ad excubias agendas non omnibus armis instructi convenissent, & ejusmodi delicti reos primâ vice per triduum carceri mancipandos, sanciverunt. Cum autem crimen aggravet & pœnam faciat augeri delinquentis contumacia, *l. 4. ff. de pœnis l. 2. ff. de re judicatâ.* etiam illi qui tertium

tium in idem convicti fuerint incidisse delictum, militari more per commilitones armis perimuntur, id est sclopetis vel hastis. *instruct. milit. artic. 58.* Atque hæc ita constituta sunt, tum ut ad arcendos repentinos adversariorum impetus milites essent perpetuo parati; tum ut armis assuescerent, ne, ubi cum hoste manus conferendæ sunt, Davidis instar, qui nunquam in armis semet exercuerat, nimio succumberent munimentorum ponderi, & gravis iis videretur loca, gravis galea, eoque summum immineret vitæ discrimen: *illi enim, inquit Vegetius libr. 1. de re milit. cap. 20. qui laboreus in portandis veteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus & vulnera sustinere coguntur & mortes, & quod est gravius & turpius, aut capi, aut certe fugâ Rempubicam prode- re: sic dum exercitium laboremque declinant, cum maximo dedecore trucidantur ut pecudes.* Multos quidem hodie reperias, qui prælio conflicturi penitus ferrea corporis tegumenta respuunt, non laboris, uti ferunt, evitandi causâ; sed quod sibi laudi fore ducant, si æque, ac omnibus a capite ad calcem armis muniti, inermes prorsus soloque cincti gladio in confertissimas audeant irrumpere turmas hostium, & densis armatorum se mucronibus objicere, ac ingenti animo castra oppugnare, muros inimicos superare, cæteraque fortitudinis exhibere specimina. At hos a verâ virtute militari longe aberrasse censeo, ac temerarios potius

tius quàm fortes appellendos, dum adeo incomparabiles videri cupiunt periculorum & vitæ contemtores, & inani nominis ac famæ commoti desiderio vanam captant hoc pacto gloriolam Reipublicæ parum profuturam. Verum quidem est, cum itur in prælium, non vulnera, non mortem timendam: sed nec temere subeunda corporis vitæque discrimina, quæ facili negotio sine patriæ detrimento quis evitare posset: antiquatus lile ducum ac militum pro exercitu sese devoventium furor; non hodie Deciis indigemus in exercitu, non Codris; Siciniis Dentatis res maxime geritur, quem Valerius *libr. 3. cap. 2.* & Gellius *libr. 2. noct. Attic. cap. 11.* centies & vicies in aciem descendisse, quadraginta quinque pectore excessisse vulnera commemorant. Non in hostes tendimus, ut fortia facta peragentes occumbamus; sed ut strenue rem gerentes unâ cum vitâ reportemus ab hoste victoriam & opima spolia: *majoris enim esse disciplina se ab hoste tueri & præstare incolumen, quam cum suâ pernicië hostem perdere summi semper duces putaverunt*, inquit Alexander ab Alexandr. *genial. dier. libr. 2. cap. 13.* Et certe, plus utilitatis ac commodi Respublica percipit in conflictibus ab armatis, quam inermibus, magis licet animosis; ac ex adverso damnum plerunque sentit ex vanâ gloriæ cupidine: Polybio namque teste *histor. libr. 3. temeritas, ferocia, & præceps iracundia, nec non inanis gloriæ studium, & fastus hosti-*

hostibus facilem victoriam præbent, amicis ut plurimum perniciem. Proinde, si publica privatis sint anteponenda bonis (quod neminem sanæ mentis negaturum confido) & patriæ salus propriæ sit præferenda gloriæ, consequens est, quosvis in expeditione milites, etiamsi sine munimentis configere duxerint magis esse gloriosum, plenius nihilominus armis cinctos esse debere, & ferri præsidio junctâ audaciâ securitatem sibi quærere, pariterque adversariis inferre perniciem, cum boni publici rationem illud exigere manifestum sit.

60 Accidit aliquando, dum inter populos belli grassatur incendium, ut milites, ubi hostem unum atque alterum in potestatem redegerint, neque tamen operæ pretium censeant propter exiguum redemptionis pretium ad castra ac præfectum captivos deducere, crudeliter & absque ullâ commiseratione deditos abominando facinore vitâ spoliarent contra recepta militiæ jura. Julius Ferretus *de re milit. pag. 130. num. 65.* Quem belluinum agendi modum cum hodierna inter moratiores bella non ferant, eique repugnet in universum Christiana charitas, & proximo debita mansuetudo, statutum est, ut quisquis ejusmodi flagitium admiserit, militiâ rejectus extra fœderatas relegatur Provincias. *instruct. milit. artic. 61.* Quin imo pœnæ capitali miles addictus fuit 10. Julii anno 1638. quod duos inimicos, quos captivos esse non ignorabat, ita vulnerasset, ut haud diu

R

post

post uterque ex vulnere periret. Ant. van Dalen *Artigfraets besoignes tit. van rumoer pag.* 288. 289. Idem in illos fere sancitum est supplicium, qui, postquam lutrum belli jure debitum captivus persolvit, eum sine castrorum præpositi veniâ dimiserint. *d. artic. 61.* fieri enim posset, ut ejusmodi captivi vel transfugæ essent, vel atrocioris alterius criminis rei, quos condignis subjugari suppliciis Reipublicæ interest, & ad præpositi pertinet officium. *l. 12. §. 2. ff. de re milit.*

61 Reverſi autem ad suos captivi penes Romanos aliquam sufferre cogebantur captivitatis pœnam: præterquam enim, quod naturalem amisissent in bello libertatem, rem inæstimabilem. *§. fin. inſtit. qui & ex quibus causis manumitt. non poss. l. 106. 176. §. 1. ff. de regul. jur.* quam, ut Salustius ait in bello *Catilin. cap. 33.* nemo bonus nisi cum animâ simul amittit, etiam temporis illius, quo apud hostes fuissent, exigere stipendia non poterant. *l. 1. Cod. de re milit.* iisque & arma mutabantur, & ordo militandi. Alexand. ab Alex. *genial. dier. libr. 2. cap. 13*

62 Quæri autem posset, utrum reverso temporis illius quod in captivitate tranſegit, deneganda sint stipendia, si quidem probare potuerit, absq; ullâ suâ culpâ se in adversariorum pervenisse potestatem? idque ex æquitate negandum puto arg. *l. 3. §. 12. d. 5. §. 5. 6. 7 ff. de re milit.* ubi Jurisconfulti statuunt; inspectis ac perpensis vitæ præcedentis actionibus

re-

veniam esse capto concedendam; sic ut præmia & emeritum accipere non prohibeatur. Aliud quidem esse fateor emerita, aliud stipendia, verum cum eadem militet utrobique ratio, nullo jure quod in uno casu obtinet, ab alio removeri potest. His adde quod omnia tentaverit, quæ, quantum in ipso est, aut quantum permittit humana solertia, potuerunt a strenuo perpetrari milite; ut proinde conditio illa, sub quâ promissum fuit stipendium, scilicet si militaverit, adimpleta censeri debeat, cum per eum non steterit amplius illius implementum, sed vis fortior mortalium superans potentiam eum impediverit. *argum. l. 39. ff. de reg. jur. l. 8. §. 7. ff. de condition. institut. & l. 4. §. 5. ff. de statuliberis.* Notissima insuper illa juris regula, quæ dicitur, afflicto non esse addendam afflictionem, nec tristia mala malis, nec pœnis pœnas esse cumulandas: adeoque nec hostium miserâ captivitate detentus eo privandus erit emolumento, quod percepisset, si non ei servitutis flebilis supervenisset calamitas. Et quamvis ex desertione testitutus non aliter medii temporis, quod in desertione transegit, stipendia & donativa accipiat, quam si Principalis liberalitas hoc ei specialiter indulserit *l. 10. §. 1. ff. de re milit.* non tamen illud obstat, cum longe alia sit in captivo ratio: neque enim sine proprio dolo ad culpâ quispiam in desertionis incidit delictum; at facile quisque citra culpam suam in hostium potest per-

venire potestatem, miles præsertim gregarius; quippe ducis imperiis obtemperare coactus, ipsius imperitiâ vel temeritate nonnunquam eo deduci potest, unde nulla datur remeandi potentia. Atque ideo moribus menstrua militum captivorum non detrahuntur stipendia; sed eorum non secus ac præsentium in lustratione nomina citantur. **instruct. van de Commissar. van de monsterringe / artic. 14.** Groenwegen *de legib. abrogat. ad l. 1. Cod. de re milit.* Martin. *Laudensis tract. de milite quest. 4.* Pari ratione nec vulueratis nec morbo septico laborantibus stipendia sunt detrahenda: militiæ enim munera obire etiam intelliguntur hi, quos curamus ægros, qui militare cupientes adversâ impediuntur valetudine. *agr. l. 4. §. 5. ff. de statu liberis.* Nec ad id, ut iis stipendia numerentur, necesse est illos castra sequi, nisi forte morbi levioris detineantur incommodo; quo casu, ne longinquis nimium delassarentur itineribus, iis a præfecto venia concedi solet inter impedimenta se recipiendi: quamvis olim penes Romanos solummodo ignominæ causâ propter ignaviam aut alia delicta leviora militibus fuerit impositum, ut inter impedimenta tanquam indignum & muliebre ac militiæ parum idoneum agmen castra sequerentur. Docet id Ammianus Marcellin. libr. 25. *ademptis, inquit, signis, hastisque diffractis, omnes eos, qui fugisse arguebantur, inter impedimenta, & sarcinas, & captivos agere iter imposuit.*

63 Ne tamen sub adversæ valetudinis prætextu quilibet ignaviâ scēdā laborantes inter impedimenta commorarentur, & ordines ac signa deferrent, cautum est, ut tanquam militum indigni consortio militiâ pellantur, non dato ære militari missionisve literis, quicumque inter sarcinās ausi fuerint incio præposito iter instituere. *instruct. milit. artic. 25.* Quod si non pigritiâ sed hostium metu languorem simulassent, pro proditoribus olim habebantur. *l. 6. §. 5. ff. de re milit.* Qui vero delectu propter bellum indicto inhabiles militiæ se reddexissent, resectis digitorum articulis, hos Constantinus Imperator civitatum curiis addixit *l. 1. Cod. Theod. de filiis milit. l. 4. §. Cod. Theod. de tyronibus.* solebant enim quandoque torpentes metu Romani sibi pollicem præscindere, ne gladio dirigendo ac portandis armis essent idonei; liquet id ex paulo ante laudato Ammiano Marcellin. libr. 15. ubi de Gallorum institutis verba faciens ait; *nec eorum aliquando quispiam, ut in Italiâ, munus Martium pertimescens pollicem sibi præscidit*, de his plura vide apud Jacob Gothofred. *in comment. ad d. l. 4. §. Cod. Theod. de tyron.* Patrem autem, qui filium debilitasset, ut eum militiæ muneribus subduceret, Divi Trajani præceptum deportavit. *l. 4. §. 12. ff. de re milit.* Et Augustus equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus detrectandi sacramenti causâ pollices amputasset, ipsum bonaque hastæ subjecit. Sueton.

ton. in vitâ August. cap. 24. Quin imo quicumque castris idoneos juvenes inertis obsequii studio putassent occultandos sub lixarum conditione vel propinquitate simulatâ, ex Valentiniani & Valentis constitutione ad inferiorem militiæ devolvebantur ordinem. l. 10. Cod. Theodos. de re milit. Atque hæc quidem in Romana viguerunt Republicâ, ubi inviti adscribebantur in militiam cives; at in nostris Provinciis, ubi voluntarii omnes militiæ nomen dare consueverunt, supervacanea foret hæc metus ergò debilitatio; ut proinde etiam harum constitutionum antiquatus sit usus.

64 Denique duas aut plures eodem tempore simul gerere militias prohibitum, & de jure quidem Romano tales auri librarum decem dispendio mulctati. l. 5. Cod. qui milit. possunt &c. hodie vero corporali coercentur supplicio. instruct. milit. artic. 70. eo enim ipso, quo plus quam ordinis unius eodem tempore nomen affectant, ærarii publici nummos suffurantur, dum ad id obstricti sunt, ut militum duorum partes sustineant, adeoque simul in duobus reperiantur eodem momento locis, quod per rerum naturam possibile non esse vulgare statuit philosophorum dogma.

Atque ita paucis pleraque militaria delineavi delicta, poenasque recensui a legislatoribus fancitas; a Ducibus eximiis pro criminis qualitate decretas; quas tamen accuratâ omnium facti circumstantiarum institutâ consideratione, mitigari non-

nonnunquam iudicium militare arbitrio æquum est, præsertim cum duriora ut plurimum ac rigidiora milites, ut ante dixi, supplicia maneant.

CAPUT V.

De præmiis militum & prædâ bellicâ.

1. **P**remiis remuneranda militum fortitudo.
2. Milites, qui in acie ceciderunt, perpetuo per gloriam vivunt, eorumque liberi publicè alendi.
3. De honoribus exercitus imperatori tribatis, supplicatione, triumpho & ovatione.
4. Militum minorum præmia enumerantur.
5. Præda maxime milites gregarios ad fortitudinem excitat.
6. Jure gentium præda primo cedit occupanti.
7. Quid juris obtinuerit apud Hebræos in immobilibus ab hoste captis?
8. Quid juris in mobilibus?
9. Quid circa res captas tam mobiles quam immobiles Græci observaverint?
10. Quid jus Romanum circa immobilia capta constituerit? & de postliminio.
11. Quando ager censeatur captus ab hostibus.
12. Mobilia per deditionem acquisita a Romanis in fiscum redacta.
12. Aliquando postquam capta essent, ex post facto militibus concessa.

R 4

14. Quan-

14. *Quando res mobilis capta fiat occupantium?*
15. *Quid circa arma capta fuerit observatum?*
16. *Quæ sit differentia inter prædam & manubias?*
17. *Quid hodie circa res immobiles captas observetur?*
18. *Capti non fiunt capientium servi, nisi in bello barbarico.*
19. *Quid juris sit circa mobilia publicis expeditionibus aut excursionibus privatis occupata? ubi variae quaestiones.*
20. *Quid in captis in conflictu maritimo? ubi de fortitudinis præmiis pecuniariis?*
21. *Quid si navis sit amicorum, merces vero hostium aut vice versâ?*
22. *Utrum rectius cuique quod occupat concedatur; an potius inter omnes institui debeat universa prædæ distributio?*
23. *Quid si navis ab hostibus capta, per amicos aut socios recuperetur?*
24. *Quid si non recepta, sed redempta fuerit verum infra justum pretium?*

I. Uemadmodum pœnis atrocioribus delinquentes coërcentur in bello milites, ita quoque præmia generosis animis, & sanguine ac sudore suo Rempubicam struentibus erogari necesse est: neque enim vel domum vel Rempublicam stare posse

Cicero

Cicero pronunciavit, *libr. 3. de naturâ Deorum*, si in eâ non aliqua recte factis exstarent præmia; quippe quæ stimulos, calcaria, ac faces ad virtutem addunt: adeo ut ad rem strenue gerendam etiam ipsi suscitentur ignavi, ubi condignâ præmiorum remuneratione cernunt commilitonum ornari fortitudinem; Proinde merito Pericles in eorum Republicâ viros dixit esse præstantissimos, apud quos maxima proponerentur virtutis præmia: atque ita Themistocli somnum excussisse constat in Miltiadis honorem erecta monumenta; *non finit, inquit, me dormire torpescere ve Militiadis trophaum*. Plutarch. in apopthegm. Et Scipio, aliique illustres Romanorum duces asseverare soliti, cum majorum intuerentur imagines, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Rerum scilicet gestarum memoriâ viris egegiis generosi nascebantur in pectore spiritus, & eximius arsum stimulabat ardor, nec ante sedabatur, quam virtute majorum gloriam vel superassent vel adæquassent. Quâ de causa varia pro diversis præliantium meritis ac dignitate constituta reperiuntur fortitudinis præmia.

2. Primum ac generalé omnium tam militum quam præfectorum est, ipsa virtus, & recti conscia mens e prælio superstitibus, ac jucunda posteritatis recordatio. At si confligentes in acie perierint, non minimum est, quod pro vivis tamen habeantur: cum in perpetuum per gloriam vivere credantur,

R 5

dantur,

dantur, qui pro Republicâ ceciderunt, & extremum effuderunt in victoriâ spiritum. *princip. inst. de excusat. tutor.* Felices eos Cicero deprædica, Philipp. 14. *O fortunata mors, inquit, qua natura debita pro patriâ est potissimum reddita, vos verè patriæ natos judico, --- quos laudare quam lugere præstabit, &c.* in ipsa quippe virtute defuncti pulcherrima brevis doloris præmia ferunt, in terris usque famâ futuri superstites; sic ut eorum memoriam laudesque meritissimas extinguere nequeat ullius ævi lapsus, sed indies magis magisque feri nepotes veneraturi sint. Unde summam olim Lacænx mulieres concipiebant animo lætitiâ, si filii ipsorum adversis in prælio cecidissent vulneribus. Et Lacedæmoniorum ab Antigono devictorum nemo (recte Justino *libr. 28. cap. 4.*) amissum flebat conjugem: filiorum mortem senes laudabant: partibus in acie cæsis filii gratulabantur: suam omnes vicem dolebant, quod non ipsi pro patriæ libertate cecidissent. Cimbri vero & Celtiberi gaudio exsultabant in acie, tanquam gloriose & feliciter vitâ excessuri: at in morbo quasi turpiter & miserabiliter perituri lamentabantur. Valer. Maxim. *libr. 2. cap. 6. n. 11.* Et ne militum gregariorum hoc pacto morientium una cum vitâ extingueretur memoria, Romanorum in bellum euntium singula nomina tabulis inscripta fuisse legimus, ut innotescere possent omnibus illi, quibus honestum ac gloriosum contigisset pro Repu-

Repu-

Republicâ subire fatum. Alexand. ab Alex. *genial. libr. 1. cap. 20* Ne autem liberorum amore ducti milites absterrentur, quo minus ardua pro Republicâ subirent pericula, ubi secum perpendebant, eos parentis ope destitutos, miseros & omnium egenos passim oberraturos esse; prudenter admodum constituerunt Romani, ut illorum, qui in acie periissent, liberi publicis alerentur impensis. Julius Ferretus *de re milit. pag. 49. num. 35.* in eo Solonis sapientissimi Græcorum legislatoris imitantes institutum; qui in bello cæsorum liberos ex publico nutriendos esse erudiendosque præceperat. Diogenes Laërtius *in vitâ Solonis*, quod fere moribus est introductum in Belgio Fœderato, dum pupilli, quibus nondum per ætatem licet victum sibi quærere, publicis in orphanotrophiis, aut penes cives honestos educantur, donec artem quampiam vel liberalem vel mechanicam edocti suo possint victitare succo.

3. Cæterum exercituum Ducibus tributi speciatim honores: re namque prosperè gestâ ipsis trophæa erigebantur, stipites, quibus hostium affixa spolia, de quibus Philipp. Beroald. *in comment. ad Sueton. in vitâ Caesaris cap. 11.* Imperatoris nomine salutabantur a militibus, literis deinde laureatis idem illud a Senâtu petebant, ut & supplicationem; quam ubi Senatus decrevisset, vel longiorem vel breviorē per-victoriæ victorisque dignitate, solenniter ad templa sese conferebat, sacrificia-

crificabat, & epulum dabat; festos dies agebat populus in lætitiæ signum, Diisque pro partâ victoriâ gratias agebat. Cui non longe dissimile quid moribus obtinere cuique notum; cum propter egregiam ab inimicis relata[m] victoriam solennis injungitur omnibus supplicationis dies, precibus, concionibus, & gratiarum actionibus, tympanorum sonitu, clangore tubarum, tormentorum displosione crebris intermicantibus artificiosis ignibus insignis. Et hæc quidem absenti plerunque decreta victori: Romam postea reverso concedebatur a Senatu, jussu populi accedente, triumphandi potestas, præsertim si postremam Imperator graviori ac diuturno bello manum imposuisset. Triumphus autem magnifico ac sumptuoso celebratur ornatu; currui triumphali laureâ coronatus insidebat exercitus Imperator, ac præcedentibus captivis inimicorum ducibus, exercitu subsequente, per portam triumphalem ad forum tendebat, ascende[re]batque in capitolium; templorum deinde referabantur fores, suffitibus implebantur ædes sacræ, cæsis & immolaris in Deorum honorem hostiis; extructæ præterea columnæ & arcus triumphales, erectæ statuæ, & triumphalia posita circa limen domus ornamenta. Nec cum diebus festis aut victoris vitâ peribat triumphus decus; sed & post triumphantium permanebat obitum; in successorum enim atriis collocabantur illorum

lorum

lorum imagines, curribus sublimes triumphalibus.
Unde Juvenalis Satyr. 8. inquit ;

--- Stantes in curribus Æmilianos.

Etiam foris hostium spolia ac victorum imagines ponebantur, de quibus ita Plinius natur. histor. libr. 35. cap. 2. *foris & circa limina animorum imagines affixis hostium spoliis, quæ nec emiori refringere liceret, triumphabantque etiam dominis mutatis ipse domus, & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Quod si levius esset confectum bellum, vel adversus obscuros minusque claros gestum inimicos, veluti quibus nullo jure compete-
bat indicendi belli facultas, major non decernebatur a Senatu triumphus, sed minor, ovatio dicta; cui non tanta, quam quidem triumpho majori, pompa fuit adhibita; curru urbem intrare nefas erat: sed vel equo vehebatur, vel pedibus incedebat ovans myrto coronatus. De majore ac minore triumpho, eorum origine, & differentiâ latius scripserunt Alexander ab Alex. *genial. dier. libr. 1. cap. 22.* Panciroll. *rerum memorabil. part. 1. cap. 57.* ibique Salmuth. in comment. Valtrinus de re milit. libr. 7. cap. 3. & seqq. Rosinus antiquit. Romanar. libr. 10. cap. 28. 29. De Guicchardo de triumphis veterum. Illud insuper ducum virtuti tributum quandoque fuisse constat, ut a devictis gentibus agnomina sortirentur: sic Africani, Numidici, Sarmatici, appellati, quod Africam, Numidiam, Sarmatiam

Sarmatas subegissent : & inde tot nominibus insignitus in institutionibus Justinianus , Aleman-
cus. Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus ,
Alanicus, Vandalicus, Africanus dictus. parens
p. m. Paulus Voet *in comment. ad princip. præmii
instit. n. 7.*

4. Porro minoribus etiam militibus pro cuiusque merito fortitudinis assignata præmia, & luculentis eorum virtus ornata laudum præconiis : a triumphantibus enim publice laudabantur Imperatoribus, & acclamante populo currum triumphalem ordine quisque suo sequebatur, donis, quibus a duce suo decoratus erat, conspicuus : sæpissimè quippe corona militibus in fortitudinis præmium dabatur, eaque, si quidem miles civem servasset, quænea erat, civica vocata : si murum primus subiisset, aurea; & muralis appellata: si primus hostium munitiones superasset, itidem aurea, & vallis seu castrensis nuncupata: si denique primus hostilem conscendisset in conflictu maritimo navim, aurea uti cæteræ, & rostrata dicta; hisque concessum, ut in ludis & ubique coronis is ornare se possent, ac priores in theatris ad spectandum occupare sedes. De his plura vide apud Polyb. *libr. 6.* Alex. ab Alexandro. *gen. diæ. libr. 4. cap. 18.* Panciroll. *rer. memorab. libr. 1. cap. 55.* ibique *Sal-muth. Valtrin. de re milit. libr. 6. cap. 4.* Rosini *libr. 10. cap. 27.* Adhæc torquibus, armillis, corniculis, hastis, phaleris, aliisque militaribus quan-
doque

doque donis exornati ; nonnunquam iis ante tempus legitimum indulta immunitas.

5. Atque hæc sunt, quibus militum gloria magis & dignitas, quam quidem res familiaris augebatur : cæterum ex hostico spolia referri solita & sperata præda principales fere causæ sunt, quæ minores ad militiam ac virtutem milites stimulant ; honorem illi tanquam inane nomen contemnunt : conqueruntur apud Tacitum *hystor. libr. 3. cap. 19.* & indignè ferunt, *se pro labore ac vulneribus clementiam ac gloriam, inania laturos ; sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore.* Ut verum nimis sit, plerosque non in patriam pietatem, non gloriæ cupidinem, sed solam prædæ spem ad bellum pertrahere, & homines quovis damâ fugaciores lucri gratum odorem fortes efficere. Quid juris igitur olim, quid hodiè circa res captas ab hostibus & prædæ distributionem observetur, paucis explicabo.

5. Et jure quidem gentium secundario res in bello captæ fiunt capientium. §. 17. *inst. de rer. divis. l. 5. §. fin. ff. de acquir. rer. domin.* Quod in æquitate ac naturali ratione fundatum est ; cum conveniens sit ac secundum naturam, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda. l. 10. *ff. de Regul. jur.* Cum itaque res occupans hostiles grande subeat vitæ periculum, & in ediam, vigiliis, aërisque sufferat injuriam, consequens est, ut & eo, quod labore suo paravit, commodo fruatur.

7. Ast

7. At ab hoc jure paulatim quodammodo recessum est tam legibus divinis, quam humanis constitutionibus, & urgente necessitate vel utilitate publicâ varia diversarum gentium hac in re fuit introducta consuetudo. Jure namque divino seu Hebræorum inter res mobiles & immobiles adhibita distinctio; sic ut immobiles quidem inter tribus distributæ fuerint, vel sortis interpositione, vel citra sortem. Citra sortem posteris Ruben, posteris Gad, & dimidiæ parti posterorum Manasses a Moïse concessæ sunt possessiones & agri ad illorum petitionem, consentientibus reliquarum tribuum principibus. *Numeror. cap. 32.* Pari ratione Calepho juxta divinam promissionem attributa sine sorte fuit hæreditaria portio. *Josua cap. 14. vers. 12. 13.* Reliquis tribubus assignati per sortem agrorum termini, postquam per viros quosdam fide dignos ad hoc negotium ex unâquaque tribu delegatos in æquas partes universa regio pro tribuum numero divisa erat. *Josua cap. 18. & 19. passim.* Singulis hoc pacto tribubus portione datâ, universis dein familiis ac personis singulis constituti terræ limites, uti id apparet ex facto filiarum Selophad. *Numeror. cap. 27. Josua cap. 17. & Calephi Josua cap. 14.* Theodor. Grafwinckel *de pralud. Justitia quest. 3. sect. 3. pag. 180.* Si autem nonnulli post institutam immobilium divisionem finitimas e sedibus suis gentes depulissent, cum propter accrescentem hominum mul-

titudi-

titudinem nimis angustus esset habitandi locus; expulsum agri ad illam solummodo tribum pertinebant aut familiam, quæ peregrinos illos eiecisset populos. *Josua cap. 17. vers. 14. & seqq. & cap. 19. vers. 47.*

8. Res vero mobiles quod attinet, illæ si ab universis captæ essent, inter omnes æqualiter dividebantur. *Deuteron. cap. 20. vers. 14. Josua cap. 8. vers. 27. p. m. parens Paulus Voet in comment. ad §. 17. instit. de rerum. divis.* Quod si ab exercitus parte essent occupatæ, regulariter ad singulos, qui primi illa occupassent, devolvebantur domini jure res inanimatæ, veluti vestes, aurea ac argentea supplex aliaque, *Numeror. cap. 31. vers. 50. 53.* Si autem animatæ essent, veluti fœminæ, infantes, pecora & armenta; in duas scindebantur partes, alterâ præliantibus, alterâ reliquis impedimenta servantibus assignatâ, hæc tamen adhibitâ differentiâ, quod a præliantium portione quingentesima, a cæterorum vero portione pars quinquagesima in censum Deo penderetur. *Numer. cap. 31. vers. 27.* At hæc dividendi methodus postea paulatim in desuetudinem abiit, ac passim fuit observatum, ut universa tam inanimatarum quam animatarum rerum præda æqualiter inter omnes distribueretur, tam eos, qui apud impedimenta remansissent, quam qui cum hostibus conseruissent in prælio manus, nullâ primi occupantis habitâ ratione *Josua cap. 22. vers. 8. i Sam.*

S

muelis

muellis cap. 30. vers. 24. 25. p. m. parens ad d. §. 17. Si vero res essent Deo devotæ vel anathemate conclusæ, non jure dominii cedere cuiquam poterant, sed inanimatæ perdendæ erant, animalia internecione trucidanda: qui secus fecisset, sacrilegii reus erat. *Josua cap. 6. vers. 17. & seqq. & cap. 7. vers. 1. Deuteronom. cap. 15. vers. 17. 1. Samuel cap. 15. vers. 3.*

9. Ab Hebræis ad Græcos transeamns, ubi tamen, quid in iis, quæ ab hostibus essent direpta, juris fuerit, vix certâ regulâ definiri potest: nihilominus quid obtinuerit aliquando, paucis expediam. Ad Rempublicam pertinebant ipsæ civitates per vim occupatæ. *Justin. libr. 3. cap. 6. & libr. 5. cap. 4.* Res autem mobiles, quas quis in ipso conflictu cepisset ab adversariis, occupantis erant; adeque si armatâ manu citra deditionem capta foret adversariorum civitas, universa diripiebatur ab exercitu victore præda. *Curtius libr. 7. cap. 6.* Quod si justo prælio inter duos hostiles decerneretur exercitus, post certamen nulla direpta prædæ pars; sed aut inter omnes æqualiter dividebatur, uti divisum fuit inter Græcos aurum & regalis Persarum opulentia. *Justin. libr. 2. cap. 14.* eamque mediante sorte divisionem institutam fuisse docet *Virgilius libr. 9. Æneid.* ubi *Ascanius* inquit;

*Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit victori & præda ducere sortem,
Vidisti;*

*Vidisti, quo Turnus equo, quibus eat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum cristasque rubentes
Excipiam forti.*

Aut publicabatur, ex eâque publicatâ vel singulis militibus præmii loco pars assignabatur. Alexander Magnus prædæ partem post admissum prælium militibus in congiarium dedit. Curtius *libr. 6. cap. 2.* Unde & alibi gloriatur, *scire omnes unum se prædæ communis exsortem esse; in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia.* Curt. *libr. 4. cap. 14.* Vel etiam inde restituebatur, quicquid ab hostibus dirutum esset aut eversum. Justin. *libr. 6. cap. 5.* Phœnices prædâ ab inimicis partâ mercenarium conduxisse militem idem Justinus autor est *libr. 8. cap. 1.* Arma autem devictorum quandoque Diis consecrata. sic apud Euripid. in Phœniss.

*Thebis crematis scuta Polynices Deis
Suspensa sacrat.*

Alia plura Græcorum exempla Grotius enumerat *de jure belli ac pacis libr. 3. cap. 6. n. 14.* Hinc necesse fuit, post prælium a viris justitiâ ac probitate supra alios excellentibus asservari prædam, ideoque Aristidi virtutis causâ justo dicto commissa prædæ Marathoniz custodia. Plutarch. *in ejus vitâ.* Troyâ captâ res omnes in unum collatæ locum ab Uliße ac Phœnice custodiebantur. Virgil. *libr. 2. Ænid.* Et Alexander Magnus receptam prædam Parmenioni dedit asservandam. Curt. *libr. 4. cap. 1.*

10. Romanorum quod spectat jus in iis quæ bello capta sunt, illud sic sese habet; res immobiles, ut agri, in prædam propriè sic dictam militibus non cedebant, sed publicabantur. *l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlimin. l. 31. ff. de jure fisci.* nisi tales essent agri, quos ante a Romanis civibus hostes belli jure cepissent: in illis enim juri postliminii locus erat, sic ut ad pristinos agri recuperati dominos reverterentur; eo quippe jure res immobiles ejus censebantur esse conditionis, quasi nunquam ab adversariis occupatæ fuissent. Obiter hic notandum, postliminii jus in immobilibus regulariter obtinuisse, non item in mobilibus. *l. 28. ff. de captivis & postlim.* Nisi forte navis oneraria major, vel equus foret ab hostibus recuperatus *l. 2. ff. de captiv. & postlimin.* vel servus noster. *l. fin. ff. d. tit.* Scipio tamen Africanus etiam in aliis rebus mobilibus postliminii jura vigere voluit: cum enim in hostili civitate captâ multa Græcorum signa reperisset & ornamenta, per præconem edici jussit, ut urbes Græciæ legatos mitterent, qui, quicquid ad se pertinere demonstrassent, rebus captis eximerent. Plutarch. *in Apopthegm.* Lucretius cum ingenti prædâ Romam reversus, eam omnem per triduum in campo Martio exposuit, ut suum quisque cognitum abduceret. Livius *libr. 3.* Sed de diverticulo in viam revertamur. Postquam igitur in publicum agri forent redacti, quandoque partem eorum veteranis in præmium assignatam fuisse

isse

isse patet ex l. 15. §. 2. ff. de rei vindicat. l. 16. ff. de acquirend. rer. dominio. l. 11. ff. de evictionibus. Cujac. observat. libr. 19. cap. 7. p. m. parens Paulus Voet in comment. ad §. 17. instit. de rer. divis. n. 1. & in tractat. de naturâ mobil. & immobil. cap. 19. n. 2. hinc Virgilius eclog. 1.

Impius hac tam culta novalia miles habebit?

Barbarus has segetes? en quo discordia civeis

Perduxit miseros, en queis consecvimus agros.

& Cæsar apud Lucanum de bello Cæsar. & Pompeji libr. 1.

His saltem longi, non me duce, pramia belli

Reddantur, miles sub quolibet iste triumphet.

Conferet exsanguis quo se post fata senectus?

Qua sedes erit emeritis, qua rura dabuntur

Qua noster veteramus aret? qua mœnia fessis?

Nonnunquam aliis indigentibus prædiorum in potestatem redactorum portio gratis concessa, atque ita de Antiatum agro capto partem inter pauperes divisam fuisse testatur Dionysius Halicarnass. antiquit. Roman. libr. 9.

II. Quando autem captus ab hostibus censetur ager, disquiri solet. Grotius de jure belli ac pac. lib. 3. cap. 6. n. 4. & II. existimat, agrum non esse captum, si adversarii illum actu detineant, sed firmam requiri possessionem, veluti, si per munitiones, aut aliter adversus hostes defendi possit: eoque Romanorum adducit exemplum agrum vendentium, quem ante portam castris Hannibal

infederat. Verum si quis accuratius perpenderit legem *l. in princ. & §. 1. ff. de acquir. possess.* ei dubium non erit, quin ad id, ut ager dici possit captus ab hostibus, sufficiat qualiscunque naturalis possessio. Paulus namque Jurisconsultus juxta Labeonem in princip. d. l. 1. ait; possessionem appellatam esse a sedibus, quasi positionem, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insistit; ac statim subjungit §. 1. dominium rerum ex illa naturali cepisse possessione, ejusque rei vestigium remanere de bis quæ terrâ, mari, cæloque capiuntur, quæque bello capta sunt. Sequitur itaque, qualicunque naturali possessione & occupatione dominium ad hostes translatum esse. Quo facit & illud Celsi in l. 18. in fine ff. de acquir. vel amitt. possess. *si cum magnâ vi ingressus est exercitus, inquit, eam tantummodo partem, quam intraverit, obtinet.* Neque obstat Hannibalis exemplum a Grotio in opinionis suæ probationem adductum; neque enim ex venditione vendentis probari poterit dominium; nec sequitur, agrum illum, si venditus fuerit, adhuc in Romanorum remansisse potestate, cum juris minime controversi sit, non tantum rem propriam, sed & alienam vendi posse, l. 28. ff. de contrahend. emtione. & validam ad pretium consequendum actionem nasci, si emtor non ignoraverit emptæ rei conditionem. l. 57. §. 1. 2. ff. eod. tit. Vel etiam responderi potest, legitimam fuisse agri illius ab Hannibale detenti vendi-

venditionem, quia nondum omnis postliminii spes erat dissipata. Ajala *de jure & offic. belli libr. 1. cap. 5. n. 36.* certum enim est, etiam circa ea, quæ reditura sperantur ab hostibus, contractum posse celebrari *l. 22. §. fin. l. 23. ff. famil. ercisc.*

12. Circa mobilia autem, (quorum nomine etiam captivos complector hostes & animalia reliqua sese moventia) a militibus ejusmodi fuit introducta consuetudo, ut armatâ vi captæ civitatis præda ad occupantes pertineat. Sic tumultuantes in castris cohortes apud Tacitum *histor. libr. 3. cap. 19.* inquit *expugnata urbis prædam ad milites, dedita ad duces pertinere.* Unde & Æmilius armatis Phocæam invadentibus ait; *captas, non deditas diripi urbes* Livius *libr. 37.* Hic belli jure mos invaluerat, hunc summo passim milites urgebant animi fervore: eaque de causâ sæpe duces Romani militibus suis urbium direptiones concedere compulsi, importunis ipsorum tandem expugnati petitionibus, cujusmodi varia Grotius recenset exempla, *libr. 3. de jure bell. ac pac. cap. 6. n. 18.* quò, ne actum agam, æquum lectorem remitto. Quod vero milites dicerent, ad duces urbis deditæ prædam pertinere, non illud donotat, quasi ad illos jure devolveretur omnis prædæ dominium; sed vel quod de facto multa solerent duces e rebus captis intervertere, ac privato adjungere patrimonio; vel quod ipsis esset concessa facultas aliquid inter milites ex prædâ distribuendi: viris enim

gloriosissimis militum magistris Justinianus & ante hunc alii permiserunt, ut ex hostium spoliis donationes fortissimis possent præstare militibus. *l. 36. §. 1. C. de donationibus*, atque ita torquibus, armillis, coronis, aliisque donis militaribus sæpius ornaci milites, de quibus ante diximus. Alioquin omnis post prælium vel per deditionem acquisita præda in fiscum seu ærarium erat conferenda *l. 13. ff. ad leg. Jul. peculatus*. & ab ærarii quæstore sub hasta dividenda, quod aperte docet Dionys. Halicarnass. libr. 7. *omnes profecto scitis*, inquit, *prædum ex hostibus captam, nostraque virtute partam ad Rempublicæ legis jussu pertinere, & non modo nullum privatum hominem, sed ne ipsum quidem Imperatorem in istam jus habere; sed quæstoris esse hæc acceptam vendere, & pecuniam hinc redactam in ærarium ferre*. Sic, eodem Dionys. Halicarnass. teste, libr. 8. consul Fabius omnem prædam & spolia & captivos, quibus potitus fuerat, per quæstorem vendi jussit, pecuniamque in urbem detulit. plura vide apud Ajam *de jure & offic. bell. libr. 1. c. 5. n. 5*. Ex eâ autem præda in fiscum redigendâ liberum fuit exercitus Imperatoribus decimas Diis suis ad obtinendam vovere victoriam: unde & Jupiter prædator dictus, de quo late tractat Alexander ab Alex. *genial. dier. libr. 3. cap. 22*. vel etiam ex manubiis ludos ac templa; Jovi statori Romulus, Saturno & Opi Tullus Hostilius, Jovi victori Papirius & Fabius, Cereri Libero liberæque

raque dictator Posthumius votis nuncupatis templa promiserunt.

13 Plurima tamen passim reperiuntur exempla, quibus constat, universam quandoque prædam, aliquando magnam ejus partem militibus fuisse datam; ut vel ejus, quod quisque manu propriâ cepisset, occupantem ex post facto dominum fieri permitterent, uti quondam militibus suis Alexander Severus id, quod devictis Persis eripuissent, dominii jure retinere concessit. Ælius Lamprid. *in vitâ Alexandri Severi*. vel inter omnes æqualiter omnia ab hostibus capta pro cujusque dignitate distribuerentur; quo casu hanc proportionem observatam fuisse Grotius ait *d. cap. 6. n. 17.* ut simplex pediti, duplex centurioni, triplex equiti; aliquando simplex pediti, duplex equiti; nonnunquam simplex pediti, duplex centurioni, tribuno & equiti quadruplex daretur. Et ita Probus Imperator omnem prædam militibus divisit, nihil præter arma & tela sibi servans. Flavius Vospisc. *in vitâ Probi*. Et *libr. 43.* Livius ait, omnem prædam ad epulandum inter milites divisam. Servilius aurum, argentum, vestes, homines, & quicquid ex Volscis captum esset, inter milites distribui jussit. Dionys. Halicarnass. *libr. 6.* alia adducit exempla Grotius *de jure bell. & pacis d. cap. 6. n. 20.* Ajala *de jur. & offic. bell. libr. 1. cap. 5. n. 6.*

14 At vehementer jam dictis obstant *l. 5. §. fin. l. 5. §. 1. ff. de acquir. rer. domin. §. 17. instit. de rer. divis.*

divis. quæ res universas ab hostibus captas non publicas sed occupantium fieri dicunt. Hinc de vero earum sensu & explicatione variorum doctorum opiniones. Distinguendum censet Bocerius *class. 5. disp. 3. n. 57. 58.* utrum res mobilis capta sit hostibus jam devictis, an vero antequam essent superati; & hoc casu occupantis eam fieri, illo non item. Grotius despiciendum existimat. *libr. 3. cap. 6. n. 12.* an in ministerio publico præda capta sit, an vero extra illud; hic capienti dominium adjudicat, illic denegat. Wesenbecius vero *consil. 202. n. 74.* tum demum capta fieri capientium putat, cum duci oblata ab eo inter milites distributa sunt. At nullis solidis horum sententiæ fulciuntur argumentis; proinde rectius cum Merendâ *controvers. libr. 2. cap. 22.* statuendum esse iudico, res omnes mobiles captas Reipublicæ cedere, non capientibus; in ducum tamen fuisse potestate, ut ad magis incitandos præliantium animos urbem diripiendam militibus concederent, ac tum demum ejus sibi quemque plenum ac legitimum acquisivisse dominium, quod in expugnatâ civitate primus occupasset; nec ad collationem obligatum fuisse, ut universa deinde præda inter milites divideretur: quæ §. 17. *instit. & legis 5. §. fin. ff. de acquir. domin.* mens est: Ejusmodi autem direptiones a ducebus concessas fuisse, supra diximus, & multis ex Livio allatis Merenda confirmat exemplis d. *cap. 22. n. 18.* lex autem § 1. §. 1. *ff. de acquir. domin.*

min. non de rebus ab hostibus captis mentionem facit; sed de iis, quæ belli tempore hostium erant, & penes nos reperiebantur, quas propterea ab occupantibus seu possidentibus domini jure retineri posse Celsus ait in hac l. 51. & Tryphonius in l. 12. ff. de captiv. & postlim. Cujac. observat. libr. 4. cap. 9. Confer. comment. ad Pand. tit. de acquir. rer. dominic. num. 8. ubi hæc Paulo aliter.

15. Arma vero hostium capta quod attinet, illa nonnunquam postibus suspendebantur ante victorum ædes: hinc Silius libr. 6.

Unde ire in Martem quâ capta referre solebas,

Et victor mecum suspendere postibus arma.

Nonnunquam Diis consecrata; sic Jovi Feretrio opima de Acrone Cæminensium Rege spolia Romulus manibus suis reportavit. Livius libr. 1. Pari ratione A. Cornelius Cossus Tolumnii Vejentum Regis arma in Feretrij Jovis æde cum solenni dedicatione dono fixit. Livius libr. 4. Plerumque tamen igne consumebantur, unde Florus inquit libr. 4 cap. 12. *arma victorum non de more belli cremata, sed capta sunt.* In ingentem enim acervum cumalata comburendo sacrum Vulcano faciebant exercituum præfecti; idque Marcellus, id equitum Magister Fabius, id plures alii duces eximmi peregerunt, de quibus passim Livius.

16 Inter prædam autem & manubias (quod hic breviter observandum) anxie distinxerunt linguæ Latinæ politioris cultores curiosi; prædam appellarunt

larunt omnes res mobiles ab hostibus captas, & manubias universam illam dixerunt pecuniam, quæ ex divenditâ prædâ collecta erat, illudque Ciceronis autoritate probat Aulus Gellius *Nocturnum Attic. libr. 13. cap. 23.*

17 Hodiernis moribus non in universum rigidum illud in belli negotiis jus gentium viget inter Christianos; verum in nonnullis mutuo bellantium consensu recessum est a pristâ populorum consuetudine. Quoad res igitur immobiles distinguendum, num in Reipublicæ fuerint dominio, an vero ad singulos pertinuerint cives in urbibus & agris hostilibus degentes. Et captâ quidem civitate vel alio munito loco, in victricis Reipublicæ dominium jure belli transit illius territorii jurisdictio, jus tributorum ac vectigalium, & omnes agri publici. Singulorum vero prædia victori non cedunt populo, urbe deditâ, sed in tranquillâ quisque permanet illorum possessione, modo tanquam civis aut subjectus fidelitatem novis velit præstare dominis, & idem illorum nomine, quod reliqui, solvere tributum. Manzius *in comment. ad §. 17. instit. de rer. divis. num. 17.* Alioquin in urbium traditionibus stipulari plerunque consueverunt se dedentes, ut agris & ædibus intra certum tempus divenditis inde tuto liceat aliò commigrare, uti id apparet ex variis deditio-num conditionibus a rerum nostrarum scriptoribus Meterano, Montano, aliisque exhibitis,

18. In

18 In rebus mobilibus illud observatur, ut homines quidem in bello, quod inter Principes Christianos motum est, non fiant capientium servi, aut possessio dominorum animata: verum omni servitutis antiquato more, captivi domum remittendi sint, persoluto redemptionis pretio. Ajal. *de jur. & offic. bell. libr. 1. cap. 5. n. 19. p. m.* parens Paulus Voet *ad §. 17. instit. de rer. divis. n. 3.* quod in militibus fere menstruum est stipendium. Si vero captivus docere nequeat, in numeros militum se relatum esse, tantum, quantum potest, persolvere cogitur, ut a captivitate liberatus ad patrias possit remeare sedes. In bello tamen maritimo præliisque navalibus capti, etiamsi de ipsorum militiâ sole meridiano clarius constet, certo ac statuto nunquam lutro redimuntur, quamdiu belli grassatur incendium; testatur illud Reidanus *libr. 1. annal. & ex eo tempore quotidiana id abundè comprobavit experientia: sic ut nec milites, dum in flumine publico navigarent, ab hostibus intercepti anno 1641. 23. Aprilis menstruo potuerint militari more redimi stipendio; sed cum adversariis de redemptionis pretio transigere fuerint coacti.* Ant. van Dalen *Krijgszaets besoignes / tit. van Gevangen / pag. 119. 127.* Cæterum usque adeo ab illo servitutis jure nostra abhorret Respublica, ut omnes in universum servi, simulac ditionis nostræ limites intraverint, dominis invitis ad libertatem proclamare possint, & ipso jure naturalem

turalem censeantur ejus quod facere libuerit recuperasse facultatem, Groenweg. *de leg. abrogat. ad tit. instit. de his qui sui vel alien. jur. sunt.* Quod si Christiani non cum Christianis, sed cum barbaris gentibus, veluti Turcis, Persis, aliisque bella gerant, durat etiamnum hodie pristinus servitutis usus, & utrinque capti fiunt capientium servi. Peregrin. *de jure fisci libr. 3. tit. 3. p. m. parens Paulus Voet ad d. §. 17. & ad §. 5. instit. de jure person. num. 4. ibique DD. citati.* Quamvis autem de jure Romano a barbaris capto non potuerit a quopiam hæreditas vel legatum relinqui; l. 4. §. 1. ff. *bis qua pro non scriptis habentur.* nostris nihilominus moribus æque servo ac libero quid relinqui vel acquiri potest, Groenweg. *de leg. abrog. ad tit. instit. de his qui sui vel. alieni juris sunt.* Quin imo, servos ejusmodi, dum in servitute morantur, etiam ultimam posse condere voluntatem censet Covarruv. *in c. peccatum p. 2. §. 11. n. 6.* Groenweg. *ad §. fin. instit. quibus non est permiss. fac. testament. p. m. parens Paulus Voet ibid. n. 6.*

19 In reliquis mobilibus non inepta, imo necessaria est illa Grotii distinctio; quam exhibet *libr. 3. de jure belli & pacis cap. 6. n. 12.* eumque secutus Groenwegen *ad d. §. 17. instit. de rerum divis.* Aut enim capta sunt a militibus in ministerio publico & actu bellico versantibus, veluti dum cum exercitu sunt in expeditione, vel alias expresso exercitum regentis mandato ad intercipiendas hostiles

hostiles missi merces, quarum ille per exploratores resciverat adventum; atque tunc nihil omnino sibi retinent primi occupantes: sed quicquid captum est, Reipublicæ cedit. Aut hostibus erepta sunt occasione quidem belli, extra ministerium tamen publicum, veluti cum gubernatoris alicujus accedente consensu liberas ac spontaneas nonnulli suscipiunt in hosticum excursiones, & inimicorum depopulantur agros: eoque casu dubium non est, quio ea, quæ capta sunt, dominii jure fiant occupantium, non singulorum, sed omnium excursio- nis illius ac periculi sociorum: quicquid enim cap- tum est, in commune collatum ac deductum intra præsidia, sub corona divenditur, & æqualiter inter expeditionis privatæ consortes distribuitur prædæ pretium: sicut duplex equiti, simplex pediti ce- dat; si soli sint equites quinquagenarium exceden- tes numerum, centurioni decuplex, ejus legato quintuplex, signifero triplex, hospitiorum assigna- tori duplex, decurioni sesquiple, reliquis simplex debeatur. At si prædam occupantes pauciores sint quam quinquaginto, centurio sextuplex, legatus triplex, duplex signifer, hospitiorum assignator ses- quiple, simplex cæteri deducunt. Ant. van Dalen, *Irrijgs-raets besoignes tit. van Bupten / p. 35. & seq.*

Quod si autem prædam a manipulo captam hostes recuperassent, eaque iterum ab alio ma- nipulo superveniente recuperantibus erepta fu- issent,

isset, quæri posset; utrum primo manipulo, an utrique, an potius soli manipulo, qui postmodum supervenit, adjudicandum esset prædæ dominium? Belgii fœderati consilium militare maxime probavit opinionem sentientium, ad solius secundi manipuli milites receptam prædam pertinere. Ant. van Dalen *Utrijfractg besoi- gues in subjunctis questionibus, quest. 5. pag. 276. & seqq.* Cum enim primi manipuli socii eodem belli jure, quo res hostium suas effecerant, earum amisissent dominium, & præda per pristinos dominos recuperata primam induisset naturam; manipulus secundus hostium potius quam com- militonum bona cepisse dicendus est, ac proinde merito ipsi tanquam primo occupanti cedit illo- rum dominium. Semper tamen aliqualis assignanda prædæ portio gubernatori, vice gubernato- ri, præfecto vigilum, centurioni & audientario, forte propter impetratam ab iis exeundi veniam. Paulus Voet *in comment. ad §. 17. instit. de rer. divis.* Cum vero factum aliquando fuerit, ut milites gu- bernatoris consensu ad prædam ab adversariis pe- tendam exeuntes, Ordinum mandato, dum a præ- sidiis abessent, ad aliam cogerentur una cum co- horte migrare civitatem; ardua inde nata est inter veteris & novi præsidii præfectum controversia, ad quem magis devoluta jure foret interceptæ prædæ pars. Tutissimum & æquissimum esse cen- suerunt judices militares, si, uti sæpius Justinianus, median

mediam eo casu viam eligerent, ac utriusque loci præfecto dimidiam assignarent portionis ex spolio debitæ partem. Ant. van Dalem **Brüggaets besoignes tit. van buypen / pag. 37.** Caterum quantum cuique debeat præfectio, apud eundem vide *pag. 35. & seqq.* Et ne illi, quibus pars prædæ debetur, jure suo fraudarentur, prohibitum est, ne quis alibi, quam in castris, res captas distrahat: injectum ex adverso, ut omnem quilibet eo prædam deferant, ubi in præsidiis sunt, ac apud præsidii præfectum, quidnam ex hostico retulerint, intra tres horas a reditu profiteantur. *instruct. milit. artic. 63. 64.* Differentiæ autem inter res in ministerio publico captas, & acquisitas extra illud, ratio est; tum quod milites in ministerio publico singuli Reipublicæ sustineant personam, ejusque vice fungantur. Groenwegen *ad §. 17. instit. de rer. divis.* tum forte, quod officii contemplatione publicas ad expeditiones obstricti sint milites, earumque nomine menstruum ipsis persolvatur stipendium, in laborum ac periculi remunerationem; atque adeo, postquam in numeros referri se passi sunt, volentes nolentes castra sequi, præliis interesse, & omnibus modis Reipublicæ prodesse teneantur; at invitus nemo privatus compellatur in hostile solum excursiones suscipere, verum sponte, & animi proprio motu penes decanum vel alium quem ejusmodi expeditioni præpositum quisque nomen profiteatur, & hostibus nocendi

T

desider

defiderium. Proinde jure optimo per consuetudinem introductum est, ut ad eos pro periculo, quod subierunt, præda devolveretur. Quandoque tamen etiam publicis in expeditionibus illud, quod capitur, primo cuique cedit occupanti, cum scilicet exercitus Imperator ad incitandos militum animos, quo pertinacius irruerent, urbis expugnandæ permittit direptionem. p. m. parens Paulus Voet *ad* §. 17. *instit. de rer. divis.*

20 Quod si maritimum geratur bellum, quicquid privati, Principis consensu naves ad conflictum bellicum propriis instruens sumptibus, publicis eripuerint adversariis, id ad occupantes socios nauticos naviumque dominos pertinet pro portionibus in societatis contractu designatis; detractâ prius quintâ parte, quæ Reipublicæ, & decimâ, quæ maris præfecto debetur. Grotius *de jure bell. ac pacis libr. 3. cap. 6. n. 24.* ubi & aliarum gentium hoc in negotio consuetudines strictim proponit. illud autem omne, quod navibus bellicis ærarii publici adornaris impensâ intercipitur, Reipublicæ cedit. Cæterum & tunc aliquid ex prædâ præliantibus tribui docet experientia, præsertim in nuperrimis nostris bellis maritimis, quo tempore non navis tantum bellica hostium, in conflictu publico superata, ad occupantes pertinuit, & inter omnes ejus distractæ pretium pro cujusque divisum dignitate; verum insuper illustres ac Præpositos Ordines Generales luculenta fortitudinis præ-

præmia proposuerunt; adeo ut iis, qui supremi maris præfecti navigium in potestatem redegerint, quinquaginta florenorum millia numerarentur; si navis esset alæ navalis præfecti, triginta; si aliorum, viginti; si centurionis quadraginta tormentis bellicis & amplius instructa, decem; si minor, sex florenorum militibus occupantium foret remuneranda virtus: duplicatis præmiis, si privati nonnulli proprio impendio navigia comparantes, eaque Reipublicæ jungentes carinis tam eximium perpetrassent pro patriâ facinus, juxta placitum Ordin. General. 27. Januarii & 10. Martii 1665. quod integrum exhibet Ait fema *hisor. libr. 45. edit. in 4. part. 12. pag. 710. & 744.* ubi & plura proponuntur pro cujusque facti qualitate præmia, quæ hic enumerare nimis longum ac tædiosum foret. Ut tamen prætermittendum haud videatur, novissimo placito Ordinum Generalium. 6. Junii 1702. præmia fortitudinis aucta fuisse illis, qui sumtu privato seu proprio instructis ad prædas hostiles agendas navigiis hostilem sive bellicam sive prædatoriam navem occupaverint, & in portus nostros deduxerint; dum præter ipsam navem & prædam captam, absque ullâ partium alioquin detrahendarum diminutione lucrificandam, amplius in singulos viros, qui initio prælii navem defenderunt hostilem, accipiunt e publico septuaginta quinque florenos, totidemque in singulas libras

globorum ferreorum, unâ vice ex tormentis bellicis majoribus, quibus armata fuit capta navis, emittendorum: iisdemque fruuntur præmiis pecuniariis, si navis non capta, sed igne, merfione, illifione in vada vel littora, in universum ita perierint, ut & hostes eâ vecti aut perierint aut capti fuerint: nam si neque capti fuerint neque perierint, dinudia tantum præmii superioris pars victoribus solvenda est: sicut & duæ tantum partes tertiæ præmiorum pecuniariorum iis adjudicandæ, si hæc extra mare nostrum boreale gessa sint.

21. Constat itaque, penes nos quicquid in mari captum est, occupantium esse: sed quid si merces sint amicorum aut pacem colentium, navis autem hostium; vel vice versa? omnes quidem res in hostium navibus repertæ præsumuntur hostiles esse, adeoque capientium fieri: Locennius *de jure maritimo libr. 2. cap. 4. n. 11.* si tamen probari possit, res quasdam vel omnes, in carinis & apud hostes inventas, ad socios, non ad inimicos, domini jure pertinere, illud observabitur, ut quicquid hostium esse probatur, in prædam cedat; at quicquid illorum est, quibuscum nulla nobis intercedit inimicitia, pristinis sit restituendum possessoribus: ut nihilominus, si navis non sit hostilis, cognauta possit, legitimâ persolutâ vecturæ mercede, ad deferendas inimicorum merces in tutam aliquam navium stationem, uti judicatum apud Hol-

landos

landos anno 1438. teste Grotio in *addition. ad lib. 3. cap. 1. de jure bell. & pac.* Cum enim nec peregrinorum navigia gaudeant angariarum immunitate, ubi liberæ Reipublicæ vel regni utilitas illud exigit, l. 18. §. 22. ff. *de munerib. & honorib.* etiam jure merito poterunt in ipso mari compelli ad præstandum sociis aut amicis temporarium ejusmodi servitium. Et hæc ita circa res amicorum in navibus hostilibus repertas, ac vice versâ, nisi aliud peculiaribus inter principes ac populos conventionibus ad fictionum & fraudium occasiones amputandas inductum appareat: quâ ratione inter Ordines fœderati Belgii & Galliæ, Sueciæ, Lusitaniæ Reges placuit, merces eorum qui extra partes sunt, in navibus hostilibus repertas, una cum navigio capto capientibus acquiri; contra vero merces hostium vectas navibus eorum, qui bello impliciti non sunt, ex navibus istis belli jure educi & occupari non posse, nisi sint merces belli usibus inservientes; prout id apparet ex pactis publicis a me citatis in *comment. ad Pand. tit. de captiv. & postlim. num. 5. in fine.*

22. Quod si quispiam quænaverit, utrum melius sit, res in bello captas ad primum quemque occupantem jure dominii pertinere; an vero magis expediat, illas post superatos hostes in unum conferri locum, ut debitam inde quilibet auferat portionem? Respondeo; juri & æqui-

tati magis congruum, ac, si Reipublicæ maxime consultum velimus, longe melius esse, ut inter omnes æqualis vel pro cujusque meritis proportionata fiat ab Imperatore prædæ distributio: gratus quidem illud est lætiusque, uti Grorius inquit dubitanter dissentiens, quod suâ quisque manu ex hoste captum domum refert, quam si multiplex accederet alterius arbitrio; verum privati cujuspiam lætitia commodo & emolumento Reipublicæ anteponenda non est, quod tamen eveniret, si quidem quibuscumque rei, quam ipsi cepissent, dominium concederetur: cum varia sæpius oriantur direptionibus incommoda & exitiosa Reipublicæ calamitates: antequam enim penitus impetrata victoria est, plerique nimio æstuantibus prædæ desiderio, ad rapinas ex acie sese conferunt; quo fit, ut hostes irâ fervente concitati, & justo commoti dolore sese colligant, & obvios quosque palantes, dispersos, ac spoliis unice intentos impetu facto victores disjiciant, compellantque fugam fœde capessere. Alcibiades, cujus fortitudinem ac felicitatem Græcia venerata est, cum longâ pace divites inconsultius popularetur agros, a Lacedæmoniis oppressus est. Justin. *libr. 5. cap. 5.* Roxolanos equites prospero feroces successu, prædæ magis quam pugnæ intentos, & sarcinarum graves onere, tertia Romanorum legio fugere coëgit. Tacit. *histor. libr. 1. cap. 79.* Licinius Crassus, cum de prædâ magis Attalicâ, quam

quam bello sollicitus esset, ab Aristonico superatus insatiabilis avaritiæ pœnas sanguine dedit. *Just. libr. 36. cap. 4.* Occupata stratagemate bellico Lira. cum ante plenam victoriam nimis ardentibus animis ad rapinam se milites contulissent, ab hostibus recuperata fuit, cœsis ac fugatis paulo ante victoribus. Sande *histor. libr. 2.* Præterquam quod in direptionibus avidæ prædantium manus ut plurimum præripere soleant fortium bellatorum præmia: dum enim strenui quique milites, nondum penitus everfis inimicorum viribus, ad huc ad obtinendam victoriam admodum in acie laborant, & perrumpere conantur adversariorum agmina, lixæ plerunq; ac calones ad prædam festinant, & tuto quasque pervestigantes hostium domos, tentoria, ac cadavera, quicquid pretiosum est, quicquid ipsis arridet, diripiunt, vili & abjectâ suppellectile iis relictâ, qui præcipuum victoriæ momentum attulerunt, quo fit, ut cum mortuis (ut ita dicam) confligentes plus auferant, quam cum vivis acriter manus conferentes; etiam eorum, qui fortissime pugnando laudabili periire fato, nulla habeatur ratio, nullum ex defunctorum fortitudine ad uxores ad liberos ad consanguineos emolumentum perveniat: quæ omnia absurda & iniqua esse, proinde nec duci toleranda, cuique notum est. At ex adverso, cum æqualis instituitur interceptæ præda divisio, nemo lucri spe seductus aciem ordinesque deserit; verum constans ad certaminis

nis usque finem præliantium permanebit in agmine, donec omnino fusos fugatosque viderit adversarios: nec quoad prædam ac præmia hic illorum obliteratur memoria, qui in prælio vitæ sortem dereliquerunt, & sanguine ac vitâ suâ redemerunt victoriam: verum cæteris potius anteponuntur; ita Ordinum Generalium constitutione 10. Martii 1665. supra citatâ decretum fuit, ut eorum, qui in acie cecidissent, qui si in vivis remansissent, prædæ fuissent participes, uxores aut liberi e rebus captis duplum acciperent ejus, quod ipsi mortui, si superstites fuissent, percepissent. Quod quidem de defunctorum habendâ ratione institutum jam olim fuit a Cicerone laudatum *Philipp. 14. fere in fine*, cujus verba, quamquam paulo prolixiora, elegantiae tamen causâ adjungere visum fuit. *Illud admirabilius inquit, & majus, maximèque proprium Senatus sapientis est, gratâ eorum virtutem memoriâ prosequi, qui pro patriâ vitam profuderunt quorum de honore utinam mihi plura in mentem venirent: duo certè non præteribo, quæ maxime occurrunt, quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum maiorem & luctum proximorum. placet igitur mihi P. C. legionis Martia militibus & eis qui unâ pugnantes occiderunt, monumentum fieri quam amplissimum --- atque etiam censeo P. C. quæ præmia militibus promissus, nos Republicâ liberatâ tributuros, ea vivis victoribusque cumulatè, cum tempus venerit, persol-*

persolvenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patriâ occiderunt, eorum parentibus, liberis, conjugibus, fratribus eadem tribuenda censeo --- ut quæ præmia Senatus militibus ante constituit, ea solvantur eorum, qui hoc bello pro patriâ occiderunt, parentibus, liberis, conjugibus, fratribus: iisque tribuantur quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

25. Hactenus de rebus hostium captis: verum quid si navigium nostrum una cum mercibus per adversarios interceptum a nostratibus recipiatur, recuperantibusne cedet, an vero ad pristinos postliminii jure redibit dominos? communi quondam in Europâ gentium consuetudine fuit introductum, ut si res captæ per horas viginti quatuor in hostium potestate fuissent, extincta censeretur earum recipiendarum fiducia, ac proinde amissa quoque proprietas, sic ut in universum ad recuperantes dominii jure pertinerent: fin vero intra viginti quatuor horarum spatium adversariis iterum ereptæ fuissent, primis essent restituendæ dominis, qui nondum credebantur penitus illarum amisisse dominium: ita tamen, ut illis, qui res ereptas recepissent, in laboris ac periculi remunerationem justum non esset denegandum præmium vel honorarium. Grotius *de jur. bell. ac pac. libr. 3. cap. 6 n. 3. & cap. 9. n. 16.* ut tamen postliminio non indigerent, quæ non ab hostibus legitimis sed a piratis fuissent recuperatæ; cum jus gentium nun-

T 5

quam

quam impiis ejusmodi quarumcunque rerum direptoribus indulserit, ut in dominorum præjudicium dominii jura mutare possent. arg. l. 24. 27. ff. de captiv. & postlimin. Loccenius de jure maritimo libr. 2. cap. 4. n. 4. Verum cum ex illo jure moribus introducto summum quandoque sequeretur incommodum & injuriarum occasio, dum nonnulli, in quorum erat potestate socios hostilibus eripere faucibus, abominandâ correpti avaritiâ, fraudulenter sese continerent, & sedato ac tranquillo sociorum calamitatem intuerentur animo, ut, elapsis viginti quatuor horis, res easdem captas recuperantes, illarum fierent pleno jure domini, atque interim sese sæpius cum prædâ proriperent inimici; visum fuit legislatoribus nostris novâ constitutione sinistris hisce quorundam artibus occurrere, quâ cautum est, ut nullâ temporis, quo in hostium arbitrio naves captæ fuerint, habitâ ratione, quicumque prædam in mari inimicis iterum eripuerint, omnium illorum, quæ recuperaverint, bessem percipiant. placit. Ordinum General. 1. Martii 1632. artic. 62. Quod eo tantum in casu obtinere censet Groenweg. ad leg. 2. ff. de captiv. & postlim. revers. si nondum in hostium præsidia delatum sit navigium, quod adhuc aliqua tunc supersit recuperandi spes; alias deductam intra stationes carinam, ac deinde recuperatam, velut rem hostilem ad occupantes in universum pertinere, nec trientem pristinis reddendum esse possesso-

fessoribus. Quamvis autem permissum omni jure
 sit, ad res captas ab hostibus recuperandas ipso-
 rum portus naviumque stationes armatâ manu in-
 trare, ac velut talionis lege superata de novo ex-
 pugnare & abducere navigia; nefas tamen est in
 sociorum extra partes constitutorum portus ir-
 rumpere, si forte contigerit, hostes eo cum prædâ
 secessisse, ne contemni videatur hoc pacto ami-
 corum majestas, & violentur ea, quæ jure genti-
 um sancta sunt ac inviolabilia, quæque pacis pu-
 blicæ privilegio gaudent, navium receptacula, uti
 id succincte docet Johannes Loccenius *de jure
 maritimo libr. 2. cap. 4. n. 6. & seqq. & libr. 1. cap.
 8. n. 4.* Cæterum post hæc primâ vice evulga-
 ta aliud atque iterum aliud circa naves per ho-
 stes captas, ac recuperatas, ab Ordinibus Ge-
 neralibus constitutum fuit; quod & a me la-
 tius enarratum in *tit. de captivis & postlim. re-
 versis num. 4.* Sed novissime placuit iisdem Or-
 dinibus ea rursus comprobare, quæ 13. Aprilis
 Anni 1677. definita fuerant; distinctione sci-
 licet adhibitâ, utrum recuperatio intra quadra-
 ginta octo horas, an demum postea intra du-
 plicatas horas quadraginta octo ab occupatione
 computandas, an denique post duplicatas qua-
 draginta octo horas quandocunque, factâ esset;
 ut primo quidem casu quinta, secundo tertia,
 ultimo autem dimidia pars recuperantibus qui
 suo sumtu naves instruxerunt, cedat. *Placit Ordin.
 General. 6. Junii 1702.*

24 Quod-

24 Quod si navis capta non armatâ quidem manu recepta sit, sed a tertio redempta infra justum forte pretium, liberum tertio redimenti non est, redemptum sibi reservare navigium, si nondum intra præfidia deductum sit: verum primo tenetur restituere domino illud exigenti; qui tamen doli removebitur exceptione, si redimenti nolit persolutum numerare pretium, licet redimens non ignoraverit. rem captam ad municipem pertinuisse. *l. 6. l. 12. §. 7. de captiv. & postlim.* utiliter enim nihilominus domini gessit negotia, qui nunquam alias ablatam per hostes recepisset carinam. Thessaurus *quest. forens. libr. 2. quest. 98.* Unde & si res pluribus communis redempta fuerit, & omnium nomine dominorum ei, qui redemit, pretium reddatur, in communionem res redibit. Si vero unius vel quorundam, non autem omnium nomine, redimenti numerata sit ea, quam in redemptionem impendit, pecunia, ad eos quoque solos, quorum nomine soluti nummi, res recuperata reverteretur. *l. 12. §. 13. ff. de captiv. & postlim.*

CAPUT VI.

De privilegiis militum, & aliis quibusdam præter jus commune quoad milites constitutis.

1. **Q**ua, & quibus competant militum privilegia?
2. **I**is non gaudent supernumerarii milites.
3. **N**ec qui nomine tenus solummodo militant.
4. **Q**ui propriis sumptibus militant, iis jure fruuntur.
5. **M**iliti sine legitimo hærede morienti succedit vexillatio.
6. **R**es per alium emta militis pecuniâ fit militis, ei-
que per procuratorem actio queritur.
7. **P**actum inter milites de futurâ successione vali-
dum est.
8. **M**ilitibus expeditionem facientibus hospitia præ-
benda sunt.
9. **J**uris ignorantia militi non nocet.
10. **Q**ua præcipua ratio sit cur militi non noceat ju-
ris ignorantia?
11. **N**um miles excusetur, si jura noverit, & tamen
non observaverit?
12. **C**ujus juris ignorantia militi non noceat?
13. **A**bsentia expeditionis causâ militibus non obest.
14. **M**iles quomodocunque testari potest.
15. **M**iles, dum lustrationi vacat, in jus vocari ne-
quit.

16. **Q**uid

16. Quid si vocetur dum expeditionem suscipit?
17. Miles ad mortem condemnatus ex militari delicto testari potest.
18. Gratis a medico curandi milites.
19. Uxor mariti in expeditione versantis aut capti redditum moribus expectare tenetur, nec alteri nubere potest.
20. Milites & veterani propter debitum civile carceri includi nequeunt, & gaudent beneficio competentia.
21. Adversus quos debitoras competentia beneficio tuti sint?
22. Milites & veterani personalibus, non autem ordinariis patrimonialibus exempti muneribus.
23. Si filii familias sint, habent castrense peculium, ejusque pleno jure Domini sunt.
24. Privilegium proponitur solis veteranis proprium.
25. Veteranus, qui missionis honeste testimonium amisit, modo aliter de eâ constet, aut præsumptio pro ipso militet, non privandus est privilegiis.
26. Post missionem infamiâ notatus non gaudet veterani privilegiis.
27. Milites veterani & ipsorum filii torqueri, aut plebejorum pœnis plecti nequeunt.
28. Num hodierni milites iisdem gaudeant privilegiis?
29. Specialia quadam in militibus constituta, quae tamen ipsis non prosunt, enumerantur, veluti quod

quod agrum comparare aut conducere, procuratores, fidejussores, accusatores, tributorum exactores &c. esse nequeant.

30. *Qua tamen pleraque mutata.*

1. **P**ost insignia, quæ modo recensuimus, fortitudinis præmia, non exiguam in virtutis militaris remuneratione partem constituunt, quæ militum contemplatione præter jus commune sunt introducta, ac privilegia vocantur: quamvis nonnunquam per privilegia designentur conceptæ de singulis e populo rogationes, qualis illa de Imperio Cnei Pompeii, de reditu Ciceronis, eo quod antiquiores Romani *priva* dicerent, quæ postea *singula* dicta sunt. Gellius *Noct. Attic. libr. 10. cap. 20.* Ordinata autem militæ causâ privilegia vel solos spectant milites, vel milites & veteranos vel denique milites, veteranos, & ipsorum liberos.

2. Circa privilegia, quæ non ultra milites stipendia de facto merentes extenduntur, inquirendum paucis, quinam iis gaudere possint. Supernumerarios utique milites eorum participes esse non debere manifestum est ex *l. 3. C. de offic. magistri milit. l. fin. C. de apparitor magistri milit.* quemadmodum enim supernumerarius collega, qui statutum excedit collegii numerum, ejusdem non fruitur

frui prærogativis. l. 1. §. 1. *Cod. de collegiatis.*
l. 9. *C. de sacros. Ecclesiis.* §. 15. *instit. de excus.*
tutor. Boër. *decis.* 26. n. 21. ita pari ratione nec
supernumerarios militum jura singularia sibi vindicare fas est.

3. Multo minus ad illos privilegiorum delabatur emolumentum, qui nomine tenus solummodo milites existunt, nec re ipsâ militiæ sustinent incommoda: cum enim dubium nulli sit, in periculis & operæ, quam Reipublicæ navant, remunerationem militibus hæc esse concessa; evidens etiam est, illos, qui Reipublicæ commodo non invigilant, ab iis arcendos esse. Petrus Antibolus *tract. de muneribus.* §. 4. n. 136. nudum quippe militiæ nomen omni carere debet effectu; nec quicquam juris illud tribuere cuiquam potest, quod reverâ nil nisi figmentum est: cum non entis regulariter juxta Philosophos nullæ sint affectiones. Niger Cyriacus *controv. forens.* 201. n. 43. & n. 98.

4. Quod si quis stipendia non mereat, sed gratis belli labores subeat & onera, huic nemo jure privilegiorum denegaverit usum: majori namque favore digni sunt, & excellentioribus ornandi præmiis, qui non tam lucri spe, quam quidem erga patriam amore stimulatam vitam periculis exponunt, & quasvis superare nonantur belli difficultates. parens *ὁ μακρίτης* Paulus Voet *ad princip. instit. de testam. milit.* n. 2. Proinde etiam iis
saltem

saltem utentur privilegiis; quibus illi, qui a Republicâ aluntur & armantur.

5. Jure autem singulari constitutum est, 1. quod militi absque testamento condito ac hærede legitimo morienti succedant ab intestato vexillationis ejus, in quâ stipendia fecit, commilitones. *l. 2. l. 3. C. de heredib. decurionum.* Cum de jure communi, non existente successore legitimo, fiscus universam tanquam vacantem occuparet defuncti hæreditatem. *l. 1. C. de bonis vacantibus.* Uno tamen casu fiscus, non commilitones, militi succedit, si scilicet ex militari flagitio condemnatus ad mortem miles aut centurio absque testamento decesserit. *l. 13. C. de testament. milit.*

6. 2. Cum regulariter ejus, quod sibi quisque comparasset, licet alienâ pecuniâ, dominus fieret, & nummorum domino nulla competeret ad rem emptam actio emptore invito, sed tantum ad pecuniam, *l. 6. C. de rei vindicatione.* Augustin Barboza in *collectan.* Brunemannus *ad d. l. 6.* si tamen militis pecuniâ rem suo nomine quis emerit, res militi acquiritur, eique datur utilis illius vindicatio. *l. 8. C. de rei vindicatione.* Connan. *libr. 4. comment. jur. civilis cap. 17. n. 10.* Pari ratione miles, ubi procurator nummos ipsius tertio cuipiam mutuo dederit, acceperitque fidejussores, ipse sine cessione suo nomine tam in fidejussorem quam principalem debitorem ex mutuo condicio-

ditionem intentare poterit: *l. 26. ff. de rebus creditis.* cum alias de jure Romano per procuratorem nemini quæreretur actio, nisi illa cessa fuisset. *l. 8. §. fin. ff. mandati.*

7. 3. Certum est, invalidum esse de futurâ successionem pactum, nec eo quemquam obligari. *l. 15. C. de pactis.* sic ut ejusmodi conventio ne donationis quidem mortis causâ vim habeat aut effectum. *l. 19. C. de pactis.* sed vel ad hæredes anteriore scriptos testamento devolvantur res hæreditariæ, vel legitimi succedant ab intestato jus habentes, ac proinde frustra quis eo solo nixus, defuncti semet immisceat hæreditati. At si pactum ejusmodi inter se milites iniverint, quo qui supervixerit, alterius rebus potiretur, postremi judicii (quod Principalium constitutionum prompto favote firmatur) vim obtinebit. *d. l. 19.* Idque non modo ratum erit, si milites in procinctu stantes & ad prælium parati sic inter se pacti fuerint; sed & si in castris illos conventionis tempore fuisse probetur. Peregrin. *de fideicommiss. artic. 51. n. 33.* Fusarius *de substantionibus quest. 308. n. 42.*

8. 4. Ad hæc, cum jure communi nemo, qui cauponam non exercet, invitus compelli posset, ut hospitem intra domesticos reciperet parietes; si tamen miles expeditionem cum exercitu pro Republicâ susceperit, ei ubique præstari debent ab incolis hospitia. *tot. tit. C. de metatis & epidemetic.*

metic. paucis admodum huic oneri exemptis, quales sunt grammatici, philosophi, oratores, archiatri palatii, medici, literarum magistri, pictores ingenui, fabricensium, virorum consularium domus, l. 4. 8. 10. C. d. tit. l. fin. §. fin. ff. de munerib. & honorib. In universum autem ab hospitibus præbendis immunes erant cives Romæ degentes; quod si enim Romam milites ab expeditione reverterentur, in muri turribus assignabatur singulis commorandi locus. l. 7. Cod. de metat. & epidem.

9. 5. Præterea, cum Principum constitutiones ignorare vel dissimulare nemini impune foret. l. 12. C. de jur. & fact. ignor. si nihilominus juris ignorantia lapsus miles jure competentem non opposuerit exceptionem, condemnatus eam post sententiam poterit objicere, tametsi illius inchoata jam esset executio. l. 1. C. de jur. & facti ignor. Hanneton. de ordine judicior. pars. 2. cap. 8. n. 15. Cotereus de jure & privil. milit. libr. 2. cap. 35. Vel si commilitonis non adierit hæreditatem, illud sine veniâ parentis non licere putans, non cedit interim aditionis dies. l. 5. §. 1. C. de jur. & fact. ignor. Aut si vice versâ temere relictae semet immiscuerit hæreditati, neglectis sorte inventarii solennitatibus ac subtilitatibus, non tamen ultra vires hæreditarias obligabitur defuncti creditoribus. l. fin. C. de jure deliberandi Raguellus in comment. ad decis. Justinian. ad d. l. fin.

fin. §. fin. Quin & omiffa per militem professione rerum, quarum nomine vectigal debetur, non ideo res cadet in commissum; eo quod miles justâ præsumitur lapsus ignorantia, quæ proinde ne-
tiquam ei nocere debet. *l. 3. C. de vectigal. & commiss.* Ideoque publicani militibus ultro denun-
ciare tenentur, quantum portorii nomine persol-
vendum sit, quo casu non jure miles solutionem
detrectare valet. *d. l. 3. C. de vectigal.* Cujus
contrarium obtinet in paganis, qui a commissi
pœnâ non liberantur, licet pro mercibus impor-
tatis vectigal esse pendendum ignoraverint. *l. 16. §. 5. 6. ff. de vectigal. & commiss.* Eadem de causâ
si indebiti conditione miles agat, contra recep-
tam juris formam rejicit in adversarium onus
probandi, pecuniam debite solutam esse. *l. 25. §. 1. ff. de probationib.* Quid si tamen partem tan-
tum pecuniæ miles asserat indebite solutam esse,
vel debitos quidem jure fuisse nummos, verum
errore facti lapsum se bis idem eâdem de causa
numerasse, vel exceptione tutum esse, illud juxta
communem juris regulam probare tenetur. *d. l. 25. §. 2.* Insuper si quid in testamento miles sibi
adscripterit, in pœnam legis Cornel. de falsis non
incidit, quia magis juris ignorantia quam malitia
sibi censetur adscripsisse. *l. 5. C. de his qui sibi ad-
scripserunt in testam.*

10. Hujus autem privilegii ratio non est directo
ac per se juris ignorantia; hoc enim si quis sta-
tueret,

tueret, is præmio pariter decorandum diceret hominis defectum, quod absurdum: occasionem quidem aliquam ad hoc decernendum præbuit sagatorum ignorantia, quippe qui simplicitate gaudent. *d. l. 25. ff. de probation.* ac arma magis quam jura scire tenentur. *l. fin. in princip. C. de jure deliberandi.* sed præcipua causa est, quod armis solis incumbentes, peritiores in castris consulere non possint. *l. 10. ff. de bonor. possessionibus.* neque cuiquam leges hanc imponant necessitatem, ut ipse per se callere jura teneatur. Quamobrem si miles eo loci degat, ubi jurisperitorum copia est, neque armis admodum occupatus sit, non juris ignorantia, sed negligentia potius quicquid agendum erat, omisisse censebitur. Radelant. *decis. cur. Ultraject. decis. 80. n. 3.*

II. Verum quid si miles jura novisset (evenire namque potest, ut quis legum doctor relicta togata ad armatam sese conferat militiam) nec tamen in procinctu stans ad amissim ea servasset, ideone cessabit in ipso hoc nostrum militare privilegium? affirmat illud Acacius Enenkel. *de privileg. milit. libr. 2. n. 20.* Sed rectius opinionis negantis suscipiendam esse defensionem puto, cum Wilhelm. Ludwell. *ad princip. instit. de testament. milit. n. 1. arg. l. fin. ff. de testam. milit.* quid enim? poenam ne merebitur eruditio? & damnosa cuiquam erit divinarum atque humanarum rerum scientia? anne concessa militibus pri-

vilegia propter peritiam ipsis adimentur, & cassa erunt ac frustranea? absit. At, inquires, scire leges potuit, adeoque suâ culpâ lapsus est, impu-
tet proinde sibi, quod non diligentius obtempe-
raverit legum constitutionibus. Respond. non
sufficit, quod miles scire leges potuerit; quippe,
ut inquit Andr. Gail. *libr. 2. observat. 118. n. 7.*
causa finalis, cur milites a strictâ juris observatio-
ne liberentur, est ipsa expeditionum necessitas &
armorum cultus, ac cessante demum illâ causâ fi-
nali, cessat privilegium, non item cessante solâ
imperitiâ; proinde præter scientiam & idoneum
requiritur tempus atque locus, ubi secundum il-
las quicquid agendum est apte miles possit diri-
gere: ast cum in procinctu stat, tempus & occasio
religiosam illam & anxiam non fert juris civilis
observationem, nec legum perpendere subtilita-
tes, aut a jure præscriptas examinare regulas, sed
de solis armis ac victoriâ strenuus in bello miles
in acie stans cogitare tenetur; ut solis armis vaca-
ret, non privatis occuparetur negotiis, disertis
verbis rescripsit Imperator. *l. 31. C. locati. p. m.*
Parens Paulus Voet *in comment. ad princip. instit.*
de testam. milit. n. 4. Manzius *ad §. fin. in fine n.*
13. instit. de testam. milit.

12. Cum autem Principum constitutiones non
solo consent jure civili, sed & ex naturæ ac com-
munibus omnium aut utique morationum gen-
tium legibus conflata sint, *§. 4. instit. l. 1. §. 2.*
ff. de

ff. de justitiâ & jure. temerarium foret, si quis assereret, omnium, quæ subjectis injunxit legislatoris autoritas, justam a militibus ignorantiam opponi posse. Sic itaque statuendum censeo, ut, si miles adversus leges mere civiles, circa ejusmodi quid præcipientes negotia, quorum intuitu nihil vel naturæ vel gentium disposuere jura, insciitiâ lapsus commiserit, excusationem mereatur, & hæcenus extendatur militare privilegium. Quod si vero tale quid admiserit, quod improbant moratiores plerique populi, quodve injustum esse ipsius naturæ dictat instinctus, veniâ indignus sit, cum gravis nimium præsumptio militet adversus allegatam his in casibus ignorantiam: ideoque nec sagatus a quinquaginta aureorum pœnâ liber erit, si parentem sine veniâ prætoris in jus vocaverit, quia naturæ gentiumque jure parentibus præstanda reverentia. *l. 2. ff. de justit. & jure l. 2. C. de in jus vocando.* Multo minus excusabitur delinquens; in tantum ut durius potius ac atrocius ei infligatur supplicium: nullus enim ignorare potest, pœnas illico sequi delicta, nulloque jure crimen in peccantibus impunitum manere.

16. 6. Illud etiam militum favore præter ordinarias juris regulas est introductum, quod per ea tempora, quibus in expeditione versantur, non currat adversus ipsos longi temporis præscriptio. *l. 3. C. de restitut. milit. & eor. qui Reip. caus. absunt. l. fin. C. quibus non objicit. long. temp. præscrip.*

uti nec tempus illud, quo in integrum restitutio foret impetranda. *l. fin. C. de restitut. milit. & eor. qui Reipubl. caus. absunt.* Brunemann. *ad d. l. fin. Bocerus tractat. de bello cap. 16. n. fin.* dum enim in expeditione sunt, nec à signis sine periculo possunt discedere, Reipublicæ causâ abesse censentur. *l. 7. l. 45. ff. ex quib. caus. majores &c.* Unde & si quid de bonis eorum diminutum fuerit, vel actione aliquâ ipsis competente debitor sit libertatus, in integrum restituuntur. *l. 2. C. de restitut. milit.* Quin imo nec propter debitum civile ipsorum bona subhastari queunt, si sine dolo Reipublicæ causâ absentes arbitrato boni viri non defendantur; sed ex judicati causâ possessione creditori concessâ, in id tempus differenda venditio, quo abesse Reipublicæ gratiâ desierint. *l. 4. C. de restitut. milit.* Quod si defuncti creditoris hæredes illa bona, quorum possessio creditori fuerat indulta, distraxerint, rescissâ venditione militi, oblato debito vel pretio, per in integrum restitutionem succaritur. *l. 6. C. eod. tit. Ajala de jure & offic. bell. libr. 3. cap. 7. n. 4.* Cæterum perpetuum non est in integrum restitutionem petendi tempus; verum si intra annum utilem à reditu miles eam non impetraverit, frustra postea se restitui desiderabit. *d. l. 2. C. de restitut. milit.* Quin tamen jure novissimo possit intra quadriennium continuum à prætore postulare extraordinarium restitutionis remedium, dubium non est;

est; cum in omnibus restitutionibus anno utili quadriennium successerit continuum. *l. fin. C. de tempor. in integ. restitut.*

14. 7. Non exigui quoque momenti res est, quod miles, dum in expeditione versatur, quocunque modo, etiam testibus non adhibitis, ultimum condere possit elogium, si modo de supremâ ipsius voluntate constet. *tot. tit. instit. ff. de C. testam. milit.* cum ad pagani testamentum multa requirerentur solennia, septem testes, specialiter ad hoc rogari, eorum subscriptio, subsignatio, & alia, de quibus. *tit. instit. ff. & C. de testamentis ordinandis.* Ne autem in amplissimam me diffundam de testamentis materiam ad ea enumeranda, que jure singulari militiæ contemplatione circa ordinandas supremas militum voluntates constituta sunt, veluti, quod miles filium suum præterire, parentes exheredare impune possit, pro parte testatus, pro parte intestatus, aut pluribus relictis testamentis decedere; liberis substituere, licet nullum sibi fecerit testamentum: ex certo tempore, ad certum tempus aliquem hæredem scribere; & alia multa; consuli poterunt hæc de re latissime tractantes. Bocerius *de bello* à cap. 19. usque ad cap. 24. Coterceus *de jure & privileg. milit. libr. 2. à cap. 12. ad cap. 22.* Acacius Enenckel *de privileg. milit. libr. 2. privil. 16.* P. m. Parens Paulus Voet *in comment. ad tit. instit. de testam. milit.*

15. 8. His adde, quod miles, dum lustrationi vacat, à creditoribus propter debitum civile nequeat in jus vocari. *l. 2. ff. de in jus vocan.* ubi Ulpianus inquit, eum, qui equo publico in causâ publicâ transvehitur, in jus vocari non posse, ne scilicet inde Respublica quid detrimenti caperet: solebant enim equites idibus quintilibus in capitolium transvehi, ut ita cognosci ac probari possent ordines equestres; ideoque in *d. l. 2. pro in causâ publicâ* legendum esse *in capitolium*, & ex notarum similitudine, quibus olim hæc duo designabantur, lapsum fuisse Tribonianum existimat Revardus *Varior. libr. 2. cap. 15.* ubi multis de hoc transvehendi modo disputat.

16. An autem & in eo, qui pro Republicâ suscepit expeditionem *d. lex. 2. ff. de in jus vocando* locum habeat, quæri posset? Eum quidem, si violentum illum apud veteres, ad tribunal prætoris reum rapiendi ex lege 12. tabularum morem spectemus, quo volens nolens obtorto collo in jus trahebatur (ita enim ibi cautum reperitur; *si calvisur, pedemve struit manum endo jacito*) in jus vocari non posse censeo; cum sic æque grave, non majus, Respublica sentiat incommodum, quam si à lustratione miles in jus raperetur. Verbalem vero quod attinet in jus vocationem, ea quin legibus permixta sit, nullus dubito: neque enim à militiæ muneribus hoc pacto miles advocatur; si namque iudicio sese non stiterit,

con-

condemnatur quidem, sed justam producens absentiae causam restituitur. Neque quicquam huiusce obstat, quod testimonii perhibendi gratiam nequeat à signis vel muneribus distrahi miles. *l. 3. §. fin. ff. de testibus.* aut si in eodem loco, ubi una cum cohorte vel legione commoratur, ad asserendam veritatem fuerit invitatus, invitatus tamen compelli non possit ut testimonium dicat. *l. 8. ff. eod. tit.* unde sequi videretur, multo minus militem verbaliter in jus vocari posse. non, inquam, obstat; cum enim ad veritatis fidem adstruendam miles adhibetur, de necessitate sistere se coram iudice tenetur, ut ad interrogata respondeat, adeoque non minus militaria per id tempus intermittuntur negotia, & ab armis miles avocatur, quam si realiter injectâ manu in jus vocatus esset. Illud autem, ut jam dixi, cessat in eo, qui verbaliter tantum ad tribunal iudicis vocatus est.

17. 9. Insuper speciali jure circa milites statutum, ut si ex delicto militari, quod fidem ruptam non continet, ad ultimum fuerint damnati supplicium, super bonis castrensibus iis permittatur jure militari testamentum condere. *l. 6. §. 6. ff. de injust. rupt. irrito &c. & l. 13. C. de testament. milit. l. 11. ff. eod. tit. p. m.* Parens Paulus Voet. ad §. 5. *instit. de testament. milit.* cum alioquin Pagani gladio vel alteri, quæ vitam adimit, addicti poenæ testari nequeant, aut, si de bonis ante reatum disposuerint, latâ mortis sententiâ rumpatur illico atque irri-

irritetur eorum ultimo voluntas: per sententiam namque pœnæ servi fiunt, quibus ademptum est omne liberum circa res suas arbitrium. *d. l. 6. §. 6.*

18. 10. Quin & hoc inter militum prærogativas jure quis retulerit, quod ex Aureliani Cæsaris edicto miles ægrotans, aut ex vulnera decumbens, gratis a Medico curari debeat. Flavius Vopisc. *m. Aureliani vitâ.* Quæ consuetudo & olim penes Ægyptios invaluerat: ibi enim medici publicis victitabant impensis, eâque de causâ, prohibitâ salarii exactione, milites morbo laborantes sanare cogebantur. Diodor. Sicul. *hystor. libr. 2.* durum quippe, iniquum, & à crudelitate vix remotum fore censuerunt legislatores, præter ægritudinis incommoda, gravesque vulnerum dolores, insuper ad persolvendas medicis pro operâ præstitâ mercedes obligari sagatos, quorum universos norunt in Reipublicæ utilitatem redundare labores. Julius Ferrettus *de re milit. pag. 50. num. 41.*

19. 11. Eximium denique militum privilegium est, quod mulier mariti in expeditione versantis teneatur expectare reditum, nec ad secundas ei concedatur provolare nuptias ac conjugii fœdera, nisi de mariti morte jurato deponant illius numeri chartularii, in quo militavit: inter quorum testimonium ac secunda vota nihilominus anni debet intercedere spatium. Quod si mulier hæc non observaverit, ipsa & secundus maritus adulterii plectendi supplicio. *Novell. 117. cap. 11.* At
si

si primus ab hostibus captus sit maritus, reversus uxorem postliminii jure non recuperat, nisi & mulier voluerit, & adhuc alteri post constitutum tempus nupta non sit. *l. 8. ff. de captivis & postlimin.* adeo ut de novo contractum videatur conjugium, vel potius matrimonium consensu redintegretur. *l. 14. §. 1. ff. de captiv. postlimin.* Quod tamen Justiniano jure quodammodo mutatum est. *Novell. 22. cap. 7.* qua constitutum, ut quamdiu quidem manifestum est captivum superesse, maneant integra & inviolata matrimonii jura, nec impune liceat mulieri ad secundas aspirare nuptias; quæ si nihilominus ausu temerario videri voluerit hoc egisse, dotis amissione plectetur. Si vero bubium sit, utrum is, qui in hostium devenit potestatem, etiamnum super sit; post quinquennii spatium sine periculo nubere licebit. *d. nov. 22. c. 7.* At id hodie in militibus ab hoste captis non ita obtinet: captivus enim, qui credebatur obiisse diem, si post longum tempus reversus uxorem invenerit alteri connubii nexu sociatam, eam sibi vindicare poterit, dissolutis secundi thori vinculis; uti in Belgio fœderato judicatum fuisse refert Reidanus annal. libr. 18. *Bommelianus*, inquit, *ante annos viginti duo captus, gravidam uxorem reliquerat, ex quâ filiam nunc mariatam & conjugem suam alteri nuptam repperit, quæ secundum deserere maritum compulsæ.* idque juri divino magis conveniens est, juxta quod nullæ sunt dissolvendi matrimonii cau-
sæ

ſæ legitimæ, ſi non adulterium & malitioſa conjugiſ alterius deſertio 1. *Corinthios cap. 7. verſ. 13.* quæ de captivo quâ captivo non præſumuntur.

20. Communia veteranis ac militibus privilegia ſunt 1. quod ſi debitum contraxerint, a creditoribus ad conſequendum debitum carceri mancipari nequeant, aut univerſum iſſis auferri patrimonium, verum condemnati gaudeant competentiz beneficio. l. 7. ff. *de caſtrenſ. pecul. l. 6. l. 18. ff. de re judicatâ* Menoch. *arbitrar. judic. libr. 1. queſt. 88. n. 9.* Boceruſ *traçt. bello cap. 16. n. 5.* Quod quoad ſœnoris exactionem etiam juſtum & æquum crediderunt olim Ægyptii, teſte Diodor. *Siculo hiſtor. libr. 1. absurdum enim eſſe cenſebant,* inquit, *militem, qui pro patriâ ſe periculis obijciat, propter ſœnuſ a creditore, ſi ita contigerit, in nervum abduci, & ob privatorum avaritiâ communem omnium ſalutem in diſcrimen venire.*

21. Cæterum extra controverſiam poſitum eſt, illud comperentiz beneficium militibus ac veteranis non eſſe denegandum, ſi propter debitum ab actore convenientur in re lautâ conſtituto. Sed quid ſi paupertinuſ quiſ omnium egenuſ adverſuſ eum impetraverit a judice ſententiâ, cone in caſu miles condemnatuſ tantum bonorum retinebit, ne egeat? Negandum illud omnino videtur; cum iniquum ſit & inhumanum, reſ mihi debitas, dum omnium inopiâ laboro, & ſummâ premor egeſtate, juſti debitoris inſervire com-
modo,

modo, & ingenti meo cum detrimento alium lucrari bonâ fide creditum. *argum. l. 6. de servitut. & aqua.* Zoësius *ad tit. ff. de re judicatâ. n. 156.* Præsertim cum juris regula dicteret, melius esse rebus in obscuris favere repetitioni quam adventitio lucro. *l. 41. §. 1. ff. de Reg. Juris.* Quid si militem miles convenerit, condemnatusne contra commilitonem competentis fructus beneficio? verior est negantium sententia juxta vulgatissimum illud juris axioma, quod privilegiatum adversus æque privilegiatum suo non uti posse privilegio dicat. *l. 8. ff. de excusat. tutor.* Sande *decis. Frisc. lib. 1. tit. 1. de finit. 2.* Præsertim si is, qui privilegio tutus esse desiderat, agat de lucro captando adversus eum, qui de damno evitando contendit, uti hoc nostro casu. Augustin. Barbosa *axiomat. jur. usufruquenti 190. n. 1. 2. ibique DD.* Zoësius *ad tit. ff. solut. matrim. n. 25.*

22. 2. Cum triplicium in jure nostro munus fiat quandoque; mentio, quorum quædam personalia sunt, quæ solam personæ requirunt industriam; quædam patrimonialia, quæ bonorum desiderant collationem; quædam denique mixta, in quibus & industria personæ & impensæ pariter exiguntur) certum est, neque militem, neque veteranum ad subeunda munera personalia compelli posse. *l. fin. §. 1. ff. de veteran. l. 3. C. de his qui non implet. stipend. l. 8. ff. de excusat. tutor. l. 9. C. quando provoc. non est necesse l. 1. C. de veteranis.* Bocerius *d. tract. de bello*

bello cap. 16. n. 9. Nec amittit veteranus immunitatis jura, si suâ voluntate munus susceperit; verum nihilominus in aliis privilegium & excusationes allegare valet. *l. 2. ff. de veteranis.* Solis tamen veteranis immunitas hæc proprie privilegii loco est, at militibus, qui etiamnum stipendia merent, ea sic competit, ut ne volentes quidem admittantur ad subeunda munera personalia, seu, quemadmodum alibi Imperator inquit, ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas auferatur. Proinde ad tutelæ munus miles non admittitur. *§. 12. instit. de excus. tutor.* Patrimonialia quod spectat munera, ab iis regulariter immunes non sunt veterani. *l. 2. 4. ff. de veteranis.* adeoque naves eorum angariari possunt. *d. l. 4. §. 1. & octavas vectigalium nomine pendere coguntur. l. 7. c. de vectigal. & commiss. Martin. Laudens. tract. de milite quest. 10.* Nec obstat *l. 1. c. de veteranis*, ubi Constantinus Imperator omnibus civilibus videtur veteranos exemptisse muneribus, *ne quis*, inquit, *eorum* (sc. veteranorum) *in ullo munere civili, nec in operibus publices conveniatur, nec ullâ collatione, nec a Magistratibus, nec vectigalibus, in quibuscunque nundinis interfuerint, ullam ob venditionem proponendam dare debebunt.* hic enim Constantinum munerum civilium appellatione tantum personalia designare voluisse munera constat, ita quippe in eadem *l. 1.* se paulo post explicat, cum ait; *sed etiam nullo*

munere

*munere civili, id est corporali seu personali, vel de-
portatorio onere eos affici concedimus.* Tributum au-
tem illud, quod ob venditionem proponendam
ab iis imperator exigi vetat, extraordinarium erat
patrimoniale munus, & venalitium appellabatur.
l. 4. C. de proximis sacror. scrinior. ubi Gothofred.
in not. inquit, venalitium esse vectigal, quod exi-
gebatur a venditore ob venditionem proponen-
dam, ac propter servos venales pendebatur: unde
& venalitos & venalitarios dictos fuisse mango-
nes, qui mancipia Romæ vendere solebant, ex
Cicerone & Suetonio probat Cujacius *observat.*
libr. 10. cap. 6. Militiæ itaque labore conquista ve-
teranis dignitas extraordinarium quidem munus
ignorat: firmum tamen permanet, ab ordinariis
patrimonialibus eam immuncem non esse, excep-
tâ capitatione. *l. fin. §. 20. ff. de muneribus.* & pau-
cis forte aliis mixtis. Acacius Enenkel. *de privil.*
veter. priv. l. 6. de privil. milit. lib. 2. privil. 30.

23. 3. Cum olim filiifam. & servi pariter in eâ-
dem essent conditione quoad bonorum acquisitio-
nem, adeo ut quicquid acquirerent, id illico patri
vel domino cederet, ac ne momento quidem in fi-
liifam. vel servi personâ consistere posset acquisi-
tum. *§. 1. institut. per quas person. cuique acquiritur l.*
79. ff. de acquir. vel omit. heredit. si tamen filiusfam.
nomen militiæ dederit, ipsi castrense concessum le-
gibus est peculium, quod etiam veteranus factus
post emerita stipendia retinet, nec jus ullum in

X

illo

illo patri quæritur vi patriæ potestatis. §. 1. *instit. per quas person. cuique acquirit. l. 10. l. 12. ff. de castrenf. peculio. l. 3. Cod. eod. tit. l. fin. C. de inoffic. testament.* illius enim peculii contemplatione pro patrefam. habetur. l. 2. ff. *Senatusconsult. Macedon.* unde & Juvenalis satyra ult. ait.

Solis præterea testandi militibus jus,

Vivo patre datur, nam quæ sunt parva labore

Militiæ placuit non esse in corpore census.

Castrensi autem peculio non præda tantum ac stipendium comprehenditur, sed illud omne, quod armatâ militiâ, vel ejus occasione miles acquisivit, quodque, si non militasset, nunquam ad eum fuisset devolutum. l. 6. l. 11. ff. *de castrenf. pecul.* Bocer. tract. *de bello cap.* 16. n. 17. p. m. Parens Paulus Voet ad §. 1. *instit. per quas person. acquirit.* Proinde & hæreditas militiæ intuitu delata militi, castrensi peculio annumerabitur. l. 5. l. 16. §. 1. ff. *de castrenf. pecul.* quodque mulier mariti filio militi reliquit ad castrenses seu militares res comparandas. l. 3. ff. *eod. tit.* illud insuper, quod patre concedente filiusfam. miles secum in castra tulit. l. 4. d. *tit.* omnia denique mobilia, quæ militi in castra tendenti a patre, matre, propinquis vel amicis donata sunt. l. 1. C. *de pecul. castrenf. milit.* Cæterum ut hæc omnia filiofam. militi pleno jure quærantur, ita etiam quocunque modo, vel actu inter vivos, vel ultimâ voluntate citra parentis consensum in alium ea trans-

transferre potest. l. 2. C. de castrens. pecul. l. 7. §. fin. ff. de donationibus. l. 11. ff. de testament. milit. princip. instit. quib. non est permiss. facere testam. & hinc inter patrem & filium ejus respectu quandoque lis est. l. 4. ff. de judiciis, patremque filius in jus vocare non prohibetur, impetratâ prius agendi veniâ. l. 4. §. 1. ff. de in jus vocando. & subsistit ac effectum sortitur inter patrem & filiumfam. donatio. l. 4. ff. de castrens. pecul. l. 4. C. famil. erciscunda. Quin & contra communes juris constitutiones ad castra tendenti marito valide donat uxor. l. 6. ff. de castrens. peculio. si modo ficta non sit ad eludendas leges castrorum causa: veritatem enim spectamus, inquit Ulpianus, an vera castrensis noticia vel affectio fuit, non quod quis finxit. l. 8. eod. tit. Illius quoque nomine filiusfam. citra partis consensum adversus tertium actionem instituere potest. l. 4. §. 1. ff. l. 2. C. de castrens. peculio. Denique defuncto patre filius peculium castrense fratribus conferre non tenetur in dividenda patris hereditate, idque præcipuum esse oportere, multis constitutionibus continetur. l. 1. §. 15. ff. de collatione l. 4. C. famil. erciscunda.

34 Atque hæc veteranis ac militibus communia sunt privilegia: solis insuper veteranis datum, ut præsidibus ultra portas occurrere non cogantur, habitent ubi voluerint, ad curias ad collegia non vocentur inviti, nec descriptiones præbeant

consuetudinum vel spectaculorum nomine, unam domum habeant liberam ab omni recipiendorum militum supervenientium onere. *l. 1. c. quib. muner. excus. hi qui post implet. &c.*

25 Utrum autem privilegiorum veteranis indultorum particeps futurus sit qui casu vel negligentia militare missionis amisit testimonium, disquiri solet? Quod affirmandum censeo, si modo per testes aliasque probationes satis evidentes constare possit, honeste stipendiis emeritis eum sacramento solutum fuisse; cum sufficiat, ut qualicumque modo de missione constet. *l. 7. c. de fide instrumentor.* Quid si nec aliæ sufficientes suppetant missionis probationes, & tamen is, qui honestè se missum asserit, aliquamdiu palam veteranorum usurpaverit prærogativas? Etiam in posterum iis uti non prohibebitur, donec eum veteranum non esse probatum fuerit: ea namque quasi possessio efficit, satis magnam pro eo, qui veteranum se dicit, militare præsumtionem, ut a probationis liberetur onere, illudque in adversarium rejiciat. *Tiraquell. de jure primogenit. quest. 17. opin. 11. n. 21.*

26. Quid si versâ vice de honestâ missione clarescat, sed misso postmodum ex aliquo delicto communi irrogata fuerit ignominie macula, illene veteranorum gaudebit privilegiis? Negandum id videtur; cum infamis ne miles quidem esse possit, proinde nec veteranus: quâ enim obsecratione

ratione militaribus fruatur prerogativis, qui ab obeundâ militiâ sic remotus est, ut nec volens admittatur? eum in calum veterani infamiâ notati negotium incidit, a quo incipere non potest, unde & amittit veterani jura *arg. l. 16. ff. ad leg. Aquil.* Petrus Antibolus *tract. de manerib. §. 4. n. 59.*

27 Tandem ad milites, veteranos, & ipsorum liberos spectans privilegium est, quod per torturam nequeat ab iis inquiri facti veritas, quodque plebejorum pœnis subjugari non possint in causis criminalibus: neque enim in metallum, aut ad opus publicum, aut ad bestias damnantur, nec furcæ metuunt supplicium. *l. 8. C. de question. l. 3. §. 10. ff. de re milit. l. 1. l. 3. ff. de veteranis.* Clarus *libr. 5. sentent. §. fin. quest. 64. n. 18.* Francisc. Brunus, *de torturâ part. 2. quest. 4. n. 19.* Frustra tamen ultra filios quispiam illud ad nepotes extenderit; cum in solis eminentissimorum ac perfectissimorum virorum nepotibus & pro nepotibus locum habeat, si prioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati pudoris macula aspergat. *l. 11. C. de question.* Acacius Enenkel. *de privil. milit. libr. 2. privil. 27. n. 3.*

28. Disputant autem plerique juris interpretes num & nostri temporis militibus eadem tribuenda sint privilegia, quæ quondam Romanis concessa civibus, expeditionem pro Republicâ susci-

pientibus? quod utique simpliciter affirmari nequit; cum a quibusdam Romanorum legibus, quæ contrariâ sunt antiquatæ consuetudine vel lege, recessum esse testetur Christineus, *tom. 5. decis. 149. n. 53.* Atque ita milites hodiernos quæstionibus ac torturis non eximendos, si ad illas adhibendas in inquirendâ veritate sufficientia facti reperiantur indicia, autores sunt Farinacius *tract. de indicis & tortur. libri 1. tit. 5. quest. 39. n. 31. & seqq.* Jul. Clarus *sentent. libr. 5 §. fin. quest. 64. n. 18.* Anton. Mathæus *tract. de crimin. libr. 48. tit. 16. cap. 2. n. 7.* Wissenbach *ad pandect. disput. 37. n. 6.* Groenwegen *de leg. abrog. ad l. 8. C. de quæstionibus.* Sublato etiam moribus peculiarium usu ac distinctione, cessant & quæ quondam militibus competeabant inde promanantes prærogativæ. Allegationes insuper simplicitate juris omittas a militibus post condemnationem hodie proponi posse negat Groenwegen *de ll. abrogat. ad l. 1. C. de jur. & facti ignorant.* eosque defensiones omittas in appellationis cauâs producere debere censet: in appellatione namque novas probationes & allegationes, coram iudicibus inferioribus non ventilatas, adhiberi posse, manifesti juris est. Quod si tamen militis imperitiâ elapsa fuerint appellationis fatalia, sic ut appellandi remedium ipsi sit interclusum, nullus dubito, quin facilius sagatus, quam quidem alii, adversus lapsum fatalium impetraturus

rus sit in integrum restitutionem. Præterea res militum, quarum nomine neglecta vectigalium solutio, in commissum hodierno jure cadere, docet Antonius Matthæus *tractat. de auction. libr. 2. cap. 7. n. 32.* Ast in ejus locum luculentius aliud ac pinguius surrogatum est privilegium: neque enim (ut ibid. inquit Anton. Matthæus) in expeditione degentes publicanum metuunt, quem leges militares omnino castris exegerunt; & eorum, quæ in castris venduntur, nullum solvitur vectigal: quod tamen non ante locum habebit, quam Ordinum Generalium decreto publico promulgata fuerit vectigalium immunitas ad exercitum proficiscentibus ac omnigenas eo merces deferentibus; quod Belgis est **byp leger uptoepen.**

Reliqua pleraque quod spectat privilegia, ea quoque moribus ad hodiernos in expeditione pro Republicâ versantes pertinere milites asserunt. Martin. Laudensis *tract. de milite quest. 5.* Andr. Gail. *libr. 2. observ. 118. n. 2. 3.* Augustin. Barbof. *in collectan. ad l. 31. C. de locato. n. 6.* Gudelin. *de jure novissim. libr. 5. cap. 21.* Zoësius *ad tit. ff. de re militari n. 7.* Brunemann. *ad l. 1. C. de jur. & facti ignorant.* Eadem enim pro militibus hodiernis militant rationes, quæ quondam ad privilegia concedenda Romanos stimularunt; æqualia nostri subeunt pericula, nec minus Reipublicæ prodesse satagunt: ideoque quoad testa-

menti factionem in expeditionibus non admodum præcise solent observari juris solennitates. Bocerus *de bello cap.* 26. p. m. parens *ad* §. 6. *instit. de testament. milit.* n. 3. nec condemnati milites ultra quam facere possunt tenentur, competentia gaudentes beneficio. Groenweg. *ad* l. 6. *ff. de re judicata.*

29 Vidimus hætenus, quænam militum sint privilegia; supersunt alia quædam præter jus commune quidem in militibus constituta, quæ nullum tamen iis commodum adferunt aut emolumentum, præinde nec proprie privilegii veniunt appellatione: veluti quod uxorem vel familiam secum in exercitum ducere prohibeatur, nisi ad id a Principe veniam impetraverit. l. 10. C. *de re milit.* nec cum illius provinciae muliere nuptias contrahere possit, in quâ stipendia meret, nisi forte militet in patriâ. l. 65. *ff. de ritu nuptiarum.* nec cum aliâ quam cum ingenuâ matrimonium inire. l. 21. C. *de nuptiis.* Agrum quoque comparare vel suo vel alieno nomine nequit in eâ provinciâ, in quâ bellicis insudat laboribus, antequam stipendia impleverit; & in fiscum redigetur acquisitum hoc pacto prædium; nisi forte paterni a fisco distraherentur agri: ne scilicet agriculturæ studio a militiâ avocetur, & omisso armorum usu ad ignobile & sordidum opus rusticum se conferat: quæ ratio cum cesset in urbanis prædiis & agris in aliâ sitis provinciâ, tuto quoque
sibi

sibi illos acquireret. *l. 9. l. 13. ff. de re milit. l. 15. C. eod. tit.* Quod si tamen a provinciali quopiam heres scriptus fuerit miles, ibi prædia possidere non prohibetur. *d. l. 9. §. 1. cum hereditatis delatæ ratione quandoque nonnulla permittantur, quæ alias illicita forent. l. 1. §. 12. ff. ad leg. Cornel. de falsis.* eo quod ultimæ voluntates sunt favorabiles, & Reipublicæ interest, effectum sortiri suprema morientium elogia. Quin etiam si, dum stipendia meret, agrum in eadem emerit Provinciâ, neque tamen ideo mota ei a quoquam fuerit controversia, post impleta stipendia nec res empta deferri, nec dominus inquietari potest. *d. l. 9. l. 13. ff. de re milit.*

Sicut autem agrorum emptio is est interdicta, ita nec alienorum prædiorum conductores esse possunt, siue illa urbana fuerint siue rustica. *l. 31. l. fin. C. de locatione.* ne vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant, neve armorum atrocitatem non in hostes ostendant, sed contra miseros provinciarum colonos, dum ad hæc sordida veniunt ministeria, & relictis studiis publicis signisque victricibus, ad alienarum rerum conductiones profiliunt. Unde & in *d. l. fin.* hanc in illos pœnam decernit Imperator, ut ex ipso conductionis contractu sine præviâ iudicis sententiâ militiam amittant, ex milibus pagani, ex decoratis infames constituentur, & quicquid a publico acceperint, sine morâ vel procrastinatione

teneantur restituere. Domum nihilominus & stabulum aliaque ad usum proprium necessaria conducere nefas non est. Acacius Euenckel *de privil. milit. libr. 2. privil. 11. n. 8.* Non etiam conductorum mandatores esse possunt stipendia merentes. *l. 31. C. de locato.* nec procuratores, ne pro conjunctis quidem personis, patre, matre, vel uxore. *§. fin. instit. de exception. l. 8. §. 2. ff. de procuratoribus. l. 7. C. eod. tit.* adeo ut is, qui militem constituit procuratorem, si forte quid eâ de causâ dederit, indebiti conditione vel ob causam datorum possit repetere. *l. 5. C. de condict. ob causa datorum.* Sed si necessariis personis de libertate quæstio mota fuerit, jure poterit pro iis litigare miles, idque libertatis favore, cujus intuitu singularia multa leges indulserunt. *l. 3. §. 1. ff. de liberali causâ.* vel si suorum persequi velit injuriam. *l. 8. C. de his qui accus. non poss.* Multo minus propriis ipse negotiis inoffensâ disciplinâ superesse prohibetur. *l. 9. C. de procurat.* ideoque etiam universi numeri communem potest causam agere, cum communia curans negotia etiam sua curare censeatur. *l. 8. §. 2. ff. de procurat.* Ne autem sub specioso causas suas agendi pretextu quasvis aliorum lites redimeret, id ipsum disertis verbis Alexander Imperator vetuit. *l. 7. C. eod. tit.* lites tamen redemisse non censetur, cui honesto ac verecundo fine cessæ sunt actiones; *l. 9. C. eod. tit.* Propter sacramentum in-
super

super militibus accusare prohibitum est. *l. 8. ff. de accusat.* & ob stipendiorum honorem illicitum vacantia fisco deferre bona. *l. 18. §. 6. ff. de jure fisci.* armis enim occupari, & a negotiis forensibus remoti esse debent, nec linguæ sed armorum præsidio fortitudinem demonstrare; nisi de summo perduellionis crimine sit disceptatio: quos enim obsecro ad accusandum, quos ad indicandum perniciosissimum Reipublicæ crimen, ad eamque evertendam maxime directum, quos ad detegendos patriæ communis hostes rectius admiseris, quam illos, qui pacis publicæ causâ, proque conservandâ Republicâ, & defendendis ac protegendis civium opibus ac libertate præcipue solent excubare? *l. 7. §. 1. ff. ad leg. Jul. majest.* Viri militares præterea nec fidejubere possunt, nisi in rem suam, veluti pro procuratore suo. *l. 8. §. 1. ff. qui satisfd. cogunt.* nec focariæ vel concubinæ suæ quicquam donare. *l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor.* nec in civilibus aut criminalibus causis executores constitui. *l. 8. C. de offic. rector. provinc.* nec per eos a provincialibus exigi tributa. *l. 10. C. eod. tit.* Ad privatum denique ducis opus, veluti piscatum, venatum, miles mitti nequit: sic enim in Augusti disciplinâ cautum; & si scio fabrilibus operibus exerceri milites non esse alienum, vereor tamen, si quicquam permisero, quod in usum meum aut tuum fiat, ne modus in eâ re non adhibeatur, qui mihi sit tolerandus. *l. 12.*

§. 1.

§. 1. ff. *de re militari*. Proinde si judex militaris ad obsequia privata milites ausus fuerit deputare, ab eo militum magister per singulos, qui contra Principis interdictum privata ejus curarint negotia, singulas exiget auri libras. l. 15. C. *de re militari*. Quid quod jure novo gravissimæ statutz sint in illos pœnz, qui militem domi detinuissent privatis occupatum operibus: detinens quippe dignitate, mulctatus & bonorum publicatione; detento exauctorato ultimum inflictum supplicium; exilium & mulcta gravissima iis, qui id tolerassent. *novell.* 116. Gudelin. *de jure noviss.* lib. 5. cap. 21.

30. Cæterum hæc hodie pleraque mutata sunt, nostris enim militibus contractus celebrare, agros colere, fidejubere, & civilia tractare negotia concessum est. Zypæus *notit. jur. Belgic. tit. de re milit.* etiam tutelæ fungi munere. Groenweg. *ad.* §. 14. *institut. de tutelis.* militiam tamen iis a tutelâ justam tribuere excusationem, siquidem illam suscipere nolint, æquum est; cum etiam pacis tempore non semper in iisdem maneant præsidiis: verum alio sæpius commigrare cum cohorte cogantur, adeoque non propriis, multo minus pupillorum negotiis superesse possint.

CAPUT VII.

De iudicibus militaribus.

1. **M**ilitēs habent proprios iudices.
2. **M**quinam penes Romanos de militum causis iudicaverint?
3. Qui hodie penes nos?
4. Quo in loco iudices militares jus dicant?
5. In quo consistat iudicum militarium officium?
& ne affectibus indulgeant.
6. Non observant stricte juris solennitates, & summarie causa terminantur.
7. Non debent excedere jurisdictionis sue limites.
8. Si miles delictum commune commiserit, utrum ad civilem, an vero ad militarem iudicem de jure Romano spectet ejus cognitio, disquiritur, ac iudici militari locum esse statuitur.
9. Quid meritis circa iudicum militarium jurisdictionem in criminalibus obtineat & quorum delictorum domestica quasi coercitio fieri possit? quorum coercitio non nisi per consilia militaria irroganda sit? An a sententiis latis in criminalibus per consilia militaria appellari possit?
10. Ad cujus iudicis cognitionem spectent civiles militum controversiae.
11. Miles fori praescriptioni valide renunciat imo jure novissimo milites in causis civilibus ut plurimum non aliis subsunt, quam iudicibus civilibus.

I. Pecuni-

PEculiari denique jure in sagatorum favorem introductum est, quod proprios habeant in militia judices, qui de ipsorum causis cognoscunt litesque definiunt; nec ad aliorum possint pertrahi tribunal, teste Juvenale satyr. finali.

Legibus antiquis castrorum & more Camilli

Servato miles ne vallum litiget extra.

Et procul a signis; justissima centurionum

Cognitio est igitur de milite, nec mihi derit

Ultio, si justa defertur causa querela.

Atque hinc ipsorum judicium appellatum est ducianum. l. fin. § 3. C. de re militari. quippe in quo copiarum duces judicium funguntur officio.

2. Erant autem olim varii militum magistri, penes quos erat summa potestas & in milites arbitrium, ademtâ præfectis prætorio per Constantinum militari jurisdictione; hi civiles ipsorum controversias determinabant, hi inquirebant in militum delinquentium crimina, proque flagitii atrocitate supplicia decernebant in convictos sceleris reos; ut ad duces cæteros nulla pertineret accusationum & actionum militarium cognitio. Et in occidente quidem duo fuisse perhibentur militum magistri, equitum alter, alter peditum; quinque autem in oriente, quorum duo præsentales erant, tertius magister militum orientis, quartus magister militum per Thracias, quintus per Illyri-
cum

cum appellatus est. Panciroll. *in notit. Imperii utriusque cap. 30.* Cæterum magistri militum præsentales ad magistrum militum orientis adrespondum ex officio suo mittebant, cujus interventu milites universi in oriente parebant magistro militum orientis. *l. fin. C. de re militari.* Cujacius *in comment. ad d. l. fin.* Sed cum difficile foret, per unum omnia militaria discuti negotia, atque inde contingeret, ut causæ, quas protinus terminari necessitas exigebat, temporis diuturni moram sæpe paterentur; Imperatori Anastasio consultius visum fuit (cum id & Reipublicæ & singulis operam bello navantibus profuturum cerneret) ut magistri militum præsentium, vel misso adrespondo duces spectabiles sedis ejusdem magistri quaslibet militares controversias latâ sententiâ finirent. *d. l. fin. C. de re milit.* Quod etiam centurionibus quondam concessum fuisse docet adductus paulo ante ex Juvenale locus; & testatur Polybius *lib. 6.* in consilium militare adhibitos fuisse tribunos, & ex ordinum principibus illum qui primus lectus esset. Quod si ducibus ipsius vel eorum apparitoribus aut limitaneis aut castrorum præfectis quaestio moveretur, coram solo magistro officiorum conveniendi erant, nec aliis subjacebant iudicibus *l. 8. C. de divers. officiis & apparit. iudicium & c.* Constat autem, non ipsos duces, viros spectabiles, obstrictos fuisse ad examinandas ac decidendas universas militum causas; sed illorum arbitrii & æstimæ

stimationis fuisse, pro qualitate negotiorum, aut quantitate, quæ devotissimis militibus ab adversariis eorum ingerebatur, vel suam audientiam interponere ligitis, vel eorum discussionem dicatissimis principiis seu arbitris in locis degentibus committere. *l. fin. §. 4. C. de re milit.*

3. Moribus hodiernis eodem fere modo militum præfecti ducesque de militaribus cognoscunt negotiis, & ad judicandum admittuntur plerunque præsidii præfecti, tribuni, centuriones, ipsorum vicem gerentes, ac signiferi ibidem commorantes. *instruct. milit. art. 65.* Quod si tamen ex ejusmodi præfectis pauci sint præsentés, etiam decani, & ex gregariis quandoque rerum maxime periti in definiendis controversiis adhiberi possunt. Pappus *in comment. ad d. artic. 65. lit. b.*

4. Solebant autem præfecti penes Romanos in principiis jura dare militibus; & quamvis per principia plerunque designetur prima aciei pars seu principum ordo: quandoque tamen etiam denotatur in castris comparatus ad judicandum locus, quod adductâ Livii autoritate perspicuè docet Stewechius *in comment. ad Veget. de re milit. libr. 1. cap. 20.* eoque facit *l. 16. §. 2. C. de erog. milit. annona* ubi Imperator Anastasius inquit; *causâ apud devotissima principia secundum præstatum modum tractatâ utriusque partis indemnitati similiter consulatur.* Unde & per illa Macri Jurisconsulti verba; *principiis frequenter interesse in*
l. 12.

1. 12. ff. de re milit. Wissembach nihil aliud intelligi censet, quam, exercitum regentis officium esse frequenter militum audire controversias, eorumque lites enatas per sententiam sopire. *disput.* 39. *ad pandect.* n. 27. At hodie nullus certus ad iudicandum locus est constitutus, nisi quod ad ducis illius, qui dignitate cæteros antecedit, ædes aut tentorium conveniant plerumque de causâ aliquâ sententiam dicturi. Quin & aliquando sub dio, spectantibus universis, per duces suffragia feruntur, maxime, si negotium moræ impatiens sit, uti quondam a Græcorum principibus factum in insigni illâ inter Ajacem & Ulissem de Achilis armis contentione, de quâ Ovid. lib. 13. metamorphos.

Confedere duces, & vulgi stante coronâ.

Surgit ad hos &c.

Atque ita in patente campo de capite desertoris acta comitia me vidisse memini in Galliâ, ubi in circulo constituti legionis duces eum ad mortem condemnabant, & adductum ilico per commilationes sclopetis mandabant interfici.

5. Porro militarium iudicum officium est, ut si quis criminis alicujus incusetur, & graves adversus accusatum militent præsumptiones, in vincula reum conjiciant. Ne tamen ad vanum quempiam, vagum, & incertum rumorem statim carceri mancipent viros cæteroquin, quantum ex ante actâ vitâ constat, honestos & illæsæ famæ: licet enim postea quis innocentiam suam iudicibus abunde

Y

proba-

probaverit, nunquam tamen adeo penes commilitones inflictam diluct carceris infamiam, quin semper adhuc aliqua existimationi macula inhæsurâ sit. Reo custodiæ commisso ad accusatorum attendant objectiones, testium depositiones examinent, nec ægre suscipiant rei innocentiam docere cupientis allegationes & exceptiones, ejusque preces audiant benignè; nec illum longo carceris squallore consumant, sed quamprimum, si culpâ careat, absolvant; sin convincatur, condemnent, ac meritis pro personæ, temporis, loci, delicti qualitate subdant suppliciis. Novos autem ad instar Busiridis aut Phalaridis corporis cruciatus & inaudita pœnarum genera excogitare nefas; dira, criminis qualitatem excedentia, non infligenda supplicia; non pœnæ pœnis cumulandæ; non ultra morbum adhibenda remedia; non propter leviora crimina ignibus, rotis, & tremendâ machinatione ad supplicii pompam exstructâ sæviendum, nec horridus passim adhibendus mortis apparatus; sed juxta leges ac constitutiones unumquodque crimen vindicandum. *instrucl. milit. artic. 65.* cum in judicantis potestate facti quæstio sit, non autem juris autoritas; adeo ut reum quidem nocentem vel infontem pronunciare possit; ast ubi nocentem declaravit, de necessitate legis pœnam teneatur irrogare. *l. 15. ff. ad municipalem* neque enim aut severior aut clementior lege, quæ ita disponit, judex esse debet. *novell. 82. cap. 10.*
 Quod

Quod si forte militum præfecti sint juris imperiti, & ignorent plane legislatorum placita, reperiuntur jurisconsulti; ab illis consilia postulent, illorum sequantur nixam legibus, exemplis rebusque judicatis fultam sententiam: non id indecorum, non vitio vertendum: si namque quondam provinciarum præsides suos habuerint assessores, ex quorum suggestione provincialibus jura reddebant; si Cæsar Augustus Trebatium aliosque divini & humani juris scientiâ præditos in unum convocaverit, ad deliberandum, quid justum, quid æquum, quid utile foret subjectis; *princip. instit. de codicillis.* si sæpius suggerente Triboniano novas Justinianus condiderit constitutiones; si Alexander Severus in consilium semper adhibuerit viros juris peritissimos, quibuscum de negotiis arduis disceptabat, Fabium, Sabinum, Ulpianum, Ælium Gordianum, Paulum, Pomponium, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Calistratum, Hermogenem, Venuleium, Triphonium, Celsum, Proculum, aliosque, e quorum commentariis luculentis præcipuè conflata quinquaginta digestorum volumina; neque quicquam sanciverit, nisi adhibitis viginti legum peritis. *Æl. Lamp. in vitâ Alexandri.* quis parum conveniens esse dixerit, si viro militari jura suppeditet togatus.

Præsertim autem his in judicibus requiritur in judicando sincera, tranquilla, sedata, nullisque partium studiis, quibus in tranversum rapiantur,

pianitur, obnoxia mens: si namque præposteris animi motibus & perturbationibus agitentur; non cogitatione vel consilio litem explorare, non indagare rei veritatem, nec ambigua causarum fata juxta legum dictamen dirimere poterunt, sed pro ratione, pro veritate, pro jure stabit & dominabitur obsessa præconceptis sinistis opinionibus voluntas. Quemadmodum igitur in duce militari quatuor præcipuè virtutes esse necessarias in antecessum demonstravi; sic ex adverso militaribus iudicibus ante omnia quatuor evitandos esse principales affectus existimo, quibus ceu totidem vinculis constringitur libera causas terminandi potestas, jura pervertuntur, & destruitur inviolata iudiciorum sanctitas; quales sunt amor, odium, timor, & cupiditas. Amorem & amici nomen alitum diribitoribus, dum iudicis partibus funguntur, ponendum esse censeo: si enim propinquis aut consanguinitatis necessitudinisve nexu junctis faveant; & immoderato ferantur hujus affectus æstu, non amplius alienam, sed propriam litem agi, propriamque causam periclitari credent, nec poterunt æquâ lance producta utrinque litigantium argumenta perpendere; sed quicquid amici patronus allegaverit, id justum, id honestum esse volent: uti enim amatores non rectè de venustate, formâ, gratiâ, vel animi dotibus amantissæ suæ judicium ferre possunt, quod oculorum sensum premat amor; sic & omnem inquirendæ verita-

verita-

veritatis occasionem iudices amiserunt, quorum animum non præcepta legum, non recta ratio, sed amor regit. Interim in æquitatis & justitiæ locum summa succedet injuria, neque quicquam aliud legitimam foventi causam supererit, quam ut oleum pariter & operam perdat. Pellant deinceps a tribunalibus suis odium, & imbecillis ac enervata sit in iudicum confessoribus invidia: ea enim si ipsis imperitaverit animi pestis, juxta vindictæ cupiditatem potius quam scripta legislatorum placita sententiam ferent, & omnem prensabunt adversus inimicum inique decernendi occasionem, vel in scirpo nodum quæsituri, si quidem alio modo denegata fuerit ultionis exercendæ facultas.

Metum quoque removeant in iudicando, necesse est; ne alioquin a recto juris & æquitatis tramite deflectant, dum hominis potentioris aut factiosi minis perterriti, causæ justitiam curiosius investigare, vel ei convenienter sententiam ferre non audent. Nullius sane mortalis potentia, comminationes, & terribilamenta pluris sunt facienda, quam jus ipsum & præstitum a iudicandi munus suscipiente iusjurandum: neque quispiam a crimine pronunciaverit immunem Pilatum, laverit licet coram populo manus, cum non ignarus, innocentem esse nostrum Salvatorem, cum nihilominus occidendum traderet, quia scilicet concitatum Judææ gentis, Christum ad crucis supplicium postulantis, furorem metuebat. Sic ut potius il-

Y 3

los,

los, quibus est demandata judicandi provincia; deceat imitari Jurisconsultorum principis Papiniani candorem, qui nulla vi nullisque minis adigi potuit, ut abominandum Caracallæ fratricidium citra scelus commissum esse censeret; sed patulam maluit carnifici ferienti cervicem præbere. Quod plurimis tam Ethnicorum quam Christianorum exemplis docet p. m. parens Paulus Voet *tractat. de jurisprudentia sacrâ cap. 3. sect. 2. num. 8.*

Denique cupiditatem & avaritiâ cane pejus & angue fugiant, nec admittant pollicitationes, pretia, præmia munera a manu, a linguâ, ab obsequiis litigantium prodeuntia: uti enim inter armorum strepitum, sic & inter pecuniæ numeratæ sonum leges plerumque silent; auro quippe loquente nihil pollet quævis oratio; hoc velut ariete si concussa ac labefactata fuerit jus dicentis constantia, corruet etiam sincerus in litibus definiendis animus; & ubi in aurem judicis susurraverit pecunia, rauescit ilico vel disertissimi patroni tuba, & decantata ipsius voce jura suffocantur: simulac muneribus & donis est aperta dextra, venalis erit ignoscentium gratia, venalia jura, venalis ipsa judicum sententia. Proinde tum demum piè sanctèque judices facient, si nec inimiciâ, nec benevolentia, nec timore, nec avaritiâ, nec ullâ aliâ iniquâ causâ ducti, nullam adversus ea, quæ noverint, sententiam tulerint, sed conscientia, juri, legibusque congruam.

6. Non

6 Non tamen adeo religiose judices militares ordinario procedendi modo & formulis alioquin usurpari solitis astricti sunt, nec ad amissim omnes illas observare tenentur juris communis solennitates, verum summarie coram illis causæ sunt expediendæ. *placit. ordin. general. 29. April. 1589.* Sic Juvenalis satyrâ ult. postquam de dilationibus & lentis causarum definitionibus conquestus fuisset;

*Ast illis, inquit, quos arma tegunt, & baltus ambit,
Quod placitum est ipsis præstatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo sufflamine litis.*

Præsertim in delictis militum levato velo tractandæ ac discutiendæ causæ; quapropter, si quis in flagranti fuerit flagitio deprehensus, sine morâ damnandus est, & extemplo lata sententia executioni mandanda: adeo ut moribus ilico ex arbore proximâ suspendi soleant addicti ultimo supplicio rei, neque iis ad disponendas res suas componendosque penates ullum indulgeatur temporis intervallum.

7. Interim summâ circumspeditione cavendum iis est, ne jurisdictionis suæ limites excedant, nec de causis judicent ad cognitionem suam non pertinentibus; sed delicta secundum auctoritatis suæ modum castigent. *l. 12. §. 2. ff. de re milit.* Ac proinde paucis disquirendum, quænam ad civilem, quænam ad militare judicium spectent jurisdictionem.

8. Duces quidem delicta militaria a militibus perpetrata coërcere posse extra controversiam positum est: quid vero statuendum sit, si delictum commune miles admiserit, inter doctores non certo constat, aliis illius causæ criminalis cognitionem discussionem ac definitionem militari, aliis civili judici tribuentibus. Qui ducum jurisdictionem non ultra militaria protendi delicta censent, varias adducunt in opinionis suæ probationem leges, præsertim *l. 2. l. 3 ff. de re militari l. fin ff. de accusat. l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar. novell. 8. cap. 12.* Inferunt insuper, si negotiatoribus ademptum sit fori privilegium, multo minus delinquentes eo uti posse, quia gravius utique est delinquere quam negotiari. Probabilior tamen contraria sententia, firmo stabilita legum fundamento: lege namque nona *ff. de custod. & exhibit. reor.* illud in militibus servari dicitur, ut ad eum remittantur, si quid deliquerint, sub quo militant. Quod etiam confirmatur *l. 1. C. de exhibend. & transmitt. reis.* Quid quod Imperatores rescripserint in *l. 1. C. de officio magistri milit.* magistros peditum & equitum in provinciales nullam penitus habere potestatem, nec amplissimam præfecturam in militares viros. Proinde quemadmodum nullis in causis provinciales coram militum magistris, sic nec milites coram præsidibus aut præfectis prætorio conveniri queunt. His adde *l. 6. C. de juris. dict. omnium judic.* quæ militare reum nisi a suo
judice

judice nec exhiberi, nec, si in culpâ sit, coërceri posse docet. Denique in *l. 2. C. ubi quis de curiali vel cohortal. aliave condit. conven. & l. unic. C. in quib. caus. milit. fori præscriptione uti non possint.* armata disertis verbis excipitur militia.

Neque repugnant illa, quæ ab opinionis contrariæ patronis in adversum diriguntur argumenta: quod enim attinet *l. 2. ff. de re militari.* ea nihil aliud dicat, quam in communi crimine a milite commisso communem esse persecutionem, hoc est, si miles commune perpetraverit delictum, velut adulterium, homicidium &c. eodem modo adversus eum, ac contra paganum instituendam accusationem, eandemque decernendam esse poenam, quod per judicem militarem fieri facillime potest, nec hic negatur. Lex autem 3. ejusdem tit. jus singulare constituit in desertore, partim in criminis enormis odium; partim etiam, quia deferens quodammodo miles esse desit, voluntate utique propria, & affectu: sic ut ei privilegium fori militare competere non debeat, & hic regulæ juris locus sit, quæ docet, exceptionem firmare & declarare regulam in casibus non exceptis, de quâ August. Barbof. *axiomat. jur.* 85. n. 4.

Non etiam obstat. *l. fin. C. de accusationibus* quæ quidem statuit, ibi puniendum esse militem, ubi crimen contractum est, si grave sit; nihil tamen de præside provinciæ vel civili judice determinat, neque negat, illum ibi, ubi commissum

scelus, plectendum esse per militares judices, ideoque hic obtinent aliarum legum constitutiones, quæ expresse ducibus tribuunt his in negotiis judicandi potestatem.

Multo minus adversatur sententiæ nostræ *l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar.* neque enim agit de milite criminis reo postulado : sed de tali, qui, cum casu fortuito, vel saltem absque occidendi animo hominem peremisset, ne quis eum dolo homicidium admisisse suspicaretur, sponte præsidi provinciæ semet obrulit, & non accusatus ultro vocavit adversarios, ut ipsum innocentiam docentem & a sceleris suspitione se liberantem audiant, posteaque prout visum fuerit cedant aut contendant. Hoc itaque in casu miles actor est, unde consultius imo necesse ipsi erat rei forum sequi, ne ordinem judiciorum interverteret. *l. 2. C. de offic. diversor. judic.* Nullo jure ad id obligatus erat; verum id ei solummodo suadet Imperator Antoninus; *rectius fecerit, inquit, si se præsidi provincia obtulerit, qui si probaverit, non occidendi animo hominem a se percussum esse, remissâ homicidii pœnâ secundum disciplinam militarem sententiam proferet.*

Non infringit insuper opinionem nostram argumentum a negotiante milite desumptum, scilicet, si non competat illi fori præscriptio, multo minus eam delinquenti concedendam, quia gravius est delinquere quam negotiari: illud enim si proce-

deret,

deret, nec in militaribus delictis milites fori gauderent privilegio, (quod tamen ab adversæ sententiæ propugnatoribus statuitur) cum & militariter delinquere gravius sit, quam negotiari. Verum inter negotiationem & delictum satis evidens est ac sufficiens differentię ratio: negotiatio enim & militia consistere simul non possunt. *l. un. C. negotiat. ne militent.* adeoque qui mercaturam exercet, miles amplius esse nequit, sed militiâ cadit simul atque de negotiatione constiterit. *l. fin. C. de jurisdict. omn. judic.* proinde nec militaribus gaudet prærogativis. At delictum non tollit militiam, utique non omne, & non ante latam sententiam; sed manent nihilominus in numeris delinquentes; quid ni ergo iis etiam tribuenda fori præscriptio?

Non obstat denique novella 8. cap. 12. §. 1. cujus ipsa verba, quia mendosa admodum est vulgata versio, exhibebo, sic ibi inquit Imperator; *ὅτι γὰρ τοῖς τοῖς τοῖς καὶ τὰς στρατιῶτας, τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας αὐτοῖς ὑποτάττομεν, ὅδε ἐκείσε δεομένοις προστίξωσι ἡγὸς ἰδίαις ἢ παρ' ἡμῶν, ἢ παρὰ τῶν μετέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ τῷ παρόντι νύμφω χρωμένοις, καὶ τούτων αὐτοῖς δεικνύσιν, ὥς ἐπαμύνειν αὐτοῖς, χρωμένοις τῇ τῆς ἀρχῆς παρρησίᾳ.* id est; in iis enim etiam milites in provinciis existentes ipsis subijcimus, neque ad id indigentibus proprio aliquo mandato, vel a nobis, vel a nostris principibus, sed præsentī lege utentibus, & hanc iis ostendentibus, ut opem ferant ipsis

ipsis principali fiducia utentibus. Unde nihil aliud probari poterit, quam, milites in eo præsidii provinciæ subjectos esse, quod exhibita hac constitutione illos cogere possit, ut ipsum adjuvent, si capitis hujus præceptum adversus provinciales executioni mandare velit; non autem, quod & milites ei quoad forum competens in criminibus essent subjecti. Quod si quis dicat, verba *ἐπὶ τῶν τοῖς τοῖς τοῖς* ad illa crimina respicerè, de quibus in initio d. cap. 12. actum erat, sic ut in iis coram præside milites forent accusandi; ei necessario statuendum esset, hic correctum esse jus antiquum, & nec in communibus, nec militaribus delictis ullum jure novissimo militibus relictum esse fori privilegium, cum d. cap. 12. principium de universis criminibus & secutis inde læsionibus agat; quod absurdum; cum non constet ex Imperatoris verbis, juris veteris introductam esse mutationem, cur igitur antiquum stare prohibetur? l. 32. §. *fin C. de appellat. & consultat.* ideoque rectius quis fori privilegium, quo uti prohibet Imperator, intellexerit de privilegio non scripto, qualia consuetudine nonnunquam contra legislatoris mentem introducuntur; non autem de eo, quod speciali lege certis personis indultum est *gloss. ad novell. 69. cap. 2. verb. privilegio* præsertim quia subjungitur, ne quis *delinquat innoxie*, cujus periculum in illo fori privilegio, quod militibus concessum est, non metuendum; cum illi neutiquam impu-
nè

nè peccent suum allegantes privilegium, sed per judices militares rigidis plectantur suppliciis. Miles igitur, si a provinciæ præside captus fuerit, ad duces suos remittendus est.

9. Mores hodiernos quod spectat, illi in nonnullis a jure Romano divortium fecerunt. Ab Albano duce latam anno 1370. constitutionem refert Christineus *decis. tom. 5. decis. 221. n. 16.* qua cautum, ut legati militumque tribuni consilium militare constituentes, de omnibus militariibus soli cognoscerent criminibus, non autem de communibus, nisi in castris, vel expeditione, vel hibernis, vel inter commilitones essent perpetrata; extra hos casus propter delictum commune milites a civilibus judicibus condemnari possent. Cujus decreti pleraque ut æqua usu fere a nostratibus approbata sunt, postquam Hispaniæ jugum excusserunt patriæ patres: adeo ut ob commune crimen miles tam coram civili quam militari judice reus postulari possit, & eo casu præventioni locus sit; *placit. Ordin. Generaf. 29. Aprilis anno 1589.* Unde si alterutrius judicis mandato fuerit apprehensus, coram eo causa peragenda & terminanda erit, altero excluso, atque ita judicatum fuisse testatur Sande *decis. Frisia libr. 1. tit. 1. definit. 4.* Groenweg. *ad l. 6. c. de jurisdict. omn. judic.* quod si delictum militare sit commissum, ad solos militares judices ejus pertinebit coercitio; ut tamen in gravioribus criminibus ad Consilium

filium Status fœderati belgii (non item ad delegatos Ordinum cujusque provinciæ appellari possit secundum tradita a Petro Bort, **van Criminele saken** / tit. 1. sub num. 50. pag. mihi. 22. col. 2. & pag. 23.) vel ad consilium militare superius, (cui majores ut plurimum duces velut tribuni, eorumque legati, quandoque turmæ vel cohortis præfecti adhibentur:) præsertim si de flagitio per præfectum commissio mota sit coram militaribus judicibus controversia. Cæterum post hæc, primâ editione excusa, circa militarium judicium in criminalibus jurisdictionem quasdam inductas fuisse mutationes, observatu dignum videtur. Etenim, cum, convenienter præmissis, id datum esset Ordinum Hollandiæ delegatis, ut de militum concussionibus, intra Hollandiæ territorium admissis, concurrentem cum militaribus judicibus haberent jurisdictionem, atque exercerent ex præventionem **Instructie boor de Becommitteer de Raden van Holland** / 4. Octobr. 1670. artic. 5. vol. 3. placit. Holland. pag. 92. atque insuper epistolâ serenissimi Magnæ Britanniæ Regis Guilielmi tertii ad Ordines Ultrajectinos datâ anno 1675. comprehensum fuisset, in omnibus delictis communibus, per militantes commissis in personas aut familias aut res non militantium, præventioni locum esse oportere, sic ut aut ordinarius aut militaris judex in hisce
compe-

competens esset, uter prævenisset; de cætero judices militares nullam habere potestatem in non militantes, adeo, ut etiam duello inter militantem & non militantem orto, punitio non militantis ad ordinarium judicem, non militarem, spectaret; quemadmodum ex opposito de delictis militaribus, aut etiam de communibus inter solos milites perpetratis absque ullâ non militantium læsione, cognitio soli judici militari ibidem reservabatur: tamen tandem ex recentissimo decreto Consilii Status Fœderati Belgii 9. *Februar.* 1703. & per id revocato in usum decreto Ordinum Generalium 25. *Martii.* 1651. iudicibus militaribus in iis urbibus, quæ in comitiis Ordinum suffragii jus habent (**stem in Staat hebben**) restricta fuit jurisdictio criminalis, dum constitutum, ne ultra extendant aut exercent eam, quam si quæstio sit de neglectis officiis in obeundis vigiliis & expeditionibus, aut de crimine transfugii ad hostes, vel desertionis, vel transitus de cohorte in cohortem sine præcedente missione, aut de delictis, quæ a præfectis militibusve in præfectos aut milites, non in alios, admissa sunt. Quamvis haud improbable videatur, delicta communia a militibus commissa etiam aliis in urbibus ac locis, quæ in Comitiis Ordinum suffragii jure non gaudent, ad judicum Ordinariorum spectare cognitionem, si modo perpetrata fuerint in tali

tali provinciâ, quæ in comitiis Ordinum Generalium fœderati Belgii suffragii jus habet, prout illam dicti decreti anni 1651. interpretationem suasit subsecutum deinceps decretum Ordinum Hollandiæ 30. Sept. 1654. quo placuit simpliciter, absque restrictione ad loca suffragii jus habentia, delicta omnia communia ex suâ naturâ ad ordinarii, non militaris, judicis jurisdictionem pertinere, secundum tradita in Responso juridico, apud Petrum Bort **van Criminele saken** tit. 1. sub num. 50. pag. mihi 22. col. 1. Qui & ulterius de militari jurisdictione videri potest in d. tit. 1. num. 50. ut & quæ amplius scripsi in *comment. ad Pand. tit. de judiciis. num. 103. & seqq.* ubi & exposui, quid juris circa jurisdictionem in paganos delinquentes, qui fortitione vel aliter pagatim in numeros seu cohortes relati, difficilioribus temporibus militant, & crimini militari se reddunt obnoxios, & quid, si pagani pendente accusatione apud ordinarium judicem, vel etiam post sententiam, sed ante executionem ejus, militare cœperint. num. 105. & 106.

Sed nec prætermittendum, delicta militum graviora, quæ scilicet contra leges militares & edicta commissa sunt, coerceri debere per consilium militare in urbibus præsidiariis, nec domesticæ præfectorum legionis subesse coercitioni: at, si levius sit admissum, veluti, si gregarius

garius aut ordinis inferioris præfectus ultra tempus literis com meatus expressum emanferit, aut ebrius fuerit, aut irreverenter erga præfectos suos sese gesserit, sic ut propter ea coërcitio vindictarum, (*spitsroeden*) aut equi lignei, aut portationis sclopëtorum vel ephippiorum, aut condemnationis ad panem & aquam, aut alia similis leviorve imponenda sit, decerni eam debere per præfectos legionibus; ut tamen ante executionem hoc significant urbis gubernatori.

Reglement op de procedueren der militairen / in saken van geringe importantie / 24. Febr. 1687. artic. 7. 8. vol. 4. placit. Holl. pag. 167. Observandum denique,

consilia militaria urbium præfidiariorum in criminalibus ita judicare, ut appellatio omnibus remota sit, sive ex solâ confessione, sive ex aliis allegatis ac probatis, sententia lata sit.

Reglement op de procedueren &c. artic. 1.

In causis civilibus etiam satis ampla iudicium militarium potestas; omnium enim civilium controversiarum, quæ inter milites ventilantur, penes eos est decisio, sive commilitoni miles litem moverit, *l. 12. §. 2. ff. de re milit. l. 6. C. de iurisdic. omn. judic.* sive paganus de re factove quopiam adversus milites instituerit actionem. *d. l. 6. cum, uti supra dixi, actor rei forum sequatur. l. 2. C. de iurisdic. omn. judic.* At si quis, postquam coram ordinario iudice civili in jus vocatus est,

Z

nomen

nomen militiæ dederit, in eâ causâ jus revocandi forum non habebit, quasi præventus. *l. 7. ff. de judiciis l. fin. §. 1. C. de in jus vocando.* præsertim cum & juris sit axioma, ibi judicium accipere finem debere, ubi semel inchoatum est. *l. 30. ff. de judiciis Radelant. decis. cur. Ultraject. decis. 79.* atque etiam causâ cadat, quicumque inchoatum coram judice judicium ad aliud ausus fuerit transferre tribunal. *fin. §. fin. C. de in jus vocando.*

II. Poterit autem sponte miles civilis judicis jurisdictioni se submittere. Unde quæsitum, si paganus quis cum milite contrahere noluerit, nisi sub illâ conditione, ut fori præscriptioni miles renunciaret, an ex pacto subsecutâ renunciatione miles postmodum in jus vocatus exceptionem fori declinatoriam possit objicere? Respondit Justinianus in *l. 29. C. de pactis.* nemini licere adversus sua pacta venire & contrahentes decipere, adeoque militi privilegium alleganti obstituram & pacti & doli exceptionem: juxta regulam enim juris quilibet licentiam habet his, quæ pro se introducta sunt, renunciandi. *d. l. 29. l. 32. §. 4. ff. ad Senatusconsult. Vellejan.* Hodie ut in criminalibus causis sic & in civilibus ad utrumque judicem, (civilem nempe & militarem) cognitio pertinet. Groenweg. *ad l. 6. C. de offic. diversor. judic.* Quamvis & hic post hæc, primâ vice edita, quædam aliter constituta fuerint: cum enim epistolâ Serenissimi Guilielmi tertii, Magnæ

Magnæ Britanniae Regis, ad Ordines Ultrajecti-
nos datâ anno 1675. cautum fuisset, ordinarii
judicis jurisdictionem fore, quoties miles a non
milite, vel miles a milite persequi vult sibi de-
bitum, nisi inter duos milites de stipendio mi-
litari lis esset; atque insuper placuisset, a sen-
tentiis centum florenos haud excedentibus, ac
infamiae sequelam haud habentibus, per con-
silia militaria urbium praesidiariorum latis, ap-
pellari non posse. **Reglement op de proce-
duren der militairen in saken van geringe
importance** 24. Febr. 1687. *artic. 2. vol.*
4. placit. Holl. pag. 167. tandem ex recentissimo
decreto Consilii Status Foederati Belgii 9. Fe-
bruar. 1703. & per id revocato in usum decre-
to Ordinum Generalium, 25. Martii 1651.
judicibus militaribus in illis urbibus, quæ in
comitiis Ordinum suffragii jus habent, dene-
gata in universon videtur omnis jurisdictio in
causis civilibus, sic ut viri militares in iis *ap-
prehensibiles, convenibiles, justiciabiles & execu-
tabiles* sint apud judices ordinarios, sententias
suas etiam in stipendiis militum condemnato-
rum executioni daturos, si alia bona defici-
ant.

CAPUT VIII.

De missione militum & pace.

1. **Q**uotuplex sit missio militaris?
2. **Q**uæ sit honesta missio & quot stipendia requisita fuerint ad eam impetrandam tam in pedibus quam equitibus?
3. Quæ sit causaria missio?
4. An & causariâ missi gaudeant veteranorum privilegiis?
5. Num honestâ in specie missus ante legitimum tempus, privilegiis veteranorum in perpetuum fruatur?
6. Non temere concedenda missio causaria.
7. Quæ sit ignominiosa missio?
8. Quales ignominiâ mitti possint?
9. Quæ pœna comitentur ignominiâ missos.
10. De his qui ad tempus ignominiâ missi sunt.
11. Est etiam missio extraordinaria.
12. De pace.

I. **D**iximus ante, quo pacto milites fuerint electi; superest ut dispiciamus quibus modis iidem a militiæ liberentur onere. Citra militarem missionem numeris nullus eximi potest; ea autem vel ad momentum est, quando miles
cum

rum in finem mittitur, ut in aliam referatur cohortem, & ita missus, licet hinc sit exemptus, & illo nondum pervenerit, juris tamen fictione miles manet. *l. un. ff. de bonor. possess. ex testament. milit.* Vel ad tempus, idque ratione stipendiorum emeritorum; vel senectutis, aut infirmitatis; vel delicti & calliditatis propriæ. Unde in tres species plerunque dividitur; alia enim honesta est, alia causaria, alia ignominiosa. *l. 2. §. 2. ff. de his qui notantur infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit.* Nul-
lus tamen dubito, quin & ad bimbrem missio commode cogi possit divisionem, qualis est in *l. 8. §. 5. ff. de excusat. tutor. l. 2. C. de his qui non implet. stipend.* iis enim in legibus sub honesta missione causaria quoque comprehenditur, quatenus nullam missio irrogat infamiam, nec ipsius lædit existimationem. *l. 8. C. de re milit.*

2. Et honesta quidem missio est, quæ impleto militiæ tempore datur in remunerationem fidæ devotionis. *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit. l. 8. ff. de excusat. tutor. l. 9. C. quando provoc. non est necesse.* Cæterum non semper idem penes Romanos fuit militiæ tempus in peditibus: olim enim quandoque triginta vel quadraginta nonnullos stipendia fecisse legimus; at sub Octaviani Augusti Imperio prætoriani duodecim, cæteri sexodecim annis militiæ subire cogebantur incommoda. Sueton. *in vita Augusti.* Tiberius denique viginti annorum sti-
pendia

pendia milites merere jussit. Tacit. *annal. libr. 1.* Neque postea quicquam in eo videtur immutatum fuisse. Valtrinus *de re milit. libr. 6. cap. 5.* Equires autem post decimum, ex quo in militiam adscripti fuerant, annum equos suos ad duumviros seu censores in forum deducebant, ibique missionem impetrabant, pro meritis vituperio vel laudibus excepti. Plutarchus *in apophth. de Pompeio.* Quicumque vero honestam consecutus fuisset ab exercitus Imperatore vel censoribus missionem, omnibus veteranorum privilegiis munitus erat. *l. 3. C. de his qui non implet. stipend. l. 2. C. de re milit.* Porro missio honesta in gregariis tantum, non in majoribus obtinebat militibus; exercitus tamen præfectis cæterisque ducibus tacitè etiam honestam datam esse missionem constat, dum accepto successore domum revertentes militare desinebant. *l. 21. ff. de testam. milit.*

3. Missio causaria est, quâ propter ætatem aut animi vel corporis vitium parum idoneus militiæ miles renunciatur. *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit.* Bocerius *de bello cap. 16. n. 12.* Atque etiam honesta est, quanquam ab eâ distincta, quæ in specie honesta dicitur: missus enim causariâ missione privilegiis veteranorum, qui pleno stipendiorum numero functi sunt, uti nequit. *l. 2. C. de his qui non implet. stipend.*

4. Quia tamen & causariâ misso præmia præstari
conve-

convenit. *l. 13. §. 2. ff. de re milit.* ideo quoque pro ratione temporis, quo militaria sustinuit onera, habebit a muneribus & honoribus vacationem. *d. l. 2. C. de his qui non implet.* ut, si post quinquennium missus fuerit, anni; si post octo annos biennii; si post duodecim, trienni; si post sexdecim, quadriennii; si post viginti, perpetuâ fruiturus sit immunitate. *l. 8. §. 3. ff. de excusat. tutor.*

5. Quod si quis non causariâ sed honestâ in specie missione, quam & gratiosam appellant, ex indulgentiâ Principis a belli muneribus liberatus fuerit ante tempus, de quâ *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam.* etiamne tempus illud, quo stipendia meruit, computabitur, ut pro illius modo veteranorum gaudeat prærogativis? Probabilior illa est opinio, quæ talem omnium privilegiorum perpetuo participem fore statuit: missionem quippe merâ Principis impetravit munificentiam; ac certum est, beneficium, quod à divinâ Imperatoris proficiscitur indulgentiâ, plenissimam recipere interpretationem. *l. 3. ff. de constit. principum.*

6. Non autem facile propter morbum aut debilitatem mittuntur causariâ milites: requiritur enim, ut, denunciatis medicis, & competente iudice diligenter examinante, vitium ad impetrandam missionem sufficiens contractum esse constet. *l. 6. C. de re militari.* Quod si per sub vel obreptionem quis missionem hanc fuerit conse-

cutus, auri quinque librarum multandus incommodo. *l. 2. C. de divers. offic. & apparit. judic.*

7. Ignominiosa missio est, cum milites propter delictum militiæ sacramento solvuntur. *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit.* Et omnes ignominiosè missi infamiâ notantur. *l. 1. ff. de his qui not. infam.* Exprimenda autem est illius causa: *l. 2. §. 2. d. tit.* sed si missus ignominiâ fuerit absque ullâ infamiæ mentione, veluti, si militi arma vel equus auferatur, hastæ rumpantur, gladii diffingantur, & detrahantur insignia militaria, cum nihilominus missum famæ comitabitur jactura *d. l. 2. §. 2. l. 13. §. 3. ff. de re milit.*

8. Nec milites solummodo gregarii ignominiose mitti possunt, verum etiam duces, tribuni, & ipsi exercituum præfecti, ac ex prætoris edicto fiunt infames, licet consularibus utantur insignibus. *d. l. 2. in princip. ff. de his qui not. infam.*

9. Ultra existimationis læsionem etiam variæ missos ignominiâ pœnæ manent, veluti quod nullis honoribus, quæ dignitatis illæ sæ viris deferri solent, fungi possint. *l. 3. C. de re milit.* nec in sacro comitatu agere aut commorari. *l. 13. §. 3. ff. eod. tit.* adeoque ab urbicis plane tutelis removeantur. *l. 8. §. 9. ff. de excusat. tutorum.* quod de castrensi peculio testari nequeant; cum ipsis præmia non debeantur. *l. 26. ff. de testam. milit.* quodque, cum honestâ ac causariâ missi non

non torqueantur, hi tamen quaestionibus subjici possint. *l. 8. C. de quaestionibus.* praeterea cum veteranorum testamenta jure militari facta valeant intra annum a missione, horum non subsistat ejusmodi suprema voluntas. *l. 4. C. de testaments. milit. p. m. parens.* Paulus Voet *in comment. ad §. 3. instit. de testam. milit.* denique quod nulla pro militiae laboribus commoda ferant.

10. Atque haec quidem in ignominiosâ missione locum habent, si miles in perpetuum missus fuerit; quod si ad tempus tantum missio facta sit, post impletum temporis constituti spatium non prorogabitur infamia *l. 1. C. de his qui in exil. dati arg. l. 8. ff. de postulando l. 3. §. 1. ff. de decurion.* ne scilicet exaggeretur, & ulterius extendatur contra sententiae fidem poena tempore determinata. Quicumque autem post constitutum tempus in ordinem redit, pristinam quidem recipit dignitatem, aut ad novos honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam abfuit. *l. 2. C. de his qui in exil. dati. l. 15. ff. ad municipalem.*

11. Praeter has tres ordinarias missionis species est & alia extraordinaria, quae non in honesta recte dici posset: cum quis enim evitandorum munetum gratiâ nomen militiae dedit, exauctoratur; & ejusmodi missione nullam existimationi maculam infligi sapissime rescriptam est. *l. 2. §. 2. ff. de his qui notant. infam.* Pari ratione

Z 5

citra

citra famæ diminutionem mittitur, qui in numero eo animo se referri curavit, ut sub obtentu militiæ pretiosiores adversario se faceret, & nec transigere cupit, neque litem deserere. l. 4. §. 8. ff. de re milit.

12. Cum autem non aliam ob causam adhibeatur omnis ille belli apparatus, quam pacis impetrandæ gratiâ, quæ belli pretium est; nullo modo negligenda Principibus ejus obtinendæ occasio, nisi videri velint omnium, ac præsertim subjectorum penitus odisse felicitatem: nihil quippe pace jucundius aut dulcius, nihil magis blandum ac salutare, nihil præstantius in hac vitâ mortalium generi ab immortalis Deo dari potest: vel solum pacis nomen gratum civibus est & acceptum, nec unquam illi eo dementiæ perveniunt, ut bellum, quam honestam cum finitimis concordiam malint, speratæ potius victoriæ pacem certam præposituri. Scilicet utilia victis esse de belli fine fœdera, pulchra victoribus, uno omnes ore merito fatentur: in hac enim mundi compage cuncta pace florent ac consistunt; hæc est bonarum artium fœcunda mater, hæc divitiarum decora turrix, hæc candida morum cultiorum magistra; hæc bidens vomerque vigent, & inconcussus arva colit arator, hæc libera nautis in altum vela dandi, libera mercatoribus ad Indos sine metu currendi concessa facultas. Quisquis proinde libertatem tran-

tranquillam & humanam societatem conservare cupit; quisquis simulates sublatas, sopitas iras, & in tuto constitutas extra periculum dignitates desiderat; quisquis quietum amat populum, Senatum concordem, & Rempublicam morum honestate vestitam; quisquis denique salvas opes, patriam optat incolumem, pacem sanctè colat necesse est, & supremum almæ pacis Autorem supplex veneretur, velit inter orbis Principes conservare pacem, eorumque sic inflectere sensus atque corda, ut armis reconditis in concordiam revertantur, & in amicitiam ac fœdera quamprimum coëant ipsorum dextræ.

F I N I S.

INDEX CAPITUM TRACTATUS DE JURE MILITARI.

CAPUT I.

De bello in genere & nonnullis ejus
speciebus ac divisionibus.

1. **B**ellum dictum est a duello.
2. Belli definitio a Bocero tradita notatur.
3. Exhibetur juxta belli definitio.
4. Cur bellum vocetur dissidium armatum?
5. Ad bellum requiritur utrinque liber populus, nec bella civilia proprie bella sunt.
6. Bellum rite per facialem denunciandum est, quod quo pacto olim, quibusque ritibus factum fuerit docetur.
7. Bellum omni jure licitum est.
8. Illi soli, penes quos suprema residet majestas, incendi belli jus habent.
9. Privatus privato sub eodem Principe degenti bellum inferre nequit.
10. Non etiam privatus extraneo seu Principi seu privato bellum jure movet.
11. Princeps tamen subjectis indulgere potest licentiam per vim repetendi injuste ablata, unde repressalia.
12. Privatus sine Principis consensu bellum extraneo inferens lase majestatis reus est.
13. Illatum tamen ex improvviso bellum impune sine pravio Principis mandato repellit.
14. Bel-

14. *Bellum justam vel injustam est, justum ex jure gentium.*
15. *Injustum bellum non est ex jure gentium.*
16. *Non datur bellum utrinque justum.*
17. *Iniqua in bello justo singulorum facta non tollunt primam belli justitiam.*
18. *Justa belli causa ad tria capita rediguntur.*
19. *Legitima bellandi causa non est sola gloria cupido.*
20. *Nec amplificandi imperii desiderium.*
21. *Nec religionis propaganda & hareses extirpanda voluntas.*
22. *Si subjectis a Principe religionis ergo vis inferatur, non ideo licet ipsis in eum insurgere.*
23. *Nisi libera civitas eâ conditione Principi extra-neo se suaque commiserit, ut liberum retineat religionis arbitrium.*
24. *Quomodo ac quando liceat subjectis in Principem tyrannum arma capere.*
25. *Propter legatorum violationem jure bellum inferitur.*
26. *Nefas est propter justas belli rationes, super quibus pace vel fœdere transactum est, bellum movere, nisi dolus paci causam dederit.*
27. *In bello quod prorsus injustum est subjecti non debent opem ferre suo Principi bellum inferenti.*
28. *Stratagemata in bello licita sunt.*
29. *Majori laude digni duces qui stratagematibus quam qui aperto Marte superant adversarios.*
30. *Illicitus est in bello dolus cum fidei violatione conjunctus.*
31. *An proditorum opera uti liceat.*
32. *Dolus*

32. Dolus cum mendacio conjunctus est illicitus.
33. Bellum vel terrestre est vel maritimum.

C A P U T I I.

De militiâ, qui, quales & quomodo in
militiam sint adscribendi.

1. **V**aria enumerantur militiae significationes.
2. Militis definitio & etymologia proponitur.
3. Non sufficit ad id ut quis miles dicatur, quod solummodo matricula militum inscriptus sit.
4. Quid sit in numerum relatio?
5. Quae ejus requisita?
6. Olim inviti in militiam adscripti milites.
7. Quomodo milites tam pedites quam equites apud Romanos lecti fuerint?
8. Milites lecti probabantur ac stigmatibus notabantur.
9. De sacramento militari ejusque necessitate & utilitate.
10. Quid sit singulum militare?
11. Post relationem in numeros demum cincti milites non ante.
12. Quo pacto hodie penes nos conscribantur milites?
13. De stipendio militum, ejus definitione origine & augmento.
14. De vestibus & annonâ militum.
15. Ante alios eligendi militum filii.
16. Pauperibus ante ponendi ditiores.
17. A militiâ arcenur foeminae.

18. r

18. *Ut & clerici seu ecclesiastica persona.*
19. *Naturâ insuper aut captivitate servi & his simili-
les.*
20. *Non eligendi impuberes , ubi de justâ ad militiam
atate.*
21. *Nec infamiâ notati , ob atrox scelus damnati ,
criminis capitalis rei.*
22. *Nec heretici.*
23. *Nec surdi muti caci.*
24. *Nec castrati.*
25. *Nec in armis tractandis imperiti.*
26. *Nec coloni , saltuenses , negotiatores.*
27. *Nec timidi alique his affines.*
28. *Nec Luxuria ac voluptatibus dediti.*
29. *Rustici urbanis præferendi.*
30. *Juvenes etiam antepponendi senibus , si de gregariis
questio sit , non item si de ducibus.*
31. *Utrum expediat ex unâ gente , an vero variis &
populis constatas ducere copias.*

C A P U T I I I .

De variis militum gradibus & specie-
bus, præsertim de exercitus Impera-
tore ejusque requisitis.

1. **M** *Ilites vel voluntarii sunt vel invitî.*
2. **M** *Equites vel pedites , & equites peditibus
honoratiores.*
3. *Limitanei vel comitatenses.*

4. De

basari, principes ac triarii?
meruerunt machina bellica majores.
ad se exercitus?
ia legio, & quae ejus partes?
ad per legationem quid per vexillationem desig-
ni, si hac inter se opponantur?
jura sententia refellitur.
& Tarchi opinio.
ponitur auctoris opinio.
legionis & partium ejus praefectis.
no diutius exercitiis.
muri pulveris praestantia, cujus primus auctor
fuit adversus atroces nonnullorum calum-

re corde dolorem, si quae adversa videantur
nere.

28. Summa requiritur in eo prudentia ad pr-
dum ad exercitus salutem necessaria, praes-
crebro milites exerceat.

29. Expeditum ducere debet exercitum s-
onustum.

30. Non temere fides adhibenda trans-
ctis ac consiliis.

31. Non intercludenda hostibus fuga via;
potius militibus imponenda confligendi.

32. Nec in superatos hostes gravi saviendu-

33. Requiritur etiam in imperante auctor

24. Eamque maxima conservabit illa.

Non tamen ex praliorum eventu semper de
stantis prudentiâ vel peritiâ judicandum est.

CAPUT IV.

delictis ac criminibus militum
rumque pœnis.

pœnarum gravitate milites in officio contin
sunt.

a militum aut communia sunt, aut pro
tia.

Sunt pœnarum militarium genera.

delinquens ibi puniendus est ubi cr
um, vel ubi reperitur.

plerumque durius puniuntur quam pa
unquam sortis iniquitate pereunt

ut plurimum levioribus plectuntur se

milites, si vino inebriati crimen com
civili & moribus?

niinis est, illos qui citra supremi
m feliciter cum hoste confixerunt, u
plicio, & immane, si eâ de causâ
rii addicat.

proditor, & quam misera ejus con
modis quis proditoris reus fiat?
proditorum pœna?

inscii, si proditiõnem non detexerint

dinaria proditorum pœnâ plectendi.

13. *Mulieres, si prodicionem commiserint, non mitius quam viri, puniendæ sunt.*
14. *Qui arcem vel alium munitum locum hostibus tradit, mortis reus est, nisi resistere amplius non potuerit.*
15. *Lasa majestatis rei non sunt, qui non dolo, sed imperitiâ vel metu munitiones tradiderint, & mitius puniendi sunt.*
16. *Milites ea quæ ad castri defensionem spectant ad ducis imperium agere detrectantes morte plectendi.*
17. *Navium bellicarum præfecti, si navem temere tradiderint adversarius, iisdem quibus castra dedentes afficiendi pœnis: nullo tamen jure compelli possunt, ut incenso pulvere pyrio se perimant.*
18. *Transfuga sunt Reipublica hostes.*
19. *Eorum pœna enumerantur.*
20. *Sola transfugendi voluntas punitur, licet even-
tus fuerit impeditus.*
21. *Nec excusatur a pœnâ rediens sponte transfuga, nisi multos transfugas aut latrones deprehenderit.*
22. *Qui sint desertores, & quæ desertionis pœna? Quibus casibus pœna minuenda? an & propin-
qui, vel vici, unde oriundi desertores, puniri vel inquietari possint?*
23. *Duces deserentes majestatis rei sunt, & in iis so-
lus etiam deserendi conatus puniri debet. Deserto-
ribus similes, qui sine missione transeunt de co-
horte in cohortem; quique extra loca cohorti*

A a 2assigna-

- assignata, vel extra castra aut loca obsessa vagantur sine veniâ ducis; & milites tantici, si, nave solvente, in terrâ remaneant; & hac, sive gregarii, sive duces inferiores.
24. Qui præpositum non defenderit, ultimi supplicii reus est.
25. De pœnâ deferentium stationes & excubias, & excubitorum qui dormientes reperiuntur; sive terrestri, sive navali militiâ.
26. De iis qui præposito manus intulerint ac omni ailiâ militum contumaciâ.
27. Quæ sit illorum pœna qui ex acie aufugerint.
28. De fustuario & pœnâ illorum qui agmen excesserint.
29. Muros transcendens capite punitur.
30. Sive urbis Romæ sive civitatis municipalis muri fuerint.
31. Utrum sola transcendendi voluntas ordinariâ sit coërcenda pœnâ?
32. Ad infligendum ultimum supplicium non interest dolone an lasciviâ muros quis transilierit.
33. Etiam aliis modis quam transiliendo violari possunt civitatum muri.
34. Belli, non pacis tempore pœna capitalis obtinet.
35. Nec etiam, si quis ab hostibus undique circumventus per vallum intra mania se receperit.
36. An pœna capitalis etiam in non militibus locum habeat?
37. Quando, & quibus in urbibus hodie pœna capitalis obtinere debeat?

38. Quam

38. *Quam exitiosa exercitui sit seditio.*
39. *Quid sit seditio? ejus autores solos ultimo puniendos supplicio, ac ante omnes alios plectendos esse praefectos seditiosos.*
40. *Seditionis autorum poena enarrantur. Et quid, si in navi tentata seditio. Quid, si ea fiant, quae seditioni occasionem praebeant & quae illa sint.*
41. *Poena capitalis non obtinet, si non contra Principem aut Rempublicam sed aliâ de causâ mota sit seditio.*
42. *Licet ex seditione nondum Respublicâ senserit incommodum, ultimo nihilominus supplicio plectendi autores.*
43. *Quid sit conjuratio, & quae ejus poena?*
44. *Quae sint differentia inter conjurationem & seditionem?*
45. *Eos qui Ordinibus generalibus foederati Belgii vel aliis Provinciarum Rectoribus maledixerint, aut seditiosas Orationes inter milites habuerint vel repetierint, jure mortis poenâ plecti.*
46. *De poena militum qui commilitones aut alios gladio vel alio instrumento laeserint aut injuria affecerint in militiâ terrestri vel navali.*
47. *De duello, ac poena tam in provocantes quam provocatos statuta, & quando provocatus ab ordinaria poena liberetur? De novissimo edicto rigido utilissimo contra duella.*
48. *De sui ipsius vulneratione, ubi Stoicorum circa autophoniam opinio exhibetur.*
49. *Fus divinum ac recta ratio autocheiriam prohibent.*

50. De furto militum, quo provincialibus res suas extorquent aut auferunt, ejusque poena.
51. Milites apud praesidii praefectum profiteri tenentur res privatis excursionibus acquisitas.
52. De piratis & eorum poena.
53. De furto militis inter commilitones vel in esculentis aliisque, quae ad castra vehuntur, commissio, & de educantibus, vendentibus, occultantibus ex nave bellicâ globos, pulverem pyrium, similemve belli apparatus.
54. Deficiente stipendio nefas est militi ea de causa detrectare duci suo obedientiam, & ex adverso duces in proprios usus impendere non debent gregariorum stipendia.
55. De vexillorum desertione & amissione.
56. De poena illius qui tesseram militarem non debito modo tradiderit.
57. Quid proprie designetur poena corporalis appellatione, Belgicè *lijfstraffe*?
58. Quae sit eorum poena, qui arma amiserunt aut alienarunt?
59. De iis qui non omnibus armis instructi prodierint ad excubias agendas; & monstratur, milites omnibus armis munitos configere debere, ut maxime possint publico prodesse.
60. Poena illorum, qui hostes deditos interficiunt, aut dimittunt absque praepositi venia.
61. Quae captivorum reversorum sit coercitio?
62. Utrum captivi & agroti illius temporis quo capti ab hostibus aut morbo detenti fuerunt, stipendia possint exigere?
63. De

83. De his qui morbum aut languorem simulant, vel resectis digitorum articulis se debilitant, ad evitanda belli munera.
64. Nemo potest eodem tempore duas simul militiae gerere.

C A P U T V.

De præmiis militum & prædâ bellicâ.

1. **P**remiis remuneranda militum fortitudo.
2. Milites, qui in acie ceciderunt, perpetuo per gloriam vivunt, eorumque liberi publicè alendi.
3. De honoribus exercitus imperatori tributis, supplicatione, triumpho & ovatione.
4. Militum minorum præmia enumerantur.
5. Præda maxime milites gregarios ad fortitudinem excitat.
6. Jure gentium præda primo cedit occupanti.
7. Quid juris obtinuerit apud Hebraeos in immobilibus ab hoste captis?
8. Quid juris in mobilibus?
9. Quid circa res captas tam mobiles quam immobiles Græci observaverint?
10. Quid jus Romanum circa immobilia capta constituerit? & de postliminio.
11. Quando ager censeatur captus ab hostibus.
12. Mobilia per deditionem acquisita a Romanis in fiscum redacta.
13. Aliquando postquam capta essent, ex post facto

militibus concessa.

14. *Quando res mobilis capta fiat occupantium?*
15. *Quid circa arma capta fuerit observatum?*
16. *Qua sit differentia inter pradam & manubias?*
17. *Quid hodie circa res immobiles captas observetur?*
18. *Capti non fiunt capientium servi, nisi in bello barbarico.*
19. *Quid juris sit circa mobilia publicis expeditionibus aut excursionibus privatis occupata? ubi variae quaestiones.*
20. *Quid in captis in conflictu maritimo? ubi de fortitudinis premiis pecuniariis?*
21. *Quid si navis sit amicorum, merces vero hostium aut vice versa?*
22. *Utrum rectius cuique quod occupat concedatur; an potius inter omnes institui debeat universa praeda distributio?*
23. *Quid si navis ab hostibus capta, per amicos aut socios recuperetur?*
24. *Quid si non recepta, sed redempta fuerit, verum infra justum pretium?*

C A P U T V I.

De privilegiis militum, & aliis quibusdam præter jus commune quoad milites constitutis.

1. *Quæ, & quibus competant militum privilegia?*
2. *Quibus non gaudent supernumerarii milites.*

3. *Ne*

3. *Nec qui nomine tenus solummodo militant.*
4. *Qui propriis sumptibus militant, iis jure fruuntur.*
5. *Militi sine legitimo herede morienti succedit vexillatio.*
6. *Res per alium emta militis pecuniâ fit militis, eique per procuratorem actio quaritur.*
7. *Pactum inter milites de futurâ successionem validum est.*
8. *Militibus expeditionem facientibus hospitia præbenda sunt.*
9. *Juris ignorantia militi non nocet.*
10. *Qua præcipua ratio sit cur militi non noceat juris ignorantia?*
11. *Num miles excusetur, si jura noverit, & tamen non observaverit?*
12. *Cujus juris ignorantia militi non noceat?*
13. *Absentia expeditionis causâ militibus non obest.*
14. *Miles quomodocunque testari potest.*
15. *Miles dum lustrationi vacat in jus vocari nequit.*
16. *Quid si vocetur dum expeditionem suscipit?*
17. *Miles ad mortem condemnatus ex militari delicto testari potest.*
18. *Gratis a medico curandi milites.*
19. *Uxor mariti in expeditione versantis aut capti redditum moribus expectare tenetur, nec alteri nubere potest.*
20. *Milites & veterani propter debitum civile carceri includi nequeunt, & gaudent beneficio competentie*
21. *Adversus quos debitores competentie beneficio tuti sint?*

22. *Mili-*

22. Milites & veterani personalibus, non autem ordinariis patrimonialibus exempti muneribus.

23. Si filii familias sint, habent castrense peculium, ejusque pleno jure Domini sunt.

24. Privilegium proponitur solis veteranis proprium.

25. Veteranus, qui missionis honesta testimonium amisit, modo aliter de eâ constet, aut præsumptio pro ipso militet, non privandus est privilegiis.

26. Post missionem infamiâ notatus non gaudet veterani privilegiis.

27. Milites veterani & ipsorum filii torqueri, aut plebejorum pœnis plecti nequeunt.

28. Num hodierni milites iisdem gaudeant privilegiis?

29. Specialia quadam in militibus constituta, quæ tamen ipsis non prosunt, enumerantur, veluti quod agrum comparare aut conducere, procuratores, fidejussores, accusatores, tributorum exatores &c. esse nequeant.

30. Quia tamen hodie pleraque mutata.

CAPUT VII.

De judicibus militaribus.

1. **M**ilites habent proprios judices.

2. **Q**uinam penes Romanos de militum causis judicaverint?

3. Qui hodie penes nos?

4. 2°

4. *Quo in loco iudices militares jus dicant?*
5. *In quo consistat iudicium militare officium? & ne affectibus indulgeant.*
6. *Non observant strictè juris solennitates, & summarie cause terminantur.*
7. *Non debent excedere jurisdictionis sue limites.*
8. *Si miles delictum commune commiserit, utrum ad civilem, an vero ad militarem iudicem de jure Romano spectet ejus cognitio, disquiritur, ac iudici militari locum esse statuitur.*
9. *Quid moribus circa iudicium militare jurisdictionem in criminalibus obtineat?*
10. *Ad cujus iudicis cognitionem spectent civiles militum controversie.*
11. *Miles fori prescriptioni validè renunciat.*

CAPUT VIII.

De missione militum & pace.

1. **Q**uotplex sit missio militaris?
2. *Quæ sit honesta missio & quot stipendia requisita fuerint ad eam impetrandam tam in pedibus quam equitibus?*
3. *Quæ sit causaria missio;*
4. *An & causaria missi gaudeant veteranorum privilegiis?*
5. *Num honesta in specie missus ante legitimum tempus, privilegiis veteranorum in perpetuum fruatur?*
6. *Non*

6. *Non temere concedenda missio causaria.*
7. *Qua sit ignominiosa missio?*
8. *Quales ignominia mitti possint?*
9. *Qua poena comitentur ignominia missos.*
10. *De his qui ad tempus ignominia missi sunt.*
11. *Est etiam missio extraordinaria.*
12. *De pace.*

F I N I S.

